

**KOMENTOVANÁ BIBLIOGRAFIE K DĚJINÁM
III. ODBOJE
(1945) 1948–1960 (1967)**

Marie Bočková

ÚVOD

Komentovaná bibliografie k dějinám III. odboje usiluje o zachycení odborných i popularizačních prací včetně beletristických či beletrizujících děl týkajících se odboje a odporu proti komunistickému režimu v Československu v prvních dvaceti letech jeho existence (s nutným přihlédnutím k událostem z let 1945–1948, které převzetí mocenského monopolu komunistickou stranou a následnému rozpoutání teroru vůči jejím odpůrcům bezprostředně předcházely). Závěrečnou kapitolu tvoří soupis publikací věnovaných protikomunistickým aktivitám v ostatních zemích tzv. východního bloku.

Do bibliografie jsou zahrnuty monografie a články vydané převážně po roce 1990, jež se vztahují jednak k samotné odbojové činnosti – ozbrojeným akcím, sabotážím, výrobě a rozšiřování letáků atd., jednak k perzekuci osob, které se staly režimu nepohodlnými čistě na základě svého „třídního původu“, náboženského přesvědčení, politické příslušnosti apod. (tj. lidí, u nichž režim skrytý odpor předpokládal a jejichž postihem či přímo fyzickou likvidací se snažil jeho otevřenému projevu předejít). V oddílu „Různé“ lze nalézt především odkazy na texty dokreslující celkovou atmosféru sledovaného období.

Předkládaná práce je bibliografií primární, obsahuje tedy údaje získané přímo ze zpracovávaných dokumentů. Informace opatřené z jiného zdroje než z daného dokumentu jsou uvedeny v hranatých závorkách. K vlastním bibliografickým záznamům jsou přiřazeny komentáře přibližující obsah, příp. formální náležitosti dané knihy či článku, a to formou anotace (bibliografie si neklade za cíl podávat hodnotící charakteristiku jednotlivých děl). Hlavním kritériem pro zařazení článku do bibliografie je téma III. odboje, kromě sborníků a časopisů jsou tudíž excerповány i deníky a týdeníky vycházející v posledních dvaceti letech (články z nich získané jsou zpravidla řazeny do sekce „Svědectví“).

Konečným záměrem celého projektu je prostřednictvím elektronické databáze přístupné na webových stránkách Ústavu pro studium totalitních režimů poskytnout odborné i laické veřejnosti vyčerpávající seznam publikací zabývajících se III. odbojem v Československu i dalších komunistických zemích.

ČLENĚNÍ

I. ČESKOSLOVENSKO

1. Třetí odboj – obecná část

2. Domácí odboj a odpor

2.1 Protikomunistický odboj a odpor

2.2 Státní a stranické instituce, represivní aparát

2.3 Svědectví

2.4 Různé

3. Zahraniční odboj, exil

3.1 Exilové instituce

3.2 Zpravodajské služby

3.3 Svědectví

3.4 Různé

II. OSTATNÍ KOMUNISTICKÉ ZEMĚ

SEZNAM ZKRATEK

Zkratky názvů novin a časopisů

DaS Dějiny a současnost

HaV Historie a vojenství

KT Katolický týdeník

LN Lidové noviny

MF Dnes Mladá fronta Dnes

PaD Paměť a dějiny

SE Střední Evropa

Ostatní zkratky

ABS Archiv bezpečnostních složek

a. č. archivní číslo

AFCR American Fund for Czechoslovak Refugees

aj. a jiné

apod. a podobně

Archiv PČR Archiv Parlamentu České republiky

atd. a tak dále

CČS Církev československá

CČS(H) Církev československá (husitská)

CDK Centrum pro studium demokracie a kultury

CIA Central Intelligence Agency

CIC Counter Intelligence Corps

č. číslo

ČBK Česká biskupská konference

ČCE Českobratrská církev evangelická

ČKD Českomoravská Kolben Daněk

ČR Česká republika

ČSAV Československá akademie věd

čsl. československý

ČSL Československá strana lidová
ČSM Československý svaz mládeže
ČSNS Československá strana národně socialistická
ČSR Československá republika
ČSSR Československá socialistická republika
DDR Deutsche Demokratische Republik
ed. editor
eds. editoři
f. fond
FAMU Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění v Praze
FBI Federal Bureau of Investigation
FF filozofická fakulta
FSS MU Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity
GA ČR Grantová agentura České republiky
gen. generál
genmjr. generálmajor
HŠ MNO Hlavní štáb ministerstva národní obrany
JRD jednotné roľnícke družstvo
JZD jednotné zemědělské družstvo
KGB Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti
kn. kniha
KPV Konfederace politických vězňů
KSČ Komunistická strana Československa
KSS Komunistická strana Slovenska
KSSS Komunistická strana sovětského svazu
KTF UK Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy
KV KSČ krajský výbor Komunistické strany Československa
KV StB krajské velitelství Státní bezpečnosti
LM Lidové milice
mjr. major
MLS mimořádný lidový soud
MNO ministerstvo národní obrany
MNV místní národní výbor
Mons. monsignore

MU Masarykova univerzita
MV ministerstvo vnitra
MZA Moravský zemský archiv v Brně
MZV ministerstvo zahraničních věcí
NA Národní archiv
NDR Německá demokratická republika
NKVD Narodnyj komissariat vnutrennych děl
NLN Nakladatelství Lidové noviny
n. p. národní podnik
NPT nápravně pracovní tábor
NS Národní shromáždění
NV národní výbor
NZM Národní zemědělské muzeum
OABS MV ČR Odbor archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra České republiky
OBZ Obrana bezpečnosti země (obránné zpravodajství)
o. s. občanské sdružení
OSN Organizace spojených národů
OSS Office of Strategic Services
OV KSČ okresní výbor Komunistické strany Československa
P. Pater (titulární označení kněze)
PAK 48 Pražský akademický klub 48
plk. plukovník
příl. příloha
PS Pohraniční stráž
PTP Pomocné technické prapory
RAF Royal Air Force
resp. respektive
RFE Radio Free Europe
roč. ročník
RSČ Rada svobodného Československa
s. strana
SD Sicherheitsdienst
SED Sozialistische Einheitspartei Deutschlands
SNA Slovenský národný archív

SNB Sbor národní bezpečnosti
SNP Slovenské národní povstání
SOA státní oblastní archiv
SOkA státní okresní archiv
SPN Státní pedagogické nakladatelství
SR Slovenská republika
SRN Spolková republika Německo
SSSR Svaz sovětských socialistických republik
StB Státní bezpečnost
sv. svazek
SVS Sbor vězeňské stráže
TNP tábor nucené práce
TPT trestanecký pracovní tábor
tzv. takzvaný
ÚDV Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
UK Univerzita Karlova
USA United States of America
ÚSD AV ČR Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky
ÚSTR Ústav pro studium totalitních režimů
ÚV KSČ Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VKS(b) Všesvazová komunistická strana (bolševiků)
VONS Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
VStB Velitelství Státní bezpečnosti
VŠCHT Vysoká škola chemicko-technologická v Praze
VÚA Vojenský ústřední archiv
ZA Opava Zemský archiv v Opavě
ZOB II Zemský odbor bezpečnosti (II. oddělení)

I. ČESKOSLOVENSKO

1. Třetí odboj – obecná část

Články, rozhovory

BURSÍK, Tomáš: Kde by se ty tisíce odbojářů vzaly. Žijících aktivních účastníků protikomunistického odboje může být maximálně několik stovek. LN, 30. 7. 2011, příl. Orientace, s. 24.

Autor se zamýšlí nad klady a zápory zákona o třetím odboji, který v červenci 2011 schválil Senát Parlamentu České republiky (rozlišování mezi aktivními účastníky odboje a oběťmi komunistického režimu, počet dosud žijících odbojářů, časové a personální problémy spojené s posuzováním jednotlivých případů atd.). V článku dále načrtnuty dobové souvislosti a zvláštnosti třetího odboje, srovnány protirežimní aktivity 50. let a období tzv. normalizace.

DVOŘÁKOVÁ, Zora: Třetí odboj – protikomunistický. In CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Praha, Karolinum 1999, s. 27–31.

Autorka podává stručnou charakteristiku III. odboje, srovnává ho s odbojem I. a II., poukazuje zejména na specifické podmínky boje proti komunistickému režimu (období míru, neexistence řídicího centra, protivník v podobě příslušníků vlastního národa atd.).

HANZLÍK, Jan – REICHL, Jiří: Byli jsme nešťastní a začínáme to nevědět. S Jiřím Grušou o nedostatku ctnosti a prahu paměti. PaD 2, 2008, č. 4, s. 57–60.

Rozhovor s českým spisovatelem, diplomatem a politikem Jiřím Grušou (*1938) o jeho vzpomínkách na 50. léta, vyrovnávání se s komunistickou minulostí, pohledu Rakušanů na vlastní dějiny a „kauze Kundera“. Text prokládán fotografiemi.

HULÍK, Milan: Právní pohled na násilný odpor vůči komunistickému režimu v padesátých letech. Nový Polygon, 2005, č. 6, s. 41–46.

Autor se zabývá právními aspekty ozbrojeného odporu vůči komunistickému režimu v Československu v 50. letech. Zamýšlí se nad problematikou srovnávání nacistického a komunistického systému, věnuje se otázce jejich legitimacy a legálnosti. Při posuzování oprávněnosti radikálních forem odboje bere v potaz hledisko práva přirozeného a pozitivního.

KŘEN, Jan: Dokumenty StB jako pramen poznání minulosti. *Soudobé dějiny* 12, 2005, č. 3–4, s. 708–733.

Autor zdůrazňuje nutnost kritické práce s materiály StB, které označuje jako pramen sám o sobě nedostatečný, jehož je nutné ověřovat informacemi z dalších zdrojů. Podstatná část článku je věnována zákonné rovině zpřístupňování svazků bývalé Státní bezpečnosti. Autor kritizuje zejména volný přístup k citlivým osobním údajům obsažených ve svazcích lidí, kteří byli komunistickým režimem perzekvováni. Na závěr jsou mimo jiné přetištěny dopisy určené tehdejšímu předsedovi vlády Jiřímu Paroubkovi a předsedovi Úřadu pro ochranu osobních údajů Igoru Němcovi, upozorňující na možné zneužití svazků StB k osobním skandalizacím či politickým cílům.

KŘEN, Jan: Pravdy a nepravdy aktů StB. *Zpravodaj Historického klubu* 16, 2005, č. 1, s. 80–84.

Článek věnující se otázce věrohodnosti materiálů StB. V témže roce vyšel jako součást obsáhlejšího příspěvku v časopise *Soudobé dějiny* (viz KŘEN, Jan: Dokumenty StB jako pramen poznání minulosti. *Soudobé dějiny* 12, 2005, č. 3–4, s. 708–733).

MAYEROVÁ, Françoise – VAŠÍČEK, Zdeněk: Minulost a současnost, paměť a dějiny. *Soudobé dějiny* 11, 2004, č. 4, s. 9–32.

Autoři se zamýšlejí nad otázkami řešenými v rámci tzv. soudobých dějin – vztahem mezi minulostí a současností, termínem paměť (využitím metody orální historie) – zároveň reflektují základní problémy historiografie jako takové – předmět historie, historický pramen a jeho interpretace atd. Na závěr zmíněn přístup k časovému vymezení soudobých dějin v různých státech Evropy a v USA.

Odboj, odpor a „zákon o Mašíněch“. *LN*, 14. 8. 2010, příl. Orientace, s. 28.

Diskuse mezi bývalými politickými vězni Václavem Malým (*1950), Annou Šabatovou (*1951), Františkem Zahrádkou (*1930) a historikem Petrem Blažkem (*1973) nad senátním návrhem zákona o protikomunistickém odboji. Moderátorem diskuse redaktor LN Tomáš Němeček.

PAULAS, Jan: Jen velmi málo kněží spolupracovalo dobrovolně. Rozhovor o lidech ve svazcích StB s historikem Jiřím Plachým. *KT*, 2.–8. 1. 2007, č. 1., s. 12.

Rozhovor s Jiřím Plachým (*1975), pracovníkem ÚDV, o důvěryhodnosti svazků StB, vymazávání jmen ze svazků po roce 1989 a způsobech, jakými StB získávala své spolupracovníky zejména z řad duchovních.

PLACÁK, Petr: Justice, nebo zločinné bratrstvo? Soudní postih fašistických i komunistických zločinců spojuje stejná bolest: přece nepodtrhnu (sou)druha... *MF Dnes*, 22. 5. 2002, s. B/6.

Článek upozorňující na provázanost postnacistické a postkomunistické justice s předchozími režimy. Autor předkládá řadu příkladů neúspěšného stíhání osob, které byly obviněny z podílu na zločinech spáchaných v době druhé světové války v Německu a Rakousku a v období komunistické totality v Československu. Příčinu tohoto stavu spatřuje v setrvávání značného počtu někdejších nacistických a komunistických soudců v justici a v podpoře, jíž se jim z vlivných míst dostávalo či dostává i po pádu obou zločineckých režimů.

PŘÍHODA, Petr: Otázka stále neprobuzená... Komunisté: Kde se tu vzali a proč jsou problémem? *KT*, 5.–11. 5. 2009, č. 19, příl. Perspektivy, s. I.

Zamyšlení nad otázkou, proč se po druhé světové válce dostali komunisté v Československu snadno k moci. Autor se věnuje postavení levice v českých zemích od 19. století, uvádí faktory, které ovlivnily podporu KSČ v období první republiky a po roce 1945 (komunistický proud v rámci II. odboje, role Edvarda Beneše, osvobození země Rudou armádou), nastiňuje postoj československé společnosti vůči komunistickému režimu v letech 1948–1989 i po sametové revoluci.

SCHOVÁNEK, Radek: Kádry rozhodují vše. In ČELOVSKÝ, Bořivoj (ed.): *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB*. Šenov u Ostravy, Tilia 2005, s. 29–38.

Autor na úvod shrnuje poměry ve Státní bezpečnosti v jednotlivých etapách její existence, zejména v období tzv. normalizace, následně přechází k problematice zveřejňování jmen spolupracovníků a členů StB, mimo jiné rozebírá otázku zpřístupnění personálních spisů někdejších příslušníků StB, upozorňuje na setrvání těchto osob na MV i po roce 1989.

SOMMER, Vítězslav: Kronikář komunistického Československa. Karel Kaplan a studium soudobých dějin. *Soudobé dějiny* XV, 2008, č. 2, s. 341–356.

Autor sleduje tematické zaměření prací historika Karla Kaplana (*1928) v jednotlivých etapách jeho profesního (a zároveň osobního) života, všímá si procesu postupné depolitizace jeho textů a přechodu k přísně faktografickému popisu zkoumaných jevů. Na závěr hodnotí slabiny a přednosti Kaplanem užívané metody a shrnuje celkový přínos jeho díla české historiografii.

ŠIMEK, Michal: Učitel není jen tichý služebník státu. O přístupu k naší nedávné minulosti s učitelem dějepisu Petrem Šimíčkem. *KT*, 10.–16. 3. 2009, č. 11, příl. Perspektivy, s. IV.

Středoškolský učitel působící na Gymnáziu Olgy Havlové v Ostravě-Porubě Petr Šimíček (*1971) hovoří o přístupu k výuce nejnovějších československých dějin, zejména období komunistického režimu. Rozhovor se dotýká otázek metodiky, spolupráce s nevládními organizacemi i angažovanosti samotných pedagogů.

TOMEK, Prokop: Svazek StB jako historický pramen. *Soudobé dějiny* 12, 2005, č. 1, s. 208–214.

Prokop Tomek se zabývá možnostmi využití svazků bývalé Státní bezpečnosti při historickém bádání. Vymezuje zásady práce s těmito materiály (kritický přístup, ochrana citlivých osobních údajů atd.), poukazuje na možná úskalí, jež jsou s jejich studiem spojená. Článek rovněž přináší informace o jednotlivých druzích svazků a jejich fyzickém stavu.

TRUSINOVÁ, Magdaléna: Některých stereotypů jsme se nebyli schopni za patnáct let zbavit. *Protestant XVI*, 2005, č. 10, s. 1, 3–4.

Rozhovor s historikem Pavlem Žáčkem (*1969) o významu archivních materiálů z období komunismu a způsobu jejich zpřístupňování, situaci v ÚDV či knize *Československá církev evangelická v agenturním rozpracování StB* (viz DINUŠ, Peter: *Československá církev evangelická v agenturním rozpracování StB*. Praha, ÚDV 2004. 135 s.).

VEBER, Václav: Dvacet let. Historiografie třetího odboje na českých vysokých školách dvacet let po pádu komunismu. *PaD* 3, 2009, č. 4, s. 114–117.

Příspěvek přednesený V. Veberem na mezinárodní konferenci *Dvacet let poté. Komunistické režimy ve střední a východní Evropě jako společné dědictví*, která se konala ve dnech 6.–7. října 2009 v Praze. Autor se zamýšlí nad příčinami nedostatečné pozornosti věnované protikomunistickému odboji (a soudobým dějinám jako takovým) na českých vysokých školách, navrhuje, jakými směry by mělo být bádání o době komunistické totality v Československu vedeno.

VEBER, Václav: Komunismus – totalitní režim 20. století. In CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Praha, Karolinum 1999, s. 11–23.

Autor shrnuje charakteristické rysy totalitních režimů, na jejich základě dokládá příbuznost nacismu a komunismu, vyvrací argumenty odpůrců tohoto tvrzení. Dále pojednává o myšlenkových zdrojích totalitarismu; zmiňuje historické předpoklady Ruska pro přijetí a rozvinutí komunistické ideologie; zamýšlí se nad vztahem postkomunistických společností k vlastní minulosti.

Bibliografie

BŘEŇOVÁ, Věra: Český, slovenský a československý exil po 2. světové válce: publikace a články z českých, slovenských a zahraničních sborníků a periodik vydaných v letech (1989) 1990–31. 10. 2005. *Česko-slovenská historická ročenka, 2005, s. 297–466.*

Abecední soupis 1659 knih a článků zabývajících se československým exilem po druhé světové válce (do bibliografie zařazeny práce českých i zahraničních autorů). Připojeny autorský, názvový a geografický rejstřík, rejstřík osob a akcí (konferencí a výstav týkajících se daného tématu).

LEHKÁ, Jaroslava: *Temný stín světlých zítřků. Výběr literatury o politických procesech a perzekuci v Československu po roce 1948.* Ostrava, Státní vědecká knihovna 1993. 69 s.

Autorka zpracovala 198 bibliografických záznamů spojených s problematikou III. odboje a pronásledování odpůrců komunistického režimu v Československu. Práce je rozdělena do sekce Knihy, Sborník a výběr statí v něm obsažených (vztahuje se k publikaci JIRÁSEK, Zdeněk (ed.): *Tábory nucené práce a další projevy perzekuce 1948–1954.* Opava, Slezská univerzita 1992. 98 s.), následují sekce Nепublikované studie a Články v časopisech a novinách (texty vydané v letech 1990–1992). Připojen jmenný rejstřík.

Edice, čítanky

BÍLEK, Jiří (ed.): *Československá armáda jako oběť i nástroj politické perzekuce. Sborník vybraných dokumentů z let 1948–1953.* Praha, Ministerstvo obrany České republiky – AVIS 2005. 111 s.

Edice dokumentů z fondů Vojenského ústředního archivu a Archivu Ministerstva vnitra České republiky. Archiválie jsou rozčleněny do tří tematických celků – I. Represe vůči velitelskému sboru Československé armády, II. Represe vůči vojákům v základní službě, III. Do služeb jedné strany a ideologie (písemnosti dokumentující přeměnu armády v mocenský nástroj KSČ). Autorem úvodní studie Jiří Bílek.

BLAŽEK, Petr: „Podkopávej ze všech sil dnešní režim!“ *Ilegální tiskoviny odbojové skupiny Za pravdu (1949).* *PaD* 1, 2007, č. 1, s. 134–161.

Edice ilegálních tiskovin vyráběných a rozšiřovaných členy protikomunistické odbojové skupiny Za pravdu, jejíž jádro tvořili Karel Pecka, František Sádek a Antonín Řežáb (od jara 1949 byl do jejich činnosti zapojen také František Zahrádka). V úvodním textu přibližuje Petr Blažek historické okolnosti vzniku tiskovin a osudy jejich autorů. Obrazový doprovod.

BLAŽEK, Petr: *Únorový převrat pohledem Ústředny StB při ministerstvu vnitra.* *PaD* 2, 2008, č. 1, s. 102–115.

Edice osmi situačních zpráv Ústředny StB při MV zachycujících události, které se v Československu odehrály ve dnech 21.–25. února 1948 (archiválie uloženy v ABS, f. Hlavní správa VB – Vnitřní odbor). Připojeny faksimile archivních dokumentů a stručná historie Ústředny StB.

BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Milena – KAPLAN, Karel (eds.): *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. Edice dokumentů. Sv. 1. Církevní komise ÚV KSČ („církevní šestka“) duben 1949 – březen 1950.* Brno, Doplněk 1994. 505 s.

Edice dokumentů vztahujících se k činnosti církevní komise ÚV KSČ, tzv. církevní šestky, ustavené na jaře 1949 v souvislosti se změnou oficiální církevní politiky státu. Edice obsahuje

zápisy ze schůzí komise a dokumenty, jež s danými jednáními souvisely. Součástí příloh je znění právních norem z roku 1949 upravujících vztah mezi státem a církvemi v Československu. Do publikace zařazeny materiály z fondů Státního ústředního archivu, Vojenského historického archivu, Ústředního archivu AV ČR a Archivu ministerstva zahraničních věcí.

Dopisy Milady Horákové. Pankrác 24. 6.–27. 6. 1950. Praha, Lidové noviny 1990. 79 s.

Přepis deseti dopisů, které napsala dr. Milada Horáková (1901–1950) svým blízkým v posledních dnech svého života (dne 8. června 1950 byla odsouzena ve vykonstruovaném procesu k trestu smrti, popravena byla v Praze na Pankráci 27. června 1950). Na závěr připojena poslední slova M. Horákové pronesená před popravou. Autorem úvodu a závěrečných poznámek Zdeněk Urbánek. Obsahuje kopie části dopisů.

Filosofie za mřížemi. Leopoldov, léta padesátá. Praha, Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy 1995. 183 s.

Výběr filosofických textů PhDr. Pavla Křivského (1912–1989), sepsaných v 50. letech minulého století ve věznici v Leopoldově. Redakce Zdeněk Pousta. Na závěr připojeny medailony P. Křivského, klasického filologa Bohumila Ryby (v knize otištěna část latinské gramatiky, kterou sestavil pro své spoluvězně) a bývalého politického vězně Adolfa Bečváře, díky němuž se texty vzniklé v leopoldovské věznici zachovaly. Fotografie, přetištěné archiválie.

HANZLÍK, František (ed.): *Svaz československých důstojníků v exilu 1952–1958. Sborník dokumentů. Díl I. Brno, Univerzita obrany 2007. 130 s.*

Edice dokumentů přibližujících vznik a činnost Svazu československých důstojníků v exilu od jeho založení (1952) do roku 1958. Jedná se o přepisy pramenů z Archivu Čechů a Slováků v zahraničí (Archives of Czechs and Slovaks Abroad - ACASA), který je uložen v knihovně chicagské univerzity (The Joseph Regenstein Library).

HANZLÍK, František (ed.): *Svaz československých důstojníků v exilu. Sborník dokumentů. Díl II. Brno, Univerzita obrany 2008. 150 s.*

Edice obsahuje přepisy vybraných dokumentů uložených v osobních archivech Igora Lukese, V. M. Fice a Mirko Janečka, případně v Archivu Čechů a Slováků v zahraničí (ACASA). Písemnosti dokreslují působení Svazu československých důstojníků v exilu v 50. a na počátku 60. let 20. století. Jde zejména o korespondenci mezi představiteli československého vojenského exilu po roce 1948.

KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana (eds.): *Letáky 1948. Dokumenty. Praha, ÚSD AV ČR 1994. 177 s.*

Edice obsahující letáky a ilegální tiskoviny z roku 1948 zachycené bezpečnostními orgány v českých zemích. (V době publikování uloženy v Archivu Ministerstva vnitra České republiky.) Celkem zveřejněno 111 přepsaných tiskovin opatřených komentářem editorů, v příloze faksimile několika archiválií. Připojen seznam obcí, ve kterých byl v uvedeném období hlášen výskyt letáků.

KOURA, Petr – SOMMER, Vítězslav: „Ve vládě s komunisty nebudeme mítí žádný vliv.“ Deníkové záznamy profesora Zdeňka Pešky z let 1945–1948. *PaD 2*, 2008, č. 1, s. 131–154.

Výběrová komentovaná edice deníkových záznamů sociálnědemokratického politika a odborníka na ústavní právo Zdeňka Pešky (1900–1970), zahrnujících období od července 1945 do dubna 1948. Vlastním záznamům předchází stručné vyličení života jejich autora (Z. Peška byl odsouzen v procesu s dr. Miladou Horákovou k dvaceti pěti letům odnětí svobody, propuštěn na amnestii v roce 1960) a několik poznámek o jejich významu coby historického pramene. Fotografie.

LUŇÁK, Petr (ed.): *Plánování nemyslitelného. Československé válečné plány 1950–1990. Praha, Dokořán 2007. 439 s.*

Edice čtrnácti dokumentů, převážně válečných plánů československé armády z let 1951–1990, uložených ve Vojenském ústředním archivu, fondu Varšavská smlouva. V přílohách otištěn dokument z roku 1961 týkající se úsilí o minimalizaci důsledků zničení vltavské kaskády v případném vojenském konfliktu a výběr z rozhovorů s československými generály,

jež byly vedeny v letech 2003 a 2004. Autorem úvodní studie (*Přípravy východního bloku na válku v jaderném věku*) Petr Luňák.

PAULAS, Jan – ŠEBEK, Jaroslav (eds.): *Katolické noviny 1949–1989*. Praha, Katolický týdeník 2009. 247 s.

Čítanka textů vycházejících v letech 1949–1989 v *Katolických novinách*. Publikace rozdělena do šesti kapitol věnovaných etapám let 1949–1959, 1960–1967, 1968–1969, 1970–1978, 1979–1989 a stručnému zhodnocení období po sametové revoluci (*Katolické noviny* přejmenovány na *Katolický týdeník*). Každé kapitole předchází komentář Jana Paulase a Jaroslava Šebka. Černobílé fotografie.

PERNES, Jiří (ed.): *Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951. Výběr dokumentů*. [Praha], ÚSD AV ČR 1996. 146 s.

Edice vybraných dokumentů vztahujících se k dělnickým demonstracím, které proběhly v Brně a dalších městech Brněnského kraje ve dnech 21. a 22. 11. 1951 (viz PERNES, Jiří: *Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951. Soudobé dějiny* 3, 1996, č. 1, s. 23–41. PERNES, Jiří: *Brno 1951. Příspěvek k dějinám protikomunistického odporu na Moravě*. Praha, ÚSD AV ČR 1997. 195 s.). Edice obsahuje xerokopie nebo opisy archiválií uložených v MZA v Brně (materiály z fondu G 560 – KV KSČ Brno; trestní spisy Státního soudu v Brně v procesu proti JUDr. Jaroslavu Rejtarovi a spol.).

VACKOVÁ, Růžena: *Ticho s ozvěnami. Dopisy z vězení z let 1952–1967*. Praha, Česká křesťanská akademie 1994. 171 s.

Dopisy profesorky klasické archeologie Růženy Vackové (1901–1982) z období jejího věznění komunistickým režimem (v roce 1952 odsouzena ve vykonstruovaném procesu „Oto Mádr a spol.“ k dvaadvaceti letům vězení, propuštěna roku 1967). Součástí knihy vzpomínka synovce R. Vackové Andreje Gjuriče. Korespondenci uspořádala a k vydání připravila Marie Valtrová (dopisy rozčleněny do tří základních oddílů – synovcům, sestře, otci).

VACKOVÁ, Růžena: *Vězeňské přednášky*. Praha, Archiv Univerzity Karlovy 1999. 267 s.

Přednášky profesorky Růženy Vackové (1901–1982) o kulturním vývoji lidstva, zaznamenané jejími spoluvězeňkyněmi Dagmar Skálovou a Dagmar Šimkovou ve věznici v Pardubicích. Redakce Zdeněk Pousta. V úvodní části knihy přiblížena situace žen, jež byly po únoru 1948 z politických důvodů zatčeny a po tvrdých výsleších odsouzeny k mnohaletým trestům odnětí svobody. Na závěr připojeny životopisné portréty R. Vackové, D. Skálové a D. Šimkové. Fotografie, přetištěné archiválie.

VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl I. Praha, ÚDV 2003. 415 s.*

První díl ediční řady věnované problematice československé justice v zakladatelském období komunistického režimu obsahuje dokumenty, které v obecné rovině postihují činnost justice v Československu ve sledovaném období, nezákonnosti v působení Státního soudu a prokuratury, práci rehabilitačních komisí ÚV KSČ a rehabilitace v armádě.

VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl II. Praha, ÚDV 2004. 311 s.*

Edice dokumentů dokládajících práci soudců Státního a Nejvyššího soudu a prokurátorů Státní a Generální prokuratury a činnost tzv. dělnických prokurátorů a soudců z lidu. Svazek dále obsahuje materiály vztahující se k chodu Generální prokuratury, k institutu tzv. bezpečnostních pěték, organizování veřejných politických procesů a k problematice absolutních trestů. Na závěr připojeny ukázky ze zákonů upravujících poměry v justici.

VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl III. Praha, ÚDV 2004. 479 s.*

Edice pramenů dokumentujících čtyři soudní kauzy – procesy se skupinami „Pravda zvítězí“ (vojenský protikomunistický odboj), „J. Vlček a spol.“ (tažení proti soukromým zemědělcům), „O. Mádr a spol.“ (boj proti církvi) a proces s obžalovanými v rámci tzv. akce Budování (odsouzení vedoucích činitelů národního podniku Jáchymovské doly a jejich spolupracovníků).

ZAHRADNÍČEK, Jan: *Mezi nás prostřena noc... Dopisy z vězení ženě Marii*. Brno, CDK 2008. 333 s.

Edice 250 dopisů, které psal básník Jan Zahradníček (1905–1960) z vězení své ženě Marii. (J. Zahradníček byl v roce 1952 v zinscenovaném procesu odsouzen k třinácti letům odnětí svobody, propuštěn byl na základě prezidentské amnestie v roce 1960, několik měsíců před svojí smrtí.) K vydání připravili Martina Sendlerová a Milan Řepa, doslov napsal Jiří Hanuš (*Duchovní tvář Jana Zahradníčka*). Obrazová příloha.

ŽÁČEK, Pavel (ed.): *Menší sestra I. Vznik a vývoj První správy ministerstva vnitra 1953–1959*. (Edice dokumentů.) Brno, Prius 2004. 450 s.

Edice dokumentů vztahujících se k vývoji a činnosti I. správy MV (rozvědky) v letech 1953–1959 (ministrem vnitra v daném období Rudolf Barák, náčelníkem I. správy MV Jaroslav Miller). Publikace obsahuje dvacet devět písemností, jež byly v době jejího vydání uloženy ve fondech Archivu MV ČR, Archivu MV SR a Státního ústředního archivu. (Mimo jiné materiály týkající se aktivit namířených proti českému a slovenskému exilu.) Vydáno pro ÚSD AV ČR.

ŽÍDEK, Leo (ed.): *Psáno před popravou. Sedm příběhů nenávisti a lásky*. Olomouc, Matice cyrilometodějská 2005. 53 s.

Edice dopisů na rozloučenou, které po únoru 1948 napsalo sedm lidí, z politických důvodů odsouzených k trestu smrti (Milada Horáková, Boris Volek, Jan Bula, Antonín Janošík, Alois Jaroš, Václav Švéda, Heliodor Píka). Součástí knihy přepis dokumentu „Návrh na úpravu výkonu trestu“ ze 14. 4. 1954, podaného ministrem vnitra Rudolfem Barákem a generálním prokurátorem Václavem Alešem.

Encyklopedie, slovníky

BRABEC, Jiří – GRUŠA, Jiří – HÁJEK, Igor – KABEŠ, Petr – LOPATKA, Jan: *Slovník zakázaných autorů 1948–1980. Praha, SPN 1991. 541 s.*

Slovník obsahuje základní biografické a bibliografické údaje českých domácích a exilových spisovatelů, jejichž práce nesměly v komunistickém Československu oficiálně vycházet (nezahrnuje 80. léta 20. století). Na závěr autorského hesla umístěn výběr literatury o životě a díle daného literáta, příp. literárního kritika či teoretika. Autoři řazení v abecedním pořadí. Součástí publikace jmenný rejstřík. V roce 1979 vydáno pod názvem *Slovník českých spisovatelů* v Edici Petlice (pracovní verze vyšla ineditně v roce 1978), roku 1982 vydáno v nakladatelství Sixty-Eight Publishers v Torontu.

KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci. Praha, ÚSTR 2009. 231 s.*

Publikaci tvoří životopisné portréty 55 ministrů vnitra, resp. národní bezpečnosti a jejich náměstků, a to na centrální, po roce 1969 federální úrovni. Na úvod zařazena studie přibližující organizační strukturu MV a MNB v letech 1945–1989, na závěr připojeny tabulky zachycující podřízenost jednotlivých složek ministerstva náměstkům, příp. ministru vnitra ve vybraných letech sledovaného období. Černobílé fotografie.

PEČENKA, Marek a kol.: *Encyklopedie špionáže. Ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti. Praha, Libri 1993. 430 s.*

Encyklopedie obsahuje 900 hesel včetně medailonů známých osob pohybujících se ve sféře domácích i zahraničních tajných služeb. Zvláštní pozornost věnována činnosti StB. Součástí publikace statě Františka Honzáka (*Střípky z dějin špionáže a tajné policie v Čechách*), Milana Michala (*Několik stran o Státní bezpečnosti v Československu*) a Jaroslava Bašty (*Koncepce bezpečnostní politiky 1989–1993*). Součástí příloh jsou přepisy vybraných směrnic MV ČSSR ze 70. a 80. let 20. století.

PEJSKAR, Jožka: *Poslední pocta. Sv. 1. Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948–1981. Curych, Konfrontace 1982. 323 s.*

PEJSKAR, Jožka: *Poslední pocta. Sv. 2. Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948–1984.* [Curych], Konfrontace 1985. 368 s.

PEJSKAR, Jožka: *Poslední pocta. Sv. 3. Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948–1989.* Vlastním nákladem 1989. 317 s.

PEJSKAR, Jožka: *Poslední pocta. Sv. 4. Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948–1994.* Vlastním nákladem 1994. 247 s.

Čtyřsvazková práce ve formě biografického slovníku přináší údaje o československých exulantech, kteří opustili svou vlast v době komunistického režimu a kteří v cizině zemřeli. V případě prvních dvou svazků zvolil autor tematické rozdělení (diplomacie, věda atd.), v jehož rámci jsou portréty jednotlivých osob řazeny abecedně; ve třetím a čtvrtém svazku jsou jména uváděna přímo v abecedním pořadí. Do textu jsou zařazeny přepisy rozhlasových nahrávek, citace z dobového tisku, knih, vzpomínky pamětníků. Fotografie, kresby (Mikoláš Aleš, Josef Mánes). Obsahuje jmenné rejstříky, odkazy na literaturu.

Sborníky, almanachy, ročenky

BLAŽEK, Petr (ed.): *A nepozdvihne meč... Odpírání vojenské služby v Československu 1948–1989*. Praha, Academia 2007. 339 s.

Sborník příspěvků na téma odpírání vojenské služby v komunistickém Československu, jež zazněly na odborném semináři pořádaném Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR 23. září 2005. Autoři Zdeněk Bauer, Jiří Bílek, Petr Blažek, Lubomír Müller, Jaroslav Pažout, Filip Pospíšil, Jan Šimsa, Prokop Tomek, Rudolf Vévoda, Tomáš Vilímek, Thomas Widera. Černobílé fotografie, reprodukce archivních dokumentů, tabulky.

BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008. 359 s.

Sborník příspěvků z mezinárodní konference *Kolektivizace venkova v Československu a středoevropské souvislosti 1948–1960*, konané ve dnech 10.–13. září 2007 na půdě České zemědělské univerzity v Praze. Autory statí Jan Rychlík, Nigel Swain, Hana Pexová, Jan Adamec, Jiří Pernes, Jana Fialová, Jaroslav Rokoský, Jana Burešová, Martin Vomela, Vladimír Březina, Pavel Novák, Petr Blažek, Michal Kubálek, Václav Ruml, Zdeněk Pátek, Milan Bárta, Jindra Biolková, Tomáš Bursík, Svatomír Černín, Radim Lokoč, Petr Slinták, Adam Drda, Miroslav Tyl, Stanislav Němec. Černobílé fotografie, přetištěné písemné dokumenty, CD (audionahrávka rozhlasového dokumentu Adama Drdy *Konec „vesnických upírů“*).

BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.): *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno, Mezinárodní politologický ústav MU 2009. 1005 s.

Publikace, jejímž cílem je charakterizovat československý právní řád v letech 1948–1989. Kniha je rozdělena do čtyř částí, obsahujících příspěvky dvaceti devíti autorů: I. Právní řád, II. Právní oblasti, III. Právní profese, IV. Osobní reflexe (statě Zdenka Krystufka, Mojmíra Povolného, Otakara Motejla a Anny Šabatové). Připojen slovníček pojmů, jmenný a věcný rejstřík. (Viz též <http://www.komunistickepravo.cz/>)

BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957–1960*. Brno, Stilus 2009. 231 s.

Sborník obsahuje příspěvky věnované závěrečné fázi kolektivizace československého zemědělství (1957–1960), které zazněly na workshopu konaném ve Zlíně 17. listopadu 2006. Autory statí Jiří Pernes, Vladimír Březina, Jiří Topinka, Michal Stehlík, Bohumil Robeš. Tabulky, dokumenty.

***Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002. 278 s.**

Sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádu karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským ve dnech 21.–22. 5. 2002 v Praze. Úvodní slovo a vědecká redakce Jan Stříbrný. Autory příspěvků Václav Vaško, Oto Mádr, Adolf Rázek, Vojtěch Vlček, Jindřich Zdeněk Charouz, Bernadetta Kristýna Fojtíková, Jan Kafka, Stanislav Balík a Jaroslav Cuhra. Součástí publikace jsou přetištěné archiválie vztahující se k procesu „Oto Mádr a spol.“

CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Praha, Karolinum 1999. 333 s.

Sborník příspěvků věnovaných problematice odboje a odporu proti komunistickému režimu v Československu v letech 1948–1989. Publikace rozčleněna do čtyř částí – I. Padesátá léta a třetí odboj (autory statí Zora Dvořáková, Jaroslav Kohout, Josef Plocek, Václav Vaško, Jiří Málek, János M. Rainer), II. Disent a protikomunistická opozice, III. Zprávy, informace, recenze, IV. Svědectví a dokumenty; na závěr připojena bibliografie základních děl vztahujících se ke sledované problematice.

ČELOVSKÝ, Bořivoj (ed.): *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB*. Šenov u Ostravy, Tilia 2005. 215 s.

Sborník příspěvků zabývajících se činností Státní bezpečnosti v letech 1945–1990. Publikace obsahuje portréty vybraných příslušníků StB. Autory článků jsou Petr Blažek, Radek Schovánek, Pavel Paleček, Pavel Žáček, Petr Cajthaml, Petr Koura a Bořivoj Čelovský. Černobílé fotografie, přetištěné nebo přepsané dobové dokumenty.

FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří (eds.): *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno, CDK 2001. 217 s.

Sborník věnovaný analýze vztahu katolické církve v českých zemích k nacistické a komunistické ideologii. Publikace rozčleněna do tří částí: I. Teoretická a metodologická východiska historického a sociálně-vědního výzkumu vztahu katolicismu a totalitarismu, II. Katolická církev ve vztahu k nacismu a komunismu v českých zemích: studie vybraných problémů, III. Totalitarismus, společnost a církev: reflexe historické zkušenosti. Autory příspěvků Petr Fiala, Jiří Hanuš, Stanislav Balík, Jan Holzer, Jan Chvatík, Michal Bauer, Zdeněk Demel, Ignác Antonín Hrdina, Pavel Žáček, Miroslav Mareš, Karl Ballestrem, Jan Sokol.

HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000. 143 s.

Sborník příspěvků z konference pořádané Českou křesťanskou akademií, Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR, Centrem pro studium demokracie a kultury ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským dne 21. 6. 2000 v Emauzském klášteře v Praze. Autory studií Karel Kaplan, Jiří Rajmund Tretera, Adolf Rázek, Vojtěch Vlček, Jindřich Zdeněk Charouz, Edita Mendelová, Zdeněk Boháč, Václav Vaško, Jiří Hanuš, Jiří Trávníček.

JAKUBÍČKOVÁ, Alena (ed.): *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III*. Jihlava, Parolaart 2001. 147 s.

Sborník příspěvků zabývajících se perzekucemi obyvatel dnešního kraje Vysočina v období komunistického režimu (pozornost věnována zejména rozmezí let 1948–1960). Autory statí Renata Pisková, Vladimír Kytner, Ludmila Klukanová, Pavel Janoušek, Alena Jakubíčková. Vydáno ve spolupráci s Okresním úřadem Jihlava – Státním okresním archivem v Jihlavě a okresními pobočkami Konfederace politických vězňů kraje Vysočina. Text prokládán černobílými fotografiemi a přetištěnými písemnými prameny.

KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. I. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2003. 317 s.*

Úvodní svazek ediční řady sborníků věnovaných dějinám bolševismu, komunismu a radikálního socialismu v Československu v letech 1918–1989. Autory příspěvků Jiří Křest'an, Jakub Rákosník, Zdeněk Kárník, Karel Kaplan, Pavel Kosatík, Lenka Kalinová, Jiří Maňák, Soňa Gabzdilová, Michal Kopeček, Jaroslav Cuhra a Michal Pullmann.

KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. II. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2004. 363 s.*

Druhý svazek edice sborníků zaměřených na problematiku bolševismu, komunismu a radikálního socialismu v Československu v letech 1918–1989. Obsahuje statě Jany Čechurové, Evy Uhrové, Jany Burešové, Michala Reimana, Jiřího Křest'ana, Jiřího Maňáka, Jiřího Knapíka, Michala Kopečka, Jaroslava Pažouta, Antonín Benčíka a Tomáše Vilímka.

KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. III. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2004. 223 s.*

Sborník příspěvků k problematice vývoje a vzájemného vztahu bolševismu, komunismu a radikálního socialismu v Československu v letech 1918–1989. Autory studií Zdeněk Kárník, Jiří Křest'an, Xénia Šuchová, Vojtěch Mencl, Marek Surný, Michal Barnovský.

KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. IV. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2005. 279 s.*

Čtvrtý svazek edice sborníků zabývajících se fenoménem bolševismu, komunismu a radikálního socialismu v Československu v období let 1918–1989. Autory příspěvků Karel Řeháček, Jakub Rákosník, Jan Gebhart, Jan Kuklík, Václav Kural, Eva Uhrová, Jan Pešek, Michal Reiman, Radek Slabotinský, Petr Blažek.

KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. V. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2005. 383 s.*

Závěrečný svazek ediční řady sborníků k dějinám bolševismu, komunismu a radikálního socialismu v Československu v letech 1918–1989. Autoři statí Jiří Křesťan, Juraj Benko, Eva Uhrová, Vítězslav Sommer, Marta Kohárová, Karol Fremal, Stanislav Kokoška, Michal Pehr, Elena Londáková, Martin Franc, Jiří Maňák a Tomáš Vilímek.

Literatura určená k likvidaci. Sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 26.–27. listopadu 2002 k padesátému výročí politických procesů se spisovateli. [Praha], Obec spisovatelů 2004. 203 s.

Sborník příspěvků věnovaných literátům perzekvovaným komunistickým režimem (pozornost soustředěna na období 50. let). Autoři a názvy statí: Jaroslav Med: Procesy a poetika nenávisti; Antonín Kratochvíl: Půlstoletí od procesů s českými spisovateli; Mojmír Trávníček: Vězeň v české poezii. Od K. H. Máchy k I. M. Jirousovi; Pavel Švanda: Padesátá léta očima mládí; Michal Bauer: Perzekuce křesťansky orientovaných autorů v 50. letech 20. století; Hana Pražáková: Neztratit ani jediný den. Návrat Františka Křeliny k literární tvorbě; Ivo Harák: Rotreklovy Hovory s mateřidouškou – studie interpretační; Milan Jelínek: Spisovná čeština po únoru 1948; Jiří Hanuš: Ideologie, teror a politický proces; Richard Pražák: Osobní vzpomínka na vysokoškolská studia v padesátých letech; Jiří Kudrnáč: Tematizace tajemství v díle Jaroslava Durycha; Luisa Nováková: Nad studií Bedřicha Fučíka O knihu pro mládež. Poznámky k historii a teorii naší literatury pro děti; Karel Vrána: Exilový příběh víry a literatury; Petr Osolobě: Jan Zahradníček nad Dantovým peklem; Jan Wiendl: „Nesluší slunce cele mé.“ Poznámky k vězeňské poezii Jana Zahradníčka; Jitka Bednářová: Malá kronika z ediční dílny: Nad souborným dílem Jana Zahradníčka; Jiří Rambousek: Jiří Kárnet – jeden z prvních poúnorových exulantů; František Všeticka: Půlnoční pacient Egona Hostovského; Zbyněk Fišer: Význam Bondyho německé poezie; Libor Martinek: „Slezská Golgota.“ K literatuře polských spisovatelů z českého Těšínska v období let 1945–1959; Miloš Fiala: Julius Zeyer Evy Jurčínové.

Literatura určená k likvidaci II. Sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 8.–9. listopadu 2004. [Praha], Obec spisovatelů 2006. 133 s.

Sborník navazující na publikaci *Literatura určená k likvidaci* vydanou Obcí spisovatelů v roce 2004. Autoři a názvy statí: Michal Bauer: Poznámky k recepci Halasovy tvorby na

přelomu 40. a 50. let; Ivo Harák: Rotreklovy děje; Ester Nováková: Černý milenec Václava Renče; Jiří Urbanec: Životní peripetie Zdeňka Bára; Karel Vrána: Ladislav Radimský – Petr Den; František Všetická: Tři noci Egona Hostovského; Jaroslav Med: Samota a dialog (Nad poezií Vladimíra Vokolka); Jiří Kudrnáč: Literární dílo Josefa Pavla. Z typologie meziválečné literatury pro mládež; Ladislav Soldán: Svě bytí do dna sdílení... (Nad básnickým dílem Miloše Dvořáka); Luisa Nováková: Básník pro velké děti (Dětství v díle Klementa Bochořáka v padesátých a šedesátých letech); Hana Svanovská: Ivan Slavík a jeho Deník Arnošta Jenče; Libor Martinek: Hodnoty, které trvají. Poznámky k literární tradici Opavska; Zbyněk Fišer: Cizí jazyky v tvorbě autorů edice Půlnoc; Milan Jelínek: Brněnský samizdat; Jaromír Hořec: Literatura určená k likvidaci a samizdat; Josef Plocek: Kultura v koncentracích (Vzpomínka).

Literatura určená k likvidaci III. Sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 7.–8. listopadu 2006. Praha, Obec spisovatelů 2006. 167 s.

Třetí z řady sborníků věnovaných zakázané literatuře druhé poloviny 20. století. Autoři a názvy statí: Michal Bauer: 50. léta jako období intenzivního mocenského tlaku; Milan Jelínek: Netolerantní postoje prof. Františka Trávníčka k jazykovědnému strukturalismu; Luisa Nováková: „Zatímco luna hořce mlčí.“ Nad poslední básnickou sbírkou Václava Renče; Hana Pražáková: Zpráva o sborníku k sedmdesátinám Františka Křeliny; Pavel Drábek: Václav Renč a trable s překládáním Shakespeara v 60. letech; Vladimír Novotný: Jan Křesadlo a literatura v likvidaci; Renata Ferklová: Zdeněk Kalista a Balbínova společnost; Jaroslav Med: Několik poznámek k exilové poezii Rio Preisnera; František Všetická: Dobročinný večírek Egona Hostovského; Jiří Kudrnáč: K poetice Jaroslava Durycha v 30. letech: Román Masopust; Alena Petruželková: Atmosféra 50. let v Holanově osudu a v básnickém díle; Petr Bubeníček: Hledání prostoru v Durychově Boží duze a Körnerově Adelheid; Ester Nováková: Věčná loviště Klementa Bochořáka; Jiří Rambousek: Nad memoáry Josefa Ludvíka Fischera; Ladislav Soldán: Miloš Dvořák (Jesenice 1901 – Třebíč 1971). Host v domě Hosta; Zbyněk Fišer: Brecht píše česky aneb Zamlčovaný překladatel Ludvík Kundera; Mojmír Trávníček: Jitřenka Karla Vysloužila. Poznámky k dílu regionálního autora; Libor Martinek: „Árie z poplivané rakve.“ K životu a dílu Pawła Kubisze.

Literatura určená k likvidaci IV. Sborník příspěvků z konference pořádané v Brně 11.–12. listopadu 2008. Praha, Obec spisovatelů 2009. 249 s.

Autoři a názvy statí: Michal Bauer: Krize a konstrukce kritérií; Richard Pražák: Maďarští spisovatelé a revoluce v roce 1956; Jiří Kudrnáč: K poetice ruralismu (Reflexe F. X. Šaldy a její přínos); Jaroslav Med: Básník František Daniel Merth; Hana Svanovská: Barokní inspirace v próze Zdeňka Rotrekla. *Světlo přichází potmě*; Jiří Rambousek: Josef Palivec a František Hrubín; Ester Nováková: Křelinův *Amarú, syn hadí*; Hana Pražáková: Vězeňská korespondence Františka Křeliny; Ladislav Soldán: Nad počátky a koncem kritického působení Jana Strakoše (Léta 1923–1927 a období 1948–1966); František Všeticka: *Nezvěstný* Egona Hostovského; Vladimír Novotný: Spisovatel Jan Beneš – vězeň i exulant; Karel Komárek: Jaroslav Durych v izolaci 50. let; Luisa Nováková: Poezie Františka Lazeckého 70. a 80. let v zrcadle bibliofilských tisků; Vladimír Křivánek: *Bolest* Vladimíra Holana; Mojmír Trávníček: K historii textu *Stínu třtiny* Ivana Slavíka; Joanna Królak – Piotr Ślusarczyk: „Zbytky eposů“ čili Poznámky na okraj rané tvorby B. Hrabala a E. Bondyho; Libor Martinek: Vztah osobní a skupinové identity v pamětech Henryka Jasiczka; Petr Bubeníček: Dva různé přístupy. K adaptacím Demlova *Zapomenutého světla* a Durychovy *Boží duhy*; Jan Tlustý: *Jiní* Bohuslava Reynka (Interpretace). Příspěvky opatřeny anglicky, německy nebo francouzsky psaným resumé.

MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001. 743 s.*

Publikace obsahuje dvanáct studií věnovaných tématu perzekuce odpůrců komunistického režimu na Slovensku (autory Ľubomír Báťa, Ladislav Boroň, Viera Hlavová, Emília Hrabovcová, Róbert Letz, Ľubomír Morbacher, Teodor Pekarovič, Jan Pešek, Jan Štaigl, Eva Vrabcová, Peter Zelenák, Jozef Žatkuliak). Úvodní slova – kardinál Ján Chryzostom Korec (*Neľudský ateistický systém života*), Štefan Paulíny (*O zmysle obetí v zápase ľudstva o dôstojný život*), Anton Neuwirth (*Na rozhraní. Úvod ako epilóg – epilóg ako úvod*). Obrazová příloha.

KOL.: *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 2. díl. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001. 575 s.*

Kniha rozdělena do tří částí – osobní svědectví (vzpomínky 117 pamětníků, kteří se stali obětí perzekuce ze strany komunistické moci; sestavil Ladislav Takáč); bibliografická část

(komentovaný soupis publikací o zločinech komunismu na Slovensku; sestavil Rudolf Lesňák); seznamy obětí komunistického režimu na Slovensku (mimo jiné seznam popravených osob, rolníků vystěhovaných v rámci tzv. akce K (kulak), obětí srpnové okupace v roce 1968; z důvodu velkého rozsahu je část registrů v plném znění uvedena pouze na přiloženém CD-ROMu; autory – Ján Lazar a kolektiv).

Milada Horáková. Sborník dokumentů, vzpomínek a fotografií. Pamětní tisk k 40. výročí tragické smrti dr. Milady Horákové. Praha, Melantrich 1990. 53 s.

Jádro publikace tvoří texty o životě JUDr. Milady Horákové (1901–1950), z velké části osobní svědectví (autory Jaroslav Stránský, Petr Zenkl, Eleanor Rooseveltová, Růžena Pelantová, Alice Masaryková, Jana Feierabendová, Arnošt Heidrich, Anna Kvapilová, Jarmila Uhlířová). Sborník dále obsahuje vlastní životopis M. Horákové sepsaný 20. 4. 1950, blíže neurčenou pasáž z textu Winstona Churchilla, úryvek z básně Zdeňka Němečka *Popraveným*, nepřednesený projev Prokopa Drtiny k politickým vězňům v roce 1968, úvodník M. Horákové otištěný ve *Svobodném slově* 21. 10. 1947 a usnesení generálního prokurátora z roku 1990, zastavující trestní stíhání M. Horákové. Úvodní slovo František Kožík. Černobílé fotografie. Vydáno pro Klub dr. Milady Horákové.

Osudy sochy. Sborník k obnovení sochy T. G. Masaryka v Prostějově. Prostějov, Městský úřad 1999. 50 s.

Publikace obsahuje studii Miloše Trapla zabývající se protikomunistickými demonstracemi vyvolanými svržením sochy T. G. Masaryka v Prostějově 10. 4. 1953 (průběh demonstrací, perzekuce jejich účastníků, ohlas ve stranických orgánech), dále příspěvek Antonína Zajíčka týkající se obnovení sochy TGM po roce 1989, zprávu Václava Koláře o jejím slavnostním odhalení 27. 10. 1998, projev, který při této příležitosti pronesl starosta Prostějova Jan Šverdík, a stať Jana Přidala *Masaryk a Sokol*. Obrazová příloha.

PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze. Brno, Prius 2005. 391 s.

Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve dnech 14.–16. 4. 2003 v Praze. Publikace obsahuje 29 příspěvků rozdělených do tří tematických částí: I. Mezinárodní souvislosti politických procesů 50. let, II. Politické procesy v Československu po roce 1945, III. Proces se Slánským – průběh, příčiny, důsledky.

RANDÁK, Jan – KOURA, Petr (eds.): *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století. Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006. Praha, Dokořán – FF UK v Praze 2008. 446 s.*

Sborník příspěvků z pražské konference zorganizované Ústavem českých dějin FF UK v Praze ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy ve dnech 25.–27. 10. 2006. Autory studií Eva Broklová, Karel Šima, Jelena Serapionova, Magdaléna Pokorná, Milan Hlavačka, Veronika Sušová, Lukáš Fasora, Petr Pabian, Martin Kučera, Denisa Nečasová, Jan Michl, Jana Čechurová, Peter Macho, Vítězslav Sommer, Petr Koura, Miroslav Kryl, Pavel Večeřa, Pavel Mücke, Petr Justin, Jiří Křesťan, Jaroslav Rokoský, Tomáš Bursík, Stefan Zwicker, Jan Randák. Ilustrační doprovod.

RAŠTICOVÁ, Blanka (ed.): *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15.–16. května 2002 věnovaný Lubomíru Slezákovi k 70. narozeninám. Uherské Hradiště, Slováké muzeum 2002. 295.*

Na úvod sborníku zařazen medailon Lubomíra Slezáka (*1932) shrnující jeho dosavadní profesní dráhu (autorem Vlastislav Lacina). Autory hlavních referátů Lubomír Slezák (Úspěchy a prohry zemědělského družstevnictví), Jan Rychlík (Obecné a specifické rysy nucené kolektivizace ve východní Evropě) a Václav Průcha (Vývoj zemědělské výroby v Československu v období socializace vesnice). Příspěvky opatřeny anglicky psaným resumé. Vydáno v rámci ediční řady Studie Slovákého muzea (7/2002). [Konference konána v Uherském Hradišti.]

Ruralismus, jeho kořeny a dědictví. Osobnosti – díla – ideje. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22.–23. dubna 2005 v Sedmihorkách. Semily, SOA v Litoměřicích – SOKA Semily 2005. 342 s.

Sborník příspěvků z konference uspořádané Pekařovou společností Českého ráje v Turnově, Literárním archivem Památníku národního písemnictví v Praze a Ústavem pro českou literaturu AV ČR. Obsahuje příspěvky k problematice zinscenovaných procesů s údajnými spolupracovníky tzv. Zelené internacionály a jejími odnožemi („Josef Kepka a spol.“, Státní soud v Praze, 23.–26. 4. 1952; „Václav Prokůpek a spol.“, Státní soud, oddělení Brno, 2.–4. 7. 1952) – studie Zory Dvořákové, Renaty Ferklové, Hany Fajstauerové a Jaroslava Rokoského. Vydáno jako supplementum 10 sborníku *Z Českého ráje a Podkrkonoší*.

Sborník Archivu MV, č. 4. Praha, OABS MV ČR 2006. 432 s.

Čtvrté číslo periodicky vycházejícího sborníku zaměřeného na výzkum činnosti MV a jeho útvarů v letech 1945–1989. Obsahuje sekce Články a studie (jejich autory jsou Petr Cajthaml, Jan Frolík, Pavel Vaněk); Biografie (autory statí Petr Cajthaml, Jan Kalous, Petr Koura); Fondy a materiály; Varia; Archivní A – Ž; Z knihovny Archivu Ministerstva vnitra. Anglicky psané resumé, jmenný rejstřík, rejstřík krycích názvů.

Securitas Imperii, č. 11. Praha, ÚDV 2005. 423 s.

Číslo sborníku zaměřeno na problematiku vztahu katolické církve a československého státu v letech 1948–1989. Autory příspěvků Jiří Plachý, Václav Vaško, Adolf Rázek. Dokumenty (přepisy a fotokopie písemností převážně z období let 1948–1949), fotografie a stručné medailony Josefa Berana, Josefa Hloucha a Štěpána Trochty. Výběrový slovníček pojmů, seznam zkratk, jmenný rejstřík, resumé (čeština, angličtina, němčina).

Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let, č. 12. Praha, ÚDV 2005. 415 s.

Dvanácté číslo sborníku *Securitas Imperii* věnováno protikomunistickým aktivitám a činnosti státních a stranických institucí v Československu v 50. letech minulého století. Autory příspěvků Prokop Tomek, Jan Kalous, Šárka Rokosová, Petr Cajthaml, Martin Pulec, Eduard Stehlík, Jiří Plachý, Jiří Bašta, Monika Veselá, Peter Dinuš. Seznam zkratk, jmenný rejstřík, resumé (čeština, angličtina, němčina).

Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001. 217 s.

Konference uspořádána Kabinetem dokumentace a historie Vězeňské služby ČR a Slezským zemským muzeem v Opavě. Sborník rozdělen na dvě části: I. Československé vězeňství v letech 1945–1955 (autory příspěvků Dušan Janák, Aleš Kýr, Tomáš Staněk, Mečislav Borák, Pavel Šrámek, Jiří Mašata, Stanislav Stránský, Prokop Tomek, Jiří Majer, Ľubor Zelenay, Jiří Bílek, Andrea Lněničková, Lucie Jarkovská), II. Vězeňství ve střední Evropě (autory příspěvků Tobias Wunschik, Kazimierz Miroszewski, Andrzej Małkiewicz, Bernard Linek). Příspěvky opatřeny anglicky psaným resumé.

Vysokoškoláci za svobodu. Almanach. Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání 1998. 158 s.

Almanach Pražského akademického klubu 48 (PAK 48) věnovaný protinacistickému a především protikomunistickému odboji a odporu československých studentů a pedagogů a následným perzekucím, jimž byli vystaveni. Obsahuje vzpomínky pamětníků, přepisy dobových dokumentů, materiály o vzniku PAK 48. Podklady shromáždila Zdeňka Onyskowová. Redakční úprava Josef Daněk.

Vysokoškoláci za svobodu. Almanach. II. Praha, České vysoké učení technické 2005. 114 s.

Almanach PAK 48 zaměřený na protikomunistické aktivity vysokoškolských studentů a pedagogů v Československu a jejich postih ze strany komunistického režimu. Součástí publikace vzpomínky pamětníků, přepisy dobových dokumentů, informace o činnosti PAK 48. Redakce – Josef Daněk a Jiří Navrátil.

Zemědělství a 50. léta. Praha, NZM Praha 2008. 119 s.

Sborník příspěvků věnovaných tzv. socialistické přestavbě československého zemědělství v 50. letech 20. století. Publikace vyšla v rámci edice Prameny a studie při příležitosti připomínky výročí šedesáti let od převzetí moci komunisty v Československu. Autory článků

Marie Bočková, Roman Bortel, Lucie Kubásková, Klára Míčová, Drahomíra Nováková, Pavel Novák, Šárka Steinová, Dana Strnadová, Martin Vlček. Černobílé fotografie.

Učební pomůcky

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945–1948. 1. část. Praha, SPN 1991. 153 s.*

Stručný přehled československých dějin od jara 1945 do převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948. Autor uvádí hlavní znaky poválečného, tzv. lidovědemokratického režimu v Československu, zaměřuje se na oblast ekonomickou a zejména politickou (systém politických stran, parlamentní volby v roce 1946, krize Národní fronty, únorový převrat). Vývoj v Československu dává do souvislostí s mezinárodními událostmi. Publikace vydána v rámci edice Odborná literatura pro učitele (pomocný studijní text pro gymnázia).

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948–1953. 2. část. Zakladatelské období komunistického režimu. Praha, SPN 1991. 146 s.*

Přehledné dějiny Československa v letech 1948–1953. Jednotlivé kapitoly se soustřeďují na hlavní rysy nového mocenskopolitického systému, ekonomický vývoj, utváření sociálních a politických vztahů. Zvláštní oddíl věnován masové nezákonnosti a politickým procesům. Publikace vydána v rámci edice Odborná literatura pro učitele (pomocný studijní text pro gymnázia).

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1953–1966. 3. část. Společenská krize a kořeny reformy. Praha, SPN 1992. 146 s.*

První část publikace se zaměřuje na krize komunistického režimu v letech 1953–1957, jejich příčiny, reakce ze strany komunistické moci a důsledky v politické, sociální a ekonomické oblasti. Druhá část sleduje kořeny československé reformy v období let 1958–1966, opět ve sféře politické, společenské a hospodářské. Kniha vydána v rámci edice Odborná literatura pro učitele (pomocný studijní text pro gymnázia).

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1967–1969. 4. část. Praha, SPN 1993. 81 s.*

Hlavní události československých dějin od odchodu Antonína Novotného z funkce 1. tajemníka ÚV KSČ a jeho vystřídání Alexandrem Dubčekem (přelom let 1967 a 1968) do

volby Gustáva Husáka 1. tajemníkem ÚV KSČ v dubnu 1969. Publikace vydána v rámci edice Odborná literatura pro učitele (pomocný studijní text pro gymnázia).

2. Domáci odboj a odpor

2.1 Protikomunistický odboj a odpor

Monografie

BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří: *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno, CDK 2007. 399 s.

Monografie zabývající se vývojem katolické církve v Československu (s důrazem na situaci v českých zemích) v období od konce druhé světové války do pádu komunistického režimu. První část pojednává o vztahu státu a církve a postavení biskupů, kněží, členů řeholí a laiků ve sledovaném období, druhá část je věnována vybraným tématům z církevního života (proměnam lidové zbožnosti, přijímání závěrů II. vatikánského koncilu a dalším). Obrazové přílohy.

BALÍK, Stanislav: *Miloval jsem okrasu domu tvého. Bludovský monstrproces 1950–1952*. Brno, CDK 2000. 98 s.

Studie pojednávající o dvou politických procesech, jež se odehrály v letech 1951 a 1952 v Praze a Šumperku. Jejich obětí se stal někdejší bludovský farář Oldřich Koutný s několika farníky. Obvinění byli z krádeže bohoslužebných rouch a předmětů z chrámu sv. Jiří v Bludově. V knize jsou zachyceny i další osudy odsouzených a průběh jejich rehabilitace. Obrazová příloha.

BLAIVE, Muriel: *Promarněná příležitost. Československo a rok 1956*. Praha, Prostor 2001. 481 s.

V první části knihy sleduje autorka odezvu na závěry XX. sjezdu KSSS a zejména na tzv. tajnou zprávu Nikity Chruščova v Československu, srovnává je s reakcemi v sousedním Polsku a Maďarsku, následně se zabývá padesátými léty v ČSR z pohledu historiografie (interpretace roku 1956 našimi i zahraničními historiky), na závěr hledá příčiny pasivity československých občanů v roce 1956. Připojena podrobná chronologie roku 1956 v Polsku,

Maďarsku a Československu. Autorem doslovu Jiří Pernes. Obrazová příloha. Publikace vychází z doktorské práce M. Blaivové *L'Année 1956 en Tchécoslovaquie* obhájené na École des Hautes Études en Sciences Sociales v Paříži v roce 1999.

BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol.: Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty. Praha, Pulchra – Česká zemědělská univerzita v Praze 2010. 635 s.

Kolektivní monografie představující jeden z výstupů vědeckého projektu *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a střeoevropské souvislosti*. Obsahuje studie Jany Burešové (Politický a institucionální rámec kolektivizace zemědělství v Československu se zaměřením na historická východiska), Petra Blažka a Michala Kubálka (Akce „Kulak“. Přijetí, uplatňování a zrušení směrnice tří ministrů), Libora Svobody (Perzekuce vesnického obyvatelstva v procesu kolektivizace na Jindřichohradecku), Hany Pexové (Kolektivizace v okrese Jičín) a Tomáše Bursíka (Dokumentace případů násilné kolektivizace v okrese Sedlčany v první polovině padesátých let); do knihy dále zařazeny vzpomínky pamětnice Boženy Landové. V monografii byly znovu publikovány neúplné seznamy vystěhovaných selských rodin, poprvé zveřejněné v práci JECH, Karel (ed.): *Vystěhování selských rodin v Akci K („kulaci“) 1951–1953. Seznamy a vybrané dokumenty*. Praha, ÚSD AV ČR 1992. 138 s. (v novém vydání opraven jmenný rejstřík a sestaven rejstřík místní). Součástí publikace fotografie a písemné dokumenty.

BOŠTÍK, Martin: Monstrproces „Stříteský a spol.“, Litomyšl 1950. Historická studie o síle a slabosti poválečného člověka. Litomyšl, Regionální muzeum v Litomyšli 2004.

Knih zabývající se pounorovými aktivitami skupiny osob, převážně studentů litomyšlského reálného gymnázia a zároveň aktivních členů Junáka, jež vyústily ve vykonstruovaný proces konaný ve dnech 9.–11. 10. 1950 ve Smetanově domě v Litomyšli. Do čela souzené skupiny byl uměle dosazen gymnaziální profesor a rektor litomyšlské piaristické koleje František Ambrož Stříteský. Práce vychází ze svědectví odsouzených a dalších pamětníků a studia archivních dokumentů. Součástí příloh jsou fotografie a životopisné medailony odsouzených.

BOUČEK, Jaroslav: 27. 6. 1950. Poprava Závěše Kalandry. Česká kulturní avantgarda a KSČ. Praha, Havran 2006. 163 s.

Životopis filozofa, historika a novináře Závěše Kalandry (1902–1950) odsouzeného v monstrprocesu s „Miladou Horákovou a spol.“. Autor sleduje Kalandrovo působení v KSČ v meziválečném období, jeho rozchod se stranou ve 30. letech, věznění v době okupace, život v prvních poválečných letech až po jeho zatčení, vyšetřování, odsouzení a popravu dne 27. 6. 1950.

BRET, Jan: 22 oprátek. Praha, Ministerstvo obrany České republiky – AVIS 1999. 190 s.

Publikace obsahuje portréty dvaceti dvou vojáků z povolání, kteří byli po únoru 1948 ve vykonstruovaných procesech odsouzeni k trestu smrti a popraveni (Heliodor Píka, Josef Gonic, Vilém Sok, Karel Sabela, Květoslav Prokeš, Vratislav Janda, René Černý, Josef Pohl, Miroslav Plešmíd, Jaromír Nechanský, Claudius Šatana, František Skokan, František Boháč, Miloš Morávek, Josef Robotka, Ladislav Svoboda, Václav Ženíšek, Josef Kučera, Bohumil Gruber, Vladislav Hadaš, Alois Jeřábek, Ctibor Novák). Na úvod zařazen portrét Sergeje N. Vojcechovského, jenž byl v roce 1945 zatčen NKVD a následně deportován do sovětského gulagu. Černobílé fotografie, přetištěné dobové dokumenty.

BROD, Toman: Osudný omyl Edvarda Beneše. 1939–1948. Československá cesta do sovětského područí. Praha, Academia 2002. 700 s.

V první části knihy rozebírá autor události, jež se odehrály v letech 1939–1945 na československém území i mimo něj (domácí a zahraniční odboj, jednání jeho představitelů atd.), v druhé části sleduje vývoj ČSR od konce druhé světové války do roku 1948. Pozornost zaměřuje na politické postoje a kroky prezidenta Edvarda Beneše v daném období (1939–1948). Obrazové přílohy.

BURSÍK, Tomáš: Osud odbojové organizace Černý lev 777. Příspěvek k dějinám ozbrojeného odporu proti komunistickému režimu v Československu. Praha, OABS MV ČR 2007. 120 s.

Publikace pojednává o činnosti odbojové skupiny Černý lev 777, jež kromě jiného uskutečnila dva bombové útoky na sekretariáty OV KSČ (1949 v Sedlčanech, 1950 v Milevsku). Její členové byli v roce 1954 zatčeni a odsouzeni, koncem téhož roku se v

souvislosti s působením organizace Černý lev 777 konaly další dva soudní procesy. V knize jsou zachyceny i následné osudy odsouzených a jejich rodin. Na závěr připojeny životopisy několika vyšetřovatelů StB. Černobílé fotografie.

BYSTROV, Vladimír: *Osud generála. Komentář k některým dokumentům o životě a tragickém konci Sergeje Wojcechovského.* Praha, Academia 2007. 580 s.

V. Bystrov přibližuje prostřednictvím komentářů k citovaným dokumentům životní příběh československého armádního generála Sergeje Wojcechovského (1883–1951), jenž byl krátce po skončení druhé světové války odvečen do Sovětského svazu, kde roku 1951 zemřel v koncentračním táboře Ozerlag na Sibiři. Obrazová příloha.

BYSTROV, Vladimír: *Únosy československých občanů do Sovětského svazu v letech 1945–1955.* Praha, Themis 2003. 343 s.

Autor se zabývá fenoménem násilného odvlékání vybraných skupin obyvatelstva z československého území do SSSR příslušníky sovětských bezpečnostních orgánů v roce 1945, resp. 1944 (Podkarpatská Rus) a v letech následujících (po únoru 1948 převážně prostřednictvím StB). Přílohy (stručná charakteristika sovětských pracovních táborů a věznic, archivní dokumenty), jmenný rejstřík, česky, anglicky a německy psané resumé. Vydáno pro ÚDV.

CAMBEL, Samuel: *Päťdesiate roky na slovenskej dedine. Najťažšie roky kolektivizácie.* Prešov, Universum 2005. 306 s.

S. Cambel sleduje přípravy a průběh kolektivizace zemědělství na Slovensku v letech 1948–1953 (daný proces je autorem v první řadě vnímán jako prostředek k vzestupu slovenského hospodářství). Na závěr zařazen text *Náš predseda Dodo*, portrét dlouholetého předsedy JRD ve Vajnorech Jozefa Dolejšího (1931–1998). Černobílé fotografie.

CÍLEK, Roman: *Hrobaři iluzí aneb Kdo nepůjde s námi...* Praha, Rodiče 2003. 197 s.

Vybrané případy politických procesů z konce 40. a počátku 50. let 20. století. V knize jsou zachyceny osudy jejich obětí (František Skokan, Alexandr Korda, Heliodor Píka, Karel

Kutlvašr, Tomáš Sedláček, Karel Janoušek, Josef Hasil a další) i těch, kteří se na jejich přípravě a průběhu podíleli (Bedřich Reicin). Černobílé fotografie.

ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Strana světí prostředky. Martyrium faráře Josefa Toufara. Šenov u Ostravy, Tilia 2001. 255 s.*

Publikace zabývající se smrtí P. Josefa Toufara (1902–1950) obviněného z inscenace tzv. číhošťského zázraku (pohybu kříže nad svatostánkem v číhošťském kostele během bohoslužby 11. prosince 1949). J. Toufar zemřel na následky mučení při vyšetřování 25. února 1950. Autor se opírá o řadu archivních dokumentů, výňatky z nich jsou připojeny k jednotlivým kapitolám. Obrazová příloha.

DINUŠ, Peter: *Českobratrská církev evangelická v agenturním rozpracování StB. Praha, ÚDV 2004. 135 s.*

Studie věnující se postupu StB vůči Českobratrské církvi evangelické v letech 1948–1989 (pozornost zaměřena na tzv. Novou orientaci, opoziční proud uvnitř ČCE). Autor vychází v první řadě z materiálů vzniklých činností Státní bezpečnosti. Součástí publikace je seznam tajných spolupracovníků, důvěníků a kandidátů tajné spolupráce StB, kteří jsou ve studii zmiňováni, dále je otištěn přehled svazků a spisů rozpracovávaných osob a portréty vybraných příslušníků StB. (Viz též DINUŠ, Peter: Českobratrská církev evangelická a StB v letech 1957–1967. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 363–371.*)

DRAŠNER, František: *Číhošťský zázrak. Zpráva o P. Josefu Toufarovi. Praha, Libri 2002. 191 s.*

Monografie mapující okolnosti tzv. číhošťského zázraku, při jehož vyšetřování byl umučen kněz Josef Toufar (1902–1950). Autor rekonstruuje události z let 1949 a 1950 na základě studia archivních materiálů a výpovědí řady pamětníků. Na závěr stručně zaznamenán osud vyšetřovatele StB Ladislava Máchy a připomenuta role dalších aktérů, jež byli do případu zapojeni.

DUŠEK, Radim – MACKOVÁ, Marie: *Osudy politických vězňů 1948–1989. Zdokumentováno na území okresu Ústí nad Orlicí, říjen 1995 – únor 1996. 1. díl. Ústí nad Orlicí, Státní okresní archiv – Okresní úřad – KPV, okresní pobočka 1996. 513 s.*

Kniha přináší portréty vězňů komunistického režimu z okresu Ústí nad Orlicí (kritériem pro zařazení do publikace byl pobyt bývalých politických vězňů nebo jejich příbuzných v daném okrese v době zpracovávání publikace, tj. v letech 1995–1996). Černobílé fotografie, přetištěné dobové dokumenty.

DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Navzdory nenávisti a mstě. Z politických procesů 1952 až 1953. Třebíč, TEMPO 2002. 304 s.*

Autorka se věnuje vykonstruovaným procesům s údajnými spolupracovníky tzv. Zelené internacionály a jejími odnožemi, jež se odehrály v roce 1952 („Josef Kepka a spol.“, Státní soud v Praze, 23.–26. 4. 1952; „Václav Prokůpek a spol.“, Státní soud, oddělení Brno, 2.–4. 7. 1952); sleduje další osudy odsouzených. Kniha doplněna přepisy dobových dokumentů a černobílými fotografiemi. (Viz též DVOŘÁKOVÁ, Zora: Politické procesy s ruralisty v 50. letech 20. století. In *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví. Osobnosti – díla – ideje. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22.–23. dubna 2005 v Sedmihorkách. Semily, SOA v Litoměřicích – SOKA Semily 2005, s. 85–88.*)

DVOŘÁKOVÁ, Zora – DOLEŽAL, Jiří: *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě. Praha, Nakladatelství Eva – Milan Nevole 2001. 320 s.*

Životopis Milady Horákové vydaný při příležitosti 100. výročí jejího narození. Součástí publikace je přepis výpovědí M. Horákové učiněných během výslechů na StB (1949, 1950) a dopisů na rozloučenou, které napsala v pankrácké věznici krátce před popravou. Obrazová příloha.

DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Politikové na útěku. Osudy změněné 25. únorem 1948. Praha, Epocha 2004. 247 s.*

Kniha zachycuje úspěšné i neúspěšné pokusy o útěk představitelů nekomunistických stran v Československu v prvních měsících po únoru 1948 (případ Bohdana Chudoby, Vladimíra

Krajiny, Jana Šrámka, Františka Hály, Petra Zenkla a dalších). Autorka přibližuje osudy těchto osobností před pokusem o útěk i v době, jež následovala po jeho uskutečnění. Publikace opatřena černobílými fotografiemi a výběrem písemných dokumentů.

DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Smrt pro tři ministry*. Třebíč, Akcent 2000. 192 s.

Publikace zabývající se tzv. krčmaňským případem – pokusem o atentát na tři členy vlády Národní fronty (Petra Zenkla, Prokopa Drtinu a Jana Masaryka) v září 1947. Autorka sleduje průběh vyšetřování případu, pozornost věnuje i tzv. mostecké špionážní aféře, jejímž cílem bylo zdiskreditovat vedoucí představitele národněsocialistické strany. Obrazová příloha.

DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Z letopisů třetího odboje*. Praha, Hříbal 1992. 279 s.

Autorka se zabývá vybranými případy protikomunistických aktivit z let 1945–1960 (studentská demonstrace v Brně 1946, babické události), přibližuje poměry v komunistických vězeňských zařízeních (věznice Bory, tábor Vojna a další). Kniha je zpracována podle materiálů uložených v Ústředním archivu Konfederace politických vězňů.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína – KOURA, Petr: *Žádáme trest smrti! Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.* Praha, ÚSTR 2008. 607 s.

V úvodní historické studii mapují autoři přípravu a průběh propagandistické kampaně, jež v roce 1950 provázela proces s „Miladou Horákovou a spol.“ Druhou část publikace tvoří edice 150 dokumentů rozdělených do sedmi tematických okruhů (I. Příprava procesu, II. Hlášení z jednotlivých regionů o průběhu kampaně, III. Rezoluce, IV. Články v domácích periodikách, V. Reakce na proces v zahraničních médiích, VI. Osobní dopisy a telegramy, VII. Ohlasy na proces a kampaň). Součástí knihy jsou životopisné medailony obžalovaných v procesu s dr. Horákovou. Fotografie, přetištěné dokumenty.

GAĎOUREK, Ivan – NEHNĚVAJSA, Jiří: *Žalářovani, pronásledování a zneuznaní. Svědectví ještě žijících obětí stalinismu v českých zemích*. Brno, Masarykova univerzita v Brně 1997. 129 s.

Sociologická studie zabývající se zkušenostmi a názory bývalých politických vězňů. Práce vychází ze sociologického průzkumu uskutečněného v 90. letech 20. století pod záštitou Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity v Brně. Zpracováno na základě dat vzešlých z anonymních dotazníků rozeslaných vězňům a vězeňkyním komunistického režimu (otázky vztahující se k jejich původu, výkonu vazby a věznění, perzekucím po propuštění, rehabilitaci a postojům po roce 1989).

HEJL, Vilém: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha, Univerzum Praha 1990. 350 s.

Publikace odhalující praktiky bezpečnostních složek a činnost justičních orgánů v období komunistické totality i v letech, které jejímu nastolení bezprostředně předcházely. Práce vychází ze studia archivních materiálů a výpovědí očitých svědků. [Poprvé vydána v roce 1986 v nakladatelství Sixty-Eight Publishers v Torontu. Spoluautorem historik Karel Kaplan.]

HONZÍKOVÁ, Miluše – KAISER, Vladimír: *In memoriam František Zajíček. 1896–1954. K příležitosti odhalení pamětní desky na nádraží Ústí nad Labem-západ 24. února 2006*. Ústí nad Labem, Město Ústí nad Labem 2006. 95 s.

Autoři se věnují vykonstruovanému procesu „František Zajíček a spol.“, který se odehrál před Krajským soudem v Ústí nad Labem ve dnech 30.–31. 3. 1954. Většina obžalovaných byli zaměstnanci Československých drah a zároveň někdejší členové národněsocialistické strany. František Zajíček byl odsouzen k trestu smrti a 7. 7. 1954 v Praze na Pankráci popraven. Dva muže odsoudil senát krajského soudu k doživotnímu vězení, dalších osm k trestu odnětí svobody od jedenácti do 25 let. Text prokládán fotografiemi a přetištěnými dokumenty.

HOREK, Oldřich: *Cíp KSČ. Církevní politika KSČ po únoru 1948 v názorných obrazech z okresu rakovnického*. Rakovník, Náboženská obec CČSH v Rakovníku 2004. 64 s.

Publikace mapující situaci církví v rakovnickém okrese v letech 1948–1953 (pozornost věnována především církvi římskokatolické a československé). Sledována činnost okresních církevních tajemníků a jejich důvěrníků, provládní Katolická akce, výuka náboženství, zaznamenány příběhy několika duchovních. Obrazová příloha.

HOŘEC, Jaromír: *Doba ortelů*. Brno, Scholaris 1992. 158 s.

J. Hořec se zabývá situací v oblasti české literatury a zejména poezie v druhé polovině 40. a na počátku 50. let 20. století (kulturní politika KSČ, zákazy publikování a politické procesy se spisovateli po únoru 1948). Obrazové přílohy (černobílé fotografie, dokumenty). Poprvé vydáno v samizdatu v roce 1988 (edice Česká expedice; autor užil pseudonym Jan Svoboda).

HRUBÝ, Petr: *Osudné iluze. Čeští spisovatelé a komunismus 1917–1987*. Rychnov nad Kněžnou, Ježek 2000. 263 s.

Autorův pohled na vybrané spisovatele, kteří věnovali své tvůrčí úsilí (nebo jeho část) podpoře komunistického hnutí (Josef Hora, František Halas, Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Jaroslav Hašek, Ivan Olbracht, Vladislav Vančura, Jan Drda, Jarmila Glazarová, Milan Kundera, Ivan Klíma, Ludvík Vaculík a další). Vytčeným cílem P. Hrubého není sledovat literární kvalitu jejich díla, ale jeho poplatnost komunistické ideologii. Text prokládán četnými citacemi z prací sledovaných autorů.

IVANOV, Miroslav: *Justiční vražda aneb Smrt Milady Horákové*. Praha, Betty 1991. 299 s.

Knihla rozdělena do dvou dílů, v prvním přiblížen život Milady Horákové (1901–1950) v době I. republiky, její protinacistická odbojová činnost a věznění v terezínské Malé pevnosti za druhé světové války a léta poválečná a poúnorová (do zatčení v roce 1949). V druhém díle zaznamenán průběh vazby a soudu (Státní soud Praha, 31. 5.–8. 6. 1950) a poprava M. Horákové 27. 6. 1950. Autor informuje o následných reakcích ve světě a v Československu. Publikace obsahuje vzpomínky pamětníků, obrazové přílohy.

JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha, Vyšehrad 2008. 331 s.

Rozšířená podoba autorovy práce *Soumrak selského stavu 1945–1960*. Původní studie doplněna zejména o úvodní pasáž věnovanou historickému vývoji selského stavu. Text prokládán černobílými fotografiemi, připojeny jsou kopie písemných dokumentů.

JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945–1960*. Praha, ÚSD AV ČR 2001. 252 s.

Monografie podává obraz postupné likvidace selského stavu v období kolektivizace zemědělství v Československu. Odkrývá pozadí vládní, resp. stranické politiky „omezování a zatlačování vesnických boháčů“. Pozornost je věnována především rozmezí let 1951–1953, kdy docházelo k nejtvrdějšímu postupu proti sedlákům v rámci tzv. akce K (kulak). Příloha v podobě přetištěných a přepsaných dobových dokumentů.

JELÍNEK, Zdeněk: *Cyril Musil. Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině. Nové Město na Moravě, Nové Město na Moravě – Svaz bojovníků za svobodu, místní organizace 1992. 79 s.*

Knih pojednávající o osudech bývalého lyžařského závodníka a aktivního účastníka protinacistického odboje Cyrila Musila (1907–1977). C. Musil odmítl po únoru 1948 podávat StB informace o vedoucích představitelích válečné odbojové organizace Rada tří, v roce 1949 byl zatčen a v politickém procesu odsouzen na dvacet let odnětí svobody, z vězení v Ilavě se mu podařilo uprchnout do Rakouska, zemřel v kanadském exilu. Součástí knihy jsou také vzpomínky spolupracovníků C. Musila z II. odboje. Vydáno při příležitosti odhalení pamětní desky manželům Musilovým ve Studnicích u Nového Města na Moravě. Černobílé fotografie. Anglicky a německy psaný životopis C. Musila.

JINDRA, Martin: *Strážci lidskosti. Dvanáct příběhů příslušníků Československé církve (husitské) vězněných po únoru 1948. Praha, Náboženská obec CČSH na Starém Městě 2007. 163 s.*

V první části publikace podává autor nástin vztahů státu a církvi v Československu v období po skončení druhé světové války a v prvních letech po únorovém převratu, zvláštní pozornost přitom věnuje CČS(H). Jádrem knihy tvoří dvanáct příběhů farářů a laiků CČS(H) vězněných komunistickým režimem (Ladislav Král, František Račanský, Metoděj Cyril Metelka, Oldřich Bukal, Alois Mach, Viktor Boháč, Zdeněk Langr, Miluška Havlůjová, Jindřich Hanuš, Václav Prchal, Josef Kosinka, Karel a Jaroslav Metyšovi). Text prokládán černobílými fotografiemi, součástí příloh jmenné seznamy farářů CČS(H) perzekvovaných v době komunismu.

KALOUS, Jan: *Číhošťský případ. Kolín, Nezávislé centrum pro studium politiky – Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a společenských věd 2008. 166 s.*

Autor se věnuje rekonstrukci událostí, k nimž došlo v obci Číhošť v prosinci roku 1949, a okolnostem jejich vyšetřování, informuje o průběhu kauzy v následujících desetiletích. Případ je dán do souvislosti s celkovou politikou státu vůči katolické církvi v Československu po roce 1948. Součástí knihy je kapitola objasňující roli proticírkevní propagandy, jež byla ve spojitosti s „číhošťským zázrakem“ šířena. Černobílé fotografie, přepsané dobové dokumenty.

KALOUS, Jan: *Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950. Zákulisí případu Číhošť*. Praha, ÚDV 2001. 133 s.

Studie zabývající se činností tzv. instruktážní skupiny StB v době, kdy byla pověřena vyšetřováním „číhošťského zázraku“. Autor přibližuje události v Číhošti na přelomu let 1949 a 1950, rozebírá výpovědi příslušníků StB vztahující se k danému případu, sleduje vývoj kauzy po roce 1989. Součástí publikace je edice dokumentů a obrazová příloha. V knize je otištěn příspěvek vyšetřovatele ÚDV Adolfa Rázka *P. Toufar – oběť proticírkevní strategie režimu*, přednesený 21. 6. 2000 na konferenci *Stát a církev v Československu v roce 1950*.

KAPLAN, Karel: *Druhý proces Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení. 1968–1990*. Praha, Karolinum 2008. 582 s.

Publikace rozdělena do tří částí. V úvodní studii shrnuje autor snahy o revizi politických procesů v Československu v 50., 60. a na počátku 70. let 20. století (činnost jednotlivých rehabilitačních komisí ÚV KSČ, zákon o soudní rehabilitaci z roku 1968), následně se věnuje rehabilitačnímu řízení v případě odsouzených v procesu „M. Horáková a spol.“ (1968–1973). Druhá část knihy obsahuje výpovědi odsouzených, svědků a vyšetřovatelů daného případu (včetně tzv. následných procesů) učiněné převážně v letech 1969 a 1970. Na závěr publikováno několik dokumentů, které průběh rehabilitace dokreslují.

KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno, Barrister & Principal 2008. 253 s.

Publikace přibližující nejznámější i méně známé politické procesy, jež se odehrály v komunistickém Československu (pozornost zaměřena především na tzv. zakladatelské období komunistického režimu). Součástí knihy jsou kapitoly zabývající se mechanismy výroby

procesů i pozdější snahou o rehabilitaci odsouzených. Černobílé fotografie, přetištěné písemné dokumenty.

KAPLAN, Karel: *Největší politický proces. M. Horáková a spol.* Brno, Doplněk 1996. 347 s.

Autor dopodrobna mapuje přípravu a průběh procesu s Miladou Horákovou a dalšími dvanácti obžalovanými (Státní soud Praha, 31. 5.–8. 6. 1950), informuje o jeho hodnocení ze strany představitelů komunistické justice, zmiňuje se o tzv. procesech následných. Publikace obsahuje dvacet dva příloh v podobě písemných dokumentů, černobílé fotografie a anglicky psané resumé. Vydáno ve spolupráci s ÚSD AV ČR a Archivem hlavního města Prahy.

KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru.* Brno, Doplněk 1997. 557 s.

K. Kaplan rozebírá příčiny a průběh komunistického převratu v Československu v únoru 1948 (téma zpracovává v pěti kapitolách – I. Komunistické zpravodajství v koaličních stranách, II. Komunisté v Bezpečnosti jako mocenskopolitická síla, III. Seskupování politických sil, IV. K rozhodujícímu mocenskému střetnutí, V. Kalendář únorové krize; připojeno závěrečné hodnocení sledovaných událostí). Výběrová bibliografie. Vydáno ve spolupráci s ÚSD AV ČR.

KAPLAN, Karel: *Poslední rok prezidenta. Edvard Beneš v roce 1948.* Praha, ÚSD AV ČR 1993. 174 s.

Studie mapující kroky Edvarda Beneše [*1884] (†1948) v období od února 1948 do jeho smrti v září téhož roku; zvláštní kapitoly jsou věnovány zdravotnímu stavu E. Beneše v letech 1945–1948 a osudu jeho soukromého archivu. Publikace obsahuje četné přílohy v podobě přepsaných archivních dokumentů. Na závěr připojen seznam vybraných osob a jejich funkcí, které zastávaly v roce 1948, a seznam prezidentových lékařů. Anglické resumé.

KAPLAN, Karel: *Pravda o Československu 1945–1948.* Praha, Panorama 1990. 245 s.

Autor se v sedmi kapitolách zabývá vybranými problémy poválečného Československa (I. Politika odčinění Mnichova, II. Podkarpatská Rus, III. Těšínsko, IV. Nároky na německá

území, V. Maďarská menšina, VI. Občané německé národnosti, VII. Česko-slovenský vztah). Poprvé vydáno v Mnichově [v roce 1985] pod názvem *Československo 1945–1948. Národy a hranice*.

KAPLAN, Karel: *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno, Doplněk 1993. 440 s.

Upravené a rozšířené vydání knihy *Staat und Kirche in der Tschechoslowakei 1948–1953* (München, Oldenbourg 1990). V úvodní kapitole přiblíženo postavení katolické církve v Československu před rokem 1948, na závěr studie pojednáno o politice státu vůči církvi v letech 1953–1956. Do publikace zařazena chronologie „výroby“ procesů s tzv. pomocníky biskupů („Zela a spol.“) a se slovenskými biskupy („Vojtaššák a spol.“). Obsahuje přepis dvaceti osmi archivních dokumentů vztahujících se k církevní politice vedoucích orgánů KSČ v letech 1948–1951, tabulky a anglicky psané resumé. V nakladatelství Doplněk vydal ÚSD AV ČR.

KAPLAN, Karel: *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha, Mladá fronta 1992. 303 s.

Studie dopodrobna mapuje přípravu a průběh monstrprocesu s Rudolfem Slánským a dalšími čelnými představiteli KSČ, jenž se odehrál ve dnech 20.–27. listopadu 1952 v Praze. Jedenáct ze čtrnácti obžalovaných bylo odsouzeno k trestu smrti a následně popraveno. Kniha opatřena černobílými fotografiemi, připojen seznam vedoucích orgánů a funkcionářů KSČ (1948–1953) a přehled politických procesů s vedoucími komunistickými představiteli.

KLENOVSKÝ, Jaroslav: *Akce „LET“. Přepadení letiště v Chocni dne 13. 5. 1949*. Brno, Nezávislé informační a tiskové centrum na podporu demokratických iniciativ 1999. 119 s.

Kniha věnující se okolnostem tzv. akce LET, pokusu pětice mužů a jedné ženy o útěk na Západ prostřednictvím letadel ukradených z letiště v Chocni (1949). Autorem publikace je bratr jednoho z organizátorů útěku, zastřeleného Vlastimila Klenovského (1927–1949). Černobílé fotografie, přetištěné dobové materiály. (Viz též HRADILEK, Adam – TICHÝ,

Martin: Osudová mise Moravcova kurýra. Příběh plukovníka letectva ve výslužbě Miroslava Dvořáčka. *PaD* 3, 2009, č. 1, s. 72–85.)

KRATOCHVIL, Jan – KRATOCHVIL, Sabina a kol.: *III. odboj v Československu z pohledu hodnot EPP-ED*. [Česko 2006?] 57 s.

Publikace poskytuje základní informace o situaci v ČSR po únoru 1948, struktuře represivního aparátu a formách rezistence vůči nově nastolenému komunistickému režimu. Vydáno v souvislosti s pořádáním výstavy o III. odboji v Československu na půdě Evropského parlamentu [2006]. Souběžný anglický překlad, fotografie. (Text otištěn i v rámci publikace KRATOCHVIL, Jan – KRATOCHVIL, Sabina a kol.: *Židé v Čechách a na Moravě*. [Česko 2007?] 85 s. 41 s.)

KUDRNA, Ladislav: *Jeden ze zapomenutých mužů. Plukovník letectva Petr Uruba, pilot 311. československé bombardovací perutě, jako průvodce „krátkým“ 20. stoletím*. Praha, ÚSTR 2008. 302 s.

Na pozadí širších dějinných událostí sleduje autor osudy československého letce Petra Uruby (*1916) [†2009], a to od 30. let 20. století, kdy byl P. Uruba přijat do školy leteckého dozoru v Prostějově, až do období po pádu komunistického režimu v roce 1989 (pozornost zaměřena na období před sametovou revolucí, popsána perzekuce P. Uruby ze strany komunistického režimu). Text prokládán fotografiemi. Obsahuje přetištěné archivní dokumenty, tabulky, stručné vysvětlení některých typů spolupracovníků StB.

KUDRNA, Ladislav: „Útěkář“ Otakar Černý, plukovník letectva v záloze. Jeden český osud na pozadí dvou totalitních režimů. Praha, Naše vojsko 2008. 309 s.

Autor pojednává o životě československého letce Otakara Černého (*1919) [†2009] za druhé světové války (služba u 311. československé bombardovací perutě, útky z nacistických zajateckých táborů), mapuje jeho vojenskou kariéru v ČSR v letech 1945–1947, přibližuje jeho osud po únoru 1948 (v roce 1949 v politickém procesu odsouzen k tříletému vězení, následně uprchl z TPT v Dolním Jiřetíně do západního Německa, usadil se ve Velké Británii). Fotografie, archivní dokumenty, srovnávací tabulky vojenských hodností.

MAREK, Jaroslav: *Jméno ze seznamu*. Praha, Futura 2005. 85 s.

Autor, vycházející z textů v komunistickém tisku (časopis *Tribuna*; *Haló noviny*) a monografií vydaných převážně před rokem 1989, předkládá svůj pohled na vybrané účastníky protikomunistického odboje – Miloslava Choce; Antonína Landstoffa; Jaromíra Vrbu; členy skupiny Černý lev [777]; Miloše Pospíšila; Antonína Mytisku a další muže spojené s případem Babice; členy skupiny bratří Mašínů; Bohumila Sixtu; Vladivoje Tomka a Lubomíra Koukala.

MAREK, Pavel: *České živnostnictvo 1945–1960. Likvidace živnostníků, řemeslníků a obchodníků v českých zemích*. Brno, Doplněk 2006. 323 s.

Studie zabývající se postavením živnostnictva v českých zemích po druhé světové válce a jeho likvidací jako samostatné podnikatelské skupiny v letech 1948–1960. Obsahuje rozsáhlou textovou přílohu (přepsané archivní dokumenty, články z dobového tisku), obrazovou přílohu, tabulky, seznam pramenů a literatury k tématu.

MASIN, Barbara: *Odkaz. Pravdivý příběh bratří Mašínů*. Praha, Mladá fronta 2008. 412 s.

Příběh bratrů Mašínů zpracovaný dcerou Josefa Mašína ml. Barbarou Masin. (Úvodní část knihy věnována osudům Josefa Mašína st.) Kromě svědeckých výpovědí a materiálů ze soukromých archivů vycházela autorka z dokumentů uložených v odborných institucích v Německu, České republice, USA a Velké Británii. V rámci dodatků uveřejněn přepis „Přísahy příslušníka SNB“ a „Přísahy příslušníka Lidových milicí“. Obrazová příloha.

MATTHEWS, John P. C.: *Majáles 1956. Nevydařená revolta československých studentů*. Brno, Prius 2000. 54 s.

Práce se věnuje pořádání studentských Majáles v Československu v roce 1956, spojenému s úsilím o demokratizaci veřejného života v zemi. Přílohy tvoří přepis dvou dobových dokumentů – „Rezoluce Fakultní organizace ČSM Matematicko-fyzikální fakulty UK“ a „Návrhu rezoluce plenárního zasedání univerzitní organizace Československého svazu mládeže na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity v Praze“.

NAVARA, Luděk – KASÁČEK, Miroslav: *Mlynáři od Babic. Nová fakta o osudovém dramatu padesátých let.* Brno, Host 2008. 334 s.

Kniha sleduje okolnosti vraždy tří členů MNV v Babicích na Třebíčsku 2. července 1951 a následné represe, které tento čin rozpoutal. Podrobněji se zabývá osudem rodiny Melkusovy, jejíž členové byli babickými událostmi bezprostředně poznamenáni. Připojeny biografické profily vybraných příslušníků StB. Černobílé fotografie, přetištěné písemné prameny.

NEBOJSA, Bořivoj: *Zlatá léta padesátá.* Tišnov, SURSUM 1999. 103 s.

Autor (vlastním jménem Hynek Jurman) pojednává o známých i méně známých případech perzekuce skutečných či domnělých odpůrců komunistického režimu v Československu v 50. letech, zmiňuje činnost vybraných odbojových skupin (na regionální úrovni se zaměřuje zejména na oblast Vysočiny). Obrazová příloha.

NĚMEČEK, Jan: *Mašínové. Zpráva o dvou generacích.* Praha, Torst 1998. 315 s.

Studie zaměřená na životní osudy hrdiny protinacistického odboje, jednoho z legendárních „Tří králů“ Josefa Mašína st., a na protikomunistickou odbojovou činnost jeho synů Josefa a Ctirada. Autor sleduje poúnorové aktivity bratrů Mašínů a jejich spolupracovníků na území Československa i okolnosti jejich útěku do Západního Berlína, zabývá se perzekucí jejich rodinných příslušníků. Černobílé fotografie.

NOVOSAD, Jaroslav: *Štěpán Trochta. Svědek „T“.* Praha, Portál 2001. 238 s.

Životopis litoměřického biskupa a kardinála Štěpána Trochty (1905–1974). Publikace rozdělena do tří částí, první dvě zachycují kardinálův život od dětství do ustavení litoměřickým biskupem (1905–1947) a od převzetí moci komunistickou stranou do roku 1960, kdy byl Š. Trochta propuštěn z vězení, poslední část věnována životním osudům Š. Trochty v 60. a 70. letech minulého století. Součástí publikace fotografie a přetištěné dobové dokumenty.

Obětem komunistické zvěle. Popraveným z okresu Třebíč v letech 1951–53. Třebíč, Arca JiMfa 1996. 36 s.

Portréty lidí popravených v souvislosti s tzv. babickými událostmi. Připojen seznam všech osob, jež byly v případě Babice souzeny. Vydáno pro pobočku Konfederace politických vězňů v Třebíči. Černobílé fotografie.

PALEČEK, Pavel: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa. Neevidované kremace 1941–1945. Zemřelí ve věznicích 1948–1956. Brno, Prius 2002. 171 s.

Studie o způsobu zacházení s tělesnými pozůstatky obětí nacistického a komunistického režimu na území Československa. Autor přibližuje okolnosti vzniku v publikaci otištěného seznamu osob zpopelněných v letech 1941–1945 v krematoriu v Praze-Strašnicích (seznam pořízen správcem strašnického krematoria Františkem Suchým a jeho synem Františkem), zabývá se situací v krematoriu po skončení války a po únoru 1948 (František Suchý ml. se zapojil do protikomunistického odboje, v roce 1952 byl i s rodiči odsouzen v politickém procesu). Součástí příloh je seznam osob, které v letech 1948–1956 zemřely v Československu ve výkonu trestu.

PEJČOCH, Ivo: Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948–1955. Praha, Ministerstvo obrany ČR – Prezentační a informační centrum MO 2009. 231 s.

Autor se zabývá zinscenovanými procesy s domnělými či skutečnými odpůrci komunistického režimu z řad příslušníků československé armády, kteří byli odsouzeni k trestu smrti a následně popraveni. Tímto způsobem přibližuje osud 49 vojenských osob včetně komunistických prominentů Bedřicha Reicina a Josefa Musila. Text prokládán fotografiemi.

PEJSKAR, Jožka: Pronásledování vlastenci. Persekuce čs. národních socialistů 1897–1980. USA, Ústředí čs. strany národně sociální v exilu 1987. 278 s.

Publikace rozdělena do čtyř částí: I. Rakouská perzekuce české strany národně sociální, II. Německo-nacistická perzekuce československých národních socialistů za druhé světové války

1939–1945, III. Komunistická perzekuce národních socialistů, IV. Sláva a pád Melantricha. Prostor věnován zejména období komunistického režimu v Československu (případ Milady Horákové, Petra Konečného, Miloslava Choce a řady dalších). Citováno z dobového tisku, soukromé korespondence; zachyceny vzpomínky pamětníků. Fotografie, kresby.

PERNES, Jiří: *Brno 1951. Příspěvek k dějinám protikomunistického odporu na Moravě.* Praha, ÚSD AV ČR 1997. 195 s.

Studie zabývající se dělnickými demonstracemi, jež se v Brně a dalších jihomoravských městech odehrály ve dnech 21. a 22. 11. 1951 jako bezprostřední reakce na vládní rozhodnutí o omezení vyplácení tzv. vánočního příspěvku zaměstnancům. Kromě samotného průběhu nepokojů si autor všímá také represivních opatření, použitých komunistickou mocí včetně soudního procesu s údajnými organizátory demonstrací (proces se skupinou „JUDr. Rejtar a spol.“, Státní soud v Brně, 7.–8. 3. 1952). Ke studii připojena rozsáhlá edice dokumentů převážně z fondů MZA v Brně (viz též PERNES, Jiří: *Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951. Soudobé dějiny* 3, 1996, č. 1, s. 23–41. PERNES, Jiří (ed.): *Dělnické demonstrace v Brně v roce 1951. Výběr dokumentů.* [Praha], ÚSD AV ČR 1996. 146 s.).

PEŠEK, Jan: *Slovensko na prelome 50. a 60. rokov. Politicko-mocenské aspekty vývoja.* Brno, Prius 2005. 179 s.

Autor se zabývá politickým vývojem na Slovensku v letech (1956) 1957–1963, pozornost věnuje nové vlně boje proti tzv. buržoaznímu nacionalismu, politickým procesům, postavení slovenských národních orgánů, vztahu státu k církvím a situaci slovenských nekomunistických stran (Strana slovenské obrody, Strana svobody). Přílohy (přepisy archivních dokumentů). Vydáno pro ÚSD AV ČR.

PITRONOVÁ, Blanka: *Proces, který otřásl Ostravskem. Ostrava – Opava, Ostravsko-karvinské doly – Slezský ústav ČSAV v Opavě 1992. 163 s.*

Ve dnech 10.–12. 7. 1952 se v Ostravě odehrál veřejný proces s devíti muži – báňskými inženýry a techniky ostravsko-karvinského revíru nespravedlivě obviněnými ze sabotáže. V jeho závěru byly vyneseny dva rozsudky smrti, dva tresty doživotního vězení, pět obžalovaných bylo odsouzeno k trestu odnětí svobody od tří do dvaceti pěti let. Autorka se

podrobně zabývá okolnostmi celého případu (členstvím několika souzených v předúnorové sociálně demokratické straně, třemi důlními katastrofami z let 1949–1951, které se staly záminkou k jejich likvidaci), sleduje přípravy procesu, jeho průběh i ohlasy, jež vyvolal, pozornost zaměřuje i na následující osudy odsouzených. Do příloh zařazeny fotografie a písemné dokumenty.

Politici vězni padesátých let. Pocta statečným. Lomnice nad Popelkou, Studio JB 2003. 112 s.

Katalog vydaný v rámci výstavy *Politici vězni padesátých let – Pocta statečným* konané ve dnech 15. 5.–30. 8. 2003 v Langhans Galerii Praha. Obsahuje fotografie a stručné medailony čtyřiceti šesti bývalých politických vězňů a vězeňkyň (Lubomír Blažek, Antonín Bradna, Richard Doležal, Stanislav Drobný, Václav Dvořák, František Fajtl, František Fojtů, [Luboš] Hruška, Julie Hrušková, Pavel Hubačka, Antonín Husník, Miloslav Kácha, Oldřiška Keithová, Zdeněk Kessler, Miroslav Kopt, Rudolf Krzák, Karel Kukal, Jaroslav Lukeš, Alois Macek, Rudolf Macek, Oto Mádr, Jiří Málek, Karel Otčenášek, Milan Paumer, Felix Peřka, Rudolf Pernický, Josef Podpěra, Jan Pospíšil, Antonín Procházka, Tomáš Sedláček, Jiřina Slámová-Minaříková, Julián Slepecký, Sergej Solovjev, Aloisie Součková, Jiřina Stará-Knapová, Karel Starý, Jiří Stránský, Ladislav Svatoš, Čestmír Šikola, Antonín Špaček, Zdeněk Štich, [Martin František] Vích, Petr Vymyslický, František Zahrádka, Zdeněk Zelený, Jiří Zenáhlík). Autory textů Kristina Vlachová a Rostislav Konopa. Souběžný anglický překlad.

POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny. Vizovice, Lípa 1996. 441 s.*

Publikace přibližující období let 1938–1948 na Zlínsku (nacistický represivní aparát, protinacistický odboj, I. čsl. partyzánská brigáda Jana Žižky, Josef Vávra-Stařík, činnost NKVD, poválečná retribuce, únor 1948). V knize zachycena svědectví pamětníků. Na závěr publikován text Heinze Pannwitze o atentátu na Reinharda Heydricha, sepsaný v roce 1959 (vysoký činitel pražské řídicí úřadovny gestapa H. Pannwitz byl postaven do čela zvláštní komise pro vyšetřování atentátu, jeho spis *Das Attentat auf Heydrich* z konce 50. let přeložil a poznámkami opatřil český exulant Stanislav Berton). Obrazový doprovod (fotografie, dokumenty). (Viz též *Stanovisko ke knize JUDr. Jaroslava Pospíšila „Hyeny“*. Vsetín, Historická skupina 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky 1997. 11 s.)

POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci. Vizovice, Lípa 2003. 693 s.*

Knihy volně navazuje na autorovu práci *Hyeny*, zachycuje situaci na východní Moravě, zejména Zlínsku, na přelomu 40. a 50. let 20. století (pronásledování občanů ze strany komunistického režimu, Lidové milice, aktivity StB, odbojová organizace Světлана, činnost justičního aparátu, dále mimo jiné pojednáno o působení sovětských poradců v ČSR a perzekuci komunistických funkcionářů). Do publikace zařazen text Jiřího Mála týkající se případu agenta StB Vlastislava Chalupy [1919–2002]. Obrazový doprovod (fotografie, dokumenty); svědectví pamětníků. Na knize spolupracovali Jiří Málek a Jan Pospíšil.

PTÁČEK, Josef: *Perzekuce občanů okresu Chrudim v letech 1948–1989. Političtí vězni – hrdinové III. odboje. Chrudim, KPV – okresní pobočka 2006. 261 s.*

Portréty žen a mužů z okresu Chrudim, kteří byli v letech 1948–1989 z politických důvodů odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V úvodním textu autor připomíná okolnosti vzniku III. odboje, přibližuje postupy vládnoucí KSČ proti jeho příslušníkům, zabývá se poměry ve vybraných věznicích a lágrech. Černobílé fotografie, přetištěné dobové dokumenty.

RADOSTA, Petr: *Protikomunistický odboj. Historický nástin. [Praha], EGEM 1993. 156 s.*

Publikace je věnována vybraným případům protikomunistické odbojové činnosti (aktivity skupin Černý lev 777, Hory Hostýnské, Světлана) a represí ze strany komunistického režimu (perzekuce důstojníků, kněží, sedláků a dalších skupin obyvatelstva). Obrazová příloha; seznamy osob, které byly za komunismu popraveny nebo usmrceny při pokusu o přechod státních hranic; seznam vězeňských zařízení z let 1949–1954.

RÁZEK, Adolf: *StB + justice. Nástroje třídního boje v akci Babice. Praha, ÚDV 2002. 295 s.*

Autor shrnuje dosavadní poznatky o tzv. babických událostech, které zasazuje do dobového kontextu (poměr komunistického režimu ke katolické církvi, role justičních orgánů po únoru

1948). Zabývá se i vývojem babického případu po roce 1989. Publikace obsahuje padesát pět přetištěných nebo přepsaných archivních dokumentů.

RICHTER, Karel – BENČÍK, Antonín: *Kdo byl generál Píka. Portrét čs. vojáka a diplomata.* Brno, Doplněk 1997. 307 s.

Životopisný portrét důstojníka československé armády gen. Heliodora Píky (1897–1949), jenž byl v roce 1949 ve vykonstruovaném procesu odsouzen k trestu smrti a popraven. Autoři se zaměřují na období druhé světové války, kdy stál H. Píka v čele československé vojenské mise v SSSR. Fotografická příloha. (Viz též BENČÍK, Antonín – RICHTER, Karel: *Tragický osud generála Heliodora Píky. Portrét československého vojáka a diplomata.* Praha, Ministerstvo obrany České republiky – AVIS 2001. 288 s. BENČÍK, Antonín – RICHTER, Karel: *Vražda jménem republiky. Tragický osud generála Heliodora Píky.* Praha, Nakladatelství Ostrov 2006. 383 s.)

SLANINA, Josef – VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Kutlvašr.* Praha, Naše vojsko 1993. 157 s.

Publikace věnující se osudům armádního generála Karla Kutlvašra (1895–1961), legionáře, velitele Pražského povstání a politického vězně komunistického režimu (v roce 1949 ve vykonstruovaném procesu se skupinou „Pravda zvítězí“ odsouzen na doživotí, propuštěn 1960). V příloze přepis rozsudku Státního soudu v Praze z 16. 5. 1949 a rehabilitačního rozsudku z 16. 5. 1968. Fotografie, přetištěné písemnosti.

STRÖBINGER, Rudolf – NEŠVERA, Karel: *Stalo se v adventu. „Číhošťský zázrak“.* Praha, Vyšehrad 1991. 141 s.

Publikace věnovaná okolnostem tzv. číhošťského zázraku. Autoři sledují vývoj celé kauzy a osudy jejích aktérů, a to až do počátku 90. let (pozornost mimo jiné zaměřena na aktivity novináře Jiřího Brabence, který se v roce 1968 událostmi v Číhošti podrobně zabýval). Psáno beletrizující formou.

SVOBODA, Bohumil – POLC, Jaroslav V.: *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance.* Praha, Vyšehrad 2008. 277 s.

Životopis kardinála Josefa Berana (1888–1969) sepsaný publicistou Bohumilem Svobodou (v úvodní části se autor opírá o materiál shromážděný církevním historikem Jaroslavem V. Polcem). V přílohách uveřejněny dokumenty, jejichž autorem nebo spoluautorem je Josef Beran: Dopis předsednictvu Svazu bojovníků za svobodu (3. 8. 1948), Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky (15. 6. 1949), O svobodě svědomí a náboženství (na II. vatikánském koncilu, 20. 9. 1965), K činu Jana Palacha (Vatikánský rozhlas, 25. 1. 1969), Ke svátku svatého Vojtěcha (20. 4. 1947), Pastýřský list ke svátku blahoslavené Anežky České (2. 2. 1948) a text Jiřího Svobody Beatifikace kardinála Berana. Černobílé fotografie.

ŠEDIVÝ, Zdeněk F.: *Jan Masaryk... při jméně, které nosil... musel zemřít...* Vimperk, Papyrus 1998. 140 s.

Publikace se věnuje okolnostem smrti ministra zahraničních věcí Jana Masaryka (10. března 1948) a jejímu vyšetřování. Pozornost mimo jiné soustředěna na otázku, jakou roli v celém případě sehráli Josef Vávra-Stařík (v roce 1953 popraven) a mjr. Augustin Schramm (zavražděn 27. 5. 1948). Zaznamenány osudy dalších lidí, kteří byli do událostí spojených s úmrtím J. Masaryka zapojeni.

ŠEDIVÝ, Zdeněk F.: *Světlana. I. čsl. partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova ve třetím odboji.* Vimperk, Papyrus 1997. 151 s.

Autor se zabývá vznikem, činností a likvidací protikomunistické odbojové organizace Světlana (za iniciátora jejího zformování označuje StB), jejíž jádro tvořili bývalí partyzáni – členové I. čsl. partyzánské brigády Jana Žižky z Trocnova. Pozornost věnuje i dalším odbojovým skupinám působícím po únoru 1948 na Moravě (Hory Hostýnské, Horská lesní lučina, Blaník, Jan Masaryk). Přetištěné dobové dokumenty.

ŠEDIVÝ, Zdeněk F.: *Velká operace. Pokus Státní bezpečnosti o likvidaci třetího odboje.* Vimperk, Papyrus 1996. 173 s.

Práce věnovaná snahám Státní bezpečnosti o likvidaci protikomunistického odboje prostřednictvím organizování ilegálních organizací, resp. pronikáním do skupin již

ustavených. Pozornost zaměřena na činnost bývalého funkcionáře národněsocialistické strany Vlastislava Chalupy [1919–2002] v rámci akce Skaut.

ŠOLC, Jiří: *Znamení trojského koně. Životní příběh majora Jaromíra Nechanského.* Praha, Vyšehrad 2008. 275 s.

J. Šolc přibližuje životní osudy Jaromíra Nechanského (1916–1950), důstojníka československé armády, jenž byl v roce 1950 odsouzen v politickém procesu k trestu smrti a následně popraven. Autor se zaměřuje zejména na účast J. Nechanského v protinacistickém odboji, podrobně se dále věnuje okolnostem jeho spolupráce s OBZ a americkou zpravodajskou službou. Fotografie, přetištěné dobové dokumenty. (Viz též ŠOLC, Jiří: Akce HANSA. Případ majora Nechanského. *HaV LVI*, 2007, č. 2, 3, s. 48–63, 24–39.)

TURZOVÁ, Virginie Marie: *Kartouzský vězeň. Mons. Jan Šrámek. Kněz a politik.* Svitavy, Trinitas 2006. 257 s.

Knih mapující život kněze a dlouholetého předsedy ČSL Mons. Jana Šrámka (1870–1956). Obsahuje ukázky ze Šrámkových projevů, kapitoly přibližující vztah J. Šrámka k některým osobnostem veřejného života (Antonín Cyril Stojan, Karel Dostál-Lutinov, TGM a další). Černobílé fotografie, dokumenty. Vydáno ve spolupráci s Křesťanskou akademií Řím.

URBAN, Jiří: *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu.* Praha, Vyšehrad 2010. 303 s.

Prostřednictvím příběhu dvou rodin z Novopacka, jejichž členové se stali obětí vykonstruovaného procesu, přibližuje J. Urban proces kolektivizace československého zemědělství v 50. letech 20. století (sedláci Josef Novotný ze Svatojanského Újezdu a Josef Machytka z Chotče byli 4. 10. 1951 ve veřejném procesu odsouzeni senátem Okresního soudu v Nové Pace ke dvěma a třem letům vězení a ztrátě veškerého nemovitého majetku). Autor mapuje přípravy, průběh a důsledky procesu, zaznamenává další osudy příslušníků obou rodin. Text prokládán fotografiemi a fotokopii dokumentů. Autorem úvodu Karel Jech.

UTITZ, Bedřich: *Neuzavřená kapitola. Politické procesy padesátých let.* Praha, Lidové nakladatelství 1990. 133 s.

Kniha pojednává o monstrprocesu s Rudolfem Slánským a dalšími třinácti předními reprezentanty komunistického režimu [Praha, 20.–27. 11. 1952]. Jádrem práce tvoří výňatky z výpovědí, které jednotliví obžalovaní učinili během soudního přelíčení (autor vychází z publikace *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským* [Praha, Orbis 1953]).

VAŠKO, Václav: *Dům na skále 1. Církev zkoušená. 1945 – začátek 1950.* Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2004. 255 s.

Publikace věnovaná postavení katolické církve v Československu v období od konce druhé světové války do počátku roku 1950. Autor se mimo jiné zabývá tzv. Kolakovičovou aférou, procesem s bývalým prezidentem Slovenské republiky Jozefem Tisem, sleduje jednání mezi představiteli státu a katolické církve po únoru 1948, podává informace o prvních politických procesech s duchovními i laiky („Hartl a spol.“, orelské procesy,...). Černobílé fotografie, chronologický přehled nejdůležitějších událostí vztahujících se k danému tématu, v příloze přepis pastýřského listu „V hodině velké zkoušky“.

VAŠKO, Václav: *Dům na skále 2. Církev bojující. 1950 – květen 1960.* Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2007. 466 s.

Autor se zabývá především represemi uplatňovanými vůči katolické církvi v Československu v letech 1950–1960 (likvidace řeholí, procesy s biskupy a jejich „pomocníky“, případ Babice, likvidace řeckokatolické církve), pozornost zaměřuje i na postavení bohoslovců, zvláštní kapitola věnuje fenoménu kněží spolupracujících s komunistickým režimem. Černobílé fotografie, chronologický přehled událostí, v přílohách seznam vězněných řeckokatolických kněží se základními údaji o jejich životě a znění manifestu řeckokatolického lžisoboru (Prešov, 28. 4. 1950).

VAŠKO, Václav: *Dům na skále 3. Církev vězněná. 1950–1960.* Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2008. 343 s.

Publikace doplňuje druhý díl autorovy práce *Dům na skále (Církev bojující)*, v první řadě tedy pojednává o perzekuci katolíků v Československu v 50. letech minulého století. Pozornost je

soustředěna zejména na procesy s Katolickou akcí, část práce se věnuje situaci věřících v komunistických věznicích a pracovních táborech. Černobílé fotografie, chronologický přehled událostí, v přílohách text Oty Mádra „Slovo o této době“ a seznam osob, které přišly v období komunismu z náboženských důvodů o život.

VAŠKO, Václav: *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce I, II. Praha, Zvon 1990. 267 s., 266 s.*

Ve dvousvazkové práci sleduje autor pozici katolické církve v Československu v letech 1945–1948 (první svazek) a 1948–1950 (druhý svazek). Text vznikl v období komunistického režimu, V. Vaško se tedy opírá zejména o vlastní vzpomínky, vzpomínky dalších pamětníků, soukromé archivy a samizdatovou a exilovou literaturu, částečně vychází i z dobových publikací. Oba svazky opatřeny chronologickým přehledem nejvýznamnějších událostí sledovaného období.

VLČEK, Vojtěch: *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964. Olomouc, Matice cyrilometodějská 2004. 597 s.*

Studie zabývající se osudem mužských řádů a kongregací v Československu v letech 1948–1964 (systém centralizačních a internačních táborů, politické procesy s řeholníky, konkrétní případy odsouzených, odchody řeholníků do exilu, problematika působení členů řádů a kongregací v kolaborantských kněžských hnutích atd.). Druhá část knihy věnována vývoji vztahů mezi katolickou církví a jednotlivými státy střední a východní Evropy v letech 1945–1960. Součástí publikace černobílé fotografie, přetisk dobových dokumentů, tabulky (v jejich rámci jmenný seznam vězněných řeholníků z jednotlivých řádů a kongregací).

ZACHARIÁŠ, Jiří: *Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka aneb Karel Průcha a spol. Praha, ÚDV 2005. 271 s.*

Publikace pojednává o politickém procesu s předúnorovým předsedou výchovného odboru Junáka dr. Karlem Průchou (1908–1991) a dalšími členy skautské organizace, který se odehrál ve dnech 13.–14. května 1952 před Státním soudem v Praze (autor se zabývá i dvěma bezprostředně navazujícími procesy). Součástí knihy je rozsáhlá příloha přetištěných

písemných dokumentů, černobílé fotografie. Práce představuje jeden z výsledků činnosti dokumentační skupiny Skautského oddílu Věna Fanderlika.

ZEJDA, Radovan: *BABICE*. Třebíč, Akcent 2001. 189 s.

Pokus o rekonstrukci tzv. babických událostí z počátku 50. let 20. století. Kniha je mimo jiné zpracována na základě rozhovorů s odsouzenými i někdejšími regionálními funkcionáři KSČ. Součástí publikace jsou černobílé fotografie a přetištěné písemné dokumenty.

Články, rozhovory

BALÍK, Stanislav: Církevní procesy v olomoucké arcidiecézi. In *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 199–242.

S. Balík se zaměřuje na politické procesy s biskupy a diecézními a řádovými kněžími v olomoucké arcidiecézi (území vymezeném dnešní olomouckou arcidiecézí, ostravsko-opavskou diecézí a bývalou těšínskou administraturou) v letech 1948–1989. (Pod termín politický proces autor zahrnuje vedle samotného soudního procesu internace bez soudů, zařazení k PTP a pobyt v TNP.) Na závěr připojeny tabulky se seznamem perzekvovaných diecézních a řádových kněží s informacemi o jejich působišti, druhu postihu a dalších osudech.

BÁRTA, Milan: Očista středních zemědělských škol od dětí „vesnických boháčů“ a jejich internace na státním statku Albrechtice. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 196–208.

Autor sleduje přípravy a průběh celostátní akce zaměřené na vylučování studentů ze středních zemědělských škol v Československu z důvodu jejich „nevyhovujícího třídního původu“ (vlastní akce proběhla v roce 1952) a následné umístění vyloučených studentů na manuální práce na vybraných státních statcích (pozornost věnována poměrům na statku Albrechtice na Osoblažsku).

BÁŤA, Ľubomír: Akcia B – „očista“ miest. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 455–471.

Ľ. Bába se zabývá tzv. akcí B (byty) z let 1952–1953, jejímž cílem bylo vysídlení komunistickému režimu nepohodlných osob z velkých měst. Zaměřuje se na průběh akce na Slovensku (zejména v Bratislavě), mimo jiné sleduje právní normy, o něž se její vykonavatelé opírali, uvádí údaje o počtu postižených rodin.

BAUER, Michal: Představitelé katolické literatury v počátku komunistické totality. In FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří (eds.): *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno, CDK 2001, s. 85–96.

Příspěvek zabývající se postavením katolických spisovatelů v letech 1945–1948 (připomenuta činnost očistné komise Syndikátu českých spisovatelů) a zejména v prvních letech po komunistickém převratu (působení Svazu československých spisovatelů, zákazy publikování, soudní postih katolicky orientovaných autorů).

BAUER, Zdeněk: Paralely a odlišnosti důvodů uváděných při odpírání vojenské služby a reakce různých politických režimů v prostoru bývalého Československa. In BLAŽEK, Petr (ed.): *A nepozdvihne meč... Odpírání vojenské služby v Československu 1948–1989*. Praha, Academia 2007, s. 17–54.

Po úvodní části věnované terminologickým otázkám přistupuje autor ke kategorizaci příčin odmítání vojenské služby (důvody náboženské, eticko-morální, protirežimní), charakterizuje jednotlivé skupiny odpíračů (adventisté, tolstojovci, antikomunisté a další), zabývá se reakcemi politických režimů střídajících se na našem území od 19. století do roku 1989.

BERÁNEK, Jaroslav: Jan Babinec (1917–2005). *HaV LV*, 2006, č. 1, s. 137–138.

Nekrolog genmjr. Jana Babince (*1917) (†31. 10. 2005). Autor připomíná zejména účast J. Babince v protinacistickém odboji (příslušníkem 1. čs. armádního sboru v SSSR, zapojení do SNP), dále jeho poválečné působení na MNO, propuštění z armády (1949), útěk do západního Německa (1951) a práci pro britskou zpravodajskou službu. Fotografie.

BERÁNEK, Jaroslav: Miloslav František Kašpar (1914–2009). *HaV LIX*, 2010, č. 2, s. 146–147.

Nekrolog genmjr. Miloslava Františka Kašpara (*1914) (†4. 11. 2009). M. F. Kašpar byl účastníkem zahraničního protinacistického odboje, po únoru 1948 odešel do exilu, kde do druhé poloviny 50. let pracoval pro francouzskou a britskou zpravodajskou službu; v roce 1981 byl zvolen předsedou Československé obce legionářské v zahraničí. Obrazový doprovod.

BIOLKOVÁ, Jindra: Ohlas zemědělské politiky v první etapě kolektivizace v Ostravském kraji. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 209–223.

Autorka se věnuje tématu propagandy v oblasti zemědělské politiky na Ostravsku, a to prostřednictvím rozboru textů uveřejňovaných na stránkách deníku *Nová svoboda* (vydáváného KV KSČ v Ostravě), jež zkoumá po stránce obsahové (reportáže o prvních JZD, články týkající se tažení proti „vesnickým boháčům“) i jazykové (často frekventovaná spojení, užívání nářečí apod.).

BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: „Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi.“ Sedlák a politik Stanislav Broj. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 156–182.

Príspevek približuje životní osudy Stanislava Broje (1901–1950), sedláka z Volduch na Rokycansku. S. Broj byl v roce 1946 zvolen poslancem Ústavodárného Národního shromáždění za Československou stranu lidovou. Po únorovém převratu byl z ČSL vyloučen, v červnu 1948 zatčen a téhož roku odsouzen Státním soudem Praha za napomáhání k nelegálnímu opuštění republiky. V roce 1950 byl za údajnou přípravu vzpoury vězňů ve věznicích na Borech odsouzen k trestu smrti a popraven.

BLAŽEK, Petr: Odpírání vojenské služby muži německé národnosti v letech 1953–1954. In BLAŽEK, Petr (ed.): *A nepozdvihne meč... Odpírání vojenské služby v Československu 1948–1989*. Praha, Academia 2007, s. 60–83.

Autor studie se věnuje odpírání vojenské služby v Československu v důsledku vydání zákona č. 34/1953 Sb., na jehož základě nabyli příslušníci německé národnosti československé státní občanství. V úvodní části nastíněno právní postavení německého obyvatelstva v ČSR po druhé světové válce. Příloha v podobě opisu pěti archivních dokumentů z provenience MV.

BLAŽEK, Petr: Pamětní deska na studentskou demonstraci 25. února 1948. *PaD* 2, 2008, č. 1, s. 162–166.

Autor podává informace o pamětní desce umístěné na Nerudově ulici v Praze, která připomíná pochod vysokoškolských studentů na Hrad 25. února 1948. Věnuje se průběhu i důsledkům celé akce stejně jako okolnostem prvního pochodu vysokoškoláků na Pražský hrad 23. února 1948. Připojen portrét postřeleného účastníka druhého pochodu, studenta Josefa Řehounka (1925–1979). Obrazový doprovod.

BLAŽEK, Petr: „Znovuukřížovaný.“ Pomník obětem komunismu v kanadském Masaryktownu. *PaD* 1, 2007, č. 1, s. 167–169.

P. Blažek si všímá okolností vzniku památníku obětem komunismu v Masaryktownu v Kanadě (vybudován z iniciativy exilového sdružení bývalých politických vězňů K 231, slavnostně odhalen 2. července 1989, autorem projektu Josef Randa, autorem koncepce úpravy okolí památníku Milan Havlín). Obrazový doprovod.

BOČKOVÁ, Marie: Kolektivizace zemědělství a procesy s rolníky na Olešnicku. In *Zemědělství a 50. léta*. Praha, NZM Praha 2008, s. 7–21.

Článek zabývající se průběhem kolektivizace zemědělství na Olešnicku – hornatém regionu na pomezí Čech a Moravy. Autorka se zaměřuje především na první fázi tohoto procesu, jež v dané oblasti vyvrcholila konáním dvou zinscenovaných procesů s místními rolníky (procesy „Josef Matouš a spol.“ a „František Fučík a spol.“ z roku 1953).

BOHÁČ, Zdeněk: Násilné zrušení řeckokatolické církve na počátku 50. let v Československu. In HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000, s. 86–97.

Autor nejprve podniká krátký exkurz do období vzniku řeckokatolické církve, následně se zabývá její postupnou likvidací v zemích, jež se ve 20. století dostaly do sovětské sféry vlivu; hlavní pozornost věnuje situaci řeckých katolíků v Československu po únoru 1948 (zrušení řeckokatolické církve v rámci tzv. akce P), následuje stručné vylíčení činnosti církve po jejím obnovení v roce 1968.

BOROŇ, Ladislav: Násilne odvlečení do Sovietskeho zväzu. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl.* Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 337–365.

L. Boroň se zabývá zatýkáním obyvatel Slovenska příslušníky NKVD na území osvobozeném Rudou armádou a jejich deportací do sovětských pracovních táborů. (Dané události pojímá jako snahu Edvarda Beneše o „potrestání“ Slováků.) Pozornost věnuje i složitému návratu odvlečených osob do vlasti. Obsahuje vzpomínky pamětníků.

BORTEL, Roman: Kolektivizace – 50. léta na vesnici: vzpomínky jedné rodiny z východních Čech. In *Zemědělství a 50. léta.* Praha, NZM Praha 2008, s. 22–30.

Článek shrnuje obecné informace o průběhu kolektivizace zemědělství v Československu a Sovětském svazu, mimo to přináší svědectví Ludmily Nejmanové (*1926) z obce Jasenná (okres Náchod) o metodách, jež byly v 50. letech v rámci kolektivizace užívány (vysoká dodávková povinnost, vykonstruované procesy s rolníky atd.).

BŘEZINA, Vladimír: Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955–1960. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti.* Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 128–135.

Autor informuje o formách nátlaku na soukromě hospodařící rolníky, jež byly uplatňovány v závěrečné fázi kolektivizace (1955–1960), věnuje se zejména přístupu k tzv. kulakům (zmiňuje, že i v tomto období docházelo k politickým procesům se sedláky a následnému vystěhovávání jejich rodin z místa dosavadního bydliště).

BŘEZINA, Vladimír: Poslední fáze kolektivizace na střední a severní Moravě. In BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957–1960.* Brno, Stilus 2009, s. 53–128.

Studie zaměřená na průběh kolektivizace zemědělství na území bývalého Olomouckého kraje v druhé polovině 50. let (předchází obecný úvod věnovaný závěrečné etapě kolektivizace v

Československu a nástin vývoje kolektivizačního procesu na střední a severní Moravě v letech 1949–1954). Obsahuje tabulky a přílohy v podobě přepsaných archivních dokumentů (ZA Opava, pracoviště Olomouc; SOkA Šumperk).

BUREŠOVÁ, Jana: Kolektivizace jako destrukční proces v životě venkova. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 109–118.

J. Burešová uvádí příčiny neefektivnosti zemědělské výroby v Československu v 50. letech 20. století. Vymezuje se proti užívání termínu združstevňování jako ekvivalentu pro označení procesu kolektivizace, dokazuje, že podniky zakládané v Československu od konce 40. let 20. století družstvy v pravém smyslu nebyly.

BURSÍK, Tomáš: Některé aspekty násilné kolektivizace venkova ve světle archivních dokumentů na příkladu okresu Sedlčany. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 224–234.

Autor zaznamenává osudy několika postižených sedláků (Josef Herma, Vojtěch Karpíšek, František Štemberk), zabývá se i případy projeveného odporu proti násilné kolektivizaci zemědělství ve sledovaném okrese (případ Františka Slepíčky, petice za propuštění faráře Františka Ferdy z Nechvalic, vražda předsedy MNV v Koubalově Lhotě). Na úvod podány základní informace o archivních pramenech, z nichž bylo čerpáno.

BURSÍK, T.: Vražda předsedy MNV v Koubalově Lhotě. In PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze. Brno, Prius 2005, s. 257–270.

T. Bursík se věnuje okolnostem vraždy předsedy MNV v Koubalově Lhotě Vladimíra Mandíka (1951), mapuje průběh vyšetřování celého případu, jeho zneužití v rámci probíhající kolektivizace (poprava rolníků Václava Junka, Aloise Laciny a Karla Máši), informuje o pokračování kauzy v 60. a 90. letech minulého století.

BYSTROV, Vladimír: Pro poslední oběť si smrt přišla v poledne. 17. listopadu 1960 byl popraven poslední politický vězeň – Vladivoj Tomko. *MF Dnes*, 16. 11. 2000, s. 6.

Autor přibližuje činnost protikomunistické odbojové skupiny z Prahy a osud jejího člena Vladivoje Tomka (1933–1960), jenž byl v roce 1960 odsouzen k trestu smrti a následně popraven. V článku otištěna fotografie Vladivoje Tomka a faksimile dobové karikatury Klementa Gottwalda. V podtitulu chybný tvar Tomkova příjmení.

CAJTHAML, Petr: Odbojová skupina Jaromíra Horáka a útěk dr. Petra Zenkla. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let*, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 109–132.

P. Cajthaml se zabývá aktivitami protikomunistické odbojové skupiny soustředěné kolem Jaromíra Horáka a Oldřicha Jandery. Skupina, působící v Praze v jarních a letních měsících roku 1948, se zaměřovala na pomoc lidem odcházejícím do exilu a zpravodajskou činnost. Nejvýznamnějším počinem jejích členů bylo zorganizování útěku bývalého předsedy národněsocialistické strany Petra Zenkla do zahraničí (7. 8. 1948). Autor mapuje přípravu a průběh celé akce, následné vyšetřování případu Státní bezpečností a proces se skupinou „Horák a spol.“, jenž proběhl před Státním soudem v Praze ve dnech 12.–14. dubna 1949.

CUHRA, Jaroslav: Politické procesy s věřícími začátkem šedesátých let a případ „ilegální křesťanskodemokratické strany“. In *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 243–259.

Autor shrnuje příčiny zesílené perzekuce křesťanů na přelomu 50. a 60. let, věnuje se vykonstruovaným procesům, jejichž obětí se v roce 1961 stali lidé – převážně amnestanti z roku 1960 – obvinění z organizování ilegální politické (tzv. křesťanskodemokratické) strany.

ČAPKA, František: Intelligence jako jedna z pronásledovaných společenských vrstev sociální struktury československé společnosti po únoru 1948. In VACULÍK, Jaroslav – NĚMEC, Jiří (eds.): *Problematika sociálních skupin ve výuce společenských věd*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Brno, MSD 2006, s. 132–136.

Autor nastiňuje změny v sociální struktuře československé společnosti po roce 1945, resp. 1948 (likvidace malovýroby, mzdová politika), přibližuje postavení inteligence v počátcích komunistického režimu (definice pojmu, poúnorové čistky, inteligence jako opora komunistického režimu, výchova tzv. nové inteligence).

ČERNÍN, Svatomír: Kolektivizace na vesnici ostravské průmyslové oblasti ve světle obecní kroniky a zápisů z jednání MNV v Polance nad Odrou. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 235–244.

Příspěvek mapující průběh kolektivizace v obci Polanka nad Odrou (v současnosti samostatného městského obvodu Ostravy). Pozornost věnována přesvědčovacím a donucovacím prostředkům, jichž bylo v souvislosti s kolektivizačním procesem užíváno. Na úvod zaznamenána stručná historie obce od středověku do období po druhé světové válce.

DEMEL, Zdeněk: Neděle a totalita. Jak bylo v totalitním Československu omezováno svěcení neděle. In FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří (eds.): *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno, CDK 2001, s. 97–119.

Autor pojednává o zásazích státu do práva věřících slavit neděle a svátky, k nimž v Československu docházelo již v prvních letech po skončení druhé světové války (zavedení tzv. národních směn o nedělích v roce 1947 apod.) a především po únoru 1948 (dopad přijetí tzv. nových církevních zákonů na slavení nedělní liturgie, opatření vedoucí k oslabení církevního slavení Velikonoc atd.). Věnuje se i problematice zneužívání nedělních bohoslužeb ze strany státní správy.

DVOŘÁK, Jan – DOLEŽEL, Jiří: Stopy paměti. *PaD* 4, 2010, č. 4, s. 80–92.

Autoři ve stručnosti představují projekt *Stopy paměti* (shromažďování vzpomínek odpůrců a obětí nacistického a komunistického režimu na Olomoucku), následuje série fotografií mužů a žen, kteří byli do projektu zahrnuti, s krátkým popisem jejich životního osudu (Radoslav Faltýnek, Jarmila Nohavičková, Květoslav Vrtěl, Josef Filip, Josef Hroch, Jan Krumpholc,

Jaroslav Krátký, Božena Šebáková, Leopold Färber, Josef Vlček, Miloš Dobrý, Jan Přidal, Josef Čoček). Autorem fotografií Jiří Doležel.

ERHART, Gustav: Průkopník křesťanského existencialismu u nás. Připomenutí katolického publicisty a politického vězně Rudolfa Voříška. *KT*, 17.–23. 8. 2010, č. 34, příl. Perspektivy, s. IV.

Portrét Rudolfa Voříška (1909–1953), filozofa a vězně komunistického režimu. R. Voříšek představen jako křesťanský myslitel a publicista (revue *Řád*, čtrnáctideník *Vyšehrad*), přiblíženy okolnosti jeho zatčení a věznění (roku 1952 odsouzen v politickém procesu k jedenáctiletému žaláři, trest si mimo jiné odpykával v uranovém lágru u Bytízu na Příbramsku, v roce 1953 zemřel v pankrácké nemocnici na zhoubnou leukémii).

FERKLOVÁ, Renata: Ruralismus na pranýři aneb „Jak bude žít národ, jemuž se půda stala výrobním prostředkem?“ In *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví. Osobnosti – díla – ideje. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22.–23. dubna 2005 v Sedmihorkách. Semily, SOA v Litoměřicích – SOkA Semily 2005, s. 89–104.*

Autorka se zabývá osudem spisovatelů Václava Prokúпка, Josefa Knapa a Františka Křeliny, odsouzených v politickém procesu se skupinou „Prokúpek a spol.“ (Státní soud, oddělení Brno, 2.–4. 7. 1952); sleduje průběh rehabilitačního řízení v druhé polovině 60. let. V článku přiblížen myšlenkový obsah děl uvedených autorů a jejich životní postoje. (Viz též FAJSTAUEROVÁ, Hana: Příběh z padesátých let. Václav Prokúpek, Josef Knap a František Křelina. *Tamtéž*, s. 105–117.)

FIALOVÁ, Jana: Venkov v programech politických stran v roce 1946. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 88–90.*

Autorka shrnuje body zemědělských programů, s nimiž české politické strany (Komunistická strana Československa, Československá sociální demokracie, Československá strana národně socialistická a Československá strana lidová) vstupovaly do parlamentních voleb v roce 1946.

FOJTÍKOVÁ, Bernadetta Kristýna: Perzekuce Kongregace Školských sester de Notre Dame v padesátých letech 20. století. In *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 169–181.

Autorka sleduje různé formy perzekuce, jimž byly členky Kongregace Školských sester de Notre Dame v 50. letech vystaveny (centralizace, soudní procesy s řeholnicemi; zmíněny plány tzv. akce B, která měla vést k likvidaci všech řádů). Stať zpracována na základě autorčiny diplomové práce, obhájené na FF MU v Brně v roce 2001.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína: Kampaň proti „americkému brouku“ a její politické souvislosti. *PaD* 2, 2008, č. 1, s. 22–38.

Autorka se věnuje rozsáhlé propagandistické kampani proti tzv. americkému brouku neboli mandelince bramborové, jež byla v Československu zahájena v červnu roku 1950 (úloha státních a stranických institucí, sdělovacích prostředků, spojení kampaně s odsouzením války v Koreji, její využití při prosazování kolektivizace zemědělství atd.). Obrazový doprovod.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína: „Vypořádali jsme se s Horákovou, vypořádáme se i s americkým broukem!“ Kampaň provázející proces s JUDr. Miladou Horákovou. *PaD* 1, 2007, č. 1, s. 20–41.

Článek zabývající se propagandistickou kampaní doprovázející proces s Miladou Horákovou a dalšími dvanácti obžalovanými (Státní soud Praha, 31. 5.–8. 6. 1950). Sledována aktivita krajských a okresních výborů KSČ v době procesu i po jeho skončení, role rozhlasu a tisku, zapojení dětí do kampaně, zasílání rezolucí atd. Pozornost věnována i reakcím zahraničí. Obrazový doprovod.

FROLÍK, Jan: Výbuch na Staroměstském náměstí 7. listopadu 1962. In *Sborník Archivu MV*, č. 4. Praha, OABS MV ČR 2006, s. 43–61.

Tématem příspěvku je vyšetřování výbuchu amatérsky vyrobené nálože, který se odehrál na Staroměstském náměstí v Praze 7. 11. 1962, v době oslav výročí tzv. říjnové revoluce v Rusku. Autor se věnuje zejména obnově trestního stíhání v dané věci, k níž došlo v roce 1975 na základě výpovědi Petra Popelky. Ten byl následně spolu s dalšími čtyřmi muži obžalován

z trestného činu teroru (daného obvinění byli všichni zproštěni rozhodnutím Městského soudu v Praze roku 1976, resp. 1977).

HANUŠ, Jiří: Mezi martyriem a kolaborací. Několik poznámek k dějinám církve zdola v roce 1950. In HANUŠ, Jiří – STŘÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000, s. 110–123.

J. Hanuš se zaměřuje na činnost nižších státních úředníků pověřených dozorem nad katolickou církví v Československu. Uvádí vybrané záznamy kázání pořizené okresními církevními tajemníky při bohoslužbách v brněnské diecézi v roce 1950, sleduje zprávy o průběhu tzv. akce K (kláštery) v gottwaldovském kraji, na závěr se zabývá přípravami konference v Luhačovicích a poutě na Velehradě, jež se uskutečnily roku 1950.

HLAVOVÁ, Viera: Formy nátlaku a represí voči bohatým roľníkom v procese kolektivizácie. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 539–570.

Článek pojednávající o průběhu kolektivizace zemědělství na Slovensku. Autorka sleduje vývoj zemědělské politiky KSČ v období let 1948–1949, který samotnému zahájení kolektivizačního procesu předcházela, následně se soustředí na opatření přijímaná vůči bohatým rolníkům v letech 1951–1953 (postup tzv. akce K-kulak aj.). Stručně informuje o dalších krocích komunistické strany v oblasti zemědělství (do roku 1960). Tabulky, dokumenty.

HRABOVCOVÁ, Emília: Akcia JUH. Jeseň 1949 na južnom Slovensku v tieni štátnej bezpečnosti. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 425–471.

Studie věnovaná přípravám a průběhu tzv. akce Jih (1949), jež zahrnovala plán na deportaci politicky nevyhovujících osob maďarské národnosti z jižního Slovenska do českých zemí. V úvodní části příspěvku pojednáno o postavení maďarské menšiny v ČSR v letech 1945–1948.

HRUBÝ, Petr: O vině, nápravě a zapomnění. Ideová eroze stranických intelektuálů. PaD 2, 2008, č. 4, s. 5–17.

P. Hrubý připomíná aktivity devatenácti intelektuálů, kteří se v 50. letech podíleli na formování a upevňování komunistického režimu v Československu, sleduje, jakým způsobem se se svojí minulostí vyrovnali či vyrovnávají (zvláštní pozornost věnována spisovateli Milanu Kunderovi, dále pojednáno o Ladislavu Mňačkovi, Luďku Pachmanovi, Arturu Londonovi, Rudolfo Margoliovovi, Karlu Kaplanovi, Eduardu Goldstückerovi, Evženu Löblovi, Radoslavu Seluckém, Otu Šikovi, Janu Šternovi, Karlu Bartoškovi, Josefu Mackovi, Arnoštu Kolmanovi, Karlu Kosíkovi, Ivanu Svitákovi, Jiřím Pelikánovi, Pavlu Kohoutovi, Ludvíku Vaculíkovi). Text doprovázen fotografiemi.

HULÍK, Milan: Na rohu ulic. Nový Polygon, 2008, č. 3, s. 34–38.

M. Hulík se zabývá okolnostmi pádu národněsocialistického politika Prokopa Drtiny [1900–1980] z okna jeho pražské vily 27. 2. 1948. Klade si otázku, proč byl těžce zraněný nalezen ve Vilímovské ulici, od níž byl jeho dům oddělen zídou s plotem. Zkoumá, zda se jednalo o pokus o sebevraždu, či vraždu. Fotografie.

JAKUBÍČKOVÁ, Alena: Stíhání inteligence a mládeže. In JAKUBÍČKOVÁ, Alena (ed.): *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III.* Jihlava, Parolaart 2001, s. 115–128.

Autorka se zabývá postihy vybraných skupin obyvatelstva, k nimž došlo po únoru 1948 na území dnešního kraje Vysočina (perzekuce učitelů, lékařů, skautů, katolické mládeže); uvádí konkrétní případy pronásledovaných osob (Jiřina a Eman Zábranovi a další).

JANOŠEK, Pavel: Případ Babice. In JAKUBÍČKOVÁ, Alena (ed.): *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III.* Jihlava, Parolaart 2001, s. 99–114.

Příspěvek věnovaný případu vraždy tří funkcionářů MNV v Babicích z roku 1951. Autor připomíná odbojovou činnost na Moravskobudějovicku za druhé světové války, sleduje průběh událostí vedoucích ke střelbě v budově babické školy a represe, jež následovaly.

JINDRA, Martin: Nikdy jsem se nechtěl postavit proti státu a národu. Nástin životního příběhu jednoho z členů národněsocialistické „politické šestky“, JUDr. Františka Račanského. *PaD* 3, 2009, č. 1, s. 30–39.

Článek informuje o životě národního socialisty JUDr. Františka Račanského (1900–1988), odsouzeného v roce 1950 v rámci tzv. akce Střed k 28 letům odnětí svobody (proces se skupinou „Josef Čupera a spol.“, senát Státního soudu v Praze, 20.–21. 7. 1950). Autor sleduje osud F. Račanského ve výkonu trestu i po propuštění v roce 1962. Text prokládán fotografiemi.

KAFKA, Jan: Orelské procesy. In *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 183–197.

Autor se zabývá politickými procesy se členy po únoru 1948 zakázané tělovýchovné organizace Orel; soustřeďuje se zejména na hlavní vlnu orelských procesů z léta roku 1949 (celkem odsouzeno 74 osob, mezi nimi někdejší náčelník Orla Bohuslav Koukal), věnuje se i dalším případům souzených orlů (série procesů s tzv. skupinou Modré květy aj.).

KAPLAN, Karel: Státní církevní politika 1948–1950. In HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000, s. 10–20.

Úvod příspěvku je věnován vztahům mezi československým státem a církví a československým státem a Vatikánem v letech 1945–1948 (zmíněn postoj slovenských biskupů k přípravě procesu s Jozefem Tisem, problém s jmenováním nového pražského arcibiskupa a další). Následuje analýza postupu komunistického režimu vůči katolické církvi v prvních dvou letech po únorovém převratu.

KLUKANOVÁ, Ludmila: Likvidace selského stavu. In JAKUBÍČKOVÁ, Alena (ed.): *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III*. Jihlava, Parolaart 2001, s. 59–98.

Autorka sleduje politiku kolektivizačních orgánů ve vybraných obcích kraje Vysočina; uvádí konkrétní případy postižených zemědělců (Ladislav Rohovský z Tasova a další). V příspěvku

jsou zachyceny vzpomínky pamětníků, citovány úryvky z dobových materiálů. V závěrečné části uvedeny regionální publikace obsahující informace k danému tématu.

KLUKANOVÁ, Ludmila: Umlčování tvůrčí inteligence. In JAKUBÍČKOVÁ, Alena (ed.): *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III.* Jihlava, Parolaart 2001, s. 129–137.

Portréty umělců z Vysočiny, kteří byli perzekvováni v době komunistického režimu (Jakub Deml, Bohuslav Reynek, Jan Zahradníček, Jan Dokulil, Josef Suchý, Bedřich Fučík, Miloš Dvořák, Josef Zvěřina, Růžena Vacková, Jan Zábrana, Ivan Martin Jirous, Jaroslav Šlesinger, Bohuslav Martinů).

KOHOUT, Jaroslav: Komunistický teror a protikomunistický odpor v letech 1948–1960. In CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci.* Praha, Karolinum 1999, 32–40.

Na úvod příspěvku zařazeno autorovo hodnocení období let 1945–1948 v Československu; jádro statě tvoří údaje o poúnorových represích zaměřených proti členům nekomunistických stran (proces s „Miladou Horákovou a spol.“ a další); zmíněny metody StB užívané při rozbíjení odbojových skupin a počty obětí komunistického režimu.

KOURA, Petr: Hrdina protinacistického odboje v sítích Státní bezpečnosti. Životní příběh plukovníka Jaroslava Hájíčka. In ČELOVSKÝ, Bořivoj (ed.): *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB.* Šenov u Ostravy, Tilia 2005, s. 135–173.

Autor mapuje životní osudy Jaroslava Hájíčka (*1889) [†1978], důstojníka československé armády a vězně komunistického režimu. J. Hájíček se za druhé světové války aktivně zapojil do protinacistického odboje, po únoru 1948 byl z armády propuštěn, v letech 1949–1953 vězněn. V roce 1956 byl v souvislosti s výrobou a šířením protistátních tiskovin zatčen a odsouzen k tříletému žaláři. Autor se zabývá i otázkou Hájíčkovy spolupráce s StB (podpis závazku v roce 1955, následné odmítnutí jeho plnění). K příspěvku připojeny přílohy – dokumenty týkající se Hájíčkovy zatčení v roce 1956. (Viz též KOURA, Petr: „My sami musíme dáti najevo zájem o svobodu.“ Letáková kampaň Jaroslava Hájíčka na jaře 1956. *DaS* XXVIII, 2006, č. 12, s. 21–24.)

KOURA, Petr: „Kola osudu nezastavím...“ Král české taneční hudby R. A. Dvorský před komunistickým soudem. *PaD* 1, 2007, č. 1, s. 6–19.

Autor pojednává o okolnostech uvěznění swingového skladatele a zpěváka Rudolfa Antonína Dvorského (1899–1966). V článku je zmapován vyprovokovaný pokus o útěk gen. Viléma Stanovského (1896–1972) v roce 1952, jenž s Dvorského pozdějším zatčením úzce souvisel (R. A. Dvorský byl roku 1954 odsouzen Krajským soudem v Praze k pětiletému vězení, trest mu byl následně snížen na tři a půl roku odnětí svobody, propuštěn v roce 1956, důvodem k soudní perzekuci byl jeho plánovaný odchod za hranice v roce 1950). Obrazový doprovod.

KOURA, Petr: „Měl jsem rád svou republiku.“ Životní příběh politického vězně dvou totalit JUDr. Josefa Nestávala. In *Sborník Archivu MV*, č. 4. Praha, OABS MV ČR 2006, s. 149–196.

Autor se zaměřuje na působení národněsocialistického politika Josefa Nestávala (1900–1976) v protinacistickém odboji, za které byl v roce 1942 odsouzen Lidovým soudem v Berlíně k doživotnímu vězení (mimo jiné spolupracovníkem odbojové organizace Obrana národa a skupiny pražského primátora Otakara Klapky). Podrobně se věnuje Nestávalově protikomunistické činnosti a politickému procesu s „Miladou Horákovou a spol.“ (1950), v jehož závěru byl J. Nestávalovi udělen trest doživotního odnětí svobody. V článku rovněž sledován průběh Nestávalova věznění, krátce pojednáno o jeho životě po propuštění (1963). Fotografie.

KOURA, Petr: Od hrdinů k zbabělcům, od zbabělců k hrdinům. Účastníci protinacistického odboje a jejich obraz. In RANDÁK, Jan – KOURA, Petr (eds.): *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století. Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006*. Praha, Dokořán – FF UK v Praze 2008, s. 217–244.

P. Koura sleduje, jakým způsobem bylo v době okupace nakládáno s pojmy „hrdina“ a „zbabělec“, a to jak na straně účastníků II. odboje, tak představitelů nacistické okupační správy. Věnuje se problematice užívání těchto termínů po skončení druhé světové války, pojednává o proměně vnímání příslušníků nekomunistického proudu odboje proti nacismu po

únoru 1948, uvádí případy jejich perzekuce (procesy s Heliodorem Píkou, Jaromírem Nechanským, Veleoslavem Wahlem, Josefem Robotkou, Miladou Horákovou a dalšími). Zabývá se rovněž zobrazováním protinacistického odboje v československé literatuře a filmu.

KOURA, Petr: Vzpomínka na Jana Beneše. *PaD* 1, 2007, č. 1, s. 175–179.

Stručné připomenutí životních osudů spisovatele a bývalého politického vězně Jana Beneše (1936–2007). Autor si všímá dvojího nespravedlivého odsouzení J. Beneše (1958, 1967), jeho literární dráhy v 60. letech, aktivit v době pražského jara, působení v exilu (od roku 1969) i návratu do vlasti krátce po sametové revoluci. Obrazový doprovod.

KUČERA, Rudolf: Osudový zlom v našich moderních dějinách. Únor 1948 jako nutné vyústění pětiletého vývoje. *KT*, 26. 2.–3. 3. 2008, č. 9, příl. Perspektivy, s. I.

R. Kučera upozorňuje na omezování československé demokracie již v prvních letech po skončení druhé světové války; za počáteční krok k únoru 1948 považuje jednání Edvarda Beneše v SSSR v prosinci 1943 a následný podpis československo-sovětské smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci.

KUDRNA, Ladislav: Nepoučitelný „útěkář“. Plukovník letectva v záloze Otakar Černý. *PaD* 3, 2009, č. 4, s. 75–89.

Autor se zabývá zejména působením Otakara Černého (1919–2009) v protinacistickém odboji (radiotelegrafistou u 311. československé bombardovací peruti RAF; útky ze zajateckých táborů), závěrečná část článku věnována osudům O. Černého po únoru 1948 (propuštěn z armády, v roce 1949 odsouzen v politickém procesu k tříletému vězení, vzápětí uprchl z pracovního tábora v Dolním Jiřetíně do Německa a odtud dále do Velké Británie). Obrazový doprovod.

KYTNER, Vladimír: Soudní rehabilitace ve žďárském okrese. In JAKUBÍČKOVÁ, Alena (ed.): *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III*. Jihlava, Parolaart 2001, s. 29–35.

Autor mapuje polistopadový průběh soudních rehabilitací nespravedlivě odsouzených v období komunistického režimu na území okresu Žďár nad Sázavou; přináší údaje o jejich počtu, zaznamenává konkrétní případy postižených osob (R. Koten, F. Zach, J. Krška a další).

LETZ, Róbert: Prenasledovanie kresťanov na Slovensku v rokoch 1948–1989. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 67–335.

Obsáhlá studie pojednávající o komunistické perzekuci obyvatel Slovenska z důvodu jejich náboženského přesvědčení. Autor postupuje chronologicky – od zakladatelského období komunistického režimu do doby tzv. normalizace. Sleduje politiku státu vůči křesťanským církvím ve vymezených etapách i následné reakce církevních představitelů, zabývá se různými formami pronásledování věřících (politické procesy, různé formy diskriminace a další).

MACHÁNĚ, Jiří: Redemptorista, agent a špión Vatikánu. *KT*, 2.–8. 12. 2008, č. 49, Svatohorská příloha, s. C.

Rozhovor se slovenským badatelem Danielem Atanázem Mandzákem o jeho knize *Agent a špión Vatikánu* s podtitulem *Redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu proti A. A. Machalkovi a spol.* [Bratislava, Ústav paměti národa 2008].

MALLOTA, Petr: František Havlíček – oběť dvou totalit. *PaD* 2, 2008, č. 4, s. 24–40.

Studie věnovaná účastníku III. odboje Františku Havlíčkovi (1908–1952), oblastnímu veliteli SNB v Klatovech. F. Havlíček udržoval po únoru 1948 kontakty s americkou zpravodajskou službou, v roce 1951 byl zatčen, o rok později odsouzen Státním soudem Praha k trestu smrti a popraven. Článek podává obraz celého života F. Havlíčka, sleduje osudy členů jeho rodiny. Text prokládán fotografiemi a přetištěnými písemnými prameny.

MATÚŠŮ, Marie: Rudolf Pernický (1915–2005). *HaV LV*, 2006, č. 1, s. 139–140.

Nekrolog genmjr. Rudolfa Pernického (*1915) (†21. 12. 2005). Autorka připomíná zejména činnost R. Pernického v protinacistickém odboji (parašutistický výcvik ve Velké Británii, vysazení v protektorátu – skupina TUNGSTEN), dále jeho zatčení (1948) a politický proces (1949), v němž byl odsouzen k dvacetiletému žaláři (vězněn na Borech, v Opavě, Leopoldově, na Jáchymovsku a Příbramsku, propuštěn 1960). Uvádí ocenění, kterých se R. Pernickému dostalo po sametové revoluci. Fotografie.

MENDELOVÁ, Edita: Perzekuce ženských řeholí v r. 1950. In HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000, s. 84–85.

Stručný přehled státních opatření směřujících k likvidaci ženských řeholí po roce 1948. Nastíněny podmínky života řádových sester v období komunismu.

MÍČOVÁ, Klára: Sedláci v období kolektivizace. In *Zemědělství a 50. léta*. Praha, NZM Praha 2008, s. 47–59.

Autorka sleduje přípravy a průběh kolektivizace zemědělství v Československu; zaměřuje se na represivní opatření uplatňovaná vůči soukromě hospodařícím rolníkům, zejména tzv. kulakům. Na závěr podává stručnou informaci o sbírkových předmětech vztahujících se k dané problematice, jež jsou uloženy ve sbírkách NZM Praha. Součástí příspěvku černobílé fotografie.

MICHÁLEK, Slavomír: Odmítnutí Marshallova plánu. Československá politika mezi Východem a Západem. *DaS XXIX*, 2007, č. 7, s. 33–36.

S. Michálek se zabývá postojem ČSR k tzv. Marshallovu plánu (1947), přibližuje jednání československé vlády o účasti na konferenci v Paříži (zahájena 12. 7. 1947) a příčiny jejího konečného odmítnutí, všímá si postoje ministra zahraničních věcí Jana Masaryka. V článku citováno z depeší ÚV VKS(b) Klementu Gottwaldovi z 5. a 8. 7. 1947. Text prokládán fotografiemi.

MIKULÁŠEK, Ondřej: Dokument o perzekuci církve. *KT*, 27. 11.–3. 12. 2007, č. 48, příl. Perspektivy, s. II.

Rozhovor se spoluautory dokumentárního filmu *Černí a černější* [2007], historikem Pavlem Palečkem a publicistou Ondřejem Krajtlem, zaměřený na problematiku spolupráce duchovních s tajnými službami v období komunismu v Československu.

MINAŘÍK, Pavel: Plk. pěch. Antonín Kostrhún. Vlastenec, nebo zrádce? *HaV LVI*, 2007, č. 3, s. 76–86.

V článku zachycena vojenská kariéra někdejšího legionáře a důstojníka československé armády Antonína Kostrhúna (1894–1952). Na závěr pojednáno o jeho osudu po únoru 1948 (přeložen do výslužby, v letech 1950–1951 vězněn v TNP Mírov, roku 1952 spáchal sebevraždu). Text prokládán obrazovým materiálem.

MORBACHER, Ľubomír – PEKAROVIČ, Teodor T.: Ilegálne úteky z Československa v rokoch 1948–1989. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 473–538.

Príspevek se zabývá ilegálními přechody československých hranic (zejména jejich slovensko-rakouského úseku) v jednotlivých fázích komunistického režimu, proměnami systému jejich ostrahy i činností převaděčů a jejich pomocníků. Na závěr studie zařazeno svědectví T. Pekaroviče, spolupracovníka odbojové skupiny Bílá legie, o ilegálních přechodech hranice s Rakouskem v prvních letech po únorovém převratu (mimo jiné přiblíženy poměry, jež v této době panovaly na rakouském území).

MÜLLER, Lubomír: Rehabilitace odpíračů vojenské služby – postupné odstraňování nedůsledností. In BLAŽEK, Petr (ed.): *A nepozdvihne meč... Odpírání vojenské služby v Československu 1948–1989*. Praha, Academia 2007, s. 156–170.

Článek věnovaný problematice rehabilitací mužů, kteří v letech 1948–1989 odmítli vykonávat vojenskou službu. Autor nastiňuje právní situaci po roce 1989, připomíná konkrétní rehabilitační kauzy a rozhodnutí soudů (případy Ladislava Koreně, Vladimíra Waise a dalších), předkládá statistické údaje o soudních rozhodnutích ve prospěch odpíračů z let 1995–2005.

NĚMEC, Stanislav: Důsledky kolektivizace a současná podoba českého venkova. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 299–302.

Autor se zabývá příčinným vztahem mezi kolektivizací zemědělství a dnešním stavem českého venkova, upozorňuje na důsledky kolektivizačního procesu v rovině ekonomické (přetrvávající model polosocialistického zemědělství) a morální a společenské (problémy zemědělců usilujících po roce 1989 o (znovu)vybudování soukromých farem atd.).

NOVÁK, Pavel: Výkonnost československého zemědělství v mezinárodním srovnání v 50. letech 20. století. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 136–155.

Autor porovnává faktory a ukazatele výkonnosti československého zemědělství a zemědělství vybraných zemí východního a západního bloku (do studie zahrnuty Maďarsko, NDR, Polsko, SSSR, Francie, Itálie, SRN, Velká Británie, země Beneluxu, Japonsko a USA). Dokládá, že státy, u nichž proběhla v 50. letech kolektivizace, výrazně zaostaly za zeměmi, u kterých k tomuto procesu nebylo přikročeno. Součástí příspěvku srovnávací tabulky.

PALÁN, Aleš: Vrátit se konečně z nuceného exilu domů. Rozhovor se Stanislavou Vodičkovou, autorkou připravované knihy o Josefu Beranovi. *KT*, 23.–29. 9. 2008, č. 39, s. 5.

V rozhovoru kladeny otázky týkající se věznění Josefa Berana v koncentračním táboře Dachau, jeho postojů vůči komunistickému režimu, okolností jeho internace, jmenování kardinálem v roce 1965 a exilového působení v následujících čtyřech letech. (K osobnosti Josefa Berana viz též texty v rámci tematické dvoustrany Katolického týdeníku: *KT*, 26. 5.–1. 6. 2009, č. 22, s. 4–5.)

PÁTEK, Zdeněk: K otázce specifických rysů v kolektivizaci zemědělství. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a*

středoevropské souvislosti. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 190–195.

Autor upozorňuje zejména na dva faktory ovlivňující průběh kolektivizace v jednotlivých oblastech (obcích) Československa – sociálně ekonomickou strukturu vesnic (poměrné zastoupení kovorolníků, malorolníků, středních zemědělců a sedláků) a mravní a kulturní úroveň obyvatel venkova.

PEHR, Michal: KSČ a volby 1946. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. V. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2005, s. 177–193.*

M. Pehr sleduje přípravu a průběh parlamentních voleb v ČSR v roce 1946, přináší informace o předvolební kampani politických stran a odhadech volebních výsledků, přibližuje atmosféru po skončení voleb. Zvláštní pozornost věnuje analýze příčin vítězství Komunistické strany Československa.

PEJČOCH, Ivo: „Akce Praha-Žatec.“ Údajný pokus o vojenský protikomunistický puč. *HaV LIX, 2010, č. 2, s. 33–51.*

I. Pejčoch se zabývá případem pokusu o vojenský protikomunistický převrat (1949) označovaným jako akce Praha-Žatec. Přibližuje okolnosti plánovaného povstání, zatčení jeho aktérů, proces před Státním soudem v Praze 9. 6. 1949 i procesy vedlejší. V článku jsou nastíněny životopisné portréty hlavních účastníků zamýšleného převratu (Miloslav Jebavý, Josef Gonic, Vilém Sok, Karel Sabela, Bohumil Hubálek a další). Autor se kloní k závěru, že celá akce byla provokací československých tajných služeb. Obrazový doprovod.

PEJČOCH, Ivo: Ladislav Prieložný – pravda o první oběti politických procesů. *HaV LVIII, 2009, č. 1, s. 150–151.*

Autor na základě studia písemných pramenů uložených v SOA Bratislava a NA v Praze vyvrací tvrzení o tom, že první obětí politických procesů po únoru 1948 byl Slovák Ladislav Prieložný. Chybný údaj o jeho popravě (4. leden 1949) byl zapsán do seznamu uloženého v Archivu Kanceláře prezidenta republiky, poprava ve skutečnosti proběhla o rok později – 4.

ledna 1950. První obětí politických procesů se tak dle autora stal Slavoj Šádek, odsouzený v procesu „Miloslav Choc a spol.“ (popraven 19. února 1949).

PERNES, Jiří: Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 77–87.

Príspevek približujúci pomery na československém venkově a zemědělskou politikou jednotlivých politických stran v letech 1945–1948. Na závěr shrnuty kroky KSČ v oblasti zemědělství uskutečněné v době od února 1948 do přijetí zákona o JZD a navazujících dokumentů v únoru a březnu 1949.

PERNES, Jiří: Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957–1960. In BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957–1960*. Brno, Stilus 2009, s. 9–52.

Príspevek, jenž v obecné rovině shrnuje průběh závěrečné fáze kolektivizace zemědělství v Československu. Autor zaznamenává rozdíly mezi zemědělskou politikou KSČ ve sledovaném období a na počátku 50. let, všimá si přístupu k velkým zemědělcům, postupu mechanizace výroby atd. Na závěr hodnotí kolektivizační proces v letech 1957–1960 jako úspěšný po stránce politické, konstatuje nicméně výskyt řady ekonomických problémů, jež byly odstraněny teprve v druhé polovině 60. let.

PEŠEK, Jan: Politické procesy na Slovensku v rokoch 1948–1989. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 27–66.

Autor na úvod shrnuje hlavní znaky politických procesů, informuje o jejich účelu a podobě v jednotlivých fázích komunistického režimu, přibližuje roli Státní bezpečnosti a sovětských poradců při jejich „výrobě“. Následně pojednává o vybraných zinscenovaných procesech na Slovensku (se zaměřením na období konce čtyřicátých let a následujícího desetiletí) – odsouzení bývalých funkcionářů Demokratické strany, proces s tzv. slovenskými buržoazními

nacionalisty, případy „A. Púčik a spol.“, „B. Jaško a spol.“, procesy se členy tzv. Bílé legie, s bývalými partyzánskými veliteli a další.

PEXOVÁ, Hana: Totalitarismus a kolektivizace v politologické teorii. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 60–65.

Stat' nabízející pohled politologa na fenomén kolektivizace. Autorka odkrývá původ termínu totalitarismus, uvádí jeho definice, podrobněji se zabývá konceptem „masové společnosti“ vypracovaným Hannah Arendtovou, na jehož základě osvětluje úsilí komunistického režimu rozbít tradiční venkovskou společnost.

PISKOVÁ, Renata: Likvidace církve. In JAKUBÍČKOVÁ, Alena (ed.): *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III*. Jihlava, Parolaart 2001, s. 37–58.

Autorka se zabývá tažením komunistického režimu proti církvím na území dnešního kraje Vysočina. Věnuje se jednotlivým aspektům státní politiky vůči církvím ve sledované oblasti (tzv. Katolické akce, působení církevních tajemníků, politickým procesům s duchovními atd.)

PISKOVÁ, Renata: Výstražné procesy. In JAKUBÍČKOVÁ, Alena (ed.): *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III*. Jihlava, Parolaart 2001, s. 9–27.

Příspěvek přináší základní údaje o vybraných politických procesech, jež se na přelomu 40. a 50. let 20. století odehrály v dnešním kraji Vysočina („Karel Veselý a spol.“ – Jihlava 1950 – a procesy na něj navazující atd.). Pozornost věnována i výkonu trestu některých odsouzených.

PLACHÝ, Jiří: Biskup Trochta v hodině velké zkoušky. In *Securitas Imperii*, č. 11. Praha, ÚDV 2005, s. 129–134.

Príspevek pojednáva o budovaní tajnej cirkvnej struktury v litoměřické diecézi na prelomu 40. a 50. let minulého století, k němuž bylo pristoupeno na základě papežských zmocnění, převezeneých do Československa v prosinci 1948 litoměřickým biskupem Štěpánem Trochťou.

PLACHÝ, Jiří: Major René Černý – zapomenutá oběť. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let*, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 209–226.

Životopisný portrét důstojníka československé armády Reného Černého (1914–1950), jenž byl na základě vykonstruovaného obvinění odsouzen Státním soudem k trestu smrti a 23. 5. 1950 v Praze na Pankráci popraven. Autor nastiňuje aktivity R. Černého před druhou světovou válkou, podrobně sleduje jeho činnost v protinacistickém odboji, přibližuje jeho osudy v letech 1945–1948 a po únorovém převratu (v květnu 1948 zatčen při pokusu o přechod státní hranice, v prosinci 1948 odsouzen Státním soudem k 19 letům odnětí svobody, později obviněn z plánování útěku z plzeňské věznice a odsouzen na doživotí, v roce 1950 zařazen do uměle vytvořené skupiny politických vězňů a příslušníků SVS a v květnu téhož roku spolu se Stanislavem Brojem a Čeněkem Petelíkem odsouzen k trestu smrti). Přílohy (dokumenty, fotografie).

PLACHÝ, Jiří: „Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečností (podle personálního stavu k 1. 1. 1989). In *Securitas Imperii*, č. 11. Praha, ÚDV 2005, s. 5–89.

J. Plachý se zabývá aktivitami Státní bezpečnosti, namířenými proti katolickým duchovním litoměřické diecéze. První část studie obsahuje profily vybraných příslušníků Správy StB Ústí nad Labem (autor vychází z personální situace v roce 1989), druhá část je věnována kněžím ve farní správě dané diecéze, kteří se v 50.–80. letech stali předmětem tzv. rozpracování ze strany StB (vycházeno z personálního stavu duchovních k 1. 1. 1989). Pozornost zaměřena i na situaci v řadách výpomocných duchovních a mezi vyučujícími a bohoslovci Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Litoměřicích.

PLOCEK, Josef: Právní aspekty komunistického teroru a protikomunistického odboje. In CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Praha, Karolinum 1999, s. 41–47.

J. Plocek pojednává o protiprávních postupech uplatňovaných vůči skutečným či potenciálním odpůrcům komunistického režimu, pozornost věnuje zprávě Dokumentační komise Generální prokuratury z roku 1969 o příčinách nezákonností v činnosti prokuratury v letech 1948–1952, zamýšlí se nad právní situací v Československu (České republice) po roce 1989.

POSPÍŠIL, Filip: Modrá knížka neboli průkaz o neschopnosti k vojenské činné službě. In BLAŽEK, Petr (ed.): *A nepozdvihne meč... Odpírání vojenské služby v Československu 1948–1989*. Praha, Academia 2007, s. 84–97.

Autor se zabývá fenoménem získávání tzv. modré knížky („Průkazu neschopnosti k vojenské činné službě ze zdravotních důvodů“) jako jedné ze skrytých forem odpírání vojenské služby v období komunistického režimu. Úvodní část věnována právním aspektům vydávání „modrých knížek“ (vládní nařízení č. 209/1949 a 21/1958 Sb. a další). V příspěvku zaznamenán stav dosavadního bádání o tématu, citovány vzpomínky pamětníků.

PULEC, Martin: Případ MASNA. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let*, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 227–244.

Příspěvek pojednává o případu zastřelení Ludvíka Duroně a Otakara Králíčka a postřelení Zdeňka Šťastného při pokusu o překročení státní hranice s Rakouskem v srpnu roku 1950 (Z. Šťastný zemřel na následky svého zranění v květnu 1951). Jmenovaní muži se stali obětí provokace spolupracovníka StB Antonína Šmída, jenž měl zajistit jejich přechod. Akce byla předem naplánována příslušníky KV StB Brno a útvaru PS Znojmo. Autor se rovněž zabývá průběhem vyšetřování celého případu v 50. a 60. letech a po roce 1989.

PULEC, Martin: Případ VRAŽDA. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let*, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 317–328.

Stat' věnovaná okolnostem smrti dvou rumunských reemigrantů Štefana Čitana a Jana Ondrejoviče, kteří se v květnu 1952 pokusili přejít hranice se západním Německem (Š. Čitan zastřelen při zatýkání, J. Ondrejovič převezen do nemocnice v Aši, kde vzápětí v důsledku způsobeného zranění zemřel). Oba mladíci byli ke státní hranici přivedeni spolupracovníkem zpravodajské služby PS Josefem Staňkem, vystupujícím jako kurýr CIC. Hlavní organizátoři

akce z řad členů PS byli v roce 1954 odsouzeni Vyšším vojenským soudem v Praze k několikaletým trestům odnětí svobody. Přílohy (fotokopie písemného dokumentu, plánek).

PULEC, Martin: Příspěvek k pozadí „pardubických procesů“. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 133–171.*

M. Pulec se zabývá nezákonnými metodami uplatňovanými Státní bezpečností v letech 1948–1949 (provokace, brutální výslechy atd.). Rozebírá konkrétní případ vyšetřování vraždy studenta-komunisty Lubomíra Krátkého z Pardubic (11. 1. 1949), na jehož konci stálo obvinění a odsouzení členů uměle vytvořené protistátní skupiny (proces se skupinou „Žemla a spol.“, Praha, 13.–23. 6. 1949). Autor rovněž sleduje postup orgánů, jež se v 50. a 60. letech případem zabývaly, a následné rehabilitace odsouzených.

RÁZEK, Adolf: Exkomunikační dekrety. In *Securitas Imperii, č. 11. Praha, ÚDV 2005, s. 135–194.*

Příspěvek mapující vývoj vztahu mezi katolickou církví a československým státem v letech 1948–1949. Přiblížena vzájemná jednání, činnost tzv. církevní šestky, organizování prorežimní Katolické akce a následná reakce ze strany církevních představitelů v ČSR i Vatikánu (vydání dvou exkomunikačních dekretů – viz přílohy daného čísla *Securitas Imperii*). Na závěr pojednáno o represích uplatňovaných vůči katolickým duchovním i laikům jednajícím v duchu zmíněných dekretů.

RÁZEK, Adolf: Josef Toufar – oběť proticírkevní strategie režimu. In HANUŠ, Jiří – STŘÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950. Brno, CDK 2000, s. 34–49.*

Autor přibližuje okolnosti smrti kněze Josefa Toufara (†25. 2. 1950), poukazuje přitom na zodpovědnost celého státního a stranického aparátu za tento a další zločiny spáchané v době komunistického režimu. V příloze uveden seznam osob figurujících v kauze tzv. číhošťského zázraku a stručně popsána role, kterou tyto osoby v případě sehrály.

RÁZEK, Adolf: Scénář církevního procesu. In *Církevní procesy padesátých let. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 83–108.*

Příspěvek pojednávající o přípravách a průběhu tzv. monstrprocesů namířených proti církvi (objasněna role stranických orgánů, Státní bezpečnosti, představitelů justice atd.); podrobněji pojednáno o procesu „Oto Mádr a spol.“ z roku 1952 (vývoj kauzy sledován do 90. let minulého století).

ROKOSKÝ, Jaroslav: Agrární strana, ruralisté a tichá hrdinství. In *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví. Osobnosti – díla – ideje. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22.–23. dubna 2005 v Sedmihorkách. Semily, SOA v Litoměřicích – SOkA Semily 2005, s. 219–228.*

Příspěvek připomíná postavení agrární strany v období tzv. první republiky, osvětluje vztah mezi agrárníky a ruralisty (zvláštní pozornost věnována podpoře ruralistů ze strany agrárního tiskového koncernu Novina), na závěr pojednáno o vzniku a činnosti Mezinárodního agrárního bureau alias Zelené internacionály (viz procesy s tzv. přísluhovači Zelené internacionály a jejími odnožemi z roku 1952 – „Josef Kepka a spol.“ a „Václav Prokůpek a spol.“).

ROKOSKÝ, Jaroslav: Případ Zdeněk Boček a spol. Studenti práv Univerzity Karlovy proti totalitě. *PaD* 3, 2009, č. 3, s. 108–123.

Článek mapuje protikomunistickou odbojovou činnost studentů práv Zdeňka Bočka, Jiřího Mesického, Radima Konaříka a Milana Křikavy spočívající v získávání zpráv vojenského charakteru a jejich předávání do zahraničí (opatřovány synem náčelníka HŠ Bohumila Bočka Zdeňkem). Všichni čtyři byli spolu se snoubenkou Z. Bočka Jitkou Bolechovou v červnu 1948 zatčeni a téhož roku odsouzeni k vysokým trestům (vyšetřování v souvislosti s případem vraždy mjr. Augustina Schramma). Autor rovněž přibližuje osud gen. B. Bočka po synově zatčení a další osudy odsouzených. Obrazový doprovod.

ROKOSKÝ, Jaroslav: Svobodný sedlák na svobodné půdě. Osud agrární strany v Československu po druhé světové válce. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 91–108.*

Autor se zabývá okolnostmi zákazu obnovení agrární strany po druhé světové válce a postavením bývalých agrárníků a jejich politickou činností po vstupu do některé z legálně existujících stran. Pozornost věnuje i procesům s předáky strany v rámci retribučního soudnictví a politickým procesům s tzv. kulaky po únoru 1948.

ROKOSOVÁ, Šárka: Případ Miloslav Choc a spol. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 53–107.*

Příspěvek se věnuje vykonstruovanému procesu „M. Choc a spol.“, konanému v Praze ve dnech 3.–25. 11. 1948. Před Státním soudem stanulo šest osob (dalších devět mužů souzeno v nepřítomnosti) obviněných z přímé účasti na vraždě mjr. Augustina Schramma (27. 5. 1948). Autorka uvádí základní údaje o vraždě, přibližuje život hlavního obviněného Miloslava Choce (zejména jeho aktivity po únoru 1948), sleduje výsledky zatčených a průběh soudního přelíčení. Zabývá se i procesy navazujícími („Hamal a spol.“, „Boček a spol.“, „Kukal a spol.“, „Klein a spol.“). Součástí příspěvku jsou jmenné seznamy odsouzených s uvedením výše trestů.

ROKOSOVÁ, Šárka: Zásah jednotek SNB proti studentům 25. 2. 1948. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 41–52.*

Článek pojednávající o pochodu vysokoškolských studentů na Pražský hrad s cílem vyjádřit podporu prezidentu Edvardu Benešovi (25. 2. 1948). Autorka se zabývá organizací a průběhem celé akce, popisuje brutální zásah jednotek SNB proti účastníkům průvodu v Nerudově ulici a na Hradčanském náměstí, věnuje se okolnostem postřelení studenta Josefa Řehounka i následnému soudnímu postihu hlavních aktérů manifestace z řad vysokoškoláků i dalších přítomných osob.

RUML, Václav: „Vesnický boháč“ Jan Ruml (1890–1951). In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 183–189.*

Příběh sedláka Jana Rumla z obce Chrást nedaleko Plzně. J. Ruml byl v roce 1950 zatčen kvůli neplnění povinných dodávek. Během předvádění k výsledku byl za neznámých

okolností těžce zraněn; o několik měsíců později odsouzen k pěti letům odnětí svobody. Zemřel v roce 1951 ve věznici ve Valdicích.

RYCHLÍK, Jan: Proces proti tzv. slovenským buržoazním nacionalistům. *DaS* XIX, 1997, č. 2, s. 19–22.

Autor mapuje pozadí a průběh politického procesu s tzv. buržoazními nacionalisty na Slovensku (21.–24. 4. 1954, k vysokým trestům odnětí svobody odsouzeni Gustáv Husák, Ladislav Novomeský, Daniel Okáli, Ivan Horváth a Ladislav Holdoš). Černobílé fotografie.

ŘEZNÍČEK, Jiří: Spojte se všichni utlačovaní a svrhňte tu bolševickou sebranku! Protikomunistické letáky odbojové skupiny Hnutí bojovníků za svobodu z Velešínska v jižních Čechách. *PaD* 4, 2010, č. 3, s. 109–119.

Autor přibližuje činnost Josefa Krnínského, Františka Nárovce a Františka Ondráška, kteří se v letech 1950 a 1951 zabývali výrobou a rozšiřováním protikomunistických letáků na území někdejších okresů Český Krumlov, Kaplice a Trhové Sviny (přepis osmi letáků připojen na závěr článku). V textu rovněž pojednáno o spolupráci J. Krnínského s francouzskou zpravodajskou službou SDECE (Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage). Obrazový doprovod.

SLINTÁK, Petr: Na smuteční slavnosti všech dobrých rodáků. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 271–281.

Příspěvek věnovaný podrobné analýze filmu Vojtěcha Jasného *Všichni dobří rodáci* (1968) a snímku *Smuteční slavnost* režiséra Zdenka Sirového (1969), jež postihují narušení mezilidských vztahů na českém venkově v období kolektivizace zemědělství.

SLINTÁK, Petr: Obraz kolektivizace venkova v českém hraném filmu 1945–1970. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 257–270.

Autor rozebírá formální a obsahovou stránku tuzemských filmů s venkovskou tematikou natočených v těsně poválečné době a dvou následujících desetiletích. Součástí příspěvku je abecední seznam snímků z let 1945–1970, jež se sledovaným námětem zabývají (vedle názvu a roku vzniku jednotlivých filmů uveden jejich tvůrčí tým, jména herců a jednotlivých postav).

STEHLÍK, Eduard: Antonín Špaček (1917–2007) . *HaV LVI*, 2007, č. 2, s. 142–143.

Nekrolog genmjr. Antonína Špačka (*1917) (†3. 4. 2007). Autor shrnuje životní osudy důstojníka československé armády A. Špačka, popisuje jeho účast v protinacistickém odboji, pronásledování po únoru 1948 (propuštěn z armády, 1949 zatčen a za údajnou velezradu odsouzen k desetiletému vězení, 1954 podmíněčně propuštěn), připomíná ocenění, jichž se A. Špačkovi dostalo po roce 1989. Fotografie.

STEHLÍK, Eduard: Felix Peřka (1924–2005). *HaV LV*, 2006, č. 1, s. 138–139.

Nekrolog genmjr. Felixe Peřky (*1924) (†29. 11. 2005). F. Peřka byl za druhé světové války činný v protinacistickém odboji (členem skautské organizace Zpravodajská brigáda), po válce se stal důstojníkem z povolání, po únoru 1948 se zapojil do protikomunistického odboje. V roce 1949 byl zatčen a v politickém procesu odsouzen na doživotí (vězněn na Jáchymovsku, Borech, v Leopoldově a na Mírově, propuštěn 1960). Roku 1995 byl F. Peřka povýšen do hodnosti generálmajora a vyznamenán Řádem Bílého lva. Fotografie.

STEHLÍK, Eduard: Život a smrt generálmajora Karla Lukase. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let*, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 173–207.

Studie věnovaná životním osudům důstojníka československé armády (generálmajora in memoriam) Karla Lukase (1897–1949). Autor si všímá působení K. Lukase v československých legiích, sleduje jeho vojenskou kariéru v meziválečném období, odbojovou činnost během druhé světové války i aktivity po jejím skončení. V závěrečné části pojednává o zatčení K. Lukase Státní bezpečností (březen 1949) a okolnostech jeho smrti, jež nastala v květnu téhož roku v důsledku brutálních výslechů ze strany příslušníků StB.

STEHLÍK, Michal: Jihlavský kraj v procesu kolektivizace 1948–1960. In BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957–1960. Brno, Stilus 2009, s. 181–197.

M. Stehlík mapuje postup kolektivizace zemědělství na území bývalého Jihlavského kraje (s přihlédnutím k situaci v letech 1945–1948), pozornost věnuje perzekuci velkých zemědělců (připomíná případ Babice), přináší údaje o počtu JZD v jednotlivých etapách kolektivizace. Upozorňuje rovněž na hospodářské důsledky budování střeženého pohraničního pásma v okrese Dačice.

STEINOVÁ, Šárka: „Vesnický boháč“. In Zemědělství a 50. léta. Praha, NZM Praha 2008, s. 85–97.

Autorka pojednává o způsobu likvidace selského stavu na československém venkově v období kolektivizace. Vychází z pramenů uložených ve fondech Národního archivu a z odborné literatury zabývající se daným tématem. V článku jsou uvedeny konkrétní příklady postižených zemědělců, na závěr připojeny fotografie.

STRNADOVÁ, Dana: Sovětský svaz – vzor československého zemědělství 50. let 20. století. In Zemědělství a 50. léta. Praha, NZM Praha 2008, s. 98–106.

Příspěvek zabývající se uplatňováním sovětských metod v oblasti zemědělské výroby v Československu v období kolektivizace (Viljamsova trávoplní soustava, Lysenkova jarovizace, postupy vycházející z teorií I. V. Mičurina, Olgy Lepešinské a další). Na závěr připojena stručná informace o exponátech nacházejících se ve sbírkách rostlinné výroby NZM Praha, jež se vztahují k 50. letům 20. století.

ŠEBEK, Jaroslav: Režim se ho bál i po smrti... Dramatické životní osudy kardinála Josefa Berana očima historika. KT, 18.–24. 8. 2009, č. 34, příl. Perspektivy, s. I.

Článek shrnující postoje pražského arcibiskupa a kardinála Josefa Berana [1888–1969] v dílčích etapách československých dějin (autor mimo jiné připomíná stanovisko J. Berana ke vstupu německých bohoslovců do Sudetoněmecké strany v roce 1938 či jeho vztah k sudetským Němcům po druhé světové válce).

TOMEK, Prokop: Dvě protikomunistické skupiny na Moravě v 50. letech. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 245–278.*

Studie rozdělena do dvou částí, z nichž první (Činnost ilegální protikomunistické sítě Jana Brejchy na Brněnsku a její rozbití Státní bezpečností v letech 1950–1951) se zabývá působením agenta britské zpravodajské služby Jana Brejchy (krycím jménem Tomáš Oliva) v ČSR na přelomu 40. a 50. let minulého století; druhá část (Šachová hra) pojednává o údajně první radiohře StB, v níž sehrál klíčovou roli Brejchův spolupracovník, radista Jaroslav Hajda, jenž byl po utajeném zatčení získán ke spolupráci s StB. Fotografická příloha.

TOMEK, Prokop: Hrdina odboje Rudolf Krzák agentem CIA? *PaD 2, 2008, č. 1, s. 174–181.*

Článek přibližuje životní osudy genmjr. Rudolfa Krzáka (1914–2004), účastníka protinacistického odboje a politického vězně komunistického režimu (zachyceno působení R. Krzáka ve Zvláštní skupině D 1. oddělení II. odboru MNO v Londýně v době druhé světové války, jeho podíl na budování československého výsadkového vojska po jejím skončení, vykonstruovaný proces z roku 1950, v němž byl R. Krzák odsouzen k devítiletému žaláři, jeho život po propuštění v roce 1952). Autor se rovněž věnuje okolnostem sledování R. Krzáka Státní bezpečností v letech 1985–1986 (podezříván ze spolupráce s CIA). Obrazový doprovod.

TOPINKA, Jiří: Dokončení kolektivizace venkova a jeho realizace na Berounsku 1957–1962. In BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957–1960. Brno, Stilus 2009, s. 129–180.*

J. Topinka sleduje uskutečňování stranické a vládní zemědělské politiky druhé poloviny 50. let na území bývalého okresu Beroun (postup vůči soukromě hospodařícím rolníkům, činnost agitačních skupin atd.), všímá si poměrů v Jednotných zemědělských družstvech a životní úrovně rolníků, závěrečnou část příspěvku věnuje situaci soukromých hospodářství v 60. letech minulého století.

TRETERA, Jiří Rajmund: Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950. In HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000, s. 21–33.

Autor se zaměřuje na protiprávní prostředky užívané komunistickým režimem vůči církvím a náboženským společnostem v Československu. Příspěvek členěn do podkapitol pojednávajících o zákonech, jež byly v počátečním období režimu užívány k represivnímu postupu vůči církvím v majetkoprávní oblasti, trestněprávního postihu a dozoru; pozornost je dále věnována tzv. novým církevním zákonům přijatým v roce 1949, zásahům proti nekatolickým církvím a náboženským společnostem a dalším otázkám spojeným s tématem příspěvku.

TYL, Miroslav: Rezidua kolektivizace v Československu. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 294–298.

Prostřednictvím analýzy hesel užívaných v Československu (České republice) po roce 1989 dokládá autor stálou přítomnost předlistopadového způsobu uvažování v oblasti státní zemědělské politiky. (Po úvodním rozboru termínu „kolektivizace“ následují pasáže věnované heslům přeživším sametovou revoluci – „Půda patří těm, kdo na ní pracují“ – a slovním spojením, jež se rozšířila po pádu komunistického režimu – „rozměr českého zemědělství“ a další).

VAŠKO, Václav: Arcibiskup Beran – symbol odporu proti komunismu. In *Securitas Imperii*, č. 11. Praha, ÚDV 2005, s. 91–128.

Životopisný portrét kardinála Josefa Berana (1888–1969). Autor přibližuje jednotlivé etapy kardinálova života, pozornost věnuje především jeho postojům a krokům v období let 1948–1949 (stanovisko k jednáním mezi představiteli katolické církve a státu, vůči prorežimní Katolické akci atd.).

VAŠKO, Václav: Církev v ČSR v letech 1948–1960. Perzekuce, odboj, kolaborace. In CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Praha, Karolinum 1999, s. 48–59.

V. Vaško rekapituluje postup komunistického státu proti katolické církvi v Československu v letech 1948–1960, připomíná počáteční jednání s představiteli katolické církve, jež byla na jaře 1949 vystřídána ostrým proticírkevním kurzem (internace biskupů, akce K, politické procesy s duchovními i laiky), zmiňuje se o kolaboraci části katolického duchovenstva s komunistickým režimem.

VAŠKO, Václav: Církev v zápasu s komunistickou totalitou na počátku 50. let. In HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000, s. 98–109.

V úvodu článku se autor zabývá situací katolické církve v českých zemích a na Slovensku v letech 1945–1948 (mimo jiné připomíná pastorační činnost chorvatského duchovního Tomislava Kolakoviče), následně přechází k proticírkevním opatřením, jež byla přijímána v prvních letech existence komunistického režimu (pozornost věnuje procesům se členy kroužků Katolické akce).

VAŠKO, Václav: Procesy s Katolickou akcí. In *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 37–70.

Príspevek pojednávajúci o politických procesoch se členy kroužků Katolické akce – hnutí laického apoštolátu inspirovaného belgickým hnutím křesťanské mládeže JOC (Jeunesse ouvrière chrétienne). K výrazným osobnostem Katolické akce patřili Oto Mádr, Josef Zvěřina, Růžena Vacková či Alexander Heidler, na Slovensku mimo jiné Imrich Staríček. Od roku 1951 probíhala se členy společenství série vykonstruovaných procesů, obětí jednoho z nich se stal i autor statě.

VAŠKO, Václav: Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let. In *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 9–36.

Autor nastiňuje právní situaci v Československu po únoru 1948, připomíná procesy s „představiteli řádů“ („Machalka a spol.“, 31. 3.–5. 4. 1950), „pomocníky biskupů“ („Zela a spol.“, 27. 11.–2. 12. 1950), slovenskými biskupy („Vojtaššák a spol.“, 10.–15. 1. 1951) a procesy na ně navazující; informuje o soudu s biskupem Felixem Davidkem (21. 3. 1952). Pozornost věnuje i případu Babice, procesům s katolickými intelektuály a členy řeckokatolické církve.

VEBER, Václav: Jak to bylo s demisemi v únoru 1948. *PaD* 3, 2009, č. 1, s. 5–10.

V. Veber zpochybňuje tezi o ústavním řešení tzv. únorové krize. Konstatuje, že Edvard Beneš 25. února 1948 nepodepsal demisi dvanácti, ale čtrnácti členů Gottwaldovy vlády (demisi podali i sociální demokraté František Tymeš a Václav Majer). V článku rovněž přibližuje, jakou roli sehrál ve sledovaných událostech Sovětský svaz. Obrazový doprovod.

VEBER, Václav: Legie svobody – DAAK a akce Josef. *PaD* 3, 2009, č. 4, s. 90–104.

Rozšířený text příspěvku předneseného na mezinárodní konferenci *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě* konané ve dnech 15.–16. dubna 2009 v Praze. Autor se zabývá činností odbojové skupiny Legie svobody – DAAK (zformována v letech 1952–1953), jejímž hlavním cílem bylo sjednocení domácího protikomunistického odboje. Sleduje způsob jejího rozkrytí Státní bezpečností, informuje o soudním postihu zatčených (soud s hlavními představiteli skupiny Bohumilem Kokrdou, Miloslavem Novákem, Stanislavem Cábou a dalšími třinácti obžalovanými proběhl v únoru 1954, výše trestů se pohybovala od patnácti let odnětí svobody k doživotnímu vězení). Obrazový doprovod.

VEBER, Václav: Vojta Beneš ve třetím odboji. *PaD* 4, 2010, č. 2, s. 109–122.

V. Veber přibližuje život sociálnědemokratického politika Vojty Beneše (1878–1951), staršího bratra prezidenta Edvarda Beneše. Zaměřuje se na období po roce 1945, všímá si aktivit V. Beneše v únoru 1948 (veřejná výzva *Provolání politických a kulturních představitelů k československé veřejnosti*), pokouší se mapovat jeho působení v Československu po komunistickém převratu a následně po odchodu do exilu v roce 1949. Text prokládán obrazovým materiálem.

VEBER, Václav: Xaver – Jindra. Odboj na Kutnohorsku a Čáslavsku. *PaD* 3, 2009, č. 1, s. 86–104.

Autor zaznamenává aktivity protikomunistických odbojových skupin působících na přelomu 40. a 50. let na Kutnohorsku, Čáslavsku a v oblasti Železných hor (ukrývání ohrožených osob, zavražďování komunistických funkcionářů, shromažďování zbraní atd.), sleduje osud jejich vedoucích představitelů – Karla Hořínka (*1901, odsouzen k trestu smrti a 7. 2. 1952 na Pankráci popraven), Jaroslava Němečka (*1908, odsouzen k doživotnímu vězení) a Josefa Němce (*1903, odsouzen k dvaceti pěti letům odnětí svobody). Text prokládán fotografiemi a kopiemi archiválií.

VESELÁ, Monika: IPRA – mechanismus moci. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let*, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 295–316.

Autorka se zaměřuje na sérii politicky motivovaných soudních procesů s pracovníky podniku IPRA (Insertní, propagační a reklamní agentura vydavatelství a nakladatelství Lidová demokracie), jež proběhly v letech 1958 a 1959. Sleduje postup tehdejších mocenských orgánů, který procesům předcházel, hledá jejich skutečný motiv (kauza ve své době prezentována jako hospodářský delikt). Ke statí připojena chronologická tabulka a kopie rozkazu ministra vnitra ze 17. 2. 1958 o vytvoření zvláštních skupin pro zpracování případu „IPRA“.

VÉVODA, Rudolf: Prozaická skutečnost lyrického věku. K osudům českých spisovatelů v době nástupu komunistů k moci. *PaD* 2, 2008, č. 4, s. 18–23.

Autor si všímá situace v Syndikátu českých spisovatelů v letech 1945–1948, sleduje činnost Svazu československých spisovatelů, založeného v roce 1949, zabývá se otázkou kontinuity mezi oběma profesními organizacemi. Dotýká se i otázky kvality uměleckých děl vznikajících po únoru 1948, připomíná soudní postih představitelů literárního života rozpoutaný po nástupu KSČ k moci. Text prokládán fotografiemi.

VLČEK, Vojtěch: Perzekuce mužských řeholí 1948–1950. In HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000, s. 50–67.

V. Vlček se zabývá postupem státu proti řeholníkům v Československu po únoru 1948, jenž vyústil v konání vykonstruovaného procesu s představiteli církevních řádů (Augustinem Machalkou a dalšími) na přelomu března a dubna 1950 a v následné uskutečnění tzv. akce K (kláštery). Součástí příspěvku je fragmentární seznam řeholníků, kteří byli v daném období zatčeni a odsouzeni.

VLČEK, Vojtěch: Procesy s řeholníky v 50. letech a v první polovině 60. let. In *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 109–147.

Autor se věnuje perzekuci členů mužských řádů a kongregací v českých zemích v letech 1948–1968 (soudní procesy, akce K), uvádí vybrané případy řeholníků, jimž se – byť dočasně – podařilo předejít zatčení nebo uniknout z internace. Součástí příspěvku je chronologický přehled nejvýznamnějších procesů s řeholníky a jejich stručná charakteristika.

VODIČKOVÁ, Stanislava: Ať si Berana vezmou, doma je nebezpečný. *PaD* 2, 2008, č. 4, s. 85–98.

Autorka zaznamenává životní příběh kardinála Josefa Berana (1888–1969). Přibližuje jeho rodinné zázemí, dobu studií, působení za první republiky, věznění v nacistickém koncentračním táboře Dachau, jmenování pražským arcibiskupem v roce 1946, poměr vůči komunistickému režimu po únoru 1948, období internace a činnost v římském exilu. Text prokládán fotografiemi.

VOMELA, Martin: Kolektivizace v Československu a její politické motivy. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 119–127.

Autor shrnuje činitele ovlivňující vývoj v Československu po druhé světové válce, následně přechází k problematice kolektivizace, zaměřuje se na perzekuci sedláků (zabývá se otázkou označení příslušníků selského stavu, metodami likvidace selských hospodářství).

WIENDL, Jan: Mužové iluzí a činů, příspěvek k dějinám demokratického odboje na Klatovsku. In FIŠER, Marcel – HŮRKA, Jindřich – SÝKOROVÁ, Lenka (eds.): *Sborník prací z historie a dějin umění*, sv. 2. Klatovy, Galerie Klatovy/Klenová – Historická společnost Klatovy 2003, s. 157–174.

Příspěvek zabývá se činností protikomunistické odbojové skupiny z Klatov (převody ohrožených osob přes hranice) a následným politickým procesem s jejími členy (Františkem Wiendlem ml., Jiřím Krbcem, Janem Prantlem a dalšími), jenž se odehrál v Klatovech ve dnech 12.–14. 12. 1950 (obžalováno celkem čtrnáct mužů, „agent-chodec“ Alois Suty odsouzen k trestu smrti, popraven 12. 4. 1951 v Praze na Pankráci, „agent-chodec“ František Míka odsouzen k doživotnímu vězení, ostatní k trestům odnětí svobody od deseti do dvaceti pěti let). Text prokládán fotografiemi. (Viz též HRADILEK, Adam – TICHÝ, Martin: *Osudová mise Moravcova kurýra. Příběh plukovníka letectva ve výslužbě Miroslava Dvořáčka. PaD 3*, 2009, č. 1, s. 72–85.)

ZELENÁK, Peter: Živnostníci vo víre pofebruárového vývoja. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 571–621.

Příspěvek pojednává o změnách v oblasti živnostenského podnikání na Slovensku v letech 1948–1952. Autor na úvod přibližuje postavení živnostníků v období tzv. III. republiky (mimo jiné předkládá údaje o jejich zastoupení v Komunistické straně Slovenska, zabývá se živnostenským programem KSS), následně se zaměřuje na změnu přístupu k soukromému podnikání po roce 1948 a na postupnou likvidaci živnostenských podniků (obraz živnostníka v dobové propagandě, trestní stíhání majitelů živností). Srovnávací tabulky.

ZÍDEK, Petr: Tajemný případ Vladivoje Tomka. V osudu posledního muže popraveného v Československu z politických důvodů stále zůstávají bílá místa. LN, 8. 8. 2009, s. 17–18.

Petr Zídek se zabývá případem protikomunistické odbojové skupiny z Prahy, jejíž člen Vladivoj Tomek (1933–1960) se stal posledním mužem popraveným v ČSR z politických důvodů. Autor nastiňuje život V. Tomka a jeho protikomunistické aktivity, snaží se přiblížit

okolnosti střelby v Praze-Strašnicích v roce 1952, která skončila smrtí vojína základní vojenské služby Rudolfa Šmatlavy. V článku otištěny fotografie V. Tomka a R. Šmatlavy.

ŽÁRSKÁ, Monika – ŽÁRSKÝ, Dan – TRUSINA, Tomáš: Bol som dost' zainteresovaný do tých zápasov. Rozhovor s Michalem Zajdenem. *Protestant* XVIII, 2007, č. 5, s. 1, 3–4.

Rozhovor s evangelickým farářem Michalem Zajdenem (*1962) z Bratislavy o perzekuci Evangelické církve augsburského vyznání na Slovensku v období komunismu a o spolupráci části jejích duchovních se Státní bezpečností.

ŽATKULIAK, Jozef: Perzekúcie roľníkov po roku 1948. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 623–653.

Studie se zabývá nástroji perzekuce užívanými představiteli komunistického režimu vůči rolníkům na Slovensku. Autor pojednává především o mimosoudních formách represe v počáteční fázi kolektivizace (činnost trestních komisí národních výborů), ve stručnosti přibližuje vývoj v letech 1953–1960, nastiňuje snahu o nápravu křivd v období pražského jara. Srovnávací tabulky.

ŽATKULIAK, Jozef: Perzekúcie učiteľ'ov v rokoch 1948–1989. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl*. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 655–680.

Autor se věnuje třem vlnám perzekuce učitelů v Československu (se zaměřením na situaci na Slovensku) v období komunistického režimu – v letech 1948–1952, 1956–1962 a na počátku tzv. normalizace (1969–1973). Sleduje různé formy postihu pedagogů (propouštění ze zaměstnání, přesuny na jiná působiště, snižování důchodů, nevyhovující bytové podmínky atd.), zmiňuje se o represích vůči vysokoškolským studentům.

2. 2 Státní a stranické instituce, represivní aparát

Monografie

BÁRTÍK, František: *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha, Vyšehrad 2008. 187 s.

Vybrané kapitoly z historie tábora Vojna při uranových dolech na Příbramsku. Zvláštní pozornost věnována objektu „bunkr“ sloužícímu jako korekce. Součástí knihy jsou vzpomínky bývalých vězňů. Text prokládán černobílými fotografiemi a přetištěnými písemnými dokumenty.

BÍLEK, Jiří: *Pomocné technické prapory. O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci*. Praha, ÚDV 2002. 287 s.

Studie zabývající se problematikou vzniku a existence Pomocných technických praporů v rámci československé armády. Autor sleduje systém výběru „politicky nespolehlivých“ osob, jež byly k PTP v letech 1950–1954 povolávány, věnuje se právním aspektům existence jednotek, jejich organizaci, životu u PTP i osudům jejich příslušníků po propuštění. Závěrečná kapitola pojednává o zneužití armády k politické perzekuci v Polsku a Maďarsku. Součástí knihy je edice dokumentů.

**BÍLEK, Jiří: *Pomocné technické prapory 1950–1954. Vznik, vývoj, organizace a činnost*.
KAPLAN, Karel: *Tábory nucené práce v Československu v letech 1948–1954*. Praha, ÚSD ČSAV 1992. 199 s.**

Práce poskytuje základní informace k fenoménu PTP a TNP v Československu. Součástí studie J. Bílka jsou tabulky a dvě přílohy v podobě přepisu dobových dokumentů, k práci K. Kaplana je připojeno jedenáct dokumentů, mezi nimi seznam důstojníků československé armády internovaných v TNP Mírov (1952).

BORÁK, Mečislav – JANÁK, Dušan: *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Šenov u Ostravy, Tilia 1996. 285 s.

Publikace pojednávající o jedné z forem mimosoudních perzekucí v Československu v období komunistického režimu – systému táborů nucené práce (TNP). Kniha rozdělena do dvou částí, autor první z nich – Mečislav Borák – věnuje pozornost komisím pro zařazování osob do TNP (závěrečná kapitola zaměřena na činnost příkazovacích komisí v Ostravě). Autor druhé části – Dušan Janák – sleduje vznik a fungování soustavy TNP v Československu, přináší údaje o počtu a struktuře (věkové, národnostní atd.) jejich obětí. Grafy, tabulky. Monografie je jedním z výstupů výzkumného úkolu *Mechanismy mimosoudních perzekucí na Moravě a ve Slezsku po druhé světové válce (1945–1954)*, řešeného s přispěním Grantové agentury ČR ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě.

BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali. Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961. Praha, ÚSTR 2009. 211 s.*

Odborná studie o poměrech v pracovních táborech při uranových dolech na Jáchymovsku, Hornoslavkovsku a Příbramsku. Autor přibližuje podmínky panující v tomto typu komunistických vězeňských zařízení (vzhled táborů, každodenní režim vězňů, poskytování zdravotnických služeb, stravování atd.), zabývá se vztahy mezi vězni a chováním jejich vězňů. Do textu zařazen nástin mezinárodní a vnitrostátní situace ve 40. a 50. letech 20. století, objasněn význam československého uranu pro sovětské velmocenské cíle. Součástí publikace jsou černobílé fotografie a přetištěné dobové dokumenty.

BURSÍK, Tomáš: *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století. Praha, ÚDV 2006. 197 s.*

Autor sleduje situaci žen, jež byly po únoru 1948 odsouzeny v politických procesech a následující roky musely trávit v tvrdých poměrech komunistických vězeňských zařízení (zvláštní pozornost věnuje poměrům v ženské věznici v Pardubicích). Součástí knihy je rozsáhlá příloha přetištěných dobových dokumentů (mimo jiné dopisů politických vězeňkyň z NPT Pardubice určených generálnímu tajemníkovi OSN Dagu Hammarskjöldovi).

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945–1953. Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek. Praha, ÚDV 2007. 383 s.*

Zevrubná studie mapující vývoj organizační struktury StB v prvních osmi letech její existence. Autorka vycházela především ze studia archiválií uložených v někdejším Archivu Ministerstva vnitra ČR (dnes ABS) a dále písemností soustředěných v Národním archivu a Vojenském historickém archivu v Praze. Publikace obsahuje přílohy v podobě přetištěných dobových dokumentů, bibliografii, seznam zkratk a jmenný rejstřík.

HANZLÍK, František – VONDRÁŠEK, Václav: *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945–1948*. Praha, Ministerstvo obrany České republiky – AVIS 2006. 399 s.

Autoři si za cíl své práce stanovili rozšířit a doplnit poznatky o roli československé armády na cestě KSČ k uchopení moci v letech 1945–1948. Učinili tak na základě rozboru materiálů uložených v českých a slovenských archivech (NA, VÚA, Archiv PČR, SNA), studia dobového tisku a dosud vydané literatury. Text prokládán tabulkami, fotografiemi, opisy archiválií i jejich kopiemi. Publikace je výsledkem projektu GA ČR s názvem *Armáda v zápase o politickou moc v Československu v letech 1945–1948*.

HANZLÍK, František: *Únor 1948 – výsledek nerovného zápasu. Tajné služby na cestě k moci*. Praha, Prewon 1997. 253 s.

Kniha se zabývá úlohou MV a tajných služeb (zejména OBZ) v úsilí KSČ o uchopení moci v letech 1945–1948. Obsahuje černobílé fotografie a kopie archivních dokumentů, připojena je bibliografie. Podkladem pro zpracování studie byla autorova habilitační práce *Bezpečnostní složky v boji o uchopení politické moci v českých zemích v letech 1945–1948*.

HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. Praha, Themis 2003. 357 s.

Autor pojednává o významu obranného zpravodajství (OBZ) při přípravách KSČ k převzetí moci i během jejího upevňování po únoru 1948; všímá si postavení dalších tajných služeb v ČSR (ZOB II, StB, 2. oddělení HŠ MNO) ve sledovaném období. Přílohy (fotografie, písemné dokumenty). Vydáno pro ÚDV.

KAPLAN, Karel: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968*. Praha, ÚSD AV ČR 1993. 151 s.

V úvodní části publikace se autor zabývá aparátem KSČ v obecné rovině, poté se věnuje postavení a struktuře aparátu ÚV KSČ, a to v prvních dvaceti letech po nastolení mocenského monopolu komunistické strany v Československu. Následují přílohy k danému tématu (písemnosti Státního ústředního archivu). Anglicky psané resumé.

KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel: *Gottwaldovi muži*. Praha – Litomyšl, Paseka 2004. 333 s.

Biografické portréty šesti čelných představitelů komunistického režimu v Československu – Klementa Gottwalda, Rudolfa Slánského, Alexeje Čepičky, Antonína Zápotockého, Václava Kopeckého a Antonína Novotného. Na závěr připojen rozhovor s jedním z autorů knihy – historikem Karlem Kaplanem. Obrazová příloha.

KAPLAN, Karel: *Majetkové zdroje KSČ v letech 1945–1952*. Praha, ÚSD AV ČR 1993. 83 s.

Autor pojednává o zdrojích příjmů KSČ v době od skončení druhé světové války do roku 1952 (členské příspěvky, uvolňování vázaných vkladů, příspěvky na volební fond, výnosy stranických podniků atd.), pozornost zaměřuje na nelegální aktivity obchodní společnosti Eupex. Anglicky psané resumé. Vydáno ve spolupráci se Státním ústředním archivem Praha.

KAPLAN, Karel: *Mocní a bezmocní*. Toronto, Sixty-Eight Publishers 1989. 469 s.

Autorův pohled na funkcionáře KSČ vycházející ze studia archivních dokumentů, vlastních rozhovorů s čelnými představiteli strany a z vyprávění přímých účastníků zaznamenaných událostí. Kromě bývalých prezidentů přiblíženy následující postavy komunistického režimu: Viliam Široký, Václav Kopecký, Alexej Čepička, Rudolf Barák, Zdeněk Fierlinger, Josef Smrkovský, František Kriegel, Rudolf Slánský, Bruno Köhler, Drahomír Kolder, Karol Bacílek, Pavol David, Jiří Hendrych, Vladimír Koucký, Čestmír Císař, Jan Piller, Vasil Biľak, Alexander Dubček; v oddíle věnovaném bezpečnosti Ladislav Kopřiva, Štěpán Plaček, Antonín Prchala, Josef Pavel a Leopold Hofman. Krátce pojednáno o prokurátoru Josefu Urválkovi a několika dalších stranických funkcionářích. Na závěr zařazen abecední seznam uvedených straníků se základními daty vztahujícími se k jejich politické kariéře.

KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948–1956*. Brno, Doplněk 1999. 290 s.

Studie zabývající se působením StB v prvních letech komunistického režimu. Publikace rozdělena do tří kapitol (1. Stavby a organizace Státní bezpečnosti 1948–1956, 2. O činnosti Státní bezpečnosti, 3. Justice, komunistická strana a Státní bezpečnost); do příloh mimo jiné zařazeny autorovy poznámky k případu vraždy Augustina Schramma a řada svědeckých výpovědí někdejších příslušníků StB.

KAPLAN, Karel – TOMÁŠEK, Dušan: *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*. Praha, ÚSD AV ČR 1994. 183 s.

Publikace zachycuje vývoj cenzury v Československu v letech 1945–1956; zvláštní pozornost je věnována činnosti Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD) zřízené v roce 1953; v rámci tématu stručně pojednáno o výstavbě československého systému radioobrany a o tzv. balonové akci (shoz protikomunistických letáků z balonů vysílaných RFE). V přílohách zveřejněny přepisy dokumentů z někdejšího Archivu Ministerstva vnitra České republiky a Státního ústředního archivu. Anglicky psané resumé.

KAPLAN, Karel: *Sovětské poradce v Československu 1949–1956*. Praha, ÚSD AV ČR 1993. 146 s.

Autor se zabývá mocenským postavením sovětských poradců v Československu v letech 1949–1956, zvláštní pozornost věnuje jejich působení v hospodářské oblasti, bezpečnosti a armádě. Přílohy (archivní dokumenty). Anglicky psané resumé.

KAPLAN, Karel: *StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha, ÚDV 2002. 439 s.

Jádrem publikace je přepis dokumentu „Vlastnoručně psaná výpověď Bohumila Doubka ke státně bezpečnostnímu vyšetřování v letech 1950–1953“. Někdejší příslušník StB B. Doubek, na počátku 50. let vedoucí vyšetřovatel tzv. nepřátel ve straně, sepsal svoji výpověď v roce 1955 poté, co byl zatčen pro podezření z užívání nezákonných vyšetřovacích metod v době

přípravy procesu s Rudolfem Slánským. Součástí příloh přepis dokumentů souvisejících s výslechy B. Doubka a jeho odsouzením (1955–1957). Černobílé fotografie.

KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice, ACTYS 1993. 191 s.

V první části knihy objasňuje historik Karel Kaplan okolnosti výstavby a fungování uranového průmyslu v Československu po roce 1945. Druhá část publikace přináší svědectví bývalého politického vězně Vladimíra Pacla o životě v trestaneckých pracovních táborech při uranových dolech. V přílohách fotokopie dokumentů Státního ústředního archivu v Praze, černobílé fotografie. Text prokládán ilustracemi Bedřicha Bartáka a Josefa Kulhavého. Vydáno ve spolupráci s K klubem České Budějovice.

KNAPÍK, Jiří: *Kdo spoutal naši kulturu. Portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov, Šárka 2000. 205 s.

Portrét předního člena komunistické strany Gustava Bareše (1910–1979), jednoho z hlavních tvůrců kulturní politiky KSČ po druhé světové válce. Autor se zaměřuje na období let 1945–1952, kdy G. Bareš zastával významné stranické funkce (od roku 1946 vedoucím Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ). Jako příloha zařazen text „Svědectví Jana Šterna o Konstantinu Bieblovi v den jeho smrti“.

KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954–1968. (Základní údaje)*. Praha, ÚSD AV ČR 1993. 217 s.

Autor poskytuje základní informace o organizačním vývoji a činnosti Státní bezpečnosti v letech 1954–1968. Práce je rozdělena do osmi kapitol (I. Organizace a vymezení působnosti Státní bezpečnosti, II. Počty a struktura pracovníků Státní bezpečnosti, III. Spolupracovníci StB, IV. „Rozpracovávané“ osoby, V. Vyšetřované osoby, VI. „Preventivně-výchovná“ opatření Státní bezpečnosti, VII. Tzv. informační činnost Státní bezpečnosti a boj proti „ideologické diverzi“, VIII. Postavení a úloha Státní bezpečnosti v komunistickém systému). Přílohy (organizační struktura operativních správ MV do roku 1963; počty osob vyšetřovaných StB v letech 1955–1968; kategorie „bývalých lidí“ a „nepřátelských osob“ atd.).

PÁVOVÁ, Jana: *Demagog ve službách strany. Portrét komunistického politika a ideologa Václava Kopeckého.* Praha, ÚSTR 2008. 191 s.

Životopis Václava Kopeckého (1897–1961), prvního a zároveň posledního československého ministra informací (1945–1953). Původně autorčina diplomová práce obhájená na Ústavu českých dějin FF UK (2008). Černobílé fotografie, přetištěné dobové dokumenty.

PERNES, Jiří – POSPÍŠIL, Jaroslav – LUKÁŠ, Antonín: *Alexej Čepička. Šedá eminence rudého režimu.* Praha, Brána 2008. 305 s.

Životopis jednoho z čelných představitelů komunistického režimu Alexeje Čepičky (1910–1990). Pozornost je věnována zejména období od února 1948 do roku 1956, kdy A. Čepička vykonával řadu klíčových vládních a stranických funkcí. Černobílé fotografie, přetištěné písemné prameny.

PERNES, Jiří: *Komunistky s fanatismem v srdci.* Praha, Brána 2006. 236 s.

Životopisné portréty deseti žen – členek KSČ (Anežky Hodinové-Spurné, Gusty Fučíkové, Ludmily Jankovcové, Marie Švermové, Jarmily Taussigové-Potůčkové, Jarmily Glazarové, Marie Mikové, Gertrudy Sekaninové-Čakrtové, Jiřiny Švorcové a Marie Kabrhelové). Text prokládán černobílými fotografiemi.

PERNES, Jiří: *Takoví nám vládli. Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili.* Praha, Brána 2003. 326 s.

Autor představuje životní osudy pěti československých prezidentů – Klementa Gottwalda, Antonína Zápotockého, Antonína Novotného, Ludvíka Svobody a Gustáva Husáka. Každá kapitola se soustřeďuje na činnost těchto mužů ve vymezené etapě dějin Čechů a Slováků (celkově zahrnuje publikace období od druhé poloviny 19. století do počátku 90. let 20. století). Obrazová příloha.

RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci.* Praha, Academia 2002. 284 s.

Monografie zabývající se vývojem KSČ v letech 1921–1948. Úvodní část pojednává o tradici českého a slovenského socialismu. Práce přeložena z francouzského originálu *Histoire du Parti communiste tchécoslovaque. Des origines à la prise du pouvoir* (Paris, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques 1981).

STANĚK, Tomáš: *Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955*. Opava, Slezský ústav Slezského zemského muzea 2002. 248 s.

Autor se zabývá činností mimořádných lidových soudů a Národního soudu v českých zemích po skončení druhé světové války, věnuje se postavení tzv. retribučních trestanců v českých vězeňských ústavech v letech 1945–1955 (zacházení s vězni, jejich ubytovací a pracovní podmínky atd.). Pojednává o vysídlení propuštěných retribučních vězňů německé národnosti za hranice ČSR. Ve zvláštní kapitole nastíněny vztahy mezi retribučními a politickými vězni v první polovině 50. let. Srovnávací tabulky.

TOMEK, Prokop: *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Praha, ÚDV 2000. 86 s.

Publikace obsahuje dvě odborné statě historika Prokopa Tomka – *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948–1989* a *Budování a vývoj věznic StB v období 1948–1952*. V přílohách přepisy dobových dokumentů, součástí první studie tabulky.

TOMEK, Prokop: *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha, Vyšehrad 2009. 169 s.

Studie věnující se osobě komunistického funkcionáře Rudolfa Baráka (1915–1995). Pozornost zaměřena především na rozmezí let 1953–1961, kdy R. Barák zastával post ministra vnitra (mimo jiné sledovány aktivity StB v daném éře). Zevrubně rozebrány i okolnosti zatčení a věznění R. Baráka v 60. letech. Černobílé fotografie, přetištěné dobové dokumenty. (Viz též TOMEK, Prokop: *Život a doba ministra vnitra Rudolfa Baráka*. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let*, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 329–362.)

VANÍČEK, Petr: *Čepičkovi otroci v paměti národa*. Praha, Primus 2006. 369 s.

Publikace o tzv. Pomocných technických praporech (PTP), zvláštních jednotkách československé armády, k nimž byly v letech 1950 až 1954 přiřazovány „politicky nespolehlivé“ osoby. Autor zasazuje problematiku do dobového kontextu; sleduje i situaci někdejších příslušníků PTP po odchodu do civilu, jejich aktivity v období pražského jara a po pádu komunistického režimu. Více než dvě třetiny práce tvoří přílohy v podobě písemných dokumentů (právní normy, osobní svědectví, ukázky z odborných historických studií atd.), opatřených autorovými poznámkami.

ZÍDEK, Petr: *Příběh herečky. Dělnická prokurátorka Ludmila Brožová a její svět. Praha, Dokořán 2010. 263 s.*

Životopis komunistické prokurátorky Ludmily Brožové-Polednové (*1921). Autor přibližuje nejen vystupování L. Brožové coby státní prokurátorky v procesu „Milada Horáková a spol.“ (Státní soud Praha, 31. 5.–8. 6. 1950), ale i její působení na Okresní prokuratuře v Rokycanech a Krajské prokuratuře v Plzni, kde se v letech 1952–1964 zabývala politicky motivovanými kauzami. Závěrečná část věnována trestnímu stíhání L. Brožové-Polednové po pádu komunistického režimu. Text prokládán fotografiemi.

Články, rozhovory

BÁRTA, Milan: Akce „Isolace“. Snaha Státní bezpečnosti omezit návštěvnost zastupitelských úřadů kapitalistických států. *PaD* 2, 2008, č. 4, s. 41–50.

M. Bárta přibližuje průběh tzv. akce Isolace (akce I) z přelomu 40. a 50. let 20. století, jejímž cílem bylo omezit kontakty československých občanů s diplomatickými zástupci západních států (sledování a výslechy návštěvníků ambasad příslušníky StB; výslechy jako prostředek k získávání nových agentů). Obrazový doprovod.

BÁRTA, Milan: Jan Záruba – stranický pracovník v aparátu ministerstva vnitra. *PaD* 2, 2008, č. 3, s. 101–105.

Autor sleduje kariérní postup Jana Záruby (1923–1968), od roku 1962 zaměstnance ministerstva vnitra (v roce 1965 jmenován prvním náměstkem ministra vnitra, roku 1968 ustaven do funkce náčelníka Inspekce ministra vnitra). V článku načrtnuty organizační změny, jež se na MV odehrály v průběhu 60. let. Obrazový doprovod.

BAŠTA, Jiří: „Boj proti reakci“ v NPT Nikolaj. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let*, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 279–293.

Autor se zabývá sérií brutálních útoků kriminálních a retribučních trestanců vůči politickým vězňům, jež se odehrály v roce 1952 v pracovním táboře Nikolaj na Jáchymovsku. (Útoky, iniciované velením tábora a vedené spolupracovníkem StB a někdejšími konfidenty gestapa Břetislavem Jeníčkem, se v polovině 50. let staly předmětem zájmu Inspekce ministra vnitra, v důsledku šetření byl náčelníku tábora Ladislavu Schambergerovi udělen symbolický trest patnácti dnů domácí vazby.) Černobílé fotografie.

BAŠTA, Jiří: Lidové milice – nelegální armáda KSČ. *PaD* 2, 2008, č. 2, s. 99–108.

Článek mapující vývoj ozbrojeného sboru KSČ, tzv. Lidových milic, a to od jejich oficiálního vzniku 21. února 1948 (ve stručnosti informováno o jejich předchůdcích v podobě strážních oddílů v průmyslových závodech) do rozpuštění LM 21. prosince 1989. Autor pojednává o statutu LM, jejich organizační struktuře, personálním obsazení, výzbroji a náplni

činnosti, pozornost věnuje roli LM v jednotlivých etapách komunistického režimu. Text prokládán fotografiemi; v článku uvedeno znění přísahy milicionáře; na závěr připojen výběr z pramenů a literatury.

BÍLEK, Jiří: Zneužití pomocných technických praporů proti odpíračům vojenské služby. In BLAŽEK, Petr (ed.): *A nepozdvihne meč... Odpírání vojenské služby v Československu 1948–1989*. Praha, Academia 2007, s. 55–59.

Autor shrnuje dosavadní poznatky o zařazování osob, které odmítaly nastoupit základní vojenskou službu se zbraní, k PTP (od roku 1951 byli k PTP přemísťováni muži odsouzení za odepření vojenské služby z náboženských důvodů; po zrušení PTP byli odpírači přidělováni k technickým jednotkám).

BÍLEK, Jiří: Nástin vývoje vojenského vězeňství v letech 1945–1953. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374*. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, 127–135.

J. Bílek přibližuje vývoj vojenské justiční správy, resp. vojenského vězeňství v Československu v letech 1948–1953 (s připomenutím situace před únorem 1948), uvádí formy perzekuce vojáků po komunistickém převratu, věnuje se podmínkám v TNP Mírov, určeném pro vojáky z povolání.

BLAŽEK, Petr: Do posledního dechu. Antologie služebních přísah příslušníků SNB (1945–1990). In ČELOVSKÝ, Bořivoj (ed.): *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB*. Šenov u Ostravy, Tilia 2005, s. 13–28.

Autor sleduje proměny znění služebních přísah příslušníků SNB i způsobu jejich skládání. Součástí příspěvku je přepis jednotlivých podob přísah, mezi přetištěné písemnosti je zařazen závazek spolupracovníka StB (kontrarozvědky) a slib spolupracovníka StB (rozvědky) z konce 80. let 20. století.

BORÁK, Mečislav: Materiály k perzekuci československých občanů v SSSR ve 30.–50. letech v ruských archivech. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě*

1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 78–88.

Autor seznamuje s možnostmi studia materiálů týkajících se perzekuce československých občanů v Sovětském svazu ve 30. až 50. letech minulého století, poskytuje rady potenciálním badatelům v ruských archivech a dalších institucích (Státní archiv Ruské federace, Ruský státní archiv nejnovějších dějin, Ústřední archiv Ministerstva vnitra Ruské federace, Sdružení Memoriál atd.), připomíná výsledky bádání odborníků z Polska a dalších států, zmiňuje ruskou odbornou literaturu k tématu vězeňství.

BURSÍK, Tomáš: Násilí páchané na politických vězních na Borech v letech 1948–1952. PaD 2, 2008, č. 4, s. 113–123.

Článek popisující poměry ve věznici Plzeň-Bory na přelomu 40. a 50. let 20. století. Autor se zaměřuje na zacházení s politickými vězni ze strany příslušníků Sboru vězeňské stráže (k textu připojeny portréty čtyř členů SVS spojovaných s násilím páchaným na politických vězních ve sledovaném období – Václava Brabce, Václava Ladmana, Evžena Stroina a Václava Trepky). Citace z archivních dokumentů; obrazový doprovod.

BURSÍK, Tomáš – ŠIMÁNKOVÁ, Alena: Téma třídní justice v období 1948–1952. PaD 2, 2008, č. 1, s. 90–95.

Autoři informují o záměru vydání publikace s pracovním názvem *Slovník třídní justice*, zabývající se proměnami a fungováním československého justičního aparátu po komunistickém převratu v roce 1948. Za vlastním textem následují čtyři strany fotografií zaměstnanců púnorového ministerstva spravedlnosti, soudců a prokurátorů (u každé fotografie uveden rok narození, popř. úmrtí dané osoby).

BURSÍK, Tomáš: Trestanecké pracovní tábory na Hornoslavkovsku. PaD 1, 2007, č. 1, s. 162–166.

Článek přibližuje fungování čtyř trestaneckých pracovních táborů při uranových dolech v oblasti Horního Slavkova (TPT Prokop, Ležnice, Svatopluk a XII). Autor mimo jiné

informuje o vyzrazené přípravě k útěku z tábora Ležnice (říjen 1950) a následných represích. Text prokládán fotografiemi.

BURSÍK, Tomáš: Vězeňství po roce 1948 – předpoklady pro hrdinství či zbabělost. In RANDÁK, Jan – KOURA, Petr (eds.): *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století. Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006. Praha, Dokořán – FF UK v Praze 2008, s. 364–377.*

T. Bursík pojednává o situaci politických vězňů a vězeňkyň v jednotlivých etapách komunistického režimu v Československu (upozorňuje na rozdílné postavení lidí odsouzených za tzv. protistátní činy v 50. letech a v období normalizace), zamýšlí se nad otázkou vlivu vězeňského prostředí na jednání člověka ve výkonu trestu i v době po propuštění z vězeňského zařízení.

CAJTHAML, Petr: Jaroslav Klíma – strážce zákona s cejchem vlastizrádce. *PaD* 1, 2007, č. 1, s. 170–174.

P. Cajthaml sleduje profesní kariéru Jaroslava Klímy (1921–2003), v roce 1945 řadového příslušníka SNB, od roku 1962 jednoho z náměstků ministra vnitra a následně náčelníka Hlavní správy Státní bezpečnosti (1966–1968). Autor informuje o podílu J. Klímy na okupaci Československa v srpnu 1968, všímá si jeho dalšího působení na MV i průběhu dvou trestních stíhání vedených proti jeho osobě po roce 1989. Text prokládán fotografiemi.

CAJTHAML, Petr: Komunistický policista a minulost. In *Sborník Archivu MV*, č. 4. Praha, OABS MV ČR 2006, s. 89–106.

Profesní životopis Karla Fremunda (1918–2004), dlouholetého pracovníka MV, resp. MNB (mimo jiné náčelníkem Archivního a studijního ústavu MNB, náčelníkem tiskového a informačního oddělení MV, v letech 1965–1973 příslušníkem I. správy MV). Autor připomíná Fremundův podíl na výzkumu II. odboje a nacistických zločinů, hodnotí způsob jeho nakládání s archivními prameny. Obrazová příloha.

CAJTHAML, Petr: Několik skutečných i neskutečných postav z brněnské Státní bezpečnosti. Portrét příslušníka StB v komunistické propagandě. In ČELOVSKÝ,

Bořivoj (ed.): *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB. Šenov u Ostravy, Tilia 2005, s. 119–133.*

Autor podává stručný přehled o kariéře důstojníka StB Vladimíra Fialy (1931–1998), následně se zabývá různými typy příslušníků StB, jež V. Fiala ztvárnil ve svých beletristických pracích s bezpečnostní tematikou (*Krasavec, Poklad cagoulardů, Kdo je Antal?*).

CAJTHAML, Petr: Vedení ministerstva vnitra (ministerstva národní bezpečnosti) 1948–1989. Jmenný přehled s fotografiemi. *PaD 1, 2007, č. 1, s. 91–97.*

Přehled čelných představitelů MV a MNB (ministrů a jejich náměstků) v letech 1948–1989. U fotografie každého činitele uvedena jeho životní data (rok narození a úmrtí) a datum nástupu a odchodu z dané funkce (pokud jsou tyto údaje dostupné). Vlastnímu přehledu předchází úvodní text Petra Cajthamla.

CUHRA, Jaroslav: „Kádrovník nikdy nemůže být se svou prací hotov.“ Kádrování a komunistické vládnutí. *DaS XXXI, 2009, č. 11, s. 30–33.*

Autor se zabývá formováním systému kádrování jako jednoho z nástrojů kontroly společnosti po roce 1948 (činnost kádrových odborů, kádrové materiály, nomenklatury, dopady kádrování na společnost, výchova tzv. dělnických kádrů). Obrazový doprovod. (Viz též ČERNÁ, Marie: Od školy až do důchodu. V síti kádrových materiálů. *DaS XXXI, 2009, č. 11, s. 37–39.* ZAHRADNÍČEK, Tomáš: Než začalo kádrování. České politické strany, stát a státní správa. *DaS XXXI, 2009, č. 11, s. 40–43.*)

CVRČEK, Lukáš: Jozef Lenárt – příběh dlouhé kariéry. *PaD 2, 2008, č. 1, s. 167–173.*

Autor sleduje politickou kariéru Jozefa Lenárta (1923–2004), zaměřuje se na období 60. let, kdy J. Lenárt zastával post předsedy vlády (1963–1968), pozornost věnuje zejména jeho působení v tzv. Kolderově a Barnabitské rehabilitační komisi (vyšetřování procesu se „slovenskými buržoazními nacionalisty“) a jeho postojům v době pražského jara, na závěr shrnuje Lenártovu politickou dráhu v období normalizace, zmiňuje jeho aktivity po roce 1989. Obrazový doprovod.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína: V zemi Fučíka jen sběř a chamrad' utíká. Příběh pohraničního psa Breka. *DaS XXIX*, 2007, č. 9, s. 12.

Stručné shrnutí role pohraničnicků v rámci komunistické propagandy. Autorka připomíná případ německého ovčáka Breka, který byl v padesátých letech nasazen na československo-rakouské hranici a po smrti vystaven v někdejším Muzeu pohraniční stráže v Praze na Karlově.

HULÍK, Milan: Přece, ale pozdě... *Nový Polygon*, 2008, č. 5, s. 41–43.

Autor komentuje rozsudek Vrchního soudu v Praze z roku 2008, jímž byla někdejší státní prokurátorka Ludmila Brožová-Polednová odsouzena k šestiletému trestu odnětí svobody (případ justiční vraždy JUDr. Milady Horákové). Zaznamenává peripetie právní kvalifikace trestného činu, kterého se dopustila; kritizuje českou justici za pozdní konání v dané záležitosti, poukazuje na kontinuitu současného justičního aparátu s předlistopadovým.

CHAROUZ, Jindřich Zdeněk: Internační tábor Želiv. In HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000, s. 68–83.

Autor se zabývá okolnostmi přeměny želivského kláštera v internační tábor pro řeholníky a kněze nepohodlné komunistickému režimu. Sleduje poměry v táboře od data jeho zřízení (1950) do doby jeho definitivního zrušení (1956); kromě jiného se věnuje politickým procesům z roku 1953 se skupinami internovaných duchovních a s osobami, jež jim pomáhaly zprostředkovat kontakt s vnějším světem.

CHAROUZ, Jindřich Zdeněk: Procesy v želivské internaci. In *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 149–168.

Příspěvek pojednávající o procesech s několika řeholníky internovanými v Želivě a laiky, kteří jim umožňovali spojení s osobami mimo internační tábor (procesy se skupinami „A. Dvořák a spol“ a „Z. Poláček a spol.“, jež se odehrály v roce 1953 před Krajským soudem v Jihlavě; téhož roku byli v souvislosti s „želivským případem“ odsouzeni další tři lidé).

JANÁK, Dušan: Retribuční vězni a československé vězeňství 1945–1955. Stav a výsledky výzkumu. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 10–22.*

Autor seznamuje se záměry a dosavadními výsledky výzkumného projektu GA ČR č. 409/99/0374 *Retribuční vězni a české vězeňství 1945–1955*. Informuje o rozšíření tematického záběru na celé československé vězeňství, problematiku vztahu mezi retribučními a politickými vězni a další otázky. Na závěr naznačuje směry dalšího bádání.

JANÁK, Dušan: Tábor nucené práce ve Valticích. In *Město Valtice. [Břeclav], Moraviapress 2001, s. 361–376.*

D. Janák mapuje historii TNP pro ženy ve Valticích, a to od jeho zřízení (červenec 1949) do zrušení o necelé dva roky později (duben 1951). Osvětluje systém zařazování žen do TNP, podává údaje o počtu internovaných, jejich věku, zdravotním stavu, politické příslušnosti a společenském postavení. V článku stručně pojednáno o pokusech o útěk z tábora a kázeňských trestech. Text doplněn dobovými nákresey a plány a popisem pracovního oděvu pro ženy v TNP z léta 1949.

JARKOVSKÁ, Lucie: K poměrům ve věznici Okresního soudu v Náchodě v roce 1948. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 142–153.*

Autorka pojednává o činnosti tzv. náchodské skupiny (komise), uskupení StB, zabývajících se vyšetřováním retribučních případů, a jejím vlivu na poměry ve věznici Okresního soudu v Náchodě v roce 1948. Přibližuje kariéru JUDr. Bohumila Smoly (*1909), z jehož iniciativy byla komise založena (byl mimo jiné vyšetřovatelem Prokopa Drtiny, Artura Londona, Osvalda Závodského a Dory Kleinové).

JOHN, Roman: Valdice a osudy politických vězňů 1948–1989. *PaD* 3, 2009, č. 4, s. 105–113.

R. John sleduje podmínky výkonu trestu politických vězňů v nápravném zařízení Valdice v jednotlivých etapách komunistického režimu (chování dozorců, práce vězňů, vztahy mezi politickými a kriminálními trestanci, tajné přednášky, fenomén vězeňské literatury atd.).
Obrazový doprovod.

KALOUS, Jan: Karel Černý – neznámý personální „architekt“ Státní bezpečnosti. *PaD* 4, 2010, č. 4, s. 70–79.

J. Kalous mapuje profesní kariéru JUDr. Karla Černého (1912–2002), přibližuje jeho působení na MV a MNB (1945–1951), zatčení (1951) a odsouzení k šestnáctiletému vězení (proces se skupinou „Závodský a spol.“, Nejvyšší soud v Praze, 21.–23. 12. 1953). Na závěr ve stručnosti informuje o Černého životě po propuštění na svobodu (1956).
Obrazový doprovod.

KALOUS, Jan: Štěpán Plaček. In *Sborník Archivu MV*, č. 4. Praha, OABS MV ČR 2006, s. 107–147.

Životopisný portrét vlivného komunistického činitele Štěpána Plačka (1909–1992). Autor se zaměřuje zejména na působení Š. Plačka ve strukturách MV, jeho zatčení v roce 1949, vyšetřování a soudní proces (obžalován z trestného činu vraždy a zneužití služební moci, v roce 1954 odsouzen k patnácti letům odnětí svobody, roku 1957 podmíněčně propuštěn).
Fotografie.

KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel: Tribun lidu, který se bál: Antonín Zápotocký. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. I. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2003, s. 89–118.*

Příspěvek zabývající se politickou kariérou Antonína Zápotockého [*1884] (†1957) se zaměřením na období po skončení druhé světové války, kdy zastával funkci předsedy Ústřední rady odborů, posléze předsedy vlády a prezidenta ČSR. Autoři mimo jiné sledují Zápotockého vztahy s představiteli Sovětského svazu, jeho soupeření s Rudolfem Slánským, Alexejem Čepičkou a Antonínem Novotným, hodnotí jeho zodpovědnost za politické procesy, rozebírají Zápotockého postoj k závěrům XX. sjezdu KSSS (1956).

KNAPÍK, Jiří: Dvě strany téže mince. „Radikálové“ a „umírnění“ v kulturní politice po únoru 1948. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. II. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2004, s. 156–171.*

Stat' pojednává o soupeření mezi dvěma mocenskými tábory na poli kulturní politiky po únoru 1948 – Kulturním a propagačním oddělením ÚV KSČ vedeným Gustavem Barešem a ministerstvem informací a osvěty v čele s Václavem Kopeckým. Proces radikalizace v oblasti kultury patrný od podzimu 1948 přibližuje autor na dvou příkladech – vyřazení režiséra Františka Čápa z veřejného uměleckého života a na zákazu promítání filmu *Dvaasedmdesátka* (1948). Na závěr se věnuje aféře spojené s kritikou veršů Vítězslava Nezvala (jaro 1949).

KOUTSKÁ, Ivana: Únor 1948 a perzekuce zaměstnanců ministerstva zahraničních věcí. *PaD 2, 2008, č. 1, s. 39–52.*

Autorka pojednává o změnách na MZV v letech 1945–1948 (zřízení úřadu státního tajemníka, jehož vedením byl pověřen Vladimír Clementis, atd.), následně se věnuje reorganizaci ministerstva po únoru 1948 a s ní spojeným personálním čistkám. Připojeny jsou portréty vybraných zaměstnanců MZV vězněných komunistickým režimem (Oldřich Albrecht, Jan Bydžovský, Štěpán Monček, František Fryč, Jan Jína, Jan Hájek, Nikolaj Bystrov, Vladimír Halabrn, Josef Palivec, Alois Ozábal). V rámci článku uvedena jména zaměstnanců MZV odstraněných ze služby k 10. březnu 1948. Obrazový doprovod.

KUDRNA, Ladislav: Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950). Vývoj, organizační struktury, personální obsazení. *PaD 2, 2008, č. 1, s. 76–89.*

Článek zabývající se vznikem a vývojem vojenského obranného zpravodajství (OBZ), od roku 1946 5. oddělení HŠ MNO. Autor sleduje jeho roli na cestě KSČ k převzetí moci a při přípravě politických procesů s příslušníky československé armády po únoru 1948. Připojeny jsou náčrty organizační struktury OBZ a životopisný portrét jeho vedoucího představitele Bedřicha Reicina (1911–1952). Text prokládán fotografiemi.

KÝR, Aleš: Některé sociologické aspekty zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní*

konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 23–45.

Autor na úvod připomíná postavení příslušníků německé národnosti v poválečném Československu a upozorňuje na využití zkušeností s jejich perzekucí při likvidaci střední třídy komunistickým režimem. Pojednává o použití psychického a fyzického násilí v průběhu vyšetřování (zejména po roce 1948), informuje o početním stavu a složení vězňů v letech 1950–1955, zkoumá vězeňský sociální systém druhé poloviny 50. let (typologie vězeňských dozorců, zařazování vězňů do výhodnostních skupin, fungování vězeňských samospráv, vytváření neformálních sociálních skupin). Součástí textu tabulky.

MAJER, Jiří: Pracovní a životní podmínky ve vězeňském táboře Vojna na Příbramsku v letech 1951–1955. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 114–119.*

Na úvod příspěvku pojednáno o vývoji tábora Vojna u Příbrami od zajateckého tábora pro Němce přes TNP až po jeho přeměnu ve vězeňské zařízení (1951). Dále sledovány podmínky při práci v uranových dolech a denní režim v táboře (výdej stravy, její množství a kvalita, nástupy vězňů, délka návštěv, zasílání dopisů atd.), zmíněn průběh stávkové spojené s protestní hladovkou v roce 1955.

MÁLEK, Jiří: Metody Státní bezpečnosti na likvidaci třetího odboje v letech 1948–1953. In CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci. Praha, Karolinum 1999, s. 60–84.*

J. Málek sleduje metody, které StB používala k likvidaci III. odboje v zakladatelské fázi komunistického režimu, všímá si zejména činnosti agentů a vytváření tzv. kontrolních sítí, jejichž prostřednictvím navazovali kontakt s odbojovými skupinami sami příslušníci Státní bezpečnosti. Ve stati mimo jiné citován nedatovaný dokument z proveniencí StB (dle autora z listopadu či prosince 1948) podávající přehled o protikomunistickém odboji v ČSR v prvních měsících po únoru 1948 a nastiňující plán postupu proti jeho účastníkům.

MAŇÁK, Jiří: Proměna dělnické strany v organizaci moci. Problematika dělnického charakteru KSČ v letech 1945–1953 ve světle stranické statistiky. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. I. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2003, s. 157–199.*

Cílem příspěvku je kritické zhodnocení tvrzení o dělnickém charakteru KSČ v letech 1945–1953. Autor sleduje proměny členské základny KSČ v daném období, zabývá se sociální strukturou volených funkcionářských sborů, a to od základních stranických organizací až po ústřední výbor, konstatuje prudký nárůst počtu politických pracovníků stranického aparátu po únoru 1948, věnuje se otázce výběru těchto pracovníků z hlediska jejich sociální příslušnosti. Článek se zaměřuje na situaci v české části KSČ. Text prokládán tabulkami.

NOVÁK, Pavel: Profesionalizace místních národních výborů na přelomu 40. a 50. let 20. století. In *Zemědělství a 50. léta. Praha, NZM Praha 2008, s. 73–84.*

Článek věnovaný stavu a způsobu fungování MNV na přelomu 40. a 50. let minulého století, kdy byla zahájena jejich profesionalizace spojená s vytvořením placené funkce újezdních a později místních tajemníků NV.

NOVÁKOVÁ, Drahomíra – NOVÁK, Pavel: Předsedové jednotných zemědělských družstev na Kutnohorsku – pokus o kolektivní biografii. In *Zemědělství a 50. léta. Praha, NZM Praha 2008, s. 60–72.*

Autoři se zabývají rolí předsedů jednotných zemědělských družstev v jednotlivých etapách vývoje českého zemědělství v období komunismu se zaměřením na oblast Kutnohorska. Sledují sociální původ předsedů JZD, jejich politickou příslušnost, vzdělání i míru autority, které se jim na vesnici dostávalo.

PEŠEK, Jan: Komunistická strana Slovenska – územná organizácia Komunistickej strany Československa na Slovensku (1948–1989). In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. IV. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2005, s. 113–144.*

J. Pešek se zabývá vzájemným vztahem Komunistické strany Československa a Komunistické strany Slovenska od roku 1948, kdy se KSS změnila ze samostatné strany v územní organizaci KSČ na Slovensku, až do pádu komunistického režimu v roce 1989. Pozornost věnuje organizační struktuře KSS i vybraným stranickým funkcionářům (Viliam Široký, Alexander Dubček, Gustáv Husák a další).

SLABOTINSKÝ, Radek: Otto Šling – pokus o politický portrét komunistického funkcionáře. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. IV. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2005, s. 177–198.*

Autor se zaměřuje na působení Otty Šlinga (*1912) [†1952] na Krajském výboru KSČ v Brně, kde v letech 1945–1950 zastával funkci politického (od roku 1949 vedoucího) tajemníka. Příspěvek přibližuje poměry na KV KSČ v Brně v daném období a v měsících, jež následovaly po Šlingově zatčení.

STANĚK, Tomáš: Vysídlení retribučních vězňů německé národnosti z Československa v letech 1950–1956. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 46–77.*

T. Staněk sleduje postoj komunistického režimu k Němcům, kteří byli v poválečném Československu odsouzeni na základě retribučních předpisů (věnuje se etapám let 1950–1952 a 1953–1956). Jako faktory ovlivňující poměr ČSR vůči retribučním vězňům uvádí mezinárodní situaci, finanční zátěž, přesun zájmu příslušných orgánů na tzv. protistátní vězně i kritiku výsledků retribuční zprávy z tzv. třídního hlediska. Zmiňuje rovněž zájem Státní bezpečnosti o retribuční vězně a jejich využívání coby agentů. Součástí textu tabulky.

STEHLÍK, Michal: „Je vhodná doba se s nimi vypořádat...“ Úloha církevních oddělení Krajského národního výboru Jihlava a Okresního národního výboru Moravské Budějovice v případě Babice v roce 1951. *PaD 2, 2008, č. 1, s. 53–59.*

Autor nejdříve přibližuje postavení katolické církve v Jihlavském kraji na přelomu 40. a 50. let 20. století, poté přechází k propagandistické kampani, jež následovala po tzv. babických událostech v červenci 1951. Zaměřuje se přitom na roli krajských a okresních církevních tajemníků a církevních pětěk v celém případě. Obrazový doprovod.

SYRNÝ, Marek: Poslanci Komunistické strany Slovenska v povojnovom československom parlamente v rokoch 1945–1948. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. III. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2004, s. 135–153.*

Príspevek zabývajúci sa pôsobením poslanců za Komunistickú stranu Slovenska na pôde československého parlamentu v dobe od konce druhej svetovej vojny do února 1948. Autor prináša informácie o personálnom zložení poslaneckého klubu KSS, analyzuje parlamentní vystoupení jeho členů. Na závěr připojen jmenný seznam poslanců za KSS v Prozatímním a Ústavním NS a tabulka se základními údaji o jejich životě (rok a místo narození, původní zaměstnání, počátek členství v komunistické straně, funkce z let 1945–1948).

ŠÁMAL, Petr: Pro dobro českého čtenáře. Cenzurní praktiky v literární kultuře padesátých let 20. století. *DaS XXIX, 2007, č. 6, s. 24–27.*

Autor se věnuje tématu cenzury ve veřejných lidových knihovnách po únoru 1948. Rozlišuje celkem tři fáze tohoto procesu od živelného vyřazování titulů z knihovních fondů v letech 1948–1949 přes vypracování oficiálního seznamu zakázané literatury v roce 1950 po ustavení Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD) v roce 1953 a její následnou činnost. Obrazový doprovod.

ŠPORKOVÁ, Alena: Příběh opravdového předsedy. Bedřich Šťastný, komunistický vládce Mělníku (1945–1948). *DaS XXVII, 2005, č. 7, s. 14–17.*

Životní příběh komunistického funkcionáře Bedřicha Šťastného (1893–1960), předsedy ONV Mělník (1946–1948) a poslance NS (1948–1952). Autorka se zaměřuje na nevybíravé metody, které B. Šťastný uplatňoval vůči svým politickým oponentům v období tzv. třetí republiky. Text doplněn fotografiemi.

ŠRÁMEK, Pavel: Problematika vězeňství na Ostravsku a Opavsku v letech 1945–1950 v rámci existující archivní dokumentace. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 89–94.*

P. Šrámek se zabývá situací ve vězeňských zařízeních na Ostravsku a Opavsku v druhé polovině 40. let, předkládá statistické údaje týkající se zejména věznic Krajského soudu v Ostravě a Krajského soudu v Opavě, dále poskytuje stručné informace o donucovacích pracovnách, správních věznicích, hnaneckých stanicích a polepšovnách umístěných ve sledované oblasti. Údaje čerpá z fondů uložených v Zemském archivu v Opavě.

ŠTAIGL, Jan: Pomocné technické prápory. Vojenské tábory nútených prác. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 403–423.*

Autor sleduje okolnosti vzniku Pomocných technických praporů v československé armádě, zabývá se jejich činností, složením, systémem odměňování, jenž byl v jejich rámci uplatňován. Pozornost věnuje institutu tzv. výjimečných vojenských cvičení jako prostředku ke zvýšení početního stavu PTP.

TICHÝ, Martin: Náhlá úmrtí ve vězeňských zařízeních. Několik otázek k problému na příkladu úmrtí Josefa Honse. *PaD 4, 2010, č. 1, s. 93–107.*

Článek se věnuje okolnostem úmrtí Josefa Honse, jenž byl v roce 1951 zadržen v souvislosti s vyšetřováním případu smrtelného zranění zemědělského referenta ONV Votice Václava Burdy (případ „František Slepíčka a spol.“). Po několika dnech vyšetřování zemřel J. Hons ve vazební věznici v Praze na Pankráci. Autor rozebírá informace obsažené ve vyšetřovacích a soudních spisech a konfrontuje je s pozdějšími svědeckými výpověďmi. Text prokládán obrazovým materiálem.

TICHÝ, Martin – BEZDĚKOVÁ, Olga: „Protistátní činnost“ v kostce. Příprava kartotéky Akce 48 k badatelskému využití. *PaD 2*, 2008, č. 4, s. 51–56.

Autoři informují o činnosti pracovníků MV v letech 1965–1968, jejímž výsledkem bylo vytvoření tzv. vyhodnocovacích archivních svazků, zachycujících „protistátní činnost“ skupin a osob v rozmezí let 1948–1955, a k nim příslušející kartotéky (tzv. Akce 48). V článku přiblížena práce zaměstnanců ÚSTR na pomůcce pro badatele, jež má umožnit snadnou orientaci v uvedených materiálech. Obrazový doprovod.

TOMEK, Prokop: Kamil Pixa – historie jedné kariéry. *DaS XXII*, 2000, č. 3, s. 27–30.

Biografický portrét příslušníka StB Kamila Pixy (*1923). Autor se zaměřuje na období let 1945–1952, kdy K. Pixa působil v československých zpravodajských službách (pracovníkem ZOB II, později MV, resp. MNB). V článku přiblížena činnost I. sektoru VStB – akce „Izolace“, únosy osob vytipovaných ke spolupráci atd.

TOMEK, Prokop: Tajná operativní věznice StB v letech 1951–1955. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374*. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 109–113.

P. Tomek se zabývá zřízením (1951) a fungováním tajné operativní věznice StB ve Wintrově ulici v Praze (určena k vyšetřování kurýrů západních zpravodajských služeb – tzv. agentů-chodců), všímá si vězeňského režimu, průběhu vyšetřování, dalšího využití věznice (vázání a výslechy agentů StB) i příčin jejího zrušení v roce 1955.

VANĚK, Pavel: Procházkova Přestřelka ve světle archivních pramenů. (Několik poznámek k „malému románu z velké doby“.) In *Sborník Archivu MV*, č. 4. Praha, OABS MV ČR 2006, s. 63–85.

Rozbor románu Jana Procházky (1929–1971) *Přestřelka* (1964) ztvárňujícího prostředí Pohraniční stráže na počátku 50. let minulého století. P. Vaněk zkoumá míru jeho autenticity (J. Procházka v daném období sám příslušníkem PS), klade si otázku, zda může být sledovaná kniha považována za historický pramen. Přílohy (mapa, tabulky, fotografie).

VRABCOVÁ, Eva: Pracovní tábory a tábory nútenej práce na Slovensku v rokoch 1945–1953. In MIKLOŠKO, František – SMOLÍKOVÁ, Gabriela – SMOLÍK, Peter (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948:1989. 1. díl. Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška 2001, s. 367–402.*

Autorka se zabývá různými aspekty existence soustředovacích a pracovních táborů na Slovensku v prvních letech po skončení druhé světové války, následně přechází k fenoménu pracovních útvarů (později táborů nucené práce) zřizovaných po únoru 1948 (všímá si právních norem upravujících jejich vznik a fungování, kritérií uplatňovaných při zařazování osob do táborů apod.).

ZELENAY, Ľubor: História, postavenie a činnosť archívu Zboru väzenskej a justičnej stráže. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 120–126.*

Autor seznamuje s činností Archívu Zboru väzenskej a justičnej stráže SR [v Leopoldově] založeného v roce 1980, nastiňuje organizační a personální změny, k nimž v dané instituci došlo v 90. letech, přibližuje obsah jednotlivých fondů. Na závěr zařazeny přílohy týkající se fondu zrušených ústavů Zboru väzenskej a justičnej stráže.

ŽÁČEK, Pavel: „Drtina v Plzni: Pokus o organizování reakční mocenské akce.“ *Prověřování jedné fámy na pozadí reorganizace ministerstva vnitra v letech 1947–1948. PaD 2, 2008, č. 1, s. 60–75.*

Článek přináší informace o organizačních a personálních změnách na MV uskutečňovaných na přelomu let 1947 a 1948. Autor zároveň přibližuje okolnosti prověřování zprávy o návštěvě ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny v Plzni dne 19. února 1948 s cílem dojednat postup v případě komunistického převratu v Československu. Obrazový doprovod.

2. 3 Svědectví

Monografie

BARTOŠ, Jan: *Zadrátované slunce. Příběh mukla A023254.* Olomouc, Votobia 1998. 135 s.

Příběh někdejšího politického vězně Jana Bartoše [*1934], v devatenácti letech odsouzeného ve vykonstruovaném procesu k tříletému vězení. Trest si odpykával v uranových lágrech na Hornoslavkovsku a Jáchymovsku (TPT Prokop, Mariánská, Vykmánov), propuštěn byl na amnestii v roce 1955.

BARTOŠEK, Karel: *Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů let padesátých, šedesátých a sedmdesátých.* Praha – Litomyšl, Paseka 2001. 317 s.

Knihy rozhovorů, jež autor vedl v 70. a 80. letech s vězeňkyněmi a vězni komunistického režimu (Karlem Peckou, Marií Švermovou, Bedřichem Fučíkem, Josefou Slánskou, Vilémem Kahanem, Miroslavem Hnátkem, Milanem Hüblem, Jaroslavem Šabatou a anonymní bývalou vězeňkyní odsouzenou v roce 1962). Poslední kapitolu tvoří vězeňské zápisky Karla Bartoška. Na závěr připojena výběrová bibliografie a soupis dokumentárních filmů o represii v Československu v letech 1948–1989. Černobílé fotografie.

BARTOŠEK, Karel: *Svědék Husákova procesu vypovídá. Rozhovory Karla Bartoška s Ladislavem Holdošem o zážitcích z věznic a táborů pěti zemí, o komunistech bez moci a u moci, o Slovensku a o jiném...* Praha, Naše vojsko 1991. 126 s.

Knihy rozhovorů Karla Bartoška s někdejším komunistickým funkcionářem Ladislavem Holdošem (1911–1988). L. Holdoš mimo jiné vzpomíná na svoji účast v občanské válce ve Španělsku, činnost v protinacistickém odboji ve Francii a na vykonstruovaný proces s tzv. slovenskými buržoazními nacionalisty (1954), v němž byl odsouzen k třináctiletému vězení. Rozhovory byly nahrány v sedmdesátých letech na Slovensku. Součástí publikace obrazová příloha.

BEČVÁŘ, Adolf: *Milníky*. [Česko], Retro 2001. 304 s.

Literární zpracování vzpomínek vězně nacistického a komunistického režimu Adolfa Bečváře [*1921], v knize vystupujícího pod jménem Tomáš Beran. A. Bečvář byl v době druhé světové války vězněn v koncentračním táboře Dachau, [v roce 1950 byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen k dvaceti letům vězení, propuštěn 1963]. Obrazová příloha. (Viz též *Filosofie za mřížemi. Leopoldov, léta padesátá*. Praha, Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy 1995. 183 s.)

BENEŠ, Jan: *Indolence. Soukromá zpráva účastníka jedné aféry, která přivedla jednomu tajemníkovi ztrátu stolce*. Praha, Primus 1993. 228 s.

Jan Beneš [1936–2007] líčí okolnosti svého zatčení (1966) a odsouzení (1967) za spolupráci s exilovým časopisem *Svědectví* (zároveň s ním v nepřítomnosti odsouzen i Pavel Tigrid). V závěrečné kapitole přibližuje svou spisovatelskou dráhu a poměry v české literatuře 50. a 60. let (viz též příloha č. 1; jako příloha č. 2 otištěn dopis Václava Havla Janu Benešovi do vězení z roku 1966). Text knihy sepsán v exilu v roce 1986 (ve zkrácené verzi otištěn časopisem *Nové obzory*), o nové pasáži doplněn v letech 1991 a 1992 (v knize odlišeny jiným typem písma).

BOČEK, Karel: *Ani gram uranu okupantům!* Praha, Akropolis 2005. 158 s.

Autobiografické vzpomínky Ing. Karla Bočka (*1926), dlouholetého pracovníka v oblasti uranového průmyslu v Československu. K. Boček nastoupil roku 1951 jako důlní technik v uranových dolech na Jáchymovsku, v roce 1968 zastával funkci generálního ředitele Československého uranového průmyslu; roku 1970 byl zatčen a obviněn ze sabotáže, podařilo se mu uprchnout z budovy Generální prokuratury v Praze na Pankráci a dostat se do západoněmeckého exilu (1971); nadále působil ve svém oboru, později začal podnikat v oblasti stavebnictví. Tabulky, černobílé fotografie, fotokopie dokumentů.

BOHUŇOVSKÁ, Marie: *Zaváté šlépěje. Osud sochaře Šlezingerera*. Jihlava, [M. Bohuňovská] 2006. 267 s.

Autorka přibližuje osud akademického sochaře Jaroslava Šlezingera (1911–1955), vězně nacistického a komunistického režimu (za druhé světové války vězněn v koncentračním táboře Oranienburg-Sachsenhausen; v roce 1950 odsouzen v jihlavském vykonstruovaném procesu „Karel Veselý a spol.“ k dvaceti pěti letům žaláře, během pobytu v táboře „L“ na Jáchymovsku onemocněl leukémií, zemřel v roce 1955 ve vězeňské nemocnici ve Vykmanově). Ukázky ze soukromé korespondence, bohatý obrazový doprovod.

BOUŠKA, Tomáš – LOUČ, Michal – PINEROVÁ, Klára (eds.): *Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy*. Praha, Česká asociace orální historie – Političtí vězni.cz 2009. 351 s.

Životopisné rozhovory se sedmnácti politickými vězni komunistického režimu odsouzenými na přelomu 40. a 50. let 20. století (Augustin Bubník, Jindřiška Havrlantová, Julie Hrušková, Antonín Husník, Vlasta Jakubová, Václav Jozif, Zdeněk Kovařík, Jozef Kycka, Václav Kyncl, Pavel Levý, Květoslava Moravečková, Jan Pospíšil, Hubert Procházka, Josef Stejskal, Drahomíra Stuchlíková, Miroslav Šlechta, Hana Truncová). Vlastním rozhovorům předchází příspěvky věnované vývoji československého vězeňství po druhé světové válce, fenoménu vězeňských subkultur, psychologickým dopadům věznění na ženy odsouzené z politických důvodů a vězeňské poezii. Černobílé fotografie, mapa (věznice a pracovní tábory v Československu), charakteristika vybraných věznic a TPT, vězeňská hantýrka – vysvětlivky.

BRADNA, Antonín: *Zaradoval jsem se... Útržky ze života*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002. 193 s.

Vzpomínky kněze Antonína Bradny (*1922) [†2006], zaznamenané a sestavené Milošem Doležalem. A Bradna byl v roce 1952 zatčen a ve vykonstruovaném procesu odsouzen k patnáctiletému žaláři, trest si odpykával v Leopoldově a Valdicích (propuštěn 1964). Na závěr připojeny ukázky z autorových dopisů psaných z kriminálu a pohled na A. Bradnu z pera několika přátel. Černobílé fotografie.

BROD, Toman: *Ještě že člověk neví, co ho čeká. Života běh mezi roky 1929–1989*. Praha, Academia 2007. 361 s.

Paměti historika Tomana Broda (*1929). Kniha rozdělena do tří částí, z nichž první zachycuje autorovy vzpomínky na dětství, druhá je věnována období protektorátu (T. Brod vězněn v terezínském ghettu, Osvětimi a Gross-Rosenu), v závěrečné části líčí autor události svého života, jež se udály od konce druhé světové války do roku 1989. Obrazové přílohy.

BRODSKÝ, Jaroslav: *Řešení Gama*. Ústí nad Labem, Město Ústí nad Labem 2007. 159 s.

Jaroslav Brodský (1920–1981) působil po druhé světové válce jako pedagog a do roku 1947 člen MNV v Brně nad Labem (zástupcem národněsocialistické strany), po únoru 1948 musel školství opustit, v roce 1950 byl zatčen a následujícího roku ve vykonstruovaném procesu odsouzen k patnáctiletému vězení (propuštěn 1960). V době pražského jara stál u zrodu organizace K 231, po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa odešel do exilu. Svědectví o svém dosavadním životě sepsal a vydal pod názvem *Řešení Gama* v Torontu v roce 1970. [V Československu poprvé vydáno v roce 1990.]

BRYKSOVÁ, Trudie: *Naděje a beznaděje. Příběh o tom, co mohlo být, bylo a na co by se nikdy nemělo zapomenout*. Praha, Votobia 2003. 240 s.

Vzpomínky Trudie Brykové, manželky hrdiny protinacistického odboje, pilota RAF plk. [roku 2008 in memoriam povýšen do hodnosti brigádního generála] Josefa Brykse (*1916), který v roce 1957 zemřel v uranovém lágru na Jáchymovsku (roku 1949 odsouzen v politickém procesu k deseti letům odnětí svobody, posléze k dalším dvaceti letům vězení). Obrazová příloha.

BUBENÍČKOVÁ-KUTHANOVÁ, Milena: *Vybledlá fotografie*. Praha, Vyšehrad 1991. 143 s.

Publikace přibližuje osud bývalého politického vězně Radima Kuthana [*1927], v roce 1949 odsouzeného k patnáctiletému žaláři (zatčen roku 1948, souzen Státním soudem v Praze v procesu se skupinou Šeřík, roku 1954 odmítl udělenou milost, propuštěn 1956, rehabilitován 1969). Rukopis knihy publikován ve strojopisných edicích Kvart (1979) a Edice Expedice (1985).

BURŠÍK, Josef: *Nelituj oběti*. Praha, Naše vojsko 1992. 125 s.

Paměti genmjr. Josefa Buršíka (*1911) [†2002], účastníka československého zahraničního odboje za druhé světové války (boje na východní frontě, Karpatsko-dukelská operace) a vězně komunistického režimu (1949 zatčen a následujícího roku ve vykonstruovaném procesu odsouzen k deseti letům vězení, trest později zvýšen na čtrnáct let žaláře; v roce 1950 se J. Buršíkovi podařilo uprchnout z nemocnice v Hradisku u Olomouce a vzápětí překročit hranice na Západ). Literárně upravili Zdeněk Vališ a Jindřich Drebota. Autorem úvodního textu Pravomil Raichl. Černobílé fotografie.

***Bytem v hrůze*. Velehrad, Ottobre 12 2002. 175 s.**

Texty deseti bývalých politických vězňů (Jiří Dienstbier, Václav Havel, František Lízna, Aleš Macháček, Zdeněk Rotrekl, Jiří Stránský, Jan Šimsa, Jindřich Štreit, Václav Umlauf, Jan Zahradníček) reflektující jejich vězeňskou zkušenost. Publikace obsahuje kresby Otmara Olivy vytvořené v době jeho pobytu ve vězení (v roce 1979 zatčen a následně odsouzen za šíření materiálů Charty 77) a fotografie Jindřicha Štreita. Závěrečná kapitola věnována uměleckému dílu O. Olivy. Vybral, uspořádal a redakčně upravil Jaroslav Zapletal.

CÍLEK, Roman: *Přejde vás smích... aneb Prokletí moci. 1948–1953: pohled do zákulisí politických zločinů*. Praha, Naše vojsko 2008. 197 s.

Publikace zachycující příběhy lidí perzekvovaných komunistickým režimem (František Skokan, Ludmila Řičicová-Uhlířová, Alexandr Korda, Karel Kutlvašr, Tomáš Sedláček, Vladimír Struska, Karel Janoušek, Josef Hasil, Josef Toufar a další). Jádrem práce rozhovory s bývalými politickými vězni či jejich příbuznými i s představiteli komunistické moci (prokurátor Jan Vaněk). Obrazová příloha.

CLEMENTIS, Vladimír: *Nedokončená kronika*. Praha, Československý spisovatel 1965. 189 s.

Vzpomínky Vladimíra Clementise (1902–1952) na dětství strávené v Tisovci na Slovensku (sepsány v letech 1940–1941 v internačním táboře ve Skotsku pro manželku Lídu). Autorem úvodu Laco Novomeský, autorkou vysvětlivek a doslovu, pojednávajícího o osudech manželů

Clementisových, Zora Jesenská. V knize otištěny dopisy V. Clementise na rozloučenou (2. 12. 1952). Přeloženo ze slovenštiny.

CUHRA, Jaroslav ml.: *Svědomy paměti. Kniha o životě a díle architekta, filosofa, křesťanského politika, vlastence a dlouholetého vězně cesty svědomí.* Olomouc, Poznání 2009. 214 s.

Životní příběh architekta Jaroslava Cuhry (1904–1974) sepsaný jeho synem Jaroslavem (*1936). J. Cuhra se za druhé světové války zapojil do protinacistického odboje, v letech 1946–1948 zastával významné posty na ministerstvu techniky, v roce 1948 byl zatčen a později v zinscenovaném procesu odsouzen k dvanáctiletému vězení (propuštěn 1960); v roce 1961 byl znovu zatčen, obviněn z údajného organizování ilegální křesťanskodemokratické strany a nespravedlivě odsouzen (propuštěn 1966). Černobílé fotografie.

ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo. Autentická svědectví o nelidskosti komunistických věznic.* Praha, Pragma 2000. 310 s.

Vzpomínky bývalého politického vězně Miloslava Čapka (1928–2005), někdejšího „agentachodce“ napojeného na zpravodajskou organizaci gen. Františka Moravce. M. Čapek byl roku 1950 zatčen a odsouzen k dvanáctiletému trestu odnětí svobody (v roce 1956 odsouzen na dalších osm let). Trest si odpykával v táboře Vojna na Jáchymovsku a ve věznici v Leopoldově.

ČAPEK, Miloslav: *Poražení vítězové. Kapitoly z třetího odboje.* Praha, Mladá fronta 2003. 192 s.

Kniha přináší informace o vybraných účastnících protikomunistického odboje (Jiří Formánek, Josef Vaníček, Pravomil Raichl, Antonín Balcar, Jaromír Zástěra a další) a činnosti ilegálních odbojových skupin (mimo jiné skupiny Šeřík), zachycuje poměry v komunistických vězeňských zařízeních.

ČEKANOVÁ, Markéta: *S cejchem zákona 231.* Plzeň, Miloslav Krist 2008. 69 s.

Portréty jedenadvaceti politických vězňů komunistického režimu z Plzeňska, které vznikly v roce 1998 pro regionální přílohu *MF Dnes*. Publikace obsahuje vzpomínky pamětníků. Připojena mapa věznic a táborů na území někdejšího Československa a mapa ženských věznic a táborů na území dnešní ČR; dále otištěn seznam osob, které byly po roce 1948 popraveny z politických důvodů, a plné znění zákona číslo 231/1948 Sb. (na ochranu lidově demokratické republiky). Černobílé fotografie, faksimile dokumentů.

ČERNÝ, Josef: *Za dráty komunismu. 5291 dnů na Borech, v Leopoldově, na Mírově, ve Valdicích.* Praha – Litomyšl, Paseka 2005. 77 s.

Vzpomínky bývalého politického vězně Josefa Černého (1903–1992), někdejšího člena národněsocialistické strany. J. Černý se po únoru 1948 podílel na vydávání ilegálního časopisu „Boj za svobodu a demokracii“; v roce 1950 byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen k doživotnímu žaláři (propuštěn 1964). Kniha doplněna černobílými fotografiemi.

DOLEŽAL, Miloš: *Cesty Božím (ne)časem.* Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2003. 181 s.

Kniha rozhovorů M. Doležala s pamětníky Marií Zahradníčkovou, Milošem Sádlem, Marií Tomášovou, Josefem Svobodou, Stanislavem Zedníčkem, Vojtěchem Jasným, Bohumilem Pavlokem, Ladislavem Simajchlem, Rudolfem Vrbou, Stanislavem Krátkým, Gertrudou Gruberovou-Goepfertovou, Ivo Markvartem, Václavem Kotvou a Antonínem Bradnou. Černobílé fotografie.

DOLEŽAL, Miloš: *Chtěl jsem být blanickým rytířem. Rozhovory s účastníky protinacistického a protikomunistického odboje.* Brno, CDK 2010. 262 s.

Publikace obsahuje patnáct rozhovorů s účastníky II. a III. odboje (Antonín Husník, Karel Janáček, Milan Zapletal, Antonín Štecher, Josefina Napravilová, Jaroslav Olšava, Zdeněk Škarvada, Jan Zmrhal, Jiří Louda, Ludmila Vondráčková-Plichtová, Josef Valerián, Milada Všetická, Josef Cichra, Antonín Petrák, Jaroslav Karl). Text prokládán černobílými fotografiemi.

DOLEŽAL, Miloš: *Prosil jsem a přiletěla moucha.* Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2004. 159 s.

Knih rozhovorů M. Doležala s pamětníky Petrem Urubou, Ferdinandem Höferem, Rudolfem Krzákem, Josefem Veselým, Martinem Františkem Víchem, Vincencem Koutníkem, Alfonsem Bradatschem, Aloisem Denemarkem, Karlem Fořtem, Ludvíkem Stehlíkem a Jaroslavem Kadlecem. Černobílé fotografie.

DOLEŽAL, Miloš: *Proti zlému krompáč a lopata.* Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2006. 195 s.

Knih rozhovorů M. Doležala s pamětníky Rudolfem Pernickým, Bohumilem Černíkem, Josefem Cukrem, Tomášem Sedláčkem, Jiřím Šindlerem, Karlem Bednaříkem, Karlem Krausem, Otakarem Černým, Petrem Ovečkou, Janem Babincem a Dalimilem Matusem. Černobílé fotografie.

DRDA, Adam – KROUPA, Mikuláš: *Kruté století. Kapitoly z rozhlasového pořadu Příběhy 20. století.* Praha, Radioservis 2008. 207 s.

Publikace zachycuje vybrané kapitoly z rozhlasového dokumentárního cyklu *Příběhy 20. století* (vysílán Českým rozhlasem – Rádio Česko ve spolupráci s občanským sdružením Post Bellum). Autoři přibližují osudy lidí, kteří se dostali do střetu s nacistickým a komunistickým režimem (Tomáš Sedláček, Jaroslav Grosman, Anna Magdaléna Schwarzová, Zdeněk Zelený, Luboš Jednorozec a další), i těch, kteří tyto režimy pomáhali budovat (Jaroslav Řičica, Karel Vaš, Vratislav Herold). Černobílé fotografie. Přiloženo CD s osmi epizodami z cyklu *Příběhy 20. století*. Vydáno ve spolupráci s Českým rozhlasem.

DRDA, Adam – KROUPA, Mikuláš: *V komunismu jsme žít nechtěli. Další kapitoly z rozhlasového pořadu Příběhy 20. století.* Praha, Radioservis 2009. 242 s.

Publikace navazující na knihu *Kruté století* (DRDA, Adam – KROUPA, Mikuláš: *Kruté století. Kapitoly z rozhlasového pořadu Příběhy 20. století.* Praha, Radioservis 2008. 207 s.). Autoři se primárně zaměřují na příběhy, jež se odehrály v době komunistického režimu v Československu (případ studentů Letecké vojenské akademie v Hradci Králové Zdeňka Mikše

a Miroslava Nového, zpravodajského kurýra Miroslava Dvořáčka, případ „Stříteský a spol.“, osudy Antonína Huvara, Františka Lízny, Milušky Havlůjové, Aloise Peyra, Jana Kuhna, Ondřeje Stavinohy, Lubomíra Martínka, Jany Dvořákové, Pavla Švandy, Stanislava Broje a dalších). Černobílé fotografie. Vydáno ve spolupráci s Českým rozhlasem.

DRTINA, Prokop: *Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století. Sv. I. Kn. 1. Přes Mnichov do emigrace. Sv. I. Kn. 2. Emigrací k vítězství. Praha, Melantrich 1991. 730 s.*

První svazek pamětí národněsocialistického politika a vězně komunistického režimu Prokopa Drtiny (1900–1980). Na úvod ve stručnosti vylíčeno autorovo dětství a mládí a politická činnost v době mezi dvěma světovými válkami. První kniha věnována období od mnichovské krize do Drtinova útěku z protektorátu v prosinci 1939, druhá kniha zaměřena na Drtinovo působení v londýnském exilu.

DRTINA, Prokop: *Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století. Sv. II. Kn. 1. Emigrací k vítězství. Sv. II. Kn. 2. Rok 1947 – únor 1948. Praha, Melantrich 1992. 714 s.*

Druhý svazek pamětí Prokopa Drtiny zachycuje období od tzv. moskevských jednání (březen 1945) do podzimu 1946 (první kniha) a od počátku roku 1947 do února 1948 (druhá kniha). Jako dovětek připojeny autorovy vzpomínky na dobu po komunistickém převratu (neúspěšný pokus o sebevraždu, několikaletý pobyt ve vyšetřovací vazbě, soud v roce 1953 a následné věznění, snaha o rehabilitaci v 60. a 70. letech). Součástí první i druhé knihy jsou přílohy v podobě přepsaných dobových dokumentů.

DVOŘÁK, Václav: *Čím to je, že jste tak klidný? Václav Dvořák v rozhovoru s Janem Mazancem. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2008. 189 s.*

Knižní rozhovor s katolickým knězem Václavem Dvořákem (*1921) [†2008]. V. Dvořák byl v roce 1948 vysvěcen na kněze, působil v českobudějovické diecézi, kde pomáhal lidem přecházet hranice do západního Německa. V roce 1951 byl povolán k PTP, roku 1953 zatčen a v následujícím roce odsouzen v politickém procesu k sedmiletému vězení. Trest si odpykával ve Valdicích a v Rtyni v Podkrkonoší (propuštěn 1960). V knize dále zachyceny

vzpomínky V. Dvořáka na působení v tzv. skryté církvi a na činnost po roce 1989. Obrazová příloha.

DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Zkáza zeleného čtyřlístku*. Praha, Nakladatelství Eva – Milan Nevole 2007. 188 s.

Beletristické ztvárnění období násilné kolektivizace venkova v Československu. Příběh selské rodiny ze Slánska, sepsaný na základě autentického vyprávění rolníka, jež autorka zaznamenala a zpracovala v 60. letech 20. století (současná podoba je rozšířením novely, za kterou Z. Dvořáková obdržela v roce 1965 jednu z cen v literární soutěži *Zemědělských novin*).

ELŠÍKOVÁ, Monika: *Opat chuligán aneb Dobré dílo Anastáze Opaska*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2005. 270 s.

Autorka sleduje životní osudy opata břevnovského kláštera a vězně komunistického režimu Anastáze Opaska (1913–1999). Vyprávění doplňuje vzpomínkami vlastními i řady dalších osobností, které se s A. Opaskem setkaly v Čechách nebo v jeho německém exilu (Václav Malý, Karel Skalický, Svatopluk Karásek, Josef Topol, Ivan Medek, Martin Štumpf...). Součástí publikace bibliografie a obrazová příloha.

FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky I*. Brno, Atlantis 1994. 475 s.

Paměti českého právníka, národohospodáře a politika Ladislava Karla Feierabenda (1891–1969). Publikace obsahuje první tři díly vzpomínek, jež byly poprvé vydány v letech 1961, 1962 a 1964 v newyorském nakladatelství Universum Press Co.: *Ve vládách druhé republiky (srpen 1938 – březen 1939)*; *Ve vládě protektorátu (březen 1939 – leden 1940)*; *Z vlády doma do vlády v exilu (leden 1940 – červenec 1940)*. Přílohy (dokumenty).

FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky II*. Brno, Atlantis 1994. 367 s.

Čtvrtý a pátý díl paměti L. K. Feierabenda (1891–1969): *Ve vládě v exilu I, Na londýnské frontě (od ustavení vlády v exilu až do napadení Sovětského svazu Hitlerem)*; *Ve vládě v exilu II, Východní vítr nad Londýnem (od zatažení Sovětského svazu do války do jara 1943)*. Obě

publikace poprvé vydány v letech 1965 a 1966 autorovým nákladem ve Washingtonu. Přílohy (fotografie, dokumenty).

FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky III*. Brno, Atlantis 1996. 503 s.

Šestý až osmý (závěrečný) díl pamětí L. K. Feierabenda (1891–1969): *Beneš mezi Washingtonem a Moskvou, Vzpomínky z londýnské vlády (od jara 1943 do jara 1944); Soumrak československé demokracie, Vzpomínky z londýnské vlády (od jara 1944 po návrat do vlasti); Pod vládou Národní fronty (od června 1945 do dubna 1948)*. Jednotlivé knihy poprvé vydány v letech 1966–1968 autorovým nákladem ve Washingtonu. Přílohy (fotografie, dokumenty).

FIRT, Julius: *Záznamy*. Köln, Index 1985. 117 s.

První část knihy zachycuje vzpomínky nakladatelského pracovníka, publicisty a politika Julia Firta (*1897) [†1979] na únorové události roku 1948 (J. Firt byl v této době poslancem Národního shromáždění a členem předsednictva národněsocialistické strany, současně ředitelem tiskových podniků Melantrich), druhou část tvoří Firtovy postřehy a názory na činnost londýnského exilu v době druhé světové války, kdy působil jako člen Státní rady československé. (K Firtovu životu před rokem 1939 viz FIRT, Julius: *Knihy a osudy*. Brno, Atlantis 1991. 345 s. – Poprvé vydáno v roce 1972 v exilovém nakladatelství Index.)

FISCHL, Viktor: *Dr. Karel Steinbach. Svědek téměř stoletý*. Praha SPN 1990. 101 s.

Vzpomínky lékaře Karla Steinbacha (*1894) [†1990] zaznamenané spisovatelem Viktorem Fischlem [1912–2006]. K. Steinbach se vrací do doby svého dětství (narozen v TřebSKU u Příbrami) a mládí (gymnaziální a univerzitní studia v Praze), přibližuje okolnosti svého prvního i druhého odchodu do exilu (1939, 1948), vzpomíná na řadu osobností, s nimiž se přátelil (Ferdinand Peroutka, Karel Čapek, Jan Masaryk a další). [Práce vydána v roce 1988 v exilovém nakladatelství Index]. Obrazová příloha.

FISCHL, Viktor: *Hovory s Janem Masarykem*. Praha, Mladá fronta 1991. 123 s.

Publikace zachycuje názory Jana Masaryka na různorodé otázky (kapitoly o demokracii, komunismu, vztahu velkých a malých národů, o umění žít a další). Kniha je zpracována na základě záznamů rozhovorů mezi V. Fischlem a J. Masarykem (V. Fischl [1912–2006] působil v době druhé světové války jako Masarykův spolupracovník na ministerstvu zahraničních věcí československé vlády v Londýně, na MZV byl zaměstnán i v době Masarykovy smrti v březnu 1948). Obsahuje autorovu vzpomínku na poslední rozhovor s J. Masarykem dva dny před tím, než byl ministra zahraničí nalezen mrtvý pod okny Černínského paláce. Obrazová příloha. Poprvé vydáno v Izraeli v roce 1952.

FISCHL, Viktor: *Setkání*. Praha, Martin 1994. 205 s.

Viktor Fischl [1912–2006] vzpomíná na řadu osobností, zejména z řad literátů a státníků, s nimiž se setkal během své spisovatelské a politické kariéry (František Halas, Jaroslav Seifert, E. M. Forster, H. G. Wells, Václav Černý, Edvard Beneš, Tito, Bruno Kreisky, Moshe Sharett, David Ben Gurion a další).

FREJKOVÁ, Hana: *Divný kořeny*. Praha, Torst 2007. 178 s.

Herečka Hana Frejková (*1945) vzpomíná na svůj život poznamenaný odsouzením a popravou jejího otce Ludvíka Frejky (L. Frejka, před zatčením přednosta národohospodářského odboru Kanceláře prezidenta republiky, byl jedním z obžalovaných v politickém procesu s Rudolfem Slánským, v listopadu 1952 byl odsouzen k trestu smrti a v prosinci téhož roku popraven). Autorka vychází z vlastních vzpomínek i studia archivních materiálů. Černobílé fotografie, reprodukce dokumentů.

GOLDSTÜCKER, Eduard: *Vzpomínky 1913–1945*. Praha, G plus G 2003. 150 s.

GOLDSTÜCKER, Eduard: *Vzpomínky 1945–1968*. Praha, G plus G 2005. 189 s.

Dva svazky autobiografických vzpomínek germanisty, diplomata a politika Eduarda Goldstückera (1913–2000). V prvním svazku je zachyceno Goldstückerovo dětství strávené na Slovensku, studia na Karlově univerzitě v Praze, přijetí do KSČ, odchod do emigrace v roce 1939 a působení v londýnském exilu. Ve vzpomínkách na léta 1945–1968 zaznamenal autor svůj vstup do diplomatických služeb, zatčení (1951) a odsouzení k doživotnímu vězení (1953; propuštěn a rehabilitován v roce 1955), působení na FF UK v Praze, aktivity v době

pražského jara a druhý odchod do emigrace (1968). Černobílé fotografie. Do druhého svazku je zařazen text dcer E. Goldstückera přibližující otcův život po roce 1968, životopisná data E. Goldstückera a jmenný rejstřík společný pro obě knihy.

HAVLÍČKOVÁ, Helena: *Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948–1989*. Olomouc, Votobia – Poznání 2002. 443 s.

Autorka shromáždila a zpracovala svědectví lidí pronásledovaných komunistickým režimem z důvodu jejich náboženského přesvědčení, resp. těch, jimž křesťanská víra pomáhala snášet útrapy vězeňského života i další formy represe ze strany komunistické moci. Závěrečná kapitola věnována rozvoji náboženského života v Československu po roce 1989. Obrazová příloha.

HAVLÍN, Milan B.: *Cesty do exilu*. Luhačovice, Atelier IM 2006. 237 s.

Vyprávění účastníka protikomunistického odboje, zahradního architekta M. B. Havlína (*1928) [†2007], zachycující jeho život od dětství přes studium na Vyšší ovocnicko-vinařské a zahradnické škole v Lednici až po jeho pounorové aktivity v odbojových skupinách Lilka (organizace ilegálních přechodů přes státní hranici) a Jánošiči (osvobození politických vězňů z psychiatrické léčebny v Brně-Černovicích). Černobílé fotografie. (O okolnostech zatčení a věznění M. B. Havlína viz ROMAN, Petr: *Vlečen pod šibenici. Dokumentární biografie*. Zlín, Atelier IM 1996. 199 s.)

HEJDA, Jiří: *Žil jsem zbytečně. Román mého života. 1., 2. díl*. Praha, Melantrich 1991. 431 s.

Memoáry národohospodáře a představitele národněsocialistické strany Jiřího Hejdy [1895–1985], odsouzeného v monstrprocesu s „Miladou Horákovou a spol.“ První díl obsahuje autorovy vzpomínky na období let 1914–1945 (mimo jiné přiblíženy poměry v ČKD, kde J. Hejda ve druhé polovině 30. let působil jako generální tajemník). Druhý díl zachycuje život J. Hejdy v letech 1945–1973 (po skončení druhé světové války členem Ústřední plánovací komise, roku 1949 zatčen, v následujícím roce odsouzen k doživotnímu vězení, propuštěn 1962). Obrazová příloha.

HEŘMAN, František: *Ráj i peklo*. Zlín, Atelier IM Zlín 2000. 163 s.

V první části své vzpomínkové knihy se autor vrací k dětství na Vysočině a mládí strávenému v Brně (za protektorátu zaměstnancem firmy Julius Meinl; pak totálně nasazen ve Vídni), vzpomíná na první poválečná léta, která prožil v Jihlavě. Druhá část memoárů věnována zatčení F. Heřmana a jeho věznění po únoru 1948 (zapojil se do rozšiřování protikomunistických letáků, v roce 1950 byl při veřejném procesu s „Karlem Veselým a spol.“ v Jihlavě odsouzen k třináctiletému žaláři).

HORA, Ota: *Svědectví o puči. Z bojů proti komunizaci Československa. 1., 2. díl*. Praha, Melantrich 1991. 323, 289 s.

Svědectví účastníka protinacistického odboje a předúnorového poslance za národněsocialistickou stranu Oty Hory (*1909) [†1997] o politické situaci v Československu od května 1945 do února 1948 (dále ve stručnosti popsán odchod O. Hory do exilu na počátku března 1948). Součástí druhého dílu černobílé fotografie a přílohy (dokumenty, svědectví, korespondence). Poprvé vydáno v roce 1978 v nakladatelství Sixty-Eight Publishers v Torontu.

HRONEK, Miloslav: *Utrpením a bolestí k životu. Vzpomínky z let 1949–1950*. Třešť, Město Třešť 2008. 171 s.

Vzpomínky selesiana Miloslava Hronka (*1919) [†1977] na dobu, kdy se stal předmětem zájmu StB, musel se skrývat a nakonec uprchnout za hranice Československa (několik měsíců strávil v utečeneckém táboře Valka u Norimberku). Obrazová příloha.

HRUBÁ, Olga (ed.): *Lidé kolem Milady Horákové. Vzpomínky, úvahy, korespondence*. Heršpice, EMAN 1999. 47 s.

Publikace obsahuje vzpomínky Olgy Hrubé a Arthura H. Matthewse na evangelického faráře Jana Kučeru, který navštěvoval Miladu Horákovou v době jejího věznění komunistickým režimem. Dále rozhovor s farářem Jiřím Vojtěchovským, jenž se s M. Horákovou setkal před její popravou, a přepis několika dopisů Bohuslava Horáka manželům Hrubým (50. léta).

HUŇKA, Jan: *Prsten věrnosti. Život a utrpení Stanislava Zely, svěťícího biskupa olomouckého.* Olomouc, Matice cyrilometodějská 2003. 23 s.

Stručný životopis olomouckého svěťícího biskupa Stanislava Zely (1893–1969) odsouzeného ve vykonstruovaném procesu („Zela a spol.“, Praha, 27. 11.–2. 12. 1950) k 25 letům odnětí svobody (propuštěn v roce 1963, roku 1969 rehabilitován). V knize zaznamenána svědectví duchovních a dalších lidí, kteří se s P. S. Zelou setkali.

HURKA, Joseph: *Fields of Light. A Son Remembers His Heroic Father.* New York, Pushcart Press [2001]. 201 s.

Autor vypráví příběh svého otce Josefa Hůrky (*1925 v Radnici nedaleko Rokycan), jenž se po únoru 1948 zapojil do protikomunistického odboje (společně s dalším mužem převedl v prosinci 1949 za hranice ekonoma a někdejšího poslance Josefa Macka s manželkou; v roce 1950 odešel do západního Německa, kde několik let pracoval pro americkou zpravodajskou službu). Text prokládán fotografiemi.

HUSEK, Jožka: *Za vlády vrahů. Československý gulag. Věnováno sestřám bolesti.* Vizovice, Lípa 1997. 253 s.

V první části knihy zpracoval Jožka Husek (*1920) své zážitky z let 1948–1960 (v 50. letech odsouzen ve vykonstruovaném procesu k jedenáctiletému žaláři, trest si odpykával v pracovních táborech při uranových dolech, propuštěn 1960). V druhé části připomíná osudy dalších politických vězňů a vězeňkyň, a to na základě ukázek z literatury a tisku i shromážděných svědectví. Fotografie, ilustrace, dokumenty.

JEŘÁBEK, Čestmír: *V zajetí stalinismu. Z deníků 1948–1958.* Brno, Barrister & Principal 2000. 423 s.

Deníkové záznamy spisovatele Čestmíra Jeřábka (*1893) [†1981], zachycující autorovy postřehy a dojmy z veřejného dění i soukromého života (první zápis pořízen 20. února 1948, poslední 31. prosince 1958). [Č. Jeřábek pracoval do roku 1949 jako úředník brněnského magistrátu, v letech 1945–1948 byl předsedou Sdružení moravských spisovatelů.] Kniha je rovněž reflexí brněnských poměrů konce 40. let a následující dekády. Fotografická příloha.

JEŠ, Jiří: *Co přines' čas. Vzpomínky současníka.* Praha, Academia 1997. 159 s.

Vzpomínková kniha publicisty Jiřího Ješe (*1926). Autor zachytil svůj život od dětství do 90. let minulého století. V několika kapitolách se J. Ješ věnuje období svého věznění koncem 40. let a v první polovině následující dekády (roku 1948 vyloučen ze všech vysokých škol v ČSR a poprvé zatčen, podruhé byl zadržen při pokusu o přechod státní hranice v roce 1951, v politickém procesu odsouzen k pětiletému vězení, propuštěn 1955). Obrazová příloha.

JIRÁSEK, Miroslav: *Svědectví jednoho života. Vzpomínky z dětství, prezidentské kanceláře a komunistických kriminálů...* Praha, Maroli 2000. 170 s.

Vzpomínková kniha JUDr. Miroslava Jiráka (*1913) [†2003], bývalého politického vězně (v roce 1950 zatčen a o rok později ve vykonstruovaném procesu odsouzen k patnáctiletému vězení, propuštěn 1959) a jednoho ze zakladatelů organizace K 231. Autor mimo jiné vzpomíná na své působení v Kanceláři prezidenta republiky v letech 1946–1950. Černobílé fotografie.

JOSTEN, Josef: *Československo žaluje.* Praha, Naše vojsko 1993. 190 s.

Novinář a publicista Josef Josten (1913–1985) popisuje cestu KSČ k převzetí moci v únoru 1948. J. Josten, aktivní účastník protinacistického odboje, působil po roce 1945 na MZV, po únorovém převratu odešel do Velké Británie, kde aktivně vystupoval proti komunistickému režimu v Československu a dalších státech. Kniha zachycuje události v Československu v letech 1938–1948 s důrazem na období po roce 1945 (zvláštní kapitola věnována útěku J. Jostena na Západ). Obrazová příloha. Poprvé vydáno v roce 1949 ve Velké Británii pod názvem *Oh, My Country*, následně přeloženo do holandštiny, v roce 1950 do češtiny.

JUZA, Josef: *Svědectví o PTP okresu Rychnov nad Kněžnou. Rychnov nad Kněžnou, Státní okresní archiv – Okresní úřad – Svaz PTP, okresní klub 1996. 349 s.*

Vzpomínky 126 příslušníků PTP, resp. jejich příbuzných z okresu Rychnov nad Kněžnou. Portréty jednotlivých mužů řazeny abecedně, ke každému připojeny základní životopisné údaje. Na úvod pojednáno v obecné rovině o TNP a PTP, na závěr zařazen rejstřík míst

narození, bydliště a úmrtí uvedených příslušníků PTP ve vztahu k obcím rychnovského okresu, dále rejstřík jejich povolání a příslušnosti k jednotkám PTP. Černobílé fotografie.

JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: *Svědectví politických vězňů okresu Rychnov nad Kněžnou 1948–1989. 1. díl. Rychnov nad Kněžnou, Státní okresní archiv – Okresní úřad – KPV, okresní pobočka 1995. 394 s.*

Vzpomínky 131 bývalých politických vězňů a vězeňkyň, kteří se narodili nebo se během života přestěhovali do okresu Rychnov nad Kněžnou. V knize dále zachyceny vzpomínky jejich rodinných příslušníků. U každého portrétu uvedeny základní životopisné údaje, na závěr připojen tabulkový přehled vězněných, rejstřík jejich místa narození, bydliště a úmrtí z hlediska obcí okresu Rychnov nad Kněžnou, rejstřík jejich povolání a činů, za něž byli odsouzeni. Černobílé fotografie.

KAHOUN, Karel: *Lámání lilí. Vzpomínky jednoho skautíka. Praha, ÚDV 2006. 279 s.*

Karel Kahoun (*1935) byl v roce 1957 odsouzen za vedení ilegálního skautského oddílu v Plzni na dva a čtvrt roku odnětí svobody (propuštěn 1959). V knize vzpomíná na své zatčení, vyšetřování, soud a pobyt v táboře Rovnost na Jáchymovsku, stručně se zmiňuje o svém životě po propuštění. Černobílé fotografie, přetisk rozsudku.

Kamínky. Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. 1–4. díl. Hradec Králové, Biskupství královéhradecké 2000, 2000, 2001, 2002. 215, 215, 239, 189 s.

Svědectví o perzekuci křesťanů v období komunistického režimu (výňatky z dopisů zasílaných od roku 1999 na vyzvu Mons. Karla Otčenáška Biskupství královéhradeckému; ve 3. a 4. díle čerpáno rovněž z rodinných kronik, diplomových prací a dalších materiálů). Součástí 4. dílu obrazová příloha. Ilustrace Ludmila Jandová.

Kardinál Tomášek. Svědectví o dobrém katechetovi, bojácném biskupovi a statečném kardinálovi. Praha, Zvon 1994. 209 s.

Knihy vzpomínek pamětníků a citací z dokumentů vztahujících se k životu kardinála Františka Tomáška (1899–1992). Práce je zaměřena zejména na období od 70. do počátku 90. let, část textu je věnována i předcházejícím etapám (dětství, vysvěcení na kněze, druhá světová válka, internace v Želivě, II. vatikánský koncil, pražské jaro). Uspořádali a spojovacími texty opatřili Jan Hartmann, Bohumil Svoboda a Václav Vaško. Obrazová příloha (černobílé a barevné fotografie). Vydáno ve spolupráci s nakladatelstvím Aeterna.

KASTNEROVÁ, Irena: *Luboš Hruška a zahrada jeho duše*. Plzeň, Irena Kastnerová 1998. 142 s.

Rozhovor s důstojníkem československé armády, bývalým politickým vězněm Lubošem Hruškou (*1927) [†2007]. L. Hruška vzpomíná na své zatčení při pokusu o útěk za hranice (1949), soud (roku 1949 odsouzen k osmnácti letům těžkého žaláře) a pobyt v komunistických věznicích a pracovních táborech (mimo jiné Bory, Opava, Leopoldov, Bytíz u Příbrami; propuštěn na amnestii v roce 1960). Část rozhovoru věnována návratu L. Hrušky do civilního života a budování Památníku obětem zla v Plzni. Obrazová příloha (černobílé a barevné fotografie). (Viz též HRUŠKA, Luboš: Smyslem mého života je Bůh. *KT*, 20.–26. 7. 2004, č. 30, příl. Doma, s. b. HORNÍK, Jan: „Každý nese svůj kříž.“ Portrét plukovníka Luboše Hrušky, tvůrce meditační zahrady Památník obětem zla. *PaD* 2, 2008, č. 1, s. 183–190.)

KLOBAS, Oldřich: *Jak se chodí v laně. Svědectví politického vězně z padesátých let o jáchymovském táboře Nikolaj*. Brno, Blok 1996. 255 s.

Knihy zachycuje vzpomínky bývalého politického vězně Oldřicha Klobase (*1933) [†2005] na pobyt v pracovním táboře Nikolaj na Jáchymovsku (O. Klobas byl v roce 1954 odsouzen Krajským soudem v Brně v politickém procesu se skupinou SODAN – zkratka pro Skautskou organizaci demokracie a nezávislosti – k patnácti letům odnětí svobody, propuštěn v roce 1963). Ilustrace Jan Kristofori.

KLUKANOVÁ, Ludmila: *Například jeden život*. Jihlava, Parolaart 1998. 156 s.

Publikace zachycuje životní osudy bývalého politického vězně Antonína Štěpánka, jenž byl ve vykonstruovaném procesu konaném v lednu 1949 v Jihlavě odsouzen k sedmi letům odnětí

svobody (trest si odpykával v trestaneckých pracovních táborech při uranových dolech v Čechách, propuštěn byl v roce 1955). Psáno v ich-formě, autorka vycházela ze zvukových nahrávek vlastních rozhovorů vedených s A. Štěpánkem.

Kol.: *Jedni z nás... Několik málo osobností z těch mnoha, které by měly být připomenuty u příležitosti 60. výročí komunistického převratu v únoru 1948.* Praha, Úřad vlády České republiky 2008. 165 s.

Životopisné portréty třiceti devíti osobností, které byly po roce 1948 pro své postoje a činy vězněny komunistickým režimem (Edigna Terezie Bílková, Miloslav Bláha, Josef Bryks, Eva Dušková, Leopold Färber a další). V publikaci obsaženy vzpomínky pamětníků. Barevné a černobílé fotografie; souběžný anglický text. Autory jednotlivých portrétů členové o. s. Post Bellum, úvodní slovo Mirek Topolánek. Vydáno ve spolupráci s o. s. Post Bellum, pod záštitou předsedy vlády Mirka Topolánka a předsedkyně KPV Naděždy Kavalírové.

Kol.: *Osudy našich sousedů.* Praha, Městská část Praha 6 2008. 92 s.

Portréty vybraných účastníků II. a III. odboje, jejichž osud byl spojen s městskou částí Praha 6 (v knize zaznamenány životní příběhy Hany Bořkovicové, Tomana Broda, Evy Duškové, Františka Fajtla, Marie Jadrné, Luboše Jednorozce, Stanislava Konopáska, Emanuela Kopa, Jana Machače, Jiřího Navrátila, Dagmar Nebeské, Jana Anastáze Opaska, Jana Orlického, Vladimíra Palečka, Františka Peřiny, Věry Polákové, Artura Radvanského, Tomáše Sedláčka, Jiřího Stránského, Juraje Strausse, Gustava Svobody, Jarmily Pelčákové, Antonína Špačka, Ireny Trojanové, Karla Vávry a Jana Vladislava). Autory jednotlivých portrétů, sestavených na základě rozhovorů s uvedenými pamětníky členové občanského sdružení Post Bellum. Publikace vyšla jako součást projektu *Příběhy 20. století z Prahy 6*. Vydáno ve spolupráci s o. s. Post Bellum, Českým rozhlasem Rádio Česko a ÚSTR. Černobílé fotografie.

KOLMAN, Arnošt: *Zaslepená generace. Paměti starého bolševika.* Brno, Host 2005. 426 s.

Paměti Arnošta Kolmana (1892–1979), filozofa, matematika a komunistického funkcionáře (členem VKS(b), pracovníkem Kominterny, vedoucím Agitpropu ÚV KSČ). Paměti napsány v první polovině 70. let, před odchodem A. Kolmana do švédského exilu (1976). V příloze

otištěno znění Kolmanova otevřeného dopisu L. Brežněvovi, v němž oznamuje své vystoupení z KSSS (1976). Připojen jmenný rejstřík se základními životopisnými údaji uvedených osob. Obrazová příloha.

KOMÁREK, František: *Před železnou oponou, za železnou oponou.* [Česko], František Komárek 2008. 86 s.

Vzpomínky bývalého politického vězně Františka Komárka (*1929) na období let 1945–1989. F. Komárek působil po únoru 1948 jako převaděč přes hranice do Rakouska; jeho vlastní pokus o útěk z Československa se nezdařil, byl zatčen a odsouzen k dvouletému vězení; v roce 1951 se mu podařilo uprchnout do západního Německa, kde vstoupil do americké armády; roku 1959 se vrátil zpět do Československa, byl opět uvězněn, avšak vzápětí v rámci prezidentské amnestie propuštěn (1960). Text prokládán černobílými fotografiemi.

KOMÍNEK, Milo: *I pod oblohou je peklo. Dokumentace.* Toronto, Moravia Publishing Inc. 1991. 317 s.

Autobiografické vzpomínky bývalého politického vězně, leteckého akrobata Miloslava Komínka [1926–2010]. M. Komínek byl za účast v protikomunistické odbojové skupině Portáš-Jánošík působící v Moravskoslezských Beskydech odsouzen k dvacetiletému vězení (1948; propuštěn 1965), v roce 1968 odešel do exilu, usadil se v kanadském Torontu. V knize zachycena zejména doba Komínkova věznění (pracovní tábory na Jáchymovsku, věznice na Borech, v Mírově, Leopoldově, Valdicích). Text prokládán fotografiemi a kopiemi písemných dokumentů. Na závěr připojeny vysvětlivky vězeňského slangu a seznam spoluvězňů M. Komínka. Poprvé vydáno v roce 1971 v nakladatelství Our Voices Publishing & Printing Co. v Torontu.

KOVÁLYOVÁ, Heda: *Na vlastní kůži.* Praha, Československý spisovatel 1992. 219 s.

Vzpomínky Hedy Kovályové [1919–2010], manželky Rodolfa Margolia odsouzeného v procesu s Rudolfem Slánským k trestu smrti (popraven 1952). Kniha pokrývá období od druhé světové války (H. Kovályová byla deportována do ghetta v Lodži, prošla koncentračním táborem v Osvětimi) do podzimu 1968. Publikace poprvé vydána v roce 1973

v nakladatelství Sixty-Eight Publishers v Torontu. Třetí vydání knihy z roku 2003 obsahuje obrazovou přílohu a plné znění některých jmen a názvů v ediční poznámce (MARGOLIOVÁ-KOVÁLYOVÁ, Heda: *Na vlastní kůži*. Praha, Academia 2003. 221 s.). Viz též ZÍDEK, Petr: Svědectví Hedy Margoliové-Kovályové. *LN*, 10. 12. 2010, s. 12.

KOVÁŘ, Pavel: *Otec kulak, syn zelený baron. Příběh Haškova selského rodu a obrázky ze života Úhonic*. Praha, Riopress 2004. 174 s.

Vyprávění Jindřicha Haška (*1934), člena selské rodiny ze středočeské obce Úhonic. V knize zachyceny vzpomínky J. Haška na dobu násilné kolektivizace zemědělství v 50. letech (ztráta rodinného majetku, vyloučení ze studií a nucený pobyt na státním statku na Osoblažsku) i na život v dalších desetiletích (do roku 2004). Na závěr zařazeny informace o historii Úhonic. Obrazové přílohy.

KRAJINA, Vladimír: *Vysoká hra. Vzpomínky*. Praha, EVA – Milan Nevole 1994. 238 s.

Paměti předního účastníka protinacistického odboje a poúnorového generálního tajemníka ČSNS Vladimíra Krajiny (1905–1993), zahrnující období od uzavření Mnichovské dohody do roku 1990 (pozornost soustředěna zejména na události druhé světové války a léta 1945–1948). Soupis zkratk, krycích názvů a jmen II. domácího a zahraničního odboje, fotografie. Rukopis z autorova pověření zpracoval Jiří Doležal.

KRÁTKÝ, Stanislav: *K plnosti. Rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*. Brno, Cesta 2004. 239 s.

Životopisný rozhovor s knězem Stanislavem Krátkým (*1922) mimo jiné o jeho aktivitách po únoru 1948 (podílel se na tajném vzdělávání kněží), zatčení (1958) a věznění ve Valdicích (propuštěn 1960). Na závěr připojeny vzpomínky a dojmy několika osobností vztahující se k působení P. S. Krátkého. Součástí publikace jsou přeepsané a přetištěné dobové materiály, černobílé fotografie. (Viz též MAZANEC, Jan: Nejhorší je neudělat to, co udělat můžu. Rozhovor s mikulovským proboštem Stanislavem Krátkým. *KT*, 2.–8. 11. 2004, č. 45, s. 12. – Úryvky z knihy *K plnosti*.)

KRATOCHVIL, Antonín: *Žalují I. Stalinská justice v Československu*. Praha, Česká expedice – Dolmen 1990. 277 s.

Celkem třísvazkové dílo rozhlasového redaktora, novináře a spisovatele Antonína Kratochvila (*1924) [†2004] *Žalují* dokumentuje praktiky StB, fungování justice a situaci ve vězeňských zařízeních v Československu bezprostředně po únoru 1948 a v 50. letech minulého století, všimá si rovněž otázky rehabilitací probíhajících v letech šedesátých. Autor shromáždil a vydal svědectví zveřejňovaná převážně v průběhu roku 1968 a v první polovině roku 1969 v oficiálních sdělovacích prostředcích, zejména tištěných (*Literární listy, Obrana lidu, Svobodné slovo, Zemědělské noviny* a další). První svazek obsahuje texty svědčící o poměrech ve věznici na Hradčanech (tzv. Hradčanském domečku), Ruzyni, Borech, Leopoldově, na Mírově a v trestaneckých pracovních táborech na Jáchymovsku. Dále obsahuje články týkající se vyšetřovacích metod StB a vybraných politických procesů včetně procesu „Milada Horáková a spol.“ Svazek poprvé vydán v exilu v roce 1973.

KRATOCHVIL, Antonín: *Žalují II. Vrátit slovo umlčeným*. Praha, Česká expedice – Dolmen 1990. 247 s.

Publikace se zaměřuje na politické procesy, které v 50. letech proběhly s představiteli českého kulturního života, zahrnuje články, rozhovory a zprávy týkající se osudu Jana Zahradníčka, Zdeňka Rotrekla, Václava Renče, Josefa Knapa, Josefa Kostohryze, Josefa Palivce, Závaře Kalandry, Niny Svobodové, Jiřiny Štěpničkové a řady dalších. Přílohy (znění zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, zákona č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce, a zákona č. 165/1950 Sb., na ochranu míru). Poprvé vydáno v exilu v roce 1975.

KRATOCHVIL, Antonín: *Žalují III. Cesta k Sionu*. Praha, Česká expedice – Dolmen 1990. 276 s.

Závěrečný svazek trilogie A. Kratochvila je věnován pounorové sovětizaci československého školství a tažení komunistického režimu proti církvím (umučení P. Josefa Toufara, likvidace řeckokatolické církve,...), zvláštní oddíl se dotýká případu Babice. Publikace obsahuje jmenný rejstřík společný všem třem svazkům; poprvé byla vydána v exilu v roce 1977.

Kronika kolektivizace malé vesnice. Zápisky mladočovského rolníka Jana Boštíka o životě v letech 1945–1959. Praha, ÚSD AV ČR 2008. 131 s.

Přepsané a formálně upravené zápisky Jana Boštíka (1903–1981), rolníka a písmáka z východočeské obce Mladočov (kopie originálu uložena v SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli). V knize zachycen průběh kolektivizace zemědělství v Mladočově v 50. letech 20. století. Život Jana Boštíka přibližuje úvodní text jeho syna Josefa Boštíka. Vydáno v rámci interní edice Studijní materiály ÚSD AV ČR v počtu 60 výtisků.

Kronika šumavských hvozdů. Vyprávění o osudech lidí komunistického zla z padesátých let. Vimperk, Papyrus 1998. 287 s.

Publikace zachycující svědectví účastníků III. odboje a obětí komunistického režimu z oblasti Šumavy a Pošumaví. Zpracováno Josefem Pekem. V knize mimo jiné otištěny články z časopisu *Věrní zůstali*, vydávaného pražskou pobočkou KPV, a jeho přílohy *Pieta*. Černobílé fotografie, ilustrace Jana Vaňka.

KUKAL, Karel: *Deset křížů*. Praha, Nová Inspirace 1993. 110 s.

Karel Kukal (*1927) vzpomíná na nezdařený pokus o útěk z trestaneckého pracovního tábora X (tzv. Dvanáctky) na Hornoslavkovsku, jehož se osobně zúčastnil (z jedenáctičlenné skupiny vězňů, která se pokusila v říjnu roku 1951 uprchnout, bylo devět lidí usmrceno; jeden z příslušníků SNB byl popraven za údajné napomáhání k útěku; další z vězňů – Zdeněk Štich – utrpěl těžkou újmu na zdraví). Černobílé fotografie, přetištěné písemné dokumenty.

KUKLOVÁ-JÍŠOVÁ, Božena: *Krásná nemá paní*. Praha, ARSCI 2002. 157 s.

Božena Kuklová-Jíšová (*1929) vzpomíná na své spoluvězeňkyně z 50. let (Dagmar Šimkovou, Růženu Vackovou, Vlastu Charvátovou a řadu dalších). B. Kuklová, provdaná Jišová, byla v roce 1954 z politických důvodů odsouzena k desetiletému vězení (propuštěna na amnestii roku 1960). Text prokládán fotografiemi. (Viz též sbírka poezie KUKLOVÁ-JÍŠOVÁ, Božena: *Verše psané za mříží*. Praha, ARSCI 1996. 79 s.)

LANGEROVÁ, Žo: Vtedy v Bratislave. Môj život s Oskarom L. Bratislava, Albert Marenčin Vydavateľstvo PT, SNM – Múzeum židovskej kultúry 2007. 223 s.

Paměti Žofie Langerové (1912–1990), manželky komunistického funkcionáře Oskara Langera (1907–1966) odsouzeného v souvislosti s procesem s Rudolfem Slánským k dvaadvaceti letům vězení (propuštěn 1960). Obrazová příloha. Kniha poprvé vydána v roce 1979 v londýnském nakladatelství André Deutsch Limited pod názvem *Convictions* s podtitulem *Memories of a Life share with a Good Communist*.

LEŠANOVSKÝ, Karel: Se štítem a na štítě. Nezradili skautský slib. Praha, ÚDV 2000. 279 s.

Kniha o perzekuci českého skautingu ze strany komunistického režimu sepsaná na základě svědectví řady pamětníků (autor vycházel především z informací získaných z dotazníku rozeslaného pronásledovaným skautům a skautkám). Publikace obsahuje seznam členů skautské organizace, kteří byli v letech 1948–1989 z politických důvodů trestně stíháni, připojen je soupis pramenů a literatury k danému tématu. Písemné a obrazové přílohy.

LEVORA, Vladimír – DVOŘÁKOVÁ, Zora: Ze stalinských gulagů do československého vojska. Praha, Hříbal 1993. 246 s.

Vzpomínky Vladimíra Levory (*1921), účastníka protinacistického odboje, jenž prošel sovětskými věznicemi a lágry a později se jako příslušník československé vojenské jednotky v SSSR zúčastnil bitvy u Sokolova a Slovenského národního povstání. V 50. letech byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen k osmnácti měsícům vězení. Kniha je literární úpravou textu, který V. Levora sepsal po roce 1989.

LONDON, Artur: Doznání. V soukolí pražského procesu. Praha, Československý spisovatel 1990. 472 s.

Artur London (1915–1986), bývalý náměstek ministra zahraničních věcí a jeden ze čtrnácti odsouzených v procesu „Rudolf Slánský a spol.“, vzpomíná na své zatčení (1951), výslechy, soudní přelíčení [Praha, 20.–27. 11. 1952] a následné věznění (odsouzen na doživotí,

propuštěn v roce 1956). Text vyšel poprvé ve francouzštině (Paříž, Gallimard 1968), v Československu vydán o rok později (Praha, Československý spisovatel 1969).

LONDON, Artur: *K pramenům doznání. Motáky z ruzyněské věznice z roku 1954.* Brno, Doplněk 1998. 84 s.

Publikace obsahuje přepis dvou motáků, napsaných Arturem Londonem v ruzyněské věznici v období od konce roku 1953 do května 1954. Z věznice byly vyneseny Londonovou ženou Lise a později se staly pramenem knihy *Doznání*. A. London v nich popisuje své zážitky z vyšetřovací vazby, poodhaluje zákulisí přípravy monstrprocesu s „Rudolfem Slánským a spol.“. Do knihy zařazen text Lise Londonové o pobytu jejího manžela v Moskvě a ve Španělsku ve 30. letech. Přeloženo z francouzštiny.

LUKEŠ, Jan: *Hry doopravdy. Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou.* Praha – Litomyšl, Paseka 1998. 333 s.

Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou (1928–1997). Jednotlivé etapy života K. Pecky jsou zachyceny v chronologickém pořadí (do roku 1993), jedna z kapitol se věnuje období Peckova věznění komunistickým režimem (v roce 1949 odsouzen v zinscenovaném procesu k jedenácti letům těžkého žaláře, trest si odpykával na Kladně, Jáchymovsku a v Bytízu u Příbrami, propuštěn 1959). Připojena bibliografie a filmografie K. Pecky a soupis článků a publikací Jana Lukeše o díle K. Pecky. Obrazové přílohy.

LUKEŠ, Jan: *Srdcerváč. Rozhovor se spisovatelem a scénáristou Jiřím Stránským.* Havlíčkův Brod, Hejkal 2005. 139.

Rozhovor se spisovatelem a bývalým politickým vězněm Jiřím Stránským (*1931). První část knihy zachycuje život J. Stránského od narození do prvního zatčení v roce 1953, následuje oddíl zaměřený na dobu věznění v 50. letech, život po propuštění v roce 1960, opětovné zatčení a uvěznění (1973–1975), závěrečná část je věnována dalším osudům J. Stránského od propuštění z vězení koncem roku 1975 do doby vydání publikace (2005). Součástí monografie rozhovory s režiséry Hynkem Bočanem a Petrem Nikolaevem. Text prokládán obrazovými přílohami; na závěr připojena bibliografie a filmografie J. Stránského.

LUKEŠ, Jan: *Stalinské spirituály. Zkušenost politických vězňů 50. let v české próze.* Praha, Český spisovatel 1995. 173 s.

Portréty pěti politických vězňů komunistického režimu 50. let – Jiřího Hejdy (1895–1985), Jiřího Muchy (1915–1991), Karla Pecky (*1928) [†1997], Jiřího Stránského (*1931) a Jana Beneše (*1936) [†2007]. Každý portrét je rozdělen do dvou oddílů – za životopisnou částí následují úvahy J. Lukeše nad literárním dílem sledovaných osobností založeným na jejich vězeňské zkušenosti. Autor mimo jiné vychází z vlastních rozhovorů s výše uvedenými spisovateli (s výjimkou J. Hejdy). Na závěr připojena výběrová bibliografie.

MÁDR, Oto: *V zápasech za Boží věc. Vzpomínky, texty a rozhovory.* Praha, Vyšehrad 2007. 263 s.

Publikace věnovaná osobnosti katolického kněze a vězně komunistického režimu Oty Mádra (*1917) [†2011]. Kniha je rozdělena do šesti částí: Vzpomínky (text zaznamenaný podle vyprávění O. Mádra Václavem Vaškem; v letech 2006 a 2007 O. Mádrem doplněn); Rozhovory; Dokumenty (mimo jiné dopis O. Mádra z vězení adresovaný předsedovi Ústavněprávního výboru Národního shromáždění, 1964); Interpretace; Texty; Bibliografie.

MARGOLIUS, Ivan: *Praha za zrcadlem. Putování 20. stoletím.* Praha, Argo 2007. 340 s.

Architekt Ivan Margolius [*1947] vypráví o svém životě a především rodičích – překladatelce Hedě Margoliové-Kovályové a někdejším náměstkovi ministra zahraničního obchodu Rudolfu Margoliovovi, odsouzeném v procesu s Rudolfem Slánským k trestu smrti. Černobílé fotografie; citace z dopisů psaných R. Margoliiem z vězení.

MAŠÍNOVÁ, Zdena – MARTIN, Rudolf: *Čtyři české osudy. Tragický úděl rodiny Mašínovy.* Praha – Litomyšl, Paseka 2001. 312 s.

Vzpomínky Zdeny Mašínové ml. (*1933), sestry Josefa a Ctirada Mašínů, na svoji babičku Emmu Novákovou, matku Zdeny Mašínovou a strýce Ctibora Nováka. Závěrečná kapitola je věnována sledování Zdeny Mašínové ml. Státní bezpečností v 50. a 60. letech. Součástí textu přepis vězeňské korespondence Z. Mašínové st. a C. Nováka. Obrazová příloha.

MEZNÍK, Jaroslav: *Můj život za vlády komunistů (1948–1989)*. Brno, Matice moravská 2005. 329 s.

Vzpomínky historika Jaroslava Mezníka (*1928) [†2008] zachycující jeho život v období komunistického režimu v Československu. J. Mezník vystudoval historii a archivnictví na FF MU v Brně, základní vojenskou službu vykonával od roku 1953 u technických a Pomocných technických praporů, v letech 1956–1971 působil na Historickém ústavu (později Ústavu československých a světových dějin) ČSAV, kde se zabýval středověkými dějinami. V době pražského jara vstoupil do Československé strany socialistické, za svoji opoziční činnost proti režimu byl v letech 1972–1974 vězněn, poté směl vykonávat pouze dělnické profese, stal se signatářem Charty 77. Obrazová příloha.

MIKULÁŠEK, František: *Za zdi a bez zdi*. Praha, Řád 2009. 135 s.

Vzpomínky bývalého politického vězně, jezuita P. Františka Mikuláška [*1913] (†1993). F. Mikulášek byl v rámci vykonstruovaného procesu s představiteli církevních řádů „Machalka a spol.“ (31. 3.–5. 4. 1950) odsouzen k devítiletému trestu odnětí svobody, vězněn byl mimo jiné ve Valdicích, na Mírově a v Rtyni v Podkrkonoší (propuštěn 1959).

MUCHA, Jiří: *Studené slunce*. Praha, Orbis 1991. 174 s.

Prozaické dílo spisovatele a novináře Jiřího Muchy (*1915) [†1991] zachycující autorovy vzpomínky na období, které strávil v komunistických pracovních táborech 50. let (roku 1951 zatčen a následně ve vykonstruovaném procesu odsouzen k šestiletému vězení, [propuštěn 1955]). Poprvé vydáno v roce 1968.

NOVÁK, Jan: *Zatím dobrý. Mašínovi a největší příběh studené války*. Brno, Petrov 2004. 776 s.

Beletristické zpracování osudů Josefa Mašína st. a jeho synů Josefa a Ctirada. Autor práce – americký spisovatel českého původu Jan Novák (*1953) – čerpal především z rozhovorů se sourozenci Mašínovými a z jejich soukromého archivu. Přeloženo z anglického rukopisu *So Far So Good*. Černobílé fotografie.

ONDOK, Josef Petr: *Muklovský Vatikán*. Brno, CDK 2007. 135 s.

Vzpomínky kněze Josefa Petra Ondoka (1926–2003) na dvanáct let prožitých v komunistických věznicích a lágrech (v roce 1951 zatčen, ve vykonstruovaném procesu odsouzen k sedmnáctiletému žaláři, vězněn na Mírově, v Leopoldově, Valdicích, několik let nucen zpracovávat uranovou rudu v táboře L na Jáchymovsku). Součástí knihy černobílé fotografie, přetištěné a přepsané dobové dokumenty.

OPASEK, Anastáz: *Dvanáct zastavení. Vzpomínky opata břevnovského kláštera*. Praha, Torst 1997. 344 s.

Někdejší opat břevnovského kláštera Jan Anastáz Opasek (1913–1999) zachycuje události svého života od dětství do konce 60. let 20. století. J. A. Opasek byl v roce 1950 odsouzen v zinscenovaném procesu s „agenty Vatikánu“ na doživotí, po propuštění z vězení (1960) pracoval jako dělník, roku 1968 odešel do exilu, usadil se v západním Německu, do vlasti se vrátil v roce 1990. Kniha opatřena černobílými fotografiemi a přetištěnými písemnými dokumenty. (K působení J. A. Opaska v exilu viz též tematická dvoustrana Katolického týdeníku: *KT*, 18.–24. 8. 2009, č. 34, s. 4.–5.)

PALKOSKOVÁ-WIESENBERGEROVÁ, Albína: *Nebyl to jen sen*. Praha, LUXPRESS [1991]. 85 s.

Novinářka a pedagožka Albína Palkosková-Wiesenbergerová (*1908) [†2002] vzpomíná na dobu svého věznění v letech 1949–1960 (v roce 1949 zatčena a následně odsouzena v politickém procesu k patnácti letům odnětí svobody, propuštěna roku 1960 v rámci prezidentské amnestie). Černobílé fotografie.

PALKOSKOVÁ-WIESENBERGEROVÁ, Albína: *Tři životy. Osudy žen staropražského rodu*. Praha, Nakladatelství B. Just – PLUTO, Pražské nakladatelství J. Poláčka 1998. 430 s.

Bývalá politická vězeňkyně Albína Palkosková-Wiesenbergerová (*1908) [†2002] zaznamenává životní příběhy příslušníků tří generací své rodiny (prarodičů Erasma a Anny

Regnerových, jejich dcery Emmy, provdané za právníka a šachistu Emila Palkosku, na závěr pak osud jejich dcery Albíny, tedy osud vlastní). Text prokládán černobílými fotografiemi.

PECKA, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis.* Praha, Zvon 1996. 311 s.

Vlastní životopis kněze a pedagoga Dominika Pecky (1895–1981). Autor vzpomíná na své mládí, pedagogické působení v Jihlavě a Brně, dobu strávenou ve vězení a na život po propuštění (v roce 1954 zatčen a v politickém procesu odsouzen k trestu dvouapůlročního odnětí svobody, který si odpykával ve Valdicích – propuštěn 1955; roku 1958 opět zatčen a následně odsouzen ke čtrnáctiměsíčnímu žaláři – vězněn na Mírově, propuštěn 1960). Černobílé fotografie.

PECKA, Dominik: *Z deníku marnosti.* Brno, Atlantis 1993. 247 s.

Vzpomínky katolického kněze Dominika Pecky (1895–1981) na dobu svého věznění v 50. letech.

PECKA, Karel: *Motáky nezvěstnému.* Brno, Atlantis 1990. 399 s.

Děj dvoudílného románu se odehrává v trestaneckých pracovních táborech 50. let 20. století. Próza vychází z autorovy osobní zkušenosti vězně komunistického režimu [K. Pecka (1928–1997) byl v roce 1949 zatčen a v politickém procesu odsouzen k jedenácti letům odnětí svobody, trest si mimo jiné odpykával na Jáchymovsku a Bytízu u Příbrami].

PECKA, Karel: *Na co umírají muži.* Praha, Mladá fronta 1968. 141 s.

Soubor povídek z prostředí komunistických lágrů (*Útěk, Nejenom chlebem, Ruce, Pokoj lidem dobré vůle, Lehké chmýří pampelišky, Jeden obyčejný den, Měsíční světlo, Konfrontace*).

PLICHTA, Alois: *Pravda o Babicích.* Brno, Salve Regina 2001. 106 s.

Publikace sestavená na základě svědectví a materiálů shromážděných JUDr. Aloisem Plichtou (1905–1993), členem rodiny Plichtovy, těžce postižené perzekucemi rozpoutanými po střelbě

v babické škole 2. 7. 1951. Kniha rozdělena do tří částí: I. Vlastní svědectví, II. Svědectví účastníků, III. Souvislosti. Obrazová příloha.

PODSEDNÍK, Josef: *Kronika mého života*. Brno, Archiv města Brna 2000. 188 s.

Vzpomínková kniha Josefa Podsedníka (1903–1990), někdejšího národněsocialistického politika a předsedy Ústředního národního výboru města Brna (1946–1948). V první části knížky autor vzpomíná na své dětství a mládí, dobu okupace a první poválečná léta (mimo jiné pojednává o odsunu německého obyvatelstva z Brna), ve druhé části popisuje svůj život po únoru 1948 (zbaven funkce v ÚNV, v září 1948 zatčen a následujícího roku v politickém procesu odsouzen k osmnáctiletému žaláři, vězněn na Borech, v Leopoldově, Mírově a Valdicích, propuštěn 1963). V závěrečné kapitole se J. Podsedník vrací ke svému životu v 60. letech (1968 zvolen předsedou přípravného výboru K 231 v Brně). Černobílé fotografie.

***Polibky v drátech. Výběr z korespondence mukla Františka Morávka*. [Česko 2009.] 43 s.**

Kniha obsahuje přepsané dopisy (převážně motáky), verše a kresby vězně komunistického režimu Františka Morávka (*1913). F. Morávek působil po druhé světové válce jako jednatel ústředního výboru Československého Orla, v roce 1948 byl zatčen a následujícího roku ve vykonstruovaném procesu se skupinou „Koukal a spol.“ odsouzen k dvanáctiletému vězení (po odvolání trest zvýšen na patnáct let odnětí svobody); následující roky strávil v řadě věznic a pracovních táborů, mimo jiné na Jáchymovsku (propuštěn 1957). Fotografie, faksimile dokumentů.

PRAŽÁKOVÁ, Hana: *Nadějí tu žijem. Memoárový román*. Havlíčkův Brod, Hejkal 2001. 143 s.

Biografický román zachycující osudy spisovatele Františka Křeliny (1903–1976) a jeho rodiny v 50. letech 20. století (F. Křelina byl roku 1951 zatčen a později odsouzen v procesu „Václav Prokůpek a spol.“ k dvanáctiletému vězení, propuštěn byl v rámci amnestie v roce 1960). Autorkou románu dcera F. Křeliny Hana Pražáková (*1930) [†2010]. V knize citován rozsudek nad F. Křelinou a jeho dopisy z vězení.

PŘIDAL, Jan: *Konec selského stavu na Olomoucku. Čas násilí – doba temna. Na památku rolníků na Hané v Olomouckém kraji – obětí násilné socializace vesnice v letech 1948–1960.* [Česko], Společnost pro minulost venkova [2009]. 148 s.

J. Přidal (*1921) pojednává o kolektivizaci zemědělství na Olomoucku, přibližuje osudy místních rolníků a jejich rodin perzekvovaných komunistickým režimem (opírá se o vzpomínky pamětníků a písemné dokumenty). Součástí práce jsou jmenné seznamy pronásledovaných zemědělců (sestaveny pro někdejší okresy Olomouc, Prostějov, Přerov, Kojetín, Hranice a Litovel). Text prokládán obrazovým materiálem (fotografie, písemnosti).

PŘIDAL, Jan: *Konec selského stavu na Prostějovsku.* Praha, JANUA 2007. 94 s.

Autor mapuje průběh kolektivizace zemědělství na Prostějovsku, uvádí konkrétní případy pronásledovaných rolníků. Na závěr připojen seznam perzekvovaných zemědělců z okresu Prostějov. Obrazové přílohy (fotografie, dokumenty).

RAMBOUSEK, Ota: *Jenom ne strach (vyprávění Ctirada Mašína).* Praha, Nezávislé tiskové středisko 1990. 174 s.

Kniha koncipovaná jako vyprávění Ctirada Mašína o odbojové činnosti jeho otce Josefa Mašína st. a dalších členů rodiny v době druhé světové války, o protikomunistickém odboji, do nějž se s bratrem Josefem zapojili po únoru 1948, a útěku přes východní Německo do Západního Berlína v roce 1953. Černobílé fotografie.

RAMBOUSEK, Ota: *S prstem na spoušti.* Praha, Primus 1997. 186 s.

Patnáct povídek tematicky čerpajících z autorovy zkušenosti účastníka III. odboje, vězně komunistického režimu a exulanta (kniha rozdělena do tří částí – Agenti a kopečkáři, Vabank, Vzpomínání za Velkou louží). Černobílé fotografie.

REISER, Arnošt: *Útěk. Paměti 1920–1991.* Praha, Academia 2003. 217 s.

Světově uznávaný chemik Arnošt Reiser (*1920) vzpomíná na své dětství strávené v Praze, mládí poznamenané židovským původem (pobyt v terezínském ghettu a koncentračních

táborech v Osvětimi a Friedlandu), zaznamenává své životní osudy po skončení druhé světové války a v 50. letech (studium a práce na VŠCHT), přibližuje okolnosti svého útěku z Československa v roce 1960, ve zkratce pojednává o svém životě v exilu. Z anglického originálu přeložil Jiří Vaněk. Obrazová příloha.

REJTHAR, Stanislav: *Dobří vojáci padli... Ze vzpomínek válečného pilota*. Praha, Ostrov 2002. 303 s.

Životní příběh plk. Stanislava Rejthara (1911–1977). V knize přiblíženo jeho působení v protinacistickém odboji (pilotem 313. československé stíhací perutě RAF, účastníkem SNP) i perzekuce ze strany komunistického režimu, jíž byl po roce 1948 vystaven. Text vychází z vyprávění S. Rejthara zaznamenaného Vladimírem Beránkem, Olgou Bezděkovou-Rejtharovou a Vlastou Rejtharovou. Součástí publikace je obrazová příloha, bibliografie a jmenný rejstřík.

RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie. Svědectví přímého účastníka*. Brno, Atlantis 1995. 302 s.

Svědectví čelného politika národněsocialistické strany Huberta Ripky (1895–1958) o cestě KSČ k uchopení moci v letech 1945–1948. H. Ripka zastával od roku 1945 do 25. 2. 1948 post ministra zahraničního obchodu, krátce po únorovém převratu odešel do exilu, kde zaznamenal svůj pohled na situaci v poválečném Československu. Kniha vyšla ve francouzském (1949) a anglickém (1950) překladu.

ROBEŠ, Bohumil: *Čas likvidace. Vzpomínky z vězení 1953–1967*. Brno, Akademické nakladatelství CERM 2002. 78 s.

Bohumil Robeš (*1930) vzpomíná na dobu svého pobytu v komunistických pracovních táborech a věznicích (v roce 1954 odsouzen za činnost v protikomunistické odbojové skupině SODAN, vězněn na Jáchymovsku, v Leopoldově a na Borech). Na závěr zveřejněn přepis autorova vězeňského deníku (Leopoldov, 1964). Fotografie, dokumenty. Vězeňský deník a doplněné vzpomínky zařazeny rovněž do publikace ROBEŠ, Bohumil: *Věčný prolog*. Praha, Galén [2010]. 272 s.

ROBEŠ, Bohumil: *Věčný prolog*. Praha, Galén [2010]. 272 s.

Knihy rozdělena do pěti částí, z nichž první (Čas likvidace) zachycuje vzpomínky Bohumila Robeše (*1930) na jeho věznění v 50. a 60. letech (1953 zatčen a následujícího roku odsouzen za účast v protikomunistické odbojové skupině SODAN, propuštěn 1967). Následuje výběr z autorovy vězeňské poezie a přepis jeho vězeňského deníku (Leopoldov, 1964), dále přednášky a články z období po roce 1989; na závěr zařazeno několik autorových povídek. Doslov Jaroslav Hutka. Fotografie, dokumenty. Viz též ROBEŠ, Bohumil: *Prosévání času (Sedmihran)*. Výběr veršů z let 1973–2009. Brno, Akademické nakladatelství CERM 2010. 49 s.

ROMAN, Petr: *Vlečen pod šibenici. Dokumentární biografie*. Zlín, Atelier IM 1996. 199 s.

Autor knihy, někdejší bojovník proti komunistickému režimu Milan B. Havlín (*1928) [†2007], vystupující pod pseudonymem Petr Roman, pojednává o svém zatčení (1949), politickém procesu, v němž byl Státním soudem v Brně odsouzen k trestu smrti (trest později změněn na doživotní vězení) a o svém pobytu v komunistických vězeňských zařízeních, v nichž strávil čtrnáct a půl roku života. Součástí publikace Rejstřík věznic, koncentráků a pracovních komand; mapa (Československé věznice a koncentráky 1948–1968). Kniha byla poprvé vydána v Kanadě v roce 1989. (O protikomunistické odbojové činnosti M. B. Havlína, jež předcházela jeho zatčení, viz HAVLÍN, Milan B.: *Cesty do exilu*. Luhačovice, Atelier IM 2006. 237 s.)

ROTTENBORN, Oldřich – BOBEK, František: *Skauti za mřížemi totality*. Praha, Ostříž [1993]. 77 s.

Vzpomínky bývalých politických vězňů-skautů O. Rottenborna a F. Bobka na činnost ve skautském hnutí po roce 1948 a represe, kterým byli spolu s dalšími členy Junáka vystaveni (poprvé odsouzeni v roce 1953, podruhé o dva roky později, trest si odpykávali v pracovních táborech při uranových dolech, propuštěni byli na amnestii v roce 1960). Obrazová příloha.

RUML, Karel: *Z deníku Vlaku Svobody*. Brno, Barrister & Principal 2001. 141 s.

Nymburský rodák Karel Ruml (*1928) líčí formou deníkových záznamů své zážitky z let 1948–1951, činnost v protikomunistickém odboji (působil jako kurýr) a útěk do Bavorska tzv. Vlakem Svobody, kterému se 11. 9. 1951 podařilo přejet hranice Československa (třicet pět cestujících se poté rozhodlo zůstat ve svobodném světě, sedmdesát tři se vrátilo zpět. K. Ruml byl jedním z několika pasažérů, kteří byli do útěku předem zasvěceni). Obrazová příloha.

SLÁNSKÁ, Josefa: *Zpráva o mém muži*. Praha, Nakladatelství Svoboda 1990. 212 s.

Vzpomínková kniha Josefy Slánské (*1913) [†1995], manželky bývalého generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského, odsouzeného v politickém procesu k trestu smrti (monstrproces s „vedením protistátního spikleneckého centra“, Praha 20.–27. 11. 1952). Na úvod zařazeny úryvky z dobového tisku (50., 60. léta) vztahující se k osobě R. Slánského, následují vlastní vzpomínky J. Slánské pokrývající období let 1929–1968. Na závěr připojen rozhovor, který autorka poskytla časopisu *Reportér*. Fotografie.

SMUTNÝ, Jaromír: *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha, Mladá fronta 1996. 339 s.

Publikace je rozdělena do dvou částí. V *Únorovém převratu 1948* podává někdejší kancléř prezidenta Edvarda Beneše Jaromír Smutný (1892–1964) svědectví o situaci na Pražském hradě v době únorové krize a v několika následujících týdnech (do abdikace E. Beneše v červnu 1948), druhou část tvoří Smutného text *Němci v Československu a jejich odsun z republiky*. V úvodu Josefa Tomeše zaznamenány základní údaje o životě J. Smutného. Obrazové přílohy.

SOUKUP, Josef: *Vesnice v letargii*. Vizovice, Lípa 1994. 143 s.

Beletrizující zpracování průběhu a důsledků násilné kolektivizace zemědělství v 50. letech. (J. Soukup se narodil v roce 1919 v rodině středního zemědělce, po únoru 1948 byl vyloučen z vysokoškolských studií, v roce 1967 odešel do německého exilu.) Kniha prokládána ilustracemi Oldřicha Páleníčka.

STODOLA, Ivan: *Smutné časy, smutný dom*. Za kultu. Bratislava, Tatran 1969. 200 s.

Autobiografická kniha, v níž slovenský lékař a spisovatel Ivan Stodola [1888–1977] zachycuje dobu svého protiprávního věznění v 50. letech 20. století (I. Stodola byl v únoru 1953 odsouzen k osmiletému vězení za údajnou sabotáž, senát Nejvyššího soudu v červenci 1953 trestný čin překvalifikoval a stanovil nový trest čtyřletého odnětí svobody). Autor na závěr ve stručnosti popisuje svůj život po propuštění (kniha dokončena v červenci 1968).

ŠIMKOVÁ, Dagmar: *Byly jsme tam taky*. Praha, Monika Vadasová-Elšíková, Karavana 2007. 135 s.

Vzpomínky politické vězeňkyně Dagmar Šimkové (1929–1995) na čtrnáct let strávených v komunistických věznicích. D. Šimková byla zatčena v roce 1952, žaloba ji vinila z výroby a rozšiřování ilegálních letáků a ukrývání dvou hledaných osob, odsouzena byla na patnáct let vězení. Po propuštění (1966) žila v Písku, v roce 1968 odešla do australského exilu. V knize mimo jiné vzpomíná na své spoluvězeňkyně Růženu Vackovou, Dagmar Skálovou a Ninu Svobodovou.

ŠIMON, Jiří: *Ukradený domov. Jak se žilo na vesnici ve 40. a 50. letech*. Praha, Knižní klub 2008. 111 s.

Vzpomínky Jiřího Šimona (*1936) [†2008], dlouholetého pedagoga Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy. Autor vzpomíná zejména na léta strávená na statku ve Veselé u Mnichova Hradiště, odkud byla jeho rodina v roce 1953 v souvislosti s probíhající kolektivizací násilně vystěhována. Úvodní slovo napsal Arnošt Lustig. Text prokládán černobílými fotografiemi, připojen rodokmen autorových předků.

TAJOVSKÝ, Bohumil Vít: *Člověk musí hořeti. Rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera*. Praha, Torst 2001. 608 s.

Vzpomínky opata želivského kláštera B. V. Tajovského (1912–1999) zachycené formou rozhovoru. Publikace mapuje celý jeho život včetně období stráveného v komunistických věznicích (roku 1950 v politickém procesu odsouzen k dvacetiletému žaláři, vězněn na Pankráci, Mírově, ve Valdicích a Leopoldově, propuštěn na amnestii v roce 1960). Do publikace zařazeny vzpomínky významných osobností na B. V. Tajovského a přepisy archivních dokumentů. Obrazová příloha. Autorem předmluvy Jan Anastáz Opasek.

Úseky polojasna. Vzpomínky Jiřího Loewyho. Praha, NLN 2005. 259 s.

Vzpomínky politika a novináře Jiřího Loewyho (1930–2004), jež vznikaly v letech 2002–2003 jako e-mailový rozhovor s historikem Tomášem Zahradníčkem. J. Loewy se po únoru 1948 zapojil do protikomunistické odbojové činnosti, byl zatčen a v politickém procesu odsouzen k šestiletému vězení. V roce 1969 odešel do exilu (Rakousko, SRN), byl činný v exilové sociální demokracii, vydával časopis *Právo lidu*. Doslov ke knize napsala manželka J. Loewyho Dana Loewyová. Publikace opatřena černobílými fotografiemi.

VACULÍK, Pavel: Komunistická perzekuce šlechty. Praha, Baset 2004. 133 s.

Publikace o osudech šlechty v období komunismu. Autor předkládá medailony 31 šlechtických rodin, jež sestavil převážně na základě vzpomínek jejich příslušníků. Na závěr podává shrnující informace o postavení šlechty v Československu v meziválečném období, za okupace a následně v letech 1945–1989; zmiňuje se o restitučních sporech a obnově zámků a dalších památek po sametové revoluci.

VÁHALA, Rastislav: Smrt generála. Praha, Melantrich 1992. 189 s.

Autor rozebírá pozadí a průběh vykonstruovaného procesu s divizním generálem Heliodorem Píkou (1897–1949), jenž byl v lednu 1949 odsouzen Státním soudem v Praze k trestu smrti a v červnu téhož roku popraven. Obhájce H. Píky JUDr. R. Váhala [*1910] (†1988) podává osobní svědectví o soudním přelíčení i posledních chvílích H. Píky před popravou. Přibližuje své úsilí o generálovu rehabilitaci. Na závěr připojen rozhovor s dcerou R. Váhaly Leou Rathausovou. Citace z dobových dokumentů, černobílé fotografie, fotokopie archiválií.

VÁŠKO, Václav: Ne vším jsem byl rád. Vlastní životopis. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2001. 399 s.

Vlastní životopis Václava Vaška (*1921) [†2009], katolického aktivisty a autora publikací zabývajících se osudem katolické církve v Československu po roce 1945. V. Vaško mimo jiné vzpomíná na své působení na československém velvyslanectví v Moskvě po druhé světové válce a na pobyt v komunistických lágrech a věznicích v 50. letech minulého století.

VEVERKOVÁ, Emilie: *Znovu bych mu ruku podala!* Středokluky, Zdeněk Susa 2004. 151 s.

Autorka vzpomíná na své dětství a mládí a především na déle než třicet let trvající manželství s národněsocialistickým politikem a novinářem, vězněm nacistického a komunistického režimu Josefem Veverkou (1903–1971). Na závěr zařazen článek Jiřího Loewyho o J. Veverkovi, původně uveřejněný 28. 3. 2003 v *Lidových novinách*. Obrazová příloha.

VLČEK, Vojtěch: *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel. Rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948–1989.* Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2006. 398 s.

Kniha rozhovorů s patnácti duchovními perzekvovanými v období komunistického režimu v Československu. Na autorovy otázky odpovídají František Adamec, Josef Cukr, Václav Dvořák, Miloslav Frank, Radim Hložánka, Antonín Huvar, Stanislav Lekavý, František Lízna, Oto Mádr, František Pevný, Karel Pilík, Josef Valerián, Josef Veselý, Martin František Vích, Jan Zemánek. Černobílé fotografie, přetištěné dobové dokumenty.

VOHRYZKA-KONOPA, F. J.: *Venkov v temnu. Násilná socializace čs. zemědělství.* New York – Mnichov, Mezinárodní rolnická unie 1989. 175 s.

Exulant, pracovník Rádia Svobodná Evropa, F. J. Vohryzka-Konopa (František Vohryzka alias Josef Konopa) přibližuje na základě shromážděných dokumentů a svědectví okolnosti násilné kolektivizace zemědělství v Československu. Kniha je rozdělena do tří částí, první se zaměřuje na metody uplatňované komunistickým režimem v průběhu tzv. socializace československého venkova, druhá pojednává o sporech v oblasti zemědělské vědy (lysenkismus kontra mendelismus), třetí přibližuje aktivity zemědělců v době pražského jara a informuje o zájmu západního světa o situaci rolníků v komunistických zemích v 80. letech. Předmluva Z. F. Šedivý. Poprvé vydáno v Mnichově v roce 1986.

VRKOČOVÁ, Ludmila (ed.): *Svědectví. Osudy politických vězňů 1947–1976.* Praha, Ludmila Vrkočová 2007. 328 s.

Svědectví dvaceti devíti politických vězňů komunistického režimu (Pravomil Raichl, Josef Lesák, Růžena Kamarádová, Julie Hrušková, Augustin Bubník, Zdeněk Čerovský...). Z velké části přepisy rozhlasových pořadů, jež Ludmila Vrkočová natočila pro Rádio Svobodná Evropa (pořad *Otázky naší doby*) a Český rozhlas (*A léta běží, vážení; Osudy*). Černobílé fotografie.

VYDRA, Stanislav: *Jeden z prvních*. [Neratovice, Stanislav Vydra] 2000. 120 s.

Knihaznamenává osudy skautského aktivisty Martina Rybáře (*1919 Strakonice) od 30. let minulého století do roku 1948, kdy byl rozhodnutím akčního výboru odvolán z funkce zástupce národního správce pro výrobu a provoz u chebské firmy R. Seiler a spol. Text prokládán fotografiemi, na závěr připojeny fotokopie dokumentů.

VYSLOUŽIL, Karel: *Famo-o. Monstrproces v Olomouci v červnu 1950*. Vizovice, Lípa 2010. 91 s.

Autor přibližuje okolnosti zinscenovaného procesu se skupinou Famo-o (**F**ara, **M**orava, **o**dpor!), který proběhl v Olomouci ve dnech 7.–10. 6. 1950. Karel Vysloužil [*1927] v něm byl senátem Státního soudu, oddělení Brno odsouzen k dvacetiletému vězení, trest si odpykával ve věznici na Borech a v táboře Vojna u Příbrami. V knize srovnávány skutečné aktivity skupiny (výroba a šíření protistátních letáků členy lidovecké mládeže v někdejší politickém okrese Kojetín během první poloviny roku 1948) s vykonstruovanými činy uvedenými ve vyšetřovacích spisech StB. Obsahuje autorovy vzpomínky na dobu věznění, verše, kresby, fotokopii dokumentu.

WIENER, Jan: *Bojovník. Vždy proti proudu*. Praha, NLN 2007. 147 s.

Publikace zachycující životní osudy Jana Wienera (*1920) [†2010], bojovníka proti nacismu (radionavigátorem a střelcem 311. československé bombardovací perutě RAF), vězně komunistického režimu (1950–1955 pobyt v pracovním táboře nedaleko Kladna) a exulanta (1965 odchod do USA). Fotografická příloha.

ZÁBRANOVÁ, Jiřina: *Ohlédnutí*. Praha, Torst 1994. 342 s.

Vzpomínková kniha matky básníka Jana Zábrany. J. Zábranová (1903–1974) vystudovala učitelský ústav a poté působila na několika školách na Humpolecku. Stala se členkou národněsocialistické strany, v níž po druhé světové válce zastávala významné funkce. V roce 1949 byla zatčena Státní bezpečností a následujícího roku odsouzena v jednom z procesů navazujících na monstrproces s Miladou Horákovou. Černobílé fotografie.

ZEMANOVÁ-MAZALOVÁ, Josefa Anna: *Budou-li mlčet oni, rozkvílí se kamení. Třetí odboj na Moravě.* [Vlastním nákladem.] 308 s.

Osudy politických vězňů komunistického režimu zaznamenané na základě anketních odpovědí. Jména řazena abecedně. Připojen oddíl věnovaný represivnímu aparátu, slovník pojmů, informace o souzených skupinách a vězeňských zařízeních. Černobílé fotografie.

ZÍBAL, Pavel: „Šéfe, znáte Želiv...?“ Olomouc, Matice cyrilometodějská 2006. 173 s.

Vzpomínky kněze Pavla Zíbala [1922–2008] na perzekuci ze strany komunistického režimu v prvních letech po únoru 1948, zejména na dobu strávenou v internačním táboře v Želivě a následně v Hájku u Kladna. Na závěr připojen jmenný seznam duchovních internovaných v Želivě a vzpomínka biskupa Karla Otčenáška.

Články, rozhovory

BADAL, Milan – NERUŠIL, Josef: Hvězda, která nezapadla. O době i o sobě hovoří čerstvě oceněný Zdeněk hrabě Sternberg. *KT*, 1.–7. 11. 2005, č. 45, s. 12.

Rozhovor se Zdeňkem Sternbergem (*1923), příslušníkem starobylého šlechtického rodu, o jeho výchově, studiu práv, pobytu u PTP, práci horníka a kulísáka, emigraci (1968) a návratu do vlasti. (Rozhovor vznikl v souvislosti s udělením medaile za Zásluhy II. stupně, již Z. Sternberg převzal v roce 2005 z rukou prezidenta Václava Klause).

BADAL, Milan – NERUŠIL, Josef: Obnovovat tvář člověka. S básníkem Zdeňkem Rotreklem o tradici, literatuře i štěstí. *KT*, 18.–24. 10. 2005, č. 43, s. 12.

Rozhovor se Zdeňkem Rotreklem (*1920), básníkem a bývalým politickým vězněm. Z. Rotrekl byl v roce 1949 zatčen a v zinscenovaném procesu odsouzen k trestu smrti, který byl později změněn na doživotí. Po propuštění (1962) pracoval jako dělník, v roce 1968 byl rehabilitován a mohl dokončit vysokoškolská studia. V období normalizace působil v disidentském hnutí.

BLAŽEK, Petr: Každý dobrý skutek musí být po zásluze potrestán. Panelová diskuse s Janem Brojem, Ivo Feierabendem a Ivanem Dejmallem. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 303–320.

Záznam panelové diskuse, jež proběhla na mezinárodní konferenci *Kolektivizace venkova v Československu a středoevropské souvislosti 1948–1960* (září 2007). Zachyceny vzpomínky Jana Broje na otce Stanislava Broje (jeho osudům je ve sborníku věnován zvláštní příspěvek, viz BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: „Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi.“ Sedlák..., s. 156–182) a vzpomínky Iva Feierabenda, jenž hovořil o svém otci – národohospodáři, politikovi a poúnorovém exulantovi Ladislavu Karlu Feierabendovi. Ivan Dejmal mimo jiné přiblížil poměry, které v 60. letech panovaly na Vysoké škole zemědělské v Praze.

BLAŽEK, Petr: „Odsoudil mě vojenský soud.“ Panelová diskuse s odpírači vojenské služby. In **BLAŽEK, Petr (ed.):** *A nepozdvihne meč... Odpírání vojenské služby v Československu 1948–1989.* Praha, Academia 2007, s. 241–273.

Záznam panelové diskuse s lidmi, kteří v různých obdobích komunistického režimu odmítli vykonávat vojenskou službu. Své motivy k tomuto kroku, reakce okolí, soudní postih, dobu věznění a průběh rehabilitace přiblížili Michal Habiňák, Štefan Fördös, Ladislav Kirilenko, Ladislav Šmejkal (všichni členy náboženské skupiny Svědkové Jehovovi) a Jan Hrabina (člen ČCE).

CIESLAR, Jiří – CIESLAR, Jiří Š.: „Víc ze mě už asi nevymandlujete...“. Vzpomínka na dvě výrazné křesťanské osobnosti. *KT*, 24.–30. 4. 2007, č. 17, příl. *Perspektivy*, s. IV.

Bývalý politický vězeň, kněz Josef P. Ondok (1926–2003) vzpomíná na dobu svého věznění (odsouzen k sedmnáctiletému trestu odnětí svobody, který si odpykával na Mírově, Jáchymovsku, v Leopoldově a Valdicích; propuštěn 1963) a zejména na osobnost duchovního Antonína Mandla, s nímž se ve výkonu trestu seznámil.

CÍSAŘ, Jaroslav: Žádná fikce se nekoná. *Grand biblio* 3, 2009, č. 10, s. 4–6.

Rozhovor se spisovatelem Jiřím Stránským (*1931) o literátech, které potkal v době svého věznění v 50. letech, spolupráci s filmovými studii na Barrandově a událostech souvisejících s jeho funkcí prezidenta Českého centra Mezinárodního PEN klubu (1992–2006) a předsedy Rady Národní knihovny ČR (1995–1998). Připojen životopisný medailon J. Stránského. Fotografie.

CUHRA, Jaroslav nejml.: „Tak žádné strachy, Bůh je s námi...“. Opožděné laudatio k nedožitým narozeninám statečného křesťana a vězně dvou totalit. *KT*, 17.–23. 1. 2006, č. 3, příl. *Perspektivy*, s. IV.

Laudatio na architekta Jaroslava Cuhru (1904–1974), účastníka protinacistického odboje, který byl v roce 1948 zatčen StB a následně odsouzen k dvanáctiletému žaláři. V roce 1961 byl odsouzen na dalších osm let (obviněn z organizování křesťanskodemokratické strany údajně plánující státní převrat).

DOLEŽAL, Miloš: Krompáč a lopata – na to jsem odborník... Rozhovor s jezuitským knězem Josefem Cukrem, vězněm obou totalit. *KT*, 14.–27. 12. 2004, č. 51–52, příl. *Perspektivy*, s. IV.

Rozhovor s Josefem Cukrem (*1917) o jeho věznění v Terezíně a na Pankráci za druhé světové války, pobytu u PTP a v komunistických věznicích a pracovních táborech (v roce 1953 odsouzen v zinscenovaném procesu k jedenáctiletému trestu odnětí svobody, který si odpykával na Mírově a Jáchymovsku).

DOLEŽAL, Miloš: Moje kobylka mě poznala... Rozhovor s hospodářem Josefem Cichrou (nar. 1919), válečným odbojářem a vězněm komunistických žalářů. *KT*, 11.–17. 7. 2006, č. 28, příl. *Perspektivy*, s. IV.

Josef Cichra se narodil na Moravském Slovácku, vyrůstal na statku v Boršově u Kyjova. Za druhé světové války se zapojil do protinacistického odboje. Po únorovém převratu se neúspěšně pokusil uprchnout na Západ, v roce 1953 byl zatčen a odsouzen k dvaceti pěti letům vězení (poskytl úkryt Štěpánu Gavendovi, který uprchl z Leopoldova); na svobodu byl propuštěn roku 1964. (Viz též DOLEŽAL, Miloš: Klidné svědomí. *KT*, 24.–30. 7. 2007, č. 30, příl. *Perspektivy*, s. II. – Vzpomínka na Josefa Cichru otištěná v souvislosti s jeho úmrtím [†květen 2007].)

DOLEŽAL, Miloš: Neztratit klid a zachovat rozvahu. Životní příběh kněze žijícího pod tlakem dvou totalitních režimů. *KT*, 5.–11. 8. 2008, č. 32, příl. *Perspektivy*, s. II, III.

Článek mapující životní dráhu Bohumila Buriana (1904–1958), faráře z Velkého Meziříčí. Mimo jiné popsán způsob nátlaku krajských a okresních církevních tajemníků na kněze spravující farnosti koncem 40. let 20. století a v následujícím desetiletí.

DOLEŽAL, Miloš: Pevné spánky a hřejivé oči... Za opatem kláštera premonstrátů v Želivě Vítem Bohumilem Tajovským. *LN*, 21. 12. 1999, s. 11.

Vzpomínka M. Doležala na Víta Bohumila Tajovského (*1912), opata želivského kláštera, jenž byl v roce 1950 zatčen Státní bezpečností a ve vykonstruovaném procesu odsouzen k

dvacetiletému žaláři. Po propuštění (1960) nesměl s výjimkou období konce 60. let vykonávat kněžské povolání, do úřadu opata se znovu vrátil po roce 1989. Článek vyšel krátce po smrti Víta Bohumila Tajovského [†11. 12. 1999]. (K osobnosti V. B. Tajovského viz též texty v rámci tematické dvoustrany Katolického týdeníku: *KT*, 8.–14. 12. 2009, č. 50, s. 4–5.)

DOLEŽAL, Miloš: „Podala se ruka a bylo vše stvrzeno...“. Rozhovor se sedlákem Aloisem Denemarkem. *KT*, 5.–11. 10. 2004, č. 41, příl. Perspektivy, s. IV.

Vzpomínky Aloise Denemarka (*1917) na dobu okupace (rodina Denemarkova z Dolních Vilémovic na Třebíčsku pomáhala parašutistům, kteří spáchali atentát na Reinharda Heydricha) a perzekuce v období komunismu (A. Denemark byl jako „vesnický boháč“ odsouzen k tříletému vězení, po propuštění sloužil u PTP).

DOLEŽAL, Miloš: Říkali mi babický vrah... Rozhovor s P. Josefem Valeriánem, duchovním z Moravce, pamětníkem babických událostí a vězněm komunistických kriminálů. *KT*, 13.–19. 12. 2005, č. 51, příl. Perspektivy, s. IV.

Josef Valerián [*1925] působil v době babických událostí jako kaplan v Jaroměřicích nad Rokytnou pod vedením kněze Jana Podveského. V roce 1951 byl internován v Želivě, později převezen do Hájku u Opavy; sloužil u PTP. V roce 1963 byl za „slovní podvracení republiky“ odsouzen k dvouapůlročnímu vězení.

DOLEŽAL, Miloš: Tvůj v Kristu Josef Toufar... Rozhovor s Janem Zmrhalem (nar. 1928) o kněžství Josefa Toufara a jeho mučednické smrti. *KT*, 24.–30. 11. 2009, č. 48, příl. Perspektivy, s. IV.

Vzpomínky Josefa Zmrhala z Číhoště na kněze Josefa Toufara, umučeného na počátku roku 1950 během vyšetřování tzv. číhošťského zázraku. J. Zmrhal se s J. Toufarem osobně seznámil v roce 1948, v době, kdy navštěvoval kněžský seminář v Hradci Králové. V rozhovoru popisuje osobnost P. Toufara, situaci v Číhošti na přelomu let 1949 a 1950, vlastní zatčení a výslechy.

DOLEŽAL, Miloš: Ty roky mě zpevnily a proměnily... Rozhovor s P. Jaroslavem Karlem – mimo jiné i o tajném svěcení ve valdickém kriminále. *KT*, 30. 8.–5. 9. 2011, č. 36, příl. Perspektivy, s. IV.

P. Jaroslav Karl (*1929) vzpomíná na své mládí strávené ve skautu a na perzekuci ze strany komunistického režimu po únoru 1948 (povolán k PTP, 1952 zatčen a později v politickém procesu odsouzen k sedmnáctiletému vězení, 1960 propuštěn na amnestii, 1961 znovu zatčen a do poloviny 60. let vězněn ve Valdicích, kde tajně přijal kněžské svěcení, po propuštění působil v podzemní církvi, v roce 1990 nastoupil do duchovní správy jako děkan v Bechyni, v roce 2003 odešel do důchodu).

DRDA, Adam: Konec vesnických upírů. O kolektivizaci, kulacích a likvidaci venkova. A také o panu Stýblovi, posledním obyvateli Rajdlova statku. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 282–293.

Autor rekapituluje průběh kolektivizace venkova v Československu, obecně pasáže prokládá příběhy konkrétních rolníků. Příspěvek je prepisem rozhlasového dokumentu *Konec „vesnických upírů“*, pořadu z cyklu *Příběhy 20. století* (jeho audionahrávka je připojena ke sborníku v podobě CD).

DRDA, Adam: „S komunismem jsem nikdy nekoketovala.“ Portrét řeholnice Anny Magdaleny Schwarzové, vězeňkyně dvou totalit. *PaD* 1, 2007, č. 1, s. 180–187.

Příběh řeholnice Anny Magdaleny Schwarzové (*1921), vězeňkyně nacistického a komunistického režimu (roku 1941 byla pro svůj židovský původ deportována do terezínského ghetta; v roce 1953 zatčena a o rok později odsouzena v zinscenovaném procesu se skupinou „Hošek a spol.“ k jedenáctiletému vězení; v období normalizace sledována Státní bezpečností; v roce 1985 byl A. M. Schwarzové umožněn odchod do kláštera Řádu bosých karmelitánek v Krakově). Obrazový doprovod. Součástí časopisu audionahrávka rozhlasového dokumentu o A. M. Schwarzové z cyklu *Příběhy 20. století*.

DRDA, Adam: Zažil trénink bachařů. *LN*, 15. 7. 2011, příl. Pátek LN, s. 18–21.

Příběh Ivana Kieslingera (*1928), aktivního účastníka II. a III. odboje. Autor přibližuje mládí I. Kieslingera strávené ve skautském oddíle, jeho účast na Pražském povstání a protikomunistické aktivity po únorovém převratu (v roce 1948 odsouzen k šestiměsíčnímu trestu odnětí svobody za šíření ilegálního časopisu, následujícího roku byl za podíl na plánovaném protikomunistickém povstání odsouzen k šestnácti letům vězení, v důsledku bití a následné korekce na táboře Rovnost těžce onemocněl, v roce 1954 mu byla ze zdravotních důvodů udělena milost). Obrazový doprovod.

DUSOVÁ, Johana: Nevézt se s proudem. Rozhovor Johany Dusové s Milenou Šimsovou. *Protestant XVIII*, 2007, č. 4, s. 1, 3.

Milena Šimsová [*1932] vzpomíná na svá studia historie a archivnictví na FF MU v Brně, schůzky evangelické mládeže v 50. letech a na život s evangelickým farářem Janem Šimsou, signatářem Charty 77 a politickým vězněm. Rozhovor vznikl v rámci literární soutěže studentů středních škol *Za oponou zapomnění* [vyhlášené v rámci programu *Jeden svět na školách*].

FORMÁNKOVÁ, Pavlína: „Dosud nedosáhl takového stupně převýchovy, aby si zasloužil dobrodiní dělnické třídy.“ Rozhovor s Helenou Bobkovou o životě s nálepkou „dcera nepřítele státu“, převýchově pětasedmdesátiletého tatínka a unikátním projektu studentů FAMU. *DaS XXX*, 2008, č. 12, s. 18–20.

Rozhovor s Helenou Bobkovou, dcerou politického vězně Václava Procházky z Hořic, který byl v roce 1954 ve zmanipulovaném procesu odsouzen k osmiletému vězení. H. Bobková vzpomíná na chvíle otcova zatčení, návštěvy ve vězení, existenční obtíže, kterými rodina v důsledku jeho odsouzení trpěla. Na závěr shrnuje aktivity občanského sdružení Dcery 50. let, jehož je členkou (www.dcery.cz). K rozhovoru připojen text Pavlíny Formánkové o dokumentech studentů FAMU zachycujících svědectví třiceti sedmi dcer politických vězňů.

FRIČOVÁ, Lidmila: Kněz je knězem v každé době. Životní pout' politického vězně P. Vítězslava Kozy ve vzpomínkách jeho sestry. *KT*, 26. 2.–3. 3. 2008, č. 9, s. 8.

Rozhovor s Libuší Stěhulovou, sestrou bývalého politického vězně Vítězslava Kozy. V. Koza (1923–1988) byl v roce 1948 vysvěcen v Římě na kněze, vrátil se do Československa a začal působit jako kaplan v Příbrami. V roce 1949 byl zatčen a o rok později v zinscenovaném procesu odsouzen k patnáctiletému vězení (propuštěn 1961).

FRÝDL, Miloslav: Musí tu po nás zůstat pravda... *Český týdeník*, 12.–15. 1. 1996, č. 107, s. 24.

Portrét Leopolda Färbra [*1928], účastníka protinacistického odboje, jenž byl v roce 1950 v souvislosti s výrobou a šířením ilegálních letáků zatčen a odsouzen na šestnáct let odnětí svobody. L. Färber prošel několika komunistickými věznicemi a pracovními tábory, v druhé polovině 50. let byl podmíněčně propuštěn. Po odchodu do důchodu se začal soustavně věnovat již dříve zahájenému shromažďování vzpomínek bojovníků proti nacistickému a komunistickému režimu.

FRÝDL, Miloslav: Prožil jsem tři životy, říká Jaroslav Šišpera. *Český týdeník*, 11.–13. 6. 1996, č. 150, s. 16.

Jaroslav Šišpera [*1920] působil za druhé světové války jako letec v Británii, po válce se vrátil s manželkou (Angličankou) a dětmi do Československa. V roce 1950 se s rodinou pokusil přejít hranice do Rakouska, byl zatčen a odsouzen k jedenácti letům odnětí svobody. Ve vězení strávil více než šest let života.

GÁLIS, Radek: Bachař mi zakázal i hubičku od dcerky. Víra byla to jediné, co mě v kriminále drželo, říká dvaadevadesátiletý Jakub Blacký z Chodska. *KT*, 15.–21. 4. 2008, č. 16, s. 12.

Rozhovor s Jakubem Blackým (*1915) [†2009], bojovníkem proti nacismu a komunismu, bývalým politickým vězněm (po únoru 1948 pomáhal rodinám perzekvovaných osob; založil ilegální „Křesťanskou demokratickou stranu“; byl několikrát zatčen, v roce 1954 ve vykonstruovaném procesu odsouzen k osmnáctiletému žaláři; vězněn v Plzni, Praze, Mírově a Valdicích).

GÁLIS, Radek: Nemyslím si, že bych udělala něco mimořádného, řekla sestra Marie Akvinela v posledním rozhovoru pro Katolický týdeník. *KT*, 20.–26. 11. 2007, č. 47, s. 12.

Rozhovor s Marií Akvinelou (občanským jménem Ludmilou Loskotovou, 1923–2007), řeholnicí z Kongregace Školských sester de Notre Dame, mimo jiné o její internaci v Broumově a práci s postiženými dětmi v Horní Poustevně v severních Čechách v době komunistického režimu.

GÁLIS, Radek: Občas zatoužím po solidaritě z kriminálu. S mons. Václavem Dvořákem o hnědé i rudé totalitě. *KT*, 13.–19. 4. 2004, č. 16, s. 12.

Rozhovor s duchovním Václavem Dvořákem (*1921) [†2008] o totálním nasazení v rakouském Linci v době druhé světové války a životě v období komunismu (po únoru 1948 pomáhal lidem přecházet hranice, byl zatčen a odsouzen za velezradu, sedm let strávil ve Valdicích, Plzni, Českých Budějovicích a Svatoňovicích).

GÁLIS, Radek: Rány jsou školné, které si Bůh vybral za naše zkušenosti. *KT*, 12.–18. 1. 2010, č. 3, s. 12.

Rozhovor s katolickým knězem Antonínem Huvarem (1922–2009) o více než desetiletém období, které strávil v komunistických věznicích a pracovních táborech při uranových dolech [A. Huvar byl v roce 1947 vysvěcen v Olomouci na kněze, následujícího roku byl zatčen a odsouzen ve vykonstruovaném procesu].

GÁLIS, Radek: „Říkejte mi táto a já vám budu říkat děti“. „Aby mě Pán Bůh přijal na milost“ – přál si P. Martin František Vích v posledním rozhovoru pro *KT*. *KT*, 28. 10.–3. 11. 2008, č. 44, s. 12.

Rozhovor s bývalým politickým vězněm, knězem Martinem Františkem Víchem (1921–2008) o letech strávených v komunistických věznicích a lágrech (v roce 1953 zatčen a následně v politickém procesu odsouzen k desetiletému žaláři, trest si mimo jiné odpykával na Tmavém dole v Rtyni v Podkrkonoší). (Viz též DOLEŽAL, Miloš: Na víčko vyryl tvář Krista... Rozhovor s Martinem F. Víchem, farářem ve starobylé Dobrši a Česticích. *KT*, 29. 2. 2004, č. 9, příl. Perspektivy, s. 3.)

GÁLIS, Radek: Sdíleli jsme společný osud a společné nebezpečí. Čestmír Šikola za války seskočil na území protektorátu a odeslal stovky depeší. *KT*, 26. 5.–1. 6. 2009, č. 22, s. 12.

Rozhovor s plukovníkem Čestmírem Šikolou (1919–2008), účastníkem druhého odboje a politickým vězněm. Č. Šikola byl radiotelegrafistou paraskupiny Clay vysazené v roce 1944 na území protektorátu Čechy a Morava. Po únoru 1948 odmítl opustit Československo, byl zatčen a v zinscenovaném procesu odsouzen na dva a půl roku vězení. (Viz též ŠIMEK, Michal: Čestmír Šikola – rytíř bez bázně a hany. *KT*, 8.–14. 4. 2008, č. 15, příl. Perspektivy, s. III. – Vzpomínka na Čestmíra Šikolu uveřejněná v souvislosti s jeho úmrtím [†29. 2. 2008].)

GÁLIS, Radek: Slíbili jsme si, že umřeme v létě. Rozhovor s tvůrcem plzeňské meditační zahrady Lubošem Hruškou, který přerušila jeho smrt. *KT*, 17.–23. 7. 2007, č. 29, s. 12.

Rozhovor s bývalým politickým vězněm Lubošem Hruškou (1927–2007) o jeho zážitcích z vězení (po únoru 1948 odsouzen v politickém procesu k osmnáctiletému trestu odnětí svobody; propuštěn 1960), realizaci plzeňského Památníku obětem zla a o vyrovnávání se se zločiny komunismu. (Viz též HRUŠKA, Luboš: Smyslem mého života je Bůh. *KT*, 20.–26. 7. 2004, č. 30, příl. Doma, s. b. – L. Hruška ve stručnosti popisuje zážitky z vězení a okolnosti budování Památníku obětem zla. HORNÍK, Jan: „Každý nese svůj kříž.“ Portrét plukovníka Luboše Hrušky, tvůrce meditační zahrady Památník obětem zla. *PaD* 2, 2008, č. 1, s. 183–190.)

HÁJEK, Vít: Král Šumavy? Já na hranicích jen přicmrndával. *KT*, 21.–27. 6. 2011, č. 26, s. 12.

Rozhovor s bývalým politickým vězněm Františkem Zahrádkou (*1930) o jeho dětství a mládí, odbojové činnosti po roce 1948 (tisk protistátních letáků v rámci skautského hnutí, do něhož se po skončení druhé světové války zapojil; převádění ohrožených osob přes hranice do Bavorska). F. Zahrádka dále vzpomíná na své zatčení a dobu strávenou ve věznicí na Borech a v lágrech při uranových dolech na Jáchymovsku a Příbramsku (odsouzen k dvacetiletému vězení, po třinácti letech propuštěn). Na závěr krátce hodnotí dobu po roce 1989.

HANZLÍK, Jan: Svoboda měl Brežněva zastřelit. S Lubošem Dobrovským o iluzi komunismu, mytí oken a především o tom, proč se Rusko nestalo jeho srdeční záležitostí. *PaD* 3, 2009, č. 2, s. 64–71.

Rozhovor s publicistou a politikem Lubošem Dobrovským (*1932) o tom, jak prožíval únor 1948 a srpen 1968, o jeho práci v Československém rozhlase (1958–1968), o životě v době normalizace (signatářem Charty 77), působení na ministerstvu zahraničí na počátku 90. let (účastníkem jednání o odchodu sovětských vojsk) a jeho vztahu k Ruské federaci. Obrazový doprovod.

HORÁČKOVÁ, Alice: Nejsem dědek, co skuhrá. *MF Dnes*, 13. 8. 2011, příl. Víkend, s. 24–27.

Rozhovor se spisovatelem a bývalým politickým vězněm Jiřím Stránským (*1931) vydaný při příležitosti jeho osmdesátých narozenin. J. Stránský vzpomíná na svoji zesnulou manželku, hovoří o době, kterou strávil v komunistických věznicích a pracovních táborech, zmiňuje svoji minulou i současnou literární tvorbu. (Viz též ŠVAGROVÁ, Marta: Příběhy z lágru si „posílám“, říká spisovatel a scénárista Jiří Stránský v předvečer svých osmdesátin. *LN*, 6. 8. 2011, s. 9.)

CHALUPOVÁ, Zita: Křížová cesta vede z kriminálu na popraviště. S disidentem a evangelickým farářem Janem Šimsou o Velikonocích, napadení veřejného činitele a křesťanství bez přídomků. *KT*, 18.–24. 3. 2008, č. 12, s. 12.

Jan Šimsa (*1929) vystudoval Komenského evangelickou bohosloveckou fakultu, od 50. let byl sledován a vyslýchán StB. Rozhovor zaměřen zejména na disidentské období jeho života (signatář Charty 77, v roce 1978 odsouzen k osmi měsícům vězení za údajné napadení veřejného činitele).

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti I. Nezlomný bratr Račanský. *Husita* 4, 2006, č. 6, s. 12–15.

Autor se zaměřuje na perzekuci někdejšího člena národněsocialistické strany JUDr. Františka Račanského (1900–1988). F. Račanský byl v roce 1949 zatčen a následujícího roku odsouzen v jednom z politických procesů navazujících na monstrproces s „M. Horákovou a spol.“ Součástí článku fotografie.

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti II. Alois Mach. *Husita* 5, 2007, č. 1, s. 12–15.

Článek věnovaný osudu faráře CČS(H) Aloise Macha (1904–1962) z Hostic, odsouzeného v politickém procesu „Oldřich Bukal a spol.“ (1952) k tříletému žaláři. (V odvolacím řízení mu byl trest zvýšen na pět let odnětí svobody.) Zároveň s A. Machem byla k šesti měsícům vězení odsouzena i jeho manželka Bohuslava Machová. Text prokládán fotografiemi.

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti III. Oldřich Bukal a spol. *Husita* 5, 2007, č. 2, s. 10–14.

Autor se zabývá okolnostmi politického procesu s duchovním CČS(H) Oldřichem Bukalem a dalšími obviněnými, převážně členy CČS(H). Soudní přelíčení se odehrálo ve dnech 26.–28. 2. 1952 v Olomouci, Státní soud – oddělení Brno při něm vynesl tresty odnětí svobody od jednoho roku do osmnácti let. Součástí článku černobílé fotografie.

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti IV. Jindřich Hanuš. *Husita* 5, 2007, č. 3, s. 12–15.

Příběh Jindřicha Hanuše, faráře CČS(H), jenž byl v roce 1959 zatčen a za údajné pobuřování proti republice odsouzen k osmiměsíčnímu vězení. Trest si odpykával ve věznici na Mírově, po propuštění nesměl několik let vykonávat duchovenskou činnost, po roce 1989 byl rehabilitován. Text provázen fotografiemi.

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti V. Josef Kosinka. *Husita* 5, 2007, č. 4, s. 10–14.

Životní osudy Josefa Kosinky, duchovního CČS(H) v Novém Městě nad Metují. J. Kosinka byl v roce 1974 zatčen a obviněn z hospodářské kriminality, po třiceti sedmi dnech strávených ve vazbě za dosud nevyjasněných okolností zemřel. Autor nastiňuje politické důvody zatčení J. Kosinky, sleduje průběh jeho vyšetřování. Černobílé fotografie.

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti VI. Zdeněk Langr. *Husita* 5, 2007, č. 5, s. 12–15.

Zdeněk Langr (1913–2003), farář ČČS(H) v Heřmanově Městci, byl v roce 1954 odsouzen v politickém procesu se skupinou „František Novotný a spol.“ (soudní přelíčení probíhalo v rámci tzv. akce Tučňák, postihující členy předúnorové národněsocialistické strany). Krajský soud v Pardubicích mu vyměřil trest šesti let odnětí svobody, který si Z. Langr odpykával v Rtyni v Podkrkonoší. Text prokládán fotografiemi.

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti VII. Miluška Havlůjová. *Husita* 5, 2007, č. 6, s. 12–14.

Článek přibližuje život Milušky Havlůjové (*1929), jež byla za údajný pokus o pobuřování proti republice a pokus vyzvědačství odsouzena Krajským soudem v Praze k pětiletému žaláři. Autor mimo jiné popisuje průběh výslechů M. Havlůjové – v době zatčení matky čtrnáctiměsíčního syna. Zmíněn je i osud jejího otce Jaroslava Pompla, účastníka protinacistického odboje a politického vězně komunistického režimu. V článku otištěna fotografie M. Havlůjové.

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti VIII. Metoděj Cyril Metelka. *Husita* 6, 2008, č. 1, s. 12–14.

Životní příběh novináře Metoděje Cyrila Metelky (1906–1993), účastníka II. a III. odboje. M. C. Metelka začal po únoru 1948 vyrábět a rozšiřovat protikomunistické letáky, v květnu téhož roku byl zatčen a následně odsouzen Státním soudem v Praze k devíti letům odnětí svobody. Vězněn byl mimo jiné v Plzni na Borech a v uranových lágrech na Hornoslavkovsku. Text doplněn fotografiemi.

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti IX. „Člověk nesmí být sám na sebe měkký.“ *Husita* 7, 2009, č. 3, s. 12–17.

Autor se věnuje osudu Evy Soukalové, rozené Čížkové (*1930), někdejší zaměstnankyně sekretariátu ČSNS. E. Soukalová byla v roce 1949 zatčena a téhož roku odsouzena ve vykonstruovaném procesu se skupinou „Bohumil Bursík a spol.“ k osmiletému žaláři. V článku jsou zachyceny její zážitky z vězení i další osudy po podmíněném propuštění v roce 1953. Text prokládán fotografiemi.

JINDRA, Martin: Strážci lidskosti X. „Zaplat’ Pánu Bohu, všechno jsem překonal“. *Husita* 7, 2009, č. 4, s. 12–16.

Jan Mečíř (*1921) byl v roce 1954 zatčen a o rok později odsouzen v zinscenovaném procesu se zaměstnanci Československých drah. Prošel několika vězeňskými zařízeními, v roce 1956 byl nečekaně propuštěn, následujícího roku se domohl osvobozujícího rozsudku. Článek doplněn fotografiemi.

KONOPA, Josef: Mučedníci komunistického temna. *Český deník*, 12. 9. 1992, s. 7.

Přetisk článku exulanta Josefa Konopy, jenž vyšel v revue *Novina* (roč. 34, listopad 1983, Cleveland, Ohio, USA). Autor přibližuje průběh násilné kolektivizace v Československu, uvádí konkrétní případy soudního postihu rolníků.

KOURA, Petr – ČERNÝ, Miroslav Kamil: „Přesvědčený sociální demokrat nemohl být členem KSČ.“ Rozhovor se Slavomírem Klabanem. *PaD* 1, 2007, č. 1, s. 104–107.

Rozhovor se sociálně demokratickým politikem Slavomírem Klabanem (*1922) [†2010] o jeho účasti v protinacistickém odboji (spolupráce s odbojovou organizací Obrana národa, podpora parašutistického výsadku Barium) a důvodech jeho odmítnutí vstoupit v roce 1948 do KSČ. V článku otištěn stručný medailon otce S. Klabana Františka Klabana (1891–1963), bojovníka proti nacismu a vězně komunistického režimu. Obrazový doprovod.

KUČERA, Jiří – JANČAŘÍK, Zdeněk: Štěpán Trochta – muž, který se nepoddal. Sto let od narození mučedníka obou totalit. *KT*, 15.–21. 3. 2005, č. 12, příl. *Perspektivy*, s. I.

Článek zabývající se osobností Štěpána Trochty (1905–1974), někdejšího litoměřického biskupa, od roku 1969 kardinála. Š. Trochta byl po únoru 1948 internován, roku 1953 zatčen a ve vykonstruovaném procesu (1954) odsouzen k dvaceti pěti letům vězení. Po propuštění (1960) byl opět internován, do úřadu litoměřického biskupa se vrátil roku 1968. Článek zaměřen na otázku údajné spolupráce Š. Trochty s StB.

LADWIGOVÁ, Karla: Po válce skauti začínali v bazénu na Karlově náměstí. *KT*, 5.–11. 4. 2011, č. 15, s. 12.

Rozhovor se Zdeňkem Zeleným (*1924) o jeho působení ve skautském hnutí od 30. let minulého století. Z. Zelený založil v roce 1945 v Praze středisko Maják, v rámci skautské činnosti se věnoval práci s handicapovanými dětmi; roku 1951 byl zatčen a za údajnou velezradu a vyzvědačství odsouzen k patnáctiletému vězení (propuštěn na amnestii v roce 1960).

LADWIGOVÁ, Karla: Tělem Páně byl kousek rohlíku v cigaretovém papírku. Rozhovor s knězem Antonínem Hýžou, bývalým politickým vězněm z Valdic. *KT*, 31. 10.–6. 11. 2006, č. 44, s. 12.

Antonín Hýža (*1924) byl za členství v ilegálním „Společenství“ založeném Vladimírem Neuwirthem odsouzen k osmnáctiměsíčnímu vězení (propuštěn 1964). Ve výkonu trestu byl tajně vysvěcen na kněze, kněžské povolání začal vykonávat v roce 1968.

LINDROVÁ, Marie: Bůh dává sílu, až když ji potřebujeme. Rozhovor s P. Františkem Kohlíčkem. *KT*, 16.–22. 11. 2004, č. 47, s. 12.

Kněz František Kohlíček (*1914) [†2007] byl v roce 1950 internován v Želivě, po několika měsících byl v politickém procesu odsouzen k osmnáctiletému trestu odnětí svobody, který si odpykával na Mírově, Jáchymovsku, v Leopoldově a Valdicích (propuštěn 1960).

MARACZI, Josef: Noční střelba do lidí na hranicích s Rakouskem v roce 1952 znemožnila naplnit uprchlíkům touhu po svobodě. *Český týdeník*, 2.–4. 4. 1996, č. 130, s. 9.

Příběh bývalého politického vězně Roberta Dukese (*1916), který byl v prosinci 1952 postřelen členy Pohraniční stráže při pokusu překročit hranice do Rakouska. R. Dukes byl odsouzen Krajským soudem v Nitře pro pokus nelegálního opuštění republiky, dva a půl roku strávil dobýváním uranu v táboře Mariánská na Jáchymovsku.

MAZANEC, Jan: Může to být dobrodružství věrnosti. S dominikánem Jiřím M. Veselým o tom, jak šel život. *KT*, 25.–31. 5. 2004, č. 22, s. 12.

Rozhovor s Jiřím M. Veselým (*1908) [†2004] o jeho působení v severní Itálii v době druhé světové války, internaci v Želivě (1950–1955) a životě po propuštění (pracoval na archeologických vykopávkách na Velehradě, roku 1968 odešel do Itálie, koncem 90. let se vrátil do kláštera dominikánů v Olomouci).

Milý příteli Václave... Václav Vaško (*26. 4. 1921 Zvolen – †20. 5. 2009 Praha). *KT*, 2.–8. 6. 2009, č. 23, příl. Perspektivy, s. I, IV.

Na bývalého politického vězně a autora řady textů o perzekuci katolické církve v období komunismu Václava Vaška vzpomínají Oto Mádr, Josef Svoboda, Tomáš Halík, Marie a Otomar Krejčovi, Miloš Doležal, Dagmar Pohunková a Karel Otčenášek.

MOTÝL, Ivan: Veterán, který se nedočkal své knihy. Čestné salvy dnes ukončí životní pouť generálmajora Josefa Řehulky, hrdiny od Tobruku i od Dukly. *MF Dnes*, 22. 2. 2002, s. B/6.

Článek připomíná životní osudy Josefa Řehulky (1915–2002), důstojníka československé armády a vězně komunistického režimu. J. Řehulka bojoval za druhé světové války na Středním východě a v SSSR, zúčastnil se bitvy o Dukelský průsmyk. Po komunistickém převratu neprošel čistkami v armádě, roku 1949 byl zatčen a následně vězněn v Mladé Boleslavi a na Mírově.

MOTÝL, Ivan: Ženy, které život poučil, koho nevolit. Svědectví žen, jež uvěznili komunisté a odtrhli je od jejich dětí, manželů a milenců. *MF Dnes*, 14. 6. 2002, s. B/8.

Článek věnovaný osudům politických vězeňkyň komunistického režimu. Na pobyt ve vězeňských zařízeních na konci 40. a v 50. letech minulého století (zejména na poměry v ženské věznici v Pardubicích) vzpomínají Božena Kalvodová a Libuše Talpová, jež byly ve vykonstruovaných procesech odsouzeny k několikaletému žaláři.

NERADOVÁ, Květoslava: Literatura za mřížemi. *Grand biblio* 3, 2009, č. 10, s. 11.

Stručné připomenutí autorů, v jejichž díle se odráží zkušenost pobytu ve vězení, zejména v období nacistického a komunistického režimu (Norbert Frýd, Arnošt Lustig, Jan Zahradníček, Jiří Mucha a další). Fotografie Zdeňka Rotrekla, Bedřicha Fučíka, Josefa Palivce a J. Zahradníčka.

NYKLOVÁ, Milena: Galejník a spisovatel. *Grand biblio* 3, 2009, č. 10, s. 18–19.

Autorka vzpomíná na své setkání se spisovatelem Karlem Peckou (1928–1997) v 80. letech. Zabývá se především jeho vztahem k Janu Nerudovi a Ladislavu Fuksovi. V článku jsou uvedena základní životopisná data K. Pecky (odsouzení ve zmanipulovaném procesu v roce 1949, literární činnost v 60. letech a další). Fotografie.

Oto Mádr devadesátiletý. *KT*, 13.–19. 2. 2007, č. 7, příl. Perspektivy, s. I, IV.

Osobnost katolického kněze a bývalého politického vězně Oty Mádra (*1917) [†2011] si při příležitosti jeho devadesátých narozenin připomínají Miloš Doležal, Václav Frei, Dagmar Pohunková, Petr Příhoda, Jan Sokol, Václav Vaško a Miloslav Vlk.

PACNER, Karel: Bojovník, jenž prožil několik životů. Plukovník Pravomil Raichl se po čtyřiceti letech v Americe vrátil umřít do rodné Plzně. *MF Dnes*, 6. 3. 2002, s. E/10.

Článek připomínající životní osudy Pravomila Raichla [*1921] (†2002), účastníka II. a III. odboje (za druhé světové války prošel sovětskými pracovními tábory, bojoval v řadách československé vojenské jednotky v SSSR; v roce 1947 byl v souvislosti s tzv. mosteckou špionážní aférou zatčen a na jaře 1948 odsouzen k trestu smrti, který mu byl změněn na doživotí. V roce 1952 uprchl z leopoldovské věznice do Západního Berlína, později se usadil v USA).

PALÁN, Aleš: Anastáz Opasek vždy doufal v to lepší. S P. Janem Křtitelem Kohlem o dlouhé cestě ke kněžství a na Břevnov. *KT*, 11.–17. 3. 2008, č. 11, s. 12.

Rozhovor s Janem Křtitelem Kohlem (*1928), řeholníkem břevnovského kláštera. J. K. Kohl prošel po únoru 1948 kláštery v Břevnově (stal se svědkem zatčení opata Anastáze Opaska) a

Emauzích, byl internován; tři a půl roku strávil u PTP. V roce 1973 byl vysvěcen na kněze, v 70. a 80. letech působil v Hradci Králové, Litomyšli a Svatce.

PALÁN, Aleš: Rozkaz k atentátu na Heydricha bych nedal. Život jednoho vraha nestojí za životy tolika slušných lidí, říká generál Miroslav Kácha. *KT*, 28. 8.–3. 9. 2007, č. 35, s. 12.

Rozhovor s Miroslavem Káchou (*1923) o jeho aktivitách za druhé světové války (spolupráce s organizací Obrana národa, předávání informací o výrobě v ČKD Libeň) a po únoru 1948 (členem odbojové skupiny vedené plk. Alexandrem Kordou; v roce 1949 zatčen, jedenáct let vězněn).

PALÁN, Aleš: Však se na tu zkrvavenou košili rozpomenete. *KT*, 3.–9. 11. 2009, č. 45, s. 12.

Rozhovor s katolickým duchovním Karlem Fořtem (*1921). K. Fořt byl v roce 1948 vysvěcen na kněze, stal se kaplanem ve Vimperku. O dva roky později uprchl za hranice, působil na misiích v Alžírsku, poté se usadil v Německu, kde pracoval pro Rádio Svobodná Evropa. Rozhovor se zaměřuje na události, které předcházely odchodu K. Fořta do exilu (vztahy s německým obyvatelstvem, poměry po vydání tzv. církevních zákonů v roce 1949, atmosféra v době tzv. číhošťském zázraku).

PAULAS, Jan: Aby se za minulostí nedělaly tlusté čáry. Rozhovor s válečným veteránem a politickým vězněm komunismu generálporučíkem Tomášem Sedláčkem. *KT*, 7.–13. 10. 2008, č. 41, s. 12.

Tomáš Sedláček (*1918), důstojník československé armády, uprchl na počátku druhé světové války do Francie a poté do Anglie, kde prošel výsadkářským kurzem, byl vyslán na východní frontu, zúčastnil se závěrečných bojů SNP (absolvoval pochod přes Chabenec). V roce 1951 byl zatčen a v zinscenovaném procesu [1952] odsouzen na doživotí, trest si odpykával ve Valdicích, Mírově, Leopoldově a na Bytízku. (Životopisný portrét Tomáše Sedláčka viz PLACHÝ, Jiří: Devadesátiny gentlemana s červeným baretem. *HaV* LVII, 2008, č. 1, s. 124–125.)

PAULAS, Jan: Jeden z dvanácti zpravidla zrazuje. Rozhovor s bývalým politickým vězněm a vyšetřovatelem ÚDV Adolfem Rázkem. *KT*, 3.–9. 1. 2006, č. 1, s. 12.

Adolf Rázek (*1930) se po únorovém převratu podílel na výrobě a šíření ilegálních církevních tiskovin, v roce 1954 byl odsouzen k tříletému trestu odnětí svobody, který si odpykával na Jáchymovsku. V období normalizace se zapojil do vydávání samizdatové literatury. V roce 1992 se stal pracovníkem ÚDV (nejdříve jako vyšetřovatel, později dokumentarista).

PAULAS, Jan: Zemřel Oto Mádr, neúnavný bojovník za Boží věc. *KT*, 1.–7. 3. 2011, č. 10, s. 1, 9.

Zpráva o úmrtí předního českého teologa Oty Mádra (15. 2. 1907 – 27. 2. 2011) a zároveň stručné připomenutí jeho životních osudů. Za textem otištěny vzpomínky Tomáše Halíka, Dominika Duky, Karla Skalického a dalších českých osobností na zesnulého. (Viz Šedá eminence řady ilegálních církevních aktivit. *KT*, 1.–7. 3. 2011, č. 10, s. 9.)

PAVLŮ, Tomáš: Aby dobro bylo dobro a zlo zlo. *KT*, 19.–25. 9. 2006, č. 38, příl. Perspektivy, s. II.

Vzpomínka na manžele Karolínu a Františka Boublíkovy. F. Boublík se za druhé světové války zapojil do partyzánského boje na území Francie, po únoru 1948 byl zatčen a odsouzen ve vykonstruovaném procesu. V těžkých podmínkách komunistických vězeňských zařízení strávil dvanáct let života. Jeho manželka musela mezitím čelit existenčním potížím a nátlaku ze strany StB.

PLACHÝ, Jiří: Hrdinný odbojář s kněžským kolárkem. Trnitá cesta životem P. Josefa Pojara. *KT*, 30. 1.–5. 2. 2007, č. 5, příl. Perspektivy, s. IV.

Článek věnovaný osobnosti kněze Josefa Pojara (*1914) [†1992], účastníka II. odboje (členem odbojové skupiny „Revoluční výbor“, později přejmenované na „KURÝR“) a vězně komunistického režimu (roku 1948 odsouzen ve vykonstruovaném procesu na doživotí, trest si odpykával na Borech, v Leopoldově a táboře Bytíz u Příbrami).

PLAVCOVÁ, Alena: Moje matka Milada Horáková. LN, 25. 5. 2007, příl. Pátek LN, s. 6–11.

Rozhovor s Janou Kánskou, dcerou popravené političky JUDr. Milady Horákové (1901–1950). J. Kánská hovoří o dopisech M. Horákové na rozloučenou, vzpomíná na atmosféru v době procesu, popisuje svůj život v Československu do roku 1968 a následně v USA, kam emigrovala; zodpovídá na otázky týkající se jejího vztahu ke komunistům a prožívání sametové revoluce. Kromě matky vzpomíná i na svého otce (popsán jeho útěk v roce 1949) a ostatní členy rodiny. Obrazový doprovod. (Další rozhovory s J. Kánskou viz ANÝŽ, Daniel: Vadí mi, jak tady lidé rychle zapomínají. *Hospodářské noviny*, 14.–16. 5. 2010, s. 10. BENEŠOVÁ, Hana: Máma je ničila noblesou. *Reflex*, 14. 7. 2011, č. 28, s. 56–61.)

RADOSTA, Petr: Tragický útěk. Svědectví politického vězně Jiřího Nyčkala. *Lidová demokracie*, 30. 8. 1991, s. 5.

Svědectví Jiřího Nyčkala o útěku skupiny muklů z tábora Mariánská na Jáchymovsku v roce 1950. Popis praktik příslušníků útvaru SNB Jeřáb (výhrůžky fyzickou likvidací vězňů, vražda zadrženého Daniela Štěpána). Článek je koncipován jako vyprávění J. Nyčkala, na závěr připojen komentář P. Radosty.

REIMAN, Michal: O Polym Reimanovi (pokračování). Místo vzpomínek. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. IV. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2005, s. 145–176.*

M. Reiman vzpomíná na svého otce Pavla Reimana, komunistického intelektuála a funkcionáře KSČ. Zaměřuje se na období po skončení druhé světové války, pozornost věnuje zejména působení P. Reimana na poli dějepisectví a germanistiky. (První část vzpomínek soustředěných především na dobu před rokem 1945 otištěna v druhém svazku publikace *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu* – viz REIMAN, Michal: O Poly Reimanovi (místo vzpomínek). In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. II. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2004, s. 63–83.*)

ROBEŠ, Bohumil: Holubice za léta totalitní 1948–1989. In BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957–1960. Brno, Stilus 2009, s. 198–224.

Bývalý politický vězeň a kronikář obce Holubice (dnešní okres Vyškov) Bohumil Robeš (*1930) zachycuje poměry v Holubicích v jednotlivých etapách komunistického režimu, pozornost věnuje zejména průběhu kolektivizace zemědělství v 50. letech. K textu připojen seznam bývalých politických vězňů z řad holubických občanů. Přílohy (přepsané dobové dokumenty).

SALVET, Václav: V první řadě je potřeba se za nová kněžská povolání modlit. Rozhovor s mons. Janem Machačem, bývalým správcem farnosti sv. Matěje v Praze. KT, 21.–27. 6. 2005, č. 26, s. 12.

Kněz Jan Machač (*1915) [†2009] mimo jiné vzpomíná na období po únoru 1948 (v roce 1949 zatčen za veřejné čtení pastýřského listu, téhož roku propuštěn, 1951 opět zatčen a později ve vykonstruovaném procesu odsouzen k několikaletému žaláři, propuštěn 1958) a na působení na personálním referátu pražského arcibiskupství na přelomu 60. a 70. let.

SKALICKÝ, Karel: Věrný až do morku kostí Kristu i sobě. Zastavení křížové cesty kardinála Josefa Berana. KT, 30. 6.–13. 7. 2009, č. 27–28, příl. Perspektivy, s. IV.

Pohled na osobnost kardinála Josefa Berana (1888–1969); zkrácený text příspěvku, jenž zazněl na ekumenické konferenci pořádané 13. 5. 2009 na KTF UK v Praze při příležitosti 40. výročí kardinálova úmrtí. Autor mimo jiné vychází z vlastních vzpomínek na Josefa Berana, s nímž se setkával coby jeho sekretář v Římě v druhé polovině 60. let.

STRÁNSKÝ, Stanislav: Vztahy retribučních a politických vězňů. In Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 106–108.

Stanislav Stránský ze Sdružení bývalých politických vězňů přibližuje životní podmínky v pracovních táborech při uranových dolech na Jáchymovsku, Hornoslavkovsku a Příbramsku

koncem 40. let a v letech padesátých. Všímá si postavení a vzájemných vztahů mezi politickými, retribučními a kriminálními vězni, přístupu dozorců atd.

ŠIMEK, Michal: Únor 1948 nebyl jen dílem komunistů... Rozhovor s vyšetřovatelem a dokumentaristou zločinů komunismu Adolfem Rázkem. *KT*, 22.–28. 2. 2011, č. 9, příl. Perspektivy, s. IV.

Bývalý politický vězeň a někdejší pracovník ÚDV Adolf Rázek (*1930) hovoří o příčinách únorového převratu v roce 1948, kolektivizaci zemědělství, vlastní zkušenosti politického vězně i o činnosti ÚDV po roce 1989. [A. Rázek byl v roce 1952 odsouzen za vydávání ilegálních tiskovin, trest si mimo jiné odpykával v táboře Mariánská na Jáchymovsku, propuštěn byl na amnestii v polovině 50. let; roku 1985 byl zatčen za šíření samizdatové literatury; v 90. letech působil v Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu.]

ŠIMSOVÁ, Sylva: Četba v uprchlických táborech v Německu 1948–1950. *Grand biblio* 4, 2010, č. 11/12, s. 14–15.

Sylva Šimsová přibližuje především podmínky v uprchlickém táboře Valka u Norimberku, kde strávila část života po odchodu do exilu v roce 1949. Zaměřuje se na kulturní poměry v táboře, konstatuje nedostatek tištěné literatury i snahy o její nahrazení literaturou psanou přímo uprchlíky. Text doprovázen fotografiemi.

ŠIMSOVÁ, Sylva: Na každém okamžiku záleží. (Vzpomínka na Pavla Křivského.) *Grand biblio* 3, 2009, č. 10, s. 12–13.

Autorka vzpomíná na bývalého kněze a archiváře Pavla Křivského (1912–1989), s nímž se po únoru 1948 setkávala v rámci sdružení středoškolské a vysokoškolské mládeže Kruh. V článku jsou ve stručnosti připomenuty životní osudy P. Křivského (v roce 1952 zatčen a následně ve vykonstruovaném procesu odsouzen na doživotí, propuštěn 1965) a uvedeny základní údaje o jeho literární pozůstalosti. Fotografie.

ŠTAUD, Václav: Rukovali čtyři kamarádi, domů se vrátil sám. *KT*, 2.–8. 8. 2011, č. 32, s. 12.

Rozhovor s Josefem Nosiadkem (*1924) z Píště na Hlučínsku o jeho službě ve wehrmachtu, kam byl za druhé světové války nucen narukovat (boje na východní frontě, absolvování poddůstojnické školy v Lamsdorfu), o návratu do osvobozeného Československa, působení v poválečné sociálně demokratické straně a perzekuci po únorovém převratu (mimo jiné o jednoročním věznění na počátku 60. let).

ŠTAUD, Václav: Síla bezmocných je ve víře, naději a lásce. Redemptorista P. Jan Zemánek vzpomíná na léta nesvobody, smutné Vánoce a „zvěřinec“. *KT*, 18.–31. 12. 2007, č. 51–52, s. 20.

Rozhovor s Janem Zemánkem (*1925), řeholníkem z Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, o internaci v klášteře na Hoře Matky Boží v Králíkách, životě u PTP a o době věznění (na počátku 60. let odsouzen ve vykonstruovaném procesu, čtyři roky strávil ve věznici v Mírově a Valdicích).

ŠTAUD, Václav: Trénoval jsem Emila Zátopka. Rozhovor s atletickou legendou Janem Haluzou o sportu, víře i bolestných zkušenostech s totalitou. *KT*, 19.–25. 8. 2008, č. 34, s. 12.

Jan Haluza [*1914], legendární běžec, držitel několika mistrovských titulů, byl v roce 1948 zatčen a v zinscenovaném procesu odsouzen k šestiletému trestu odnětí svobody, který si odpykával ve věznicích na Pankráci, Borech a Valdicích a lágrech na Jáchymovsku.

TEJKAL, Karel: Leopoldovský památníček Vojtěcha Klečky. Listy síly, vzdoru a naděje. *PaD* 3, 2009, č. 3, s. 71–82.

K. Tejkal přibližuje životní osudy účastníka protinacistického a protikomunistického odboje Vojtěcha Klečky (*1921), zaměřuje se na okolnosti vzniku památníku se zápisy a kresbami vytvořenými v první polovině 50. let jeho spoluvězni v Leopoldově. Druhou část článku tvoří vzpomínky V. Klečky na muže, s nimiž se v leopoldovské věznici setkal (Oldřich Vodsedálek, Jan Syrový, Stanislav Zela, Václav Renč, Zdeněk Rotrekl, František Nesvadba, Rudolf Zenkl, Mirek Kastner, Jiří Čejka, Jaroslav Čaha, Bedřich Hostička, Josef Kasal, Karel Nigrín). Text prokládán fotokopii stránek z Klečkova památníku.

TEJKAL, Karel: Vojta Klečka všecko přečká. *KT*, 19.–25. 1. 2010, č. 4, s. 12.

Bývalý politický vězeň Vojtěch Klečka (*1921) popisuje svoji činnost ve II. a III. odboji (po únoru 1948 pomáhal lidem při útěku do zahraničí, později přenášel přes hranice informace a zbraně; v roce 1949 byl zatčen a následně odsouzen k doživotnímu vězení). V. Klečka dále vzpomíná na svůj pobyt v leopoldovské věznici (v rozhovoru otištěny ukázky z jeho vězeňského památníku) a v pracovním táboře Vojna u Příbrami.

VACULÍK, Radim: Brožová-Polednová promluvila z vězení o cele, o sobě i o procesu s Miladou Horákovou. *Právo*, 30. 5. 2009, příl. *Magazín*, s. 4–11.

Rozhovor s bývalou komunistickou prokurátorkou Ludmilou Brožovou-Polednovou [*1921] o jejím pobytu v ženské věznici ve Světlé nad Sázavou, dětství a mládí, studiu práv, o únoru 1948 a politických procesech, které následovaly (pozornost věnována zejména procesu s JUDr. Miladou Horákovou, v němž jako prokurátorka vystupovala). L. Brožová-Polednová dále přibližuje svůj pohled na pražské jaro, normalizaci, sametovou revoluci a období po roce 1989. Závěrečná část rozhovoru se týká jejího vlastního procesu z prvního desetiletí 21. století, v němž byla odsouzena za vraždu v případě M. Horákové. Obrazový doprovod.

VLČEK, Vojtěch: Držel jsem v rukou zakrvácené oděvy mučedníků. Rozhovor s P. Františkem Adamcem, vacenovickým farářem a politickým vězněm komunismu. *KT*, 9.–15. 8. 2005, č. 33, s. 12.

Kněz František Adamec (*1922) byl v roce 1949 ve vykonstruovaném procesu odsouzen ke čtyřem letům a deseti měsícům vězení (trest mu byl později zvýšen na deset let). V rozhovoru vzpomíná na kruté výslechy ve vazbě v Olomouci a dobu strávenou v komunistických věznicích a lágrech (Jáchymovsko, Plzeň, Valdice, Ruzyně).

VLČEK, Vojtěch: Otvírám svatyni i své srdce všem. Povídání s P. Stanislavem Lekavým o kněžství, znovuzrození poutního místa, o rodácích a zločinech komunismu. *KT*, 28. 3.–3. 4. 2006, s. 12.

Stanislav Lekavý (*1930) byl po únoru 1948 odsouzen k dvouletému žaláři za šíření protikomunistických letáků. Několik let strávil u PTP. V roce 1979 byl tajně vysvěcen na

kněze řeckokatolického ritu (v roce 1998 vysvěcen na kněze ritu římskokatolického). (Viz též VLČEK, Vojtěch: Chtěl jsem žít i proti beznaději. Den památky obětí komunistického režimu – 27. červen. *KT*, 22.–28. 6. 2004, č. 26, s. 6. – Rozhovor s P. Stanislavem Lekavým.)

VLČEK, Vojtěch: Tma a hlad buď utvrdí, nebo zlomí. Rozhovor s mons. ThDr. Oto Mádrem, teologem, vydavatelem katolického samizdatu a bývalým politickým vězněm. *KT*, 28. 2. – 6. 3. 2006, č. 9, s. 12.

Oto Mádr (*1917) [†2011] působil před únorem 1948 jako asistent na teologické fakultě UK. Roku 1952 byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen na doživotí (propuštěn 1966). V období pražského jara se aktivně zapojil do obnovy náboženského života v Československu, za normalizace se významně podílel na vydávání katolického samizdatu (časopis *Teologické texty* a další).

VÝVODOVÁ, Monika: Milicionář s automatem na mě řval: „Vstávej, holomku!“ Rozhovor s P. Josefem Koláčkem SJ, který třicet let vedl českou sekci Vatikánského rozhlasu. *KT*, 4.–10. 11. 2008, č. 45, s. 12.

Rozhovor s knězem Josefem Koláčkem (*1929) o jeho zkušenostech s komunistickým režimem (v roce 1948 vstoupil do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova, byl internován, sloužil u PTP; tajně studoval teologii, v roce 1968 byl vysvěcen na kněze, téhož roku odešel do Rakouska, jeho dalším působištěm se stala Itálie, kde začal pracovat v české sekci Vatikánského rozhlasu).

WILKOVÁ, Scarlett: Jsem takový dobrodruh... říká bývalý major americké armády dominikán Jiří Maria Veselý. *MF Dnes*, 30. 3. 2002, s. E/6.

Článek o osudech duchovního J. M. Veselého (*1908) [†2004]; podrobněji pojednáno o jeho italském pobytu a odbojových aktivitách za druhé světové války a o zázračném uzdravení v internaci v želivském klášteře (Viz též VESELÝ, Jiří Maria: *Zázrak v Želivě*. Olomouc, Matice cyrilometodějská 1994. 111 s.)

Zaradoval jsem se... Hrst vzpomínek na mons. Antonína Bradnu (26. 11. 1922 – 19. 2. 2006). *KT*, 14.–20. 3. 2006, č. 11, příl. Perspektivy, s. I, II.

Na bývalého politického vězně, kněze Antonína Bradnu vzpomínají Josef Svoboda, Dagmar Pohunková, Marek Miškovský, Miroslava Hlaváčková a Miloš Doležal.

ŽÁRSKÁ, Monika – DUS, Jan Zeno: Asi k tomu dospěla za okupace, když byla vězněná. *Protestant XVI, 2005, č. 5, s. 1, 3.*

První část rozhovoru se Zdenou Mašínovou (*1933) a jejím manželem Rudolfem Martinem (*1914) z 31. 10. 2004. Mimo jiné zodpovídány otázky týkající se vztahu rodiny Mašínovy k ČCE, okolností vzniku knihy *Čtyři české osudy* (viz MAŠÍNOVÁ, Zdena – MARTIN, Rudolf: *Čtyři české osudy. Tragický úděl rodiny Mašínovy*. Praha – Litomyšl, Paseka 2001. 312 s.) či vzájemného poměru nacismu a komunismu.

ŽÁRSKÁ, Monika – DUS, Jan Zeno: Nemyslela jsem, že lidi budou mít tak krátkou paměť. *Protestant XVI, 2005, č. 6, s. 1, 3.*

Dokončení rozhovoru se Z. Mašínovou a R. Martinem (31. 10. 2004). Z. Mašínová v něm vyjadřuje názor na udílení vyznamenání při příležitosti státního svátku 28. října, ozřejmuje svůj postoj vůči Václavu Havlovi a Václavu Klausovi. R. Martin shrnuje hlavní události svého života včetně posunu ve vlastním nahlížení na komunistickou ideologii.

ŽÁRSKÁ, Monika – TRUSINA, Tomáš: Byla to reakce proti pokrytectví. Rozhovor s Petrem Jankovským. *Protestant XIX, 2008, č. 4, s. 1, 3–4.*

Rozhovor s evangelickým farářem Petrem Jankovským (*1927), který v roce 1950 odmítl z náboženských důvodů složit vojenskou přísahu, za což byl odsouzen k čtyřletému trestu odnětí svobody (propuštěn v roce 1953 na základě amnestie prezidenta republiky). P. Jankovský mimo jiné vzpomíná na soužití s adventisty a svědky Jehovovými v trestaneckých pracovních táborech na Jáchymovsku.

ŽÁRSKÁ, Monika: Laudatio pro Milenu Šimsovou. *Protestant XVII, 2006, č. 9, s. 5–6.*

Laudatio pro Milenu Šimsovou (*1932), laureátku Prix Irene za rok 2006 (ocenění udělovaného občanskými sdruženími Rafael Institut a Tolerance a občanská společnost za

dílo v oblasti tvorby míru mezi lidskými skupinami). Autorka nastiňuje jednotlivé etapy v životě historičky Mileny Šimsové, manželky evangelického faráře a disidenta Jana Šimsy, mimo jiné připomíná její zásluhu o převezení archivu Přemysla Pittera do Prahy a o jeho další zpracování.

ŽÁRSKÁ, Monika: Neměli ani tušení, co je stalinismus. Rozhovor s Alenou Wagnerovou. *Protestant XVII*, 2006, č. 10, s. 1, 3–4.

První část rozhovoru se spisovatelkou a publicistkou Alenou Wagnerovou [*1936] zaměřená na její dětství a mládí strávené v Brně (A. Wagnerová vystudovala biologii a pedagogiku, v 60. letech začala psát a publikovat, koncem dekády se provdala do SRN, od roku 1989 žije střídavě v Saarbrückenu a Praze). Mimo jiné odpoví na otázky týkající se dobového povědomí o zločinech stalinismu a vztahu ČCE ke komunistickému režimu.

ŽÁRSKÁ, Monika: I oni byli proti. Druhá část rozhovoru s Alenou Wagnerovou. *Protestant XVIII*, 2007, č. 1, s. 1, 3–5.

Druhá část rozhovoru s A. Wagnerovou se soustředí především na problematiku česko-německých vztahů (sudetoněmečtí antifašisté, odsun německého obyvatelstva z Československa), jíž se A. Wagnerová dlouhodobě věnuje – autorkou monografií *Odsunuté vzpomínky* [Praha, Prostor 1993], *Neodsunuté vzpomínky* [Praha, Prostor 2000].

2. 4 Různé

Monografie

FEIERABEND, Ladislav Karel: *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Volary, Stehlík 2007. 161 s.

Studie národohospodáře L. K. Feierabenda (1891–1969) o československém zemědělském družstevnictví v letech 1918–1952 (část práce věnována počátkům družstevního hnutí v českých zemích a na Slovensku v 19. století). Černobílé fotografie, srovnávací tabulky, schémata, v příloze ukázka stanov kempeličky v Okrouhlém Hradišti. Přeloženo z anglického originálu *Agricultural Cooperatives in Czechoslovakia* (New York, Mid-European Studies Center 1952).

HÁJEK, Pavel: *Jde pevně kupředu naše zem. Krajina českých zemí v období socialismu 1948–1989*. Praha, Malá Skála 2008. 161 s.

Studie zabývající se otázkou, jakým způsobem ovlivnilo čtyřicet let komunistického hospodaření českou krajinu. Autor se věnuje celkem jedenácti krajínovorným procesům – znárodnění půdy, scelování pozemků, zemědělskému družstevnictví, vylidňování venkova, přejmenování krajiny, účelovému využívání kulturně či historicky cenných staveb, zesvětštění krajiny, rozpadu pohraniční sídelní sítě, militarizaci krajiny, neplnohodnotné urbanizaci krajiny, proměně vztahu ke krajině. Snaží se objasnit, jakou roli v těchto procesech sehrál samotný komunistický režim. Součástí textu černobílé fotografie s doprovodnými komentáři.

JOHN, Roman: *Věznice Valdice v proměnách času. 1857–2007*. [Praha], Vězeňská služba České republiky 2007. 72 s.

Publikace mapující historii věznice Valdice od jejích počátků, tedy od přeměny někdejšího kláštera kartuziánů ve státní trestnici v roce 1857, do roku 2007. Černobílé a barevné fotografie. V rámci příloh seznam vybraných osobností vězněných ve Valdicích v letech

1945–1989. Vydáno při příležitosti výročí 380 let od založení kartuziánského kláštera a 150 let od založení valdické věznice.

Kol.: *Lidé, krajina a zemědělství. Z fotoarchivu Národního zemědělského muzea Praha. Praha, Profi Press 2006. 197 s.*

Obrazová publikace zachycující prostředí českého, moravského a slovenského venkova ve 20. století (snímky z fotoarchivu NZM). Autory doprovodných textů Miroslav Čeněk, Lucie Dolanská, Antonín Hájek, Václav Kasal, Jan Láznička, Pavel Novák, Jaroslav Pokorný, Berenika Políčková, Vladimíra Růžičková, Martin Slaba, Dana Strnadová, Michal Živný. Vydáno ve spolupráci s NZM.

MAREK, Pavel – BUREHA, Volodymyr: *Pravoslavní v Československu v letech 1918–1953. Příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Brno, CDK 2008. 531 s.*

Publikace sleduje dějiny pravoslavné církve v Československu v letech 1918–1953 se zaměřením na meziválečné období. V předposlední kapitole předkládají autoři nástin vývoje pravoslavné církve od konce druhé světové války do roku 1953. Na závěr studie zařazeny medailony významných představitelů pravoslaví na československém území (arcibiskup Sawatij, biskup Dositej, biskup Gorazd, arcibiskup Sergij, archimandrita Andrej, arcibiskup Vitalij, metropolita Jelevferij). Obrazová příloha.

NAVARA, Luděk – ALBRECHT, Josef: *Abeceda komunismu. Brno, Host 2010. 234 s.*

Knihla přibližuje komunistický režim v Československu v letech 1948–1989 prostřednictvím dvaceti šesti hesel, v nichž jsou v abecedním pořadí představeny fenomény jako cenzura, internace, normalizace, výjezdní doložka apod. Publikace obsahuje svědectví pamětníků, komentáře historiků, citace z archivních pramenů, ukázky z vězeňské literatury. Text prokládán obrazovým materiálem (fotografie, písemnosti), připojen jmenný rejstřík. Ke knize přiloženo DVD s filmovými dokumenty vztahujícími se k vybraným heslům.

PEJSKAR, Jožka: *Od boje [proti komunistům] ke kolaboraci. Dokumenty a záznamy o činnosti Československé strany socialistické v letech 1948–1989 [studie].* Fallbrook – Praha, vlastním nákladem 1993. 93 s.

J. Pejskar mapuje prokomunistickou činnost Československé strany socialistické, oficiální pokračovatelky ČSNS, zbavené po únoru 1948 politického vlivu (postoje vůči perzekuci někdejších členů ČSNS, aktivity v době pražského jara a následné normalizace). Publikace obsahuje četné citace z dobových dokumentů, informace autor mimo jiné čerpal z archivu Rádia Svobodná Evropa. Černobílé fotografie.

PERNES, Jiří: *Dějiny Československa očima Dikobrazu. 1945–1990.* Brno, Barrister & Principal 2003. 230 s.

Autor přibližuje jednotlivé etapy československých dějin od konce druhé světové války do roku 1990 prostřednictvím komentáře k textům a vyobrazením, jež byly v daném období uveřejňovány na stránkách humoristického časopisu *Dikobraz*.

Články, rozhovory

BARNOVSKÝ, Michal: Sovietsky zväz, komunisti a riešenie maďarskej otázky na Slovensku v rokoch 1945–1950. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. III. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2004, s. 154–182.*

Príspevek analyzující vývoj řešení tzv. maďarské otázky na Slovensku v období od konce druhé světové války do počátku 50. let. Autor se zaměřuje na postoj KSČ, resp. KSS vůči maďarské menšině, sleduje, jaká stanoviska zaujímaly k dané problematice Moskva a další státy.

ČECHUROVÁ, Jana: Kompatibilní či nekompatibilní? Vztah svobodných zednářů a KSČ. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. II. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2004, s. 13–26.*

Tématem příspěvku je vzájemný poměr mezi svobodnými zednáři a komunisty v Československu v období před druhou světovou válkou a po jejím skončení. Autorka se mimo jiné zabývá případem meziválečného zednáře a zároveň člena KSČ Theodora Bartoška, sleduje úsilí o znovuoobnovení svobodného zednářství v letech 1945–1947 a poměry v zednářských lóžích od února 1948 do počátku 50. let, kdy byla jejich činnost ukončena.

FRANC, Martin: Výkladní skříň socialismu. Obchod s potravinami v Praze v padesátých a šedesátých letech 20. století. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. V. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2005, s. 222–240.*

Studie z oblasti výzkumu každodenního života v Československu v období po únoru 1948. Autor se zaměřuje na specifika distribuce potravin v 50. a 60. letech v hlavním městě Praze, jež mělo sloužit jako „výkladní skříň“ komunistického režimu. Zabývá se postupnou likvidací soukromých podniků, sleduje nové formy prodeje a situaci v zásobování pražských prodejen.

GABZDILOVÁ, Soňa: Komunistická strana Československa a školstvo na Slovensku v rokoch 1948–1953. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. I. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2003, s. 201–223.*

Příspěvek věnovaný školské politice KSČ v prvních pěti letech po únorovém převratu se zaměřením na situaci na Slovensku. Autorka sleduje změny, k nimž došlo v důsledku přijetí nového školského zákona (1948) a na základě závěrů IX. sjezdů KSČ (1949) a KSS (1950) – ideologická výchova v duchu marxismu-leninismu atd. Pojednává o nových učebních plánech a osnovách, zabývá se situací na vysokých školách (vylučování studentů a pedagogů, úsilí o výchovu „socialistické inteligence“), informuje o postavení učitelů napříč vzdělávacím systémem.

GREXA, Ján: Boj Sokola na Slovensku proti totalite v rokoch 1945–1948. In *Sokol, jeho vznik, vývoj a význam. Sborník příspěvků z mezinárodní konference, Praha, září 1997. Praha, Organizační výbor mezinárodní konference 1998, s. 41–48.*

Autor se věnuje problematice obnovení Sokola na Slovensku po skončení druhé světové války. Sleduje střetávání dvou modelů sjednocení tělovýchovných organizací – federativního (vytvoření zastřešujícího orgánu nadále autonomních spolků) a organického (činnost jediné tělovýchovné organizace). Německy psané resumé.

HRDINA, Ignác Antonín: Kanonické právo na téma komunismus. In FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří (eds.): *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích. Brno, CDK 2001, s. 120–124.*

Příspěvek poskytuje informace o normách kanonického práva týkajících se komunismu (dekret Sv. Oficia z 1. 7. 1949, normy Kongregace Sv. Oficia z 2. 8. 1949, deklarace Kongregace Sv. Oficia z 11. 8. 1949 a monitum Sv. Oficia z 28. 7. 1950).

KALINOVÁ, Lenka: Změny sociálního systému v Československu po druhé světové válce v kontextu vývoje ve vyspělých zemích. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. I. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2003, s. 119–155.*

V úvodní části příspěvku předkládá autorka poznámky ke vzniku a vývoji sociálních států, následně přibližuje sociální programy vybraných zemí (Rooseveltův plán sociální bezpečnosti v USA, Beveridgův program ve Velké Británii a jeho vliv na rozvoj sociálních systémů v dalších státech), hlavní pozornost věnuje vývoji systému sociálního zabezpečení v Československu po skončení druhé světové války a proměnám, jež v této oblasti nastaly po únoru 1948 (situaci sleduje do 70. let minulého století). Na závěr se mimo jiné zabývá otázkou vlivu vyspělých evropských zemí na československý sociální model v období komunismu.

KALOUS, Jan: Generál Klecanda – vlastenec, voják, diplomat. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 29–39.*

Příspěvek přibližuje životní osudy Vojtěcha Vladimíra Klecandy (1888–1947), důstojníka československé armády a diplomata (v meziválečném období byl vojenským atašé v Paříži a Římě). Autor mimo jiné pojednává o generálově účasti v delegaci jmenované v dubnu 1945 K. H. Frankem s cílem vyjednat se západními Spojenci zastavení bojů. Věnuje se následnému obvinění gen. Klecandy z kolaborace (v srpnu 1946 Národním soudem osvobozen) a dodnes nevyjasněným okolnostem jeho smrti (v dubnu 1947 nalezen mrtev pod okny svého pražského bytu).

KLUKANOVÁ, Ludmila: Co tomu říká mladá generace? In JAKUBÍČKOVÁ, Alena (ed.): *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III. Jihlava, Parolaart 2001, s. 139–143.*

Shrnutí výsledků ankety uskutečněné mezi studenty na gymnáziích v kraji Vysočina (gymnazistům byly kladeny otázky týkající se perzekucí na Vysočině v období komunismu).

KOPEČEK, Michal: Obraz vnitřního nepřítele – revizionismus na stránkách *Otázek míru a socialismu v letech 1958–1969*. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. I. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2003, s. 225–252.*

M. Kopeček se zabývá kampaní proti tzv. revizionismu probíhající koncem 50. let minulého století a v následující dekádě. Činí tak na základě rozboru textů, jež byly v letech 1958–1969 uveřejňovány v mezinárodním komunistickém měsíčníku *Otázky míru a socialismu*. Autor sleduje, jak se v průběhu tohoto období měnila obsahová náplň daného pojmu, pozornost mimo jiné věnuje debatám o československé ekonomické reformě 60. let.

KOPEČEK, Michal: „Za čistotu marxistického myšlení“. K problematice tzv. revizionismu v české marxistické filozofii ve druhé polovině 50. let. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. II. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2004, s. 172–212.*

Příspěvek věnovaný počátku a průběhu tažení proti tzv. revizionismu v Československu ve druhé polovině 50. let. Autor se soustředí na analýzu diskusí, jež byly v této souvislosti vedeny na poli marxisticko-leninské filozofie (polemiky týkající se vztahu vědy a ideologie a další).

KUBÁSKOVÁ, Lucie: Řeznicko-uzenářské řemeslo v 50. letech 20. století. In *Zemědělství a 50. léta. Praha, NZM Praha 2008, s. 31–46.*

Autorka sleduje změny v řeznicko-uzenářském řemesle, jež se v Československu odehrály po druhé světové válce a zejména po únoru 1948. Přináší údaje o znárodnování řeznicko-uzenářských provozoven a proměnách způsobu práce v masné výrobě v 50. a 60. letech 20. století. Na závěr zaznamenává osud bývalého předsedy Jednoty řezníků a uzenářů pro Čechy a Moravu Vojtěcha Hudery. Součástí příspěvku jsou tabulky a černobílé fotografie.

LNĚNIČKOVÁ, Andrea: Výkon trestu u osob odsouzených trestně nalézací komisí v Ostravě v letech 1945–1948. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 136–141.*

Autorka na úvod seznamuje s problémy spojenými s bádáním v oblasti poválečné retribuice v Československu a přibližuje charakter pramenů, s nimiž pracovala. Následně podává základní informace o případech projednávaných trestně nalézací komisí v Ostravě (výkon tzv.

ochranné vazby a trestu), uvádí konkrétní případy odsouzených osob (viz též připojená tabulka).

LOKOČ, Radim: Environmentální aspekty kolektivizace zemědělství na příkladu obce Oldřišov na Opavsku. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 245–256.

Studie zaměřená na proměny zemědělské krajiny v 50. letech 20. století i následujících desetiletích. Dopady kolektivizace zemědělství ilustrovány na příkladu obce Oldřišov u Opavy. Autor upozorňuje na snížení ekologické, ekonomické, estetické i historické hodnoty krajiny ve sledovaném období a ztrátu identifikace lidí s krajinou.

LONDÁKOVÁ, Elena: Vývoj ženské otázky na Slovensku po roku 1945. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. V*. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2005, s. 194–221.

Autorka pojednává o řešení tzv. ženské otázky na Slovensku v období komunistického režimu, ve stručnosti se rovněž zmiňuje o situaci před rokem 1948. Zabývá se využíváním tématu v soudobé propagandě, jeho podobou v komunistické teorii a praxi (zaměstnanost žen, vývoj ve vzdělávání atd.).

MÁDR, Oto: Teologické zamyšlení nad pronásledováním křesťanů za komunismu. In *Církevní procesy padesátých let*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 71–81.

Katolický kněz Oto Mádr pojednává o ideové opoře, kterou poskytovala věřícím vězňům komunistického režimu teologie. Na závěr otištěn text Josefa Zvěřiny *Bože silný, Bože mocný...* s podtitulem *Křesťanská variace o křesťanské statečnosti z 80. let minulého století*.

MAŇÁK, Jiří: Orientace KSC na vytvoření socialistické inteligence. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. II*. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2004, s. 110–155.

Článek zabývající se formováním nové, tzv. socialistické inteligence v Československu po únorovém převratu roku 1948. Autor pojednává o důvodech tohoto postupu, sleduje jeho realizaci v praxi (školení tzv. dělnických kádrů, jejich přesun z dělnických povolání do profesí zastávaných příslušníky inteligence, přímé vyzvedávání dělníků do řídicích funkcí).

MAŠATA, Jiří: Výkon trestu retribučních vězňů odsouzených Mimořádným lidovým soudem v Novém Jičíně. In *Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945–1955. Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 28.–29. 11. 2001 v Praze v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/99/0374. Opava, Slezské zemské muzeum 2001, s. 95–105.*

Autor představuje dílčí výsledky analýzy údajů obsažených v soudních spisech novojičínského MLS (příslušný fond uložen v ZA Opava). Zabývá se výkonem trestu 619 odsouzených osob, informuje o průběhu jejich vazby, důvodech obžaloby, délce trestu a způsobu jeho ukončení. Součástí textu tabulky.

OLŠÁKOVÁ, Doubravka: Pohyblivé svátky. Kalendáře a významná výročí let 1945–1960. *DaS XXX*, 2008, č. 8, s. 34–36.

D. Olšáková sleduje změny v oblasti svátkového práva po druhé světové válce (a zejména po únoru 1948) jako jeden z prvků formování nové kolektivní paměti (potlačení národních specifik, důraz na provázanost s ostatními zeměmi sovětského bloku). Text prokládán obrazovým materiálem.

Otázky a odpovědi k zákonu o nápravě křivd. *KT*, 27. 5.–2. 6. 2008, č. 22, s. 12.

Odpovědi olomouckého arcibiskupa Jana Graubnera na otázky vztahující se k problematice narovnávání vztahu státu a církvi v ČR (způsob náhrady za církevní majetek zabavený v době komunistického režimu, současné hospodaření katolické církve atd.). Převzato ze stránek Tiskového střediska ČBK <http://tisk.cirkev.cz>.

ROKOSKÝ, Jaroslav: „Nebyli jsme zrádci ani zbabělci.“ Představitelé agrární strany v politické kultuře třetí republiky. In RANDÁK, Jan – KOURA, Petr (eds.): *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století. Výběr z příspěvků ze stejnojmenné*

konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006. Praha, Dokořán – FF UK v Praze 2008, s. 340–363.

J. Rokoský na úvod pojednává o účasti členů agrární strany v II. odboji (konstatuje velký podíl odbojářů, kteří byli před válkou zapojeni do struktur agrární strany, včetně jejího vedení), následně se soustředí na problematiku vnímání někdejších agrárníků po skončení druhé světové války a na konkrétní kroky, jež byly vůči nim uplatňovány. V závěru příspěvku rozebírá projevy poválečného ministra zemědělství Júlia Ďuriše, které staví do protikladu k jeho vlastnímu jednání z doby okupace.

SUK, Jaroslav: Socialistický realismus a entartete Kunst. PaD 3, 2009, č. 1, s. 119–122.

Autor načrtává charakteristické znaky tzv. socialistického realismu i umění prosazovaného nacistickým režimem, poukazuje na paralely i odlišnosti, na závěr shrnuje základní znaky totalitního umění (nástroj propagandy, důraz na pracovní, vojenské a rodinné prostředí, optimistické vyznění atd.). Obrazový doprovod.

TRÁVNÍČEK, Jiří: „ONI“. K české poezii počátku 50. let. In HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.): *Stát a církev v roce 1950*. Brno, CDK 2000, s. 124–140.

J. Trávníček se věnuje rozboru básní autorů perzekvovaných v 50. letech komunistickým režimem (Jan Zahradníček, Bohuslav Reynek, Jiří Kolář a další) i básníků tzv. oficiálních (S. K. Neumann, Milan Kundera...). Ústředním tématem příspěvku – význam slova „oni“ ve verších sledovaných autorů.

UHROVÁ, Eva: Národní fronta žen a Rada československých žen – dva proudy ženského hnutí v českých zemích a jejich zájem o sociální a právní postavení žen. Květen 1945 až únor 1948. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Sv. IV*. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR 2005, s. 88–112.

E. Uhrová se zabývá činností dvou poválečných ženských organizací – Národní fronty žen (NFŽ), tvořené zástupkyněmi českých politických stran v paritním zastoupení, a nadstranické celonárodní Rady československých žen (RČŽ). Autorka sleduje témata, jimž byla v daném

období v rámci ženského hnutí věnována pozornost (péče o matku a dítě, zaměstnanost žen), upozorňuje na rozpory, které panovaly uvnitř uvedených organizací i mezi oběma navzájem. Na konec příspěvku zařazen text mapující situaci v RČŽ ve dnech 23.–27. 2. 1948 (přiblížena aktivita předsedkyně RČŽ Milady Horákové).

VLČEK, Martin: Socialistický realismus v československém výtvarném umění 50. let a díla jeho představitelů ve sbírkách NZM. In *Zemědělství a 50. léta*. Praha, NZM Praha 2008, s. 107–117.

Autor nejdříve sleduje uplatňování zásad tzv. socialistického realismu v jednotlivých oborech výtvarného umění v Československu v letech 1948–1958, poté se věnuje dílům čtyř představitelů tohoto směru, která se nacházejí ve sbírkovém fondu NZM Praha (obrazy Aleny Čermákové, Martina Sladkého, Karla Skály a Josefa Kousala).

ZWICKER, Stefan: „O hrdinech a hrdinství“ – koncept (komunistického) hrdiny v díle Julia Fučíka a posmrtný Fučíkův kult v Č(S)SR. In RANDÁK, Jan – KOURA, Petr (eds.): *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století. Výběr z příspěvků ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006*. Praha, Dokořán – FF UK v Praze 2008, s. 378–389.

První část příspěvku je věnována otázce pojetí hrdinství v díle novináře a účastníka protinacistického odboje Julia Fučíka [*1903] (†1943), v druhé části pojednáno o posmrtném kultu vytvářeném kolem Fučíkovy osoby po roce 1945 a zejména v období komunistického režimu v Československu. Na závěr se autor dotýká problematiky pohledu na J. Fučíka po roce 1989.

3. Zahraníční odboj, exil

3.1 Exilové instituce

Monografie

ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Uprchlíci po „Vítězném únoru“*. Šenov u Ostravy, Tilia 2004. 268 s.

Jádro publikace tvoří seznam uprchlíků z Československa, kteří v roce 1948 našli dočasné útočiště v záchytném táboře v Goetheschule v Regensburgu. Soupis vychází z tzv. Lavičkova seznamu pořízeného po uzavření tábora přepisem údajů z táborové prezenční knihy a kartotéky (celkem 9277 jmen, ke každému připojeno místo a datum narození, rodinný stav, vyznání, národnost, povolání, místo posledního pobytu, datum příchodu do tábora, popř. datum a místo odchodu). Seznam je doplněn statistickým profilem politických uprchlíků a příběhy dvanácti osob, které táborem v Goetheschule prošly. Součástí knihy tabulky, mapy, situační plány, přetištěné dobové dokumenty, černobílé fotografie.

HANZLÍK, František – KONEČNÝ, Karel: *Čs. vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu po únoru 1948*. Brno, Univerzita obrany 2009. 136 s.

V první části práce autoři informují o zahraničních a domácích archivech uchovávajících materiály k tématu československého vojenského exilu po roce 1948, následně pojednávají o obecných souvislostech perzekuce příslušníků československé armády po druhé světové válce (činnost OBZ, resp. 5. oddělení HŠ MNO). Samostatné kapitoly jsou věnovány vzniku a působení Československé obce legionářské a Svazu československých důstojníků v exilu. V příloze uveřejněn přehled dosavadních výsledků grantového projektu GA ČR *Podíl čs. vojenské emigrace na úsilí o obnovení demokracie v Československu po únoru 1948*, v jehož rámci publikace vyšla.

HRUBÝ, Karel a kol.: *Léta mimo domov. K historii Československé sociální demokracie v exilu*. [Praha 1996.] 238 s.

Publikace zabývající se činností československé sociálně demokratické strany v exilu (jednotlivé kapitoly zaměřeny na období let 1948–1968, 1969–1989 a 1989–1995, úvodní text věnován působení sociálně demokratických politiků za druhé světové války a v prvních poválečných letech). Autory práce Václav Holub, Karel Hrubý, Čestmír Ješina, Jaroslav Krejčí, Jiří Loewy, Jaroslav Zběhlík. Obrazová příloha.

JEŘÁBEK, Vojtěch: *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce. Dějiny American Fund for Czechoslovak Refugees*. Brno, Stilus 2005. 296 s.

Historie organizace American Fund for Czechoslovak Refugees (Americký fond pro československé uprchlíky) z pera jejího dlouholetého zaměstnance Vojtěcha Jeřábka (*1917). AFRCR byl založen v roce 1948 pro pomoc československým politickým uprchlíkům, svoji činnost postupně rozšířil na podporu emigrantů z dalších komunistických zemí. V knize uveden stručný životopis V. Jeřábka (jeho autory Zbyšek Březina a Pavel Paleček). Součástí publikace černobílé fotografie a přetištěné dobové dokumenty.

JIRÁSEK, Zdeněk – TRAPL, Miloš: *Exilová politika v letech 1948–1956. Počátky politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa*. Olomouc, Centrum pro československá exilová studia – Nakladatelství Moneta-FM 1996. 112 s.

Studie věnovaná počátkům politické činnosti československého poúnorového exilu (formování exilových politických stran, založení a fungování Rady svobodného Československa). V příloze otištěn program Rady svobodného Československa z roku 1952 a prohlášení Národního výboru svobodného Československa z roku 1951.

KAPLAN, Karel: *Poúnorový exil 1948–49*. Liberec, Dialog 2007. 199 s.

Autor sleduje vztahy panující uvnitř československého poúnorového exilu (utváření politických stran, kroky vedoucí k založení RSC atd.). Pozornost věnuje i předúnorové české emigraci (organizace Lva Prchaly) a emigraci slovenské (Ďurčanského a Sidorův směr). Součástí publikace přepis jedenácti dokumentů vztahujících se k aktivitám exulantů po únoru 1948.

KOSATÍK, Pavel: *Ferdinand Peroutka. Pozdější život (1938–1978)*. Praha – Litomyšl, Paseka 2001. 315 s.

Publikace zachycuje život novináře a spisovatele Ferdinanda Peroutky (1895–1978) v období tzv. druhé republiky a protektorátu (pobyt v koncentračním táboře Buchenwald), prvních poválečných letech (šéfredaktorem *Svobodných novin*) a zejména v exilu, kam odešel v roce 1948 (působení v RSČ a RFE). Obrazová příloha. (K osudům F. Peroutky před rokem 1938 viz KOSATÍK, Pavel: *Ferdinand Peroutka. Život v novinách (1895–1938)*. Praha – Litomyšl, Paseka 2003. 317 s.)

POLIŠENSKÁ, Milada: *Zapomenutý „nepřítel“ Josef Josten. Free Czechoslovakia Information na pozadí československo-britských diplomatických styků 1948–1985*. Praha, Libri 2009. 751 s.

Autorka mapuje rozsáhlé aktivity exilového novináře a publicisty Josefa Jostena (1913–1985), zakladatele informační služby Free Czechoslovakia Information Service (1948) ve Velké Británii, jejímž cílem bylo informovat o dění v Československu a dalších komunistických zemích (vydávání bulletinu *Features and News from Behind the Iron Curtain*, časopisu *Čechoslovák* atd.). Pozornost dále věnována Jostenově činnosti v UK Committee for Defence of the Unjustly Prosecuted, založeného po vzoru československého VONS, a jeho působení v dalších organizacích a projektech. Vše sledováno v kontextu československo-britských diplomatických styků daného období. Obrazová příloha.

RAŠKA, Francis D.: *Opuštění bojovníci. Historie Rady svobodného Československa 1949–1961*. Praha, Academia 2009. 286 s.

Studie zabývající se vznikem Rady svobodného Československa (1949) a následujícími dvanácti lety její činnosti (s přesahy do dalších desetiletí). Autor mimo jiné pojednává o národnostní politice Rady a jejím vztahu k problematice uprchlíků z Československa. Závěrečná kapitola je věnována zapojení Rady do mezinárodních organizací (Evropské hnutí, Shromáždění porobených evropských národů) a Helsinského procesu. Obrazová příloha. Přeloženo z anglického originálu *Fighting Communism from Afar. The Council of Free Czechoslovakia* (2008).

Články, rozhovory

TOMEK, Prokop: Na vlnách Rádía Svobodná Evropa. Příběh Jaroslava a Pavla Pecháčkových. *PaD* II, 2008, č. 3, s. 106–117.

Autor zachycuje životní příběh dvou osobností spojených s vysíláním Rádía Svobodná Evropa – Jaroslava Pecháčka (1911–1997) a jeho syna Pavla Pecháčka (*1940). Zaměřuje se nejen na jejich působení v exilu, ale i činnost před odchodem do zahraničí a na kroky, jež v souvislosti s jejich postavením a aktivitami podnikala Státní bezpečnost. Obrazový doprovod (fotografie, dokumenty).

3. 2 Zpravodajské služby

Monografie

NAVARA, Luděk: *Smrt si říká Tutter. Nacistický vrah ve službách StB.* Brno, Host 2002. 140 s.

Příběh nacistického válečného zločince Kurta Wenera Tuttera (1909–1983), který se jako zástupce velitele zvláštní protipartyzánské jednotky Josef podílel na vypálení pasekářské osady Ploština na Zlínsku (19. 4. 1945). K. W. Tutter byl v roce 1948 odsouzen k šestiletému vězení, po propuštění (1952) byl odsunut do západního Německa, kde působil jako spolupracovník StB. Autor rovněž připomíná kauzu dvou představitelů československého komunistického režimu, kteří odmítli vydat německé justici důkazy o Tutterových zločinech, a zajistili tak jeho beztrestnost. Fotografická příloha. Vydáno ve spolupráci s nakladatelstvím Větrné mlýny.

PLACHÝ, Jiří: *Případ FRITZ. Válečný zločinec Max Rostock jako agent StB.* Praha, ÚDV 2002. 111 s.

Studie zabývající se případem spolupráce nacistického válečného zločince Maxe Heinricha Rostocka (1912–1986) s rozvědkou StB. Autor uvádí základní údaje o Rostockově mládí, věnuje se jeho působení v nacistické zpravodajské službě SD (zejména v době, kdy se coby velitel kladenské služebny SD aktivně podílel na vyhlazení obce Lidice), zaznamenává průběh pátrání po M. Rostockovi po skončení druhé světové války, jeho odsouzení Státním soudem v Praze k trestu smrti (1951) a udělení milosti prezidentem A. Zápotockým, sleduje dobu Rostockova věznění a působení v roli agenta StB pod krycím jménem FRITZ (1959–1960). Přílohy (fotografie, dokumenty).

ŠOLC, Jiří: *Ve službách prezidenta. Generál František Moravec ve světle archívních dokumentů.* Praha, Vyšehrad 1994. 296 s.

Knih zachycuje život gen. Františka Moravce (1895–1966), zaměřuje se především na jeho působení v čele československé zpravodajské služby za druhé světové války. Závěrečná část

je věnována činnosti F. Moravce v západoněmeckém exilu, kde od konce 40. let řídil zpravodajskou organizaci podporovanou Spojenými státy americkými. Černobílé fotografie, přetištěné písemné dokumenty. (O Moravcově profesním životě před únorem 1948 viz též MORAVEC, František: *Špión, jemuž nevěřili*. Praha, Rozmluvy 1990. 377 s.)

TOMEK, Prokop: *Československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa. „Objekt ALFA“*. Praha, ÚDV 2006. 399 s.

Autor mapuje činnost československého bezpečnostního aparátu proti Rádiu Svobodná Evropa v letech 1951–1990, hodnotí reálné výsledky plánovaných akcí. V knize popsán vývoj složek Státní bezpečnosti, které se RFE zabývaly, a systém svazkové agendy a kategorií spolupracovníků StB (rozvědky i kontrarozvědky). Pozornost věnována i mimorozhlasovým aktivitám Svobodné Evropy (balonové akce, zasílání tiskovin poštou) a snahám o využití diplomatických jednání k ochromení činnosti RFE. Rozsáhlé přílohy v podobě fotografií a přepsaných archivních dokumentů (informační výstupy rozvědky; materiály k propagandistické kampani komunistického režimu z roku 1959; úryvek z diplomové práce absolventa Vysoké školy SNB – fakulty StB z roku 1982; dokument k atentátu na budovu RFE v Mnichově 21. 2. 1981). Obsahuje jmenný rejstřík doplněný o krycí jména osob a některých akcí. Anglicky a německy psané resumé. Bibliografie.

Články, rozhovory

BURGET, Eduard: Tajné služby nebyly nikdy všemocné. Rozhovor s Petrem Zemanem o historii zpravodajských služeb, popularitě špionážních témat i o transformaci české rozvědky. *DaS XXX*, 2008, č. 9, s. 33–35.

Petr Zeman (*1947) vystudoval biologii, v období tzv. normalizace působil v dělnických a technických profesích, stal se signatářem Charty 77. Po roce 1989 se podílel na utváření nových zpravodajských služeb ČSFR (ČR), v letech 1998–2001 byl ředitelem Úřadu pro zahraniční styky a informace. Přednáší na FSS MU. V rozhovoru mimo jiné objasňuje pojmy zpravodajské služby, tajné služby a špionáž, uvádí základní literaturu k tématu. Fotografie.

CAJTHAML, Petr: Profesionální lháři. (Aktivní opatření čs. rozvědky do srpna 1968.) In *Sborník Archivu MV*, č. 4. Praha, OABS MV ČR 2006, s. 9–41.

Studie věnovaná dezinformačním akcím (tzv. aktivním opatřením) jako jedné z metod užívaných I. správou MV (rozvědkou). Autor se soustředí na období 50. a 60. let 20. století (akce proti Rádiu Svobodná Evropa, aktivity v rozvojových zemích Afriky a Latinské Ameriky namířené proti zájmům USA a jejich spojenců); zabývá se fungováním útvarů, jež měly v rámci I. správy MV danou činnost na starost; rozebírá konkrétní příklady „aktivních opatření“ československé rozvědky (NEPTUN, RICHARD a další); zmiňuje se o spolupráci s ostatními zeměmi východního bloku.

HRADILEK, Adam – TICHÝ, Martin: Osudová mise Moravcova kurýra. Příběh plukovníka letectva ve výslužbě Miroslava Dvořáčka. *PaD* 3, 2009, č. 1, s. 72–85.

Autoři sledují životní osudy kurýra zpravodajské skupiny gen. Moravce a posléze vězně komunistického režimu Miroslava Dvořáčka (*1928). V článku zachyceno jeho přijetí na Leteckou vojenskou akademii v Hradci Králové a následné vyloučení v rámci poúnorových čistek, odchod do zahraničí a zapojení do protikomunistického odboje (1949), zatčení a odsouzení Státním soudem Praha (1950), výkon trestu (TPT Vojna a Bytíz na Příbramsku) i život po propuštění (1964). Pozornost je věnována také dalším „agentům-chodcům“ Miroslavu Juppovi a Josefu Hájkovi. Obrazový doprovod.

KALOUS, Jan: K obsahu jedné přednášky. Jaroslav Jerman o Dvořáčkově případu. *PaD* 3, 2009, č. 4, s. 48–51.

V souvislosti s tzv. kauzou Kundera upozorňuje autor článku na text veřejné přednášky, kterou v roce 1952 přednesl náměstek ministra národní bezpečnosti Jaroslav Jerman (1903–1981). Přednáška mimo jiné obsahovala v článku ocitovanou pasáž týkající se okolností, za nichž došlo k zatčení zpravodajského kurýra Miroslava Dvořáčka (*1928).

KOUTSKÁ, Ivana – ŽÁČEK, Pavel: Rozbor dokumentů o zatčení „agenta-chodce“ Miroslava Dvořáčka. *PaD* 2, 2008, č. 4, s. 61–84.

Rozbor devíti dokumentů z vyšetřovacího spisu a. č. V-2051 MV, jež se týkají okolností zatčení „agenta-chodce“ Miroslava Dvořáčka (Praha 14. 3. 1950). V úvodní části textu přiblíženy poměry ve vybraných složkách StB (zejména I. sektoru VStB a 1. oddělení KV StB) na přelomu 40. a 50. let. Fotografie, faksimile archiválií.

LUKEŠ, Igor: Generál Alois Šeda. *HaV IL*, 2000, č. 3, s. 652–657.

Portrét důstojníka československé armády gen. Aloise Šedy (1908–1999). Autor se zaměřuje na Šedovu účast v zahraničním protinacistickém odboji (útěk z protektorátu, pobyt v zajateckém táboře Miranda de Ebro, služba ve Třetí americké armádě gen. Pattona), popisuje jeho činnost proti komunistickému režimu v Československu po únoru 1948 (v čele jedné ze zpravodajských skupin působících pod americkou patronací v západním Německu).

MALLOTA, Petr: „Agent“, který střílel. Život a smrt studenta Lubomíra Koukala. *PaD* 3, 2009, č. 2, s. 44–63.

P. Mallota se zabývá případem střelby v nádražní kanceláři ve Veselí nad Lužnicí 2. dubna 1951, jež skončila smrtí příslušníka SNB Václava Kroniky a později odsouzením a popravou kurýra americké zpravodajské služby Lubomíra Koukala (1925–1951). Autor rozebírá okolnosti Koukalova odchodu do Rakouska na počátku roku 1951 a důvody, které jej vedly k návratu na území ČSR, pokouší se nalézt odpověď na otázku, co se v inkriminovaný den ve Veselí nad Lužnicí odehrálo. Obrazový doprovod.

MALLOTA, Petr: Tragická mise kurýrů Rudolfa Fuksy a Jiřího Hejny. *PaD* 4, 2010, č. 4, s. 93–112.

Autor zaznamenává osud Rudolfa Fuksy (1930–1952) a Jiřího Hejny (1930–1952), kurýrů zpravodajské skupiny majora Rudolfa Drbohlava. V článku přiblíženo rodinné zázemí obou mužů, okolnosti jejich odchodu za hranice v roce 1951 a následné působení v roli „agentů-chodců“, jež skončilo jejich zatčením (1951), odsouzením a popravou (1952). Obrazový doprovod.

PACNER, Karel: Agenti proti nacistům i komunistům. Seriál o československé špionáži od první světové války až po dnešek: Čechoameričané Katek a Taub. *MF Dnes*, 7. 3. 2002, s. B/8.

Článek pojednává o působení dvou Američanů českého původu – Charlese Kateka a Kurta Tauba – v Československu v letech 1945–1948. (Ch. Katek zastával od roku 1945 úřad vedoucího vojenské mise USA v Praze, s K. Taubem se po únoru 1948 podíleli na organizaci československých zpravodajských skupin vznikajících pod patronací USA na území Německa.) Text vyšel v souvislosti s uvedením dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PACNER, Karel: Československo: brána špionů na Západ. Seriál o československé špionáži od první světové války až po dnešek: Příchod bolševických vyzvědačů do ČSR. *MF Dnes*, 24. 1. 2002, s. B/10.

Článek se zabývá působením agentů sovětských tajných služeb (zejména tzv. nelegálů) v Československu ve 20. až 40. letech 20. století (uváděny případy špionů Dmitrije Bystroletova, Bruna Köhlera a dalších; pozornost věnována i Zdeňku Fierlingerovi). Text vyšel v souvislosti s uvedením dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PACNER, Karel: Dvojitým agentem z velké lásky. Seriál o československé špionáži od 1. světové války až po dnešek: Jak si StB myslela, že získala elitního špiona. *MF Dnes*, 23. 5. 2002, s. B/8.

Příběh Karla Hlásného (1911–1982), důstojníka československé armády, účastníka SNP. K. Hlásný odešel po únoru 1948 do exilu – usadil se v USA, kde začal vyučovat v armádní jazykové škole v Monterey. Zde se jej pokusila získat ke spolupráci československá rozvědka; K. Hlásný o tomto kroku informoval americkou kontrašpionáž a až do roku 1961 pracoval jako dvojitý agent. Článek vyšel v souvislosti s uvedením dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PACNER, Karel: Hrdinní rozvědčící a zrádní špioni. Seriál o československé špionáži a kontrašpionáži od první světové války až po dnešek. *MF Dnes*, 3. 1. 2002, s. B/6.

Autor koncepce dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* Karel Pacner představuje témata jednotlivých dílů pořadu [vysílán v lednu až červenci 2002]. V souvislosti s jeho uvedením otiskla *MF Dnes* v roce 2002 sérii článků K. Pacnera věnovaných právě československým zpravodajským službám.

PACNER, Karel: Jádrem třetího odboje byli agenti-chodci. Seriál o československé špionáži od první světové války až po dnešek: Boj proti komunistickému režimu. *MF Dnes*, 4. 4. 2002, s. B/8.

Článek zaměřený na činnost tzv. agentů-chodců v prvních letech po komunistickém převratu v Československu. Pozornost věnována zejména kurýrům ze zpravodajské skupiny bratrů Aloise a Ferdinanda Šedů a kurýru Josefu Hasilovi ze skupiny Jaroslava Kašpara-Pátého. Článek vyšel v souvislosti s uvedením dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PACNER, Karel: Národní socialista Chalupa sloužil StB. Seriál o československé špionáži od první světové války až po dnešek: Nejdříve agent-provokatér a poté vyzvědač. *MF Dnes*, 11. 4. 2002, s. B/8.

Autor se zabývá případem někdejšího národněsocialistického politika Vlastislava Chalupy [1919–2002], poúnorového spolupracovníka StB (krycí jméno major Král), pověřeného organizováním tzv. kontrolních sítí na území Československa (akce Skaut), a později agenta československé rozvědky ve Francii a USA. Článek otištěn v souvislosti s uvedením

dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PACNER, Karel: Nebezpečný život pod cizím jménem. Seriál o československé špionáži od první světové války až po dnešek: Rozvědka školí od padesátých let nový typ vyzvědačů. *MF Dnes*, 30. 5. 2002, s. B/8.

Článek o činnosti tzv. nelegálů, vyzvědačů, jež československá rozvědka vysílala pod falešnou identitou do zemí západního bloku. Podrobněji rozebrány případy Jindřicha Augustina a Vlastimila Flégla působících v SRN a Otta Schwarzenegera žijícího ve Švýcarsku. Text vyšel v souvislosti s uvedením dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PACNER, Karel: Případ dopadeného plukovníka KGB. Seriál o československé špionáži od první světové války až po dnešek: Sovětského agenta z jižní Moravy dostala FBI. *MF Dnes*, 20. 6. 2002, s. B/8.

Autor se věnuje osudu Dalibora Valouška (v cizině vystupujícího pod jménem Rudolf Herrmann), který v 60. a 70. letech 20. století působil v Kanadě a Spojených státech amerických jako agent ve službách KGB. Po odhalení FBI v roce 1977 pak několik měsíců pracoval jako tzv. dvojitý agent. Článek vyšel v souvislosti s uvedením dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PACNER, Karel: Rozvědka uplatnila novou zbraň – únos. Seriál o československé špionáži od první světové války až po dnešek: Vzestup a pád ministra Baráka. *MF Dnes*, 25. 4. 2002, s. B/8.

Autor pojednává o únosech emigrantů do Československa (sledováno období let 1953–1961, kdy post ministra vnitra zastával Rudolf Barák). Zvláštní pozornost věnována případu únosům Bohumila Laušmana (1953) a Imricha Suckého (1957). Článek vyšel v souvislosti s uvedením dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PACNER, Karel: Sovětizace země začala už před Únorem. Seriál o československé špionáži od první světové války až po dnešek: Podřízení sovětským poradcům. *MF Dnes*, 28. 3. 2002, s. B/8.

K. Pacner se věnuje aktivitám sovětských agentů v Československu v letech 1945–1948, zabývá se okolnostmi smrti Jana Masaryka (mimo jiné uvedeno svědectví bývalé důstojnice sovětské tajné služby Jelizavety Paršinové), zmiňuje se o roli sovětských poradců, kteří v ČSR působili od roku 1949. Článek vyšel v souvislosti s uvedením dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PACNER, Karel: Terorismus státem posvěcený. Seriál o československé špionáži od 1. světové války po dnešek: „Socialistická spravedlnost“ se v zahraničí neujala. *MF Dnes*, 18. 7. 2002, s. B/6.

Článek se zabývá teroristickými akcemi uskutečněnými nebo připravovanými československou rozvědkou (atentáty na Matúše Černáka a André-Mariu Tremeanda v 50. letech, školení kádrů z afrických a asijských zemí, činnost služby zvláštního určení, působení Pavla Minaříka v Rádiu Svobodná Evropa). Text vyšel v souvislosti s uvedením dokumentárního cyklu ČT *Československo ve zvláštních službách* [jednotlivé díly vysílány v lednu až červenci 2002].

PALEČEK, Pavel: Podivný případ komunistických špiónů Hany a Karla Köchrových. In ČELOVSKÝ, Bořivoj (ed.): *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB*. Šenov u Ostravy, Tilia 2005, s. 39–76.

Článek pojednávající o působení spolupracovníků československých tajných služeb manželů Karla (krycí jméno Rino) a Hany (krycí jméno Adrid) Köchrových (roku 1965 vysazení v zahraničí, v roce 1984 v USA zatčeni, 1986 vyměněni do Československa). Autor se zaměřuje hlavně na aktivity obou špiónů v 70. a 80. letech 20. století, a to prostřednictvím komentáře k uveřejněným materiálům československé rozvědky. Černobílé fotografie.

PEJČOCH, Ivo: Agenti ve skafandrech. *HaV LVIII*, 2009, č. 1, s. 71–78.

Autor se zabývá jedním ze způsobů, jakým tzv. agenti-chodci překonávali hranice komunistického Československa – sleduje činnost čtyř kurýrů (Karel Brabec, Bedřich Bartoněk, Josef Mikuš, Georges Tabrea), kteří se přes československé hranice dostávali zdoláváním vodních toků v potápěčských úborech. Text prokládán fotografiemi.

PEJČOCH, Ivo: Staršina František Špiriak – neznámá oběť politických procesů. *HaV LIX*, 2010, č. 1, s. 69–72.

Portrét poddůstojníka československé armády Františka Špiriaka (1920–1952). F. Špiriak uprchl v roce 1950 z ČSR do Rakouska, odkud se několikrát vrátil zpět do vlasti, mimo jiné ve službách francouzského vojenského zpravodajství. V létě 1951 byl zatčen příslušníky PS, na jaře 1952 v politickém procesu odsouzen k trestu smrti (Státní soud Bratislava, 18. 4. 1952) a 14. 10. 1952 popraven. Text prokládán fotografiemi.

SVOBODA, Libor: Život a dílo Miloše Knorra. *PaD 2*, 2008, č. 3, s. 44–54.

Portrét generálmajora ve výslužbě Miloše Knorra (1918–2008), účastníka II. a III. odboje. M. Knorr se mimo jiné zúčastnil druhé vlny invaze do Normandie v roce 1944; roku 1948 překročil státní hranici s Rakouskem, ve Vídni vstoupil do služeb CIC – prověřoval uprchlíky z Československa a zajišťoval jejich přechod do americké okupační zóny v Rakousku; v první polovině 50. let se věnoval zpravodajské činnosti ve skupině gen. Františka Moravce. Text prokládán fotografiemi a kopiemi archivních dokumentů.

TOMEK, Prokop: Amon Tomašoff – dobrodruh ve službách komunistů. In *Securitas Imperii. Sborník k problematice 50. let*, č. 12. Praha, ÚDV 2005, s. 5–28.

Autor se zabývá působením Amona Tomašoffa (1922 Bratislava–1953 Košice) v roli agenta československých zpravodajských služeb v letech 1946–1949 (A. Tomašoff spolupracovníkem vnitřního i zahraničního zpravodajství MV; mimo jiné zmíněny jeho aktivity související s tzv. akcí Kameny). Na závěr nastíněn Tomašoffův další osud po ukončení spolupráce. Přílohy (fotografie, dokumenty).

TOMEK, Prokop: Československý zpravodajský úřad 1949–1956. *HaV LIII*, 2004, č. 3, s. 74–90.

Článek věnovaný působení Československého zpravodajského úřadu (Czechoslovak Intelligence Office – CIO; založen na přelomu let 1948 a 1949), jenž byl zpočátku partnerem a později součástí britské zpravodajské služby SIS (Secret Intelligence Service). Ve studii přiblížen osud Karla Zbytka (agenta LIGHTA), jehož zprávy předávané československé rozvědce vedly k zatčení řady spolupracovníků CIO v ČSR a následnému ukončení činnosti úřadu (1957). V příloze publikována zpráva o CIO vypracovaná v roce 1957 pracovníkem komunistické rozvědky. Obrazový doprovod.

TOMEK, Prokop: Vysílání kurýrů do ČSR pomocí balonů v době studené války. *HaV LVI*, 2007, č. 2, s. 76–84.

Autor mapuje čtyři případy překonání hranice do ČSR prostřednictvím balonů, uskutečněné v letech 1953–1954 kurýry západních zpravodajských služeb (Miroslav Vaja, Vladislav Křivohlavý, Josef Burian, František Malec – pravým jménem Jakoubě, Karel Blažek – pravé jméno nezjištěno, poslední dva jmenovaní při přistávání zahynuli). Text prokládán fotografiemi.

ŽÁČEK, Pavel: Případ Brabec. Pokus o oživení „spolupracovníka Sovětů“. *PaD 2*, 2008, č. 3, s. 36–43.

P. Žáček pojednává o pokusu československé rozvědky navázat ve druhé polovině 50. let kontakt s Eduardem Brabcem (*1908), bývalým spolupracovníkem sovětských bezpečnostních orgánů (ke spolupráci získán v době svého pobytu v SSSR ve 30. letech). Text prokládán obrazovým materiálem.

ŽÁČEK, Pavel: Vzestupy a pády Bohumíra Molnára. Kariéra generála Státní bezpečnosti. In ČELOVSKÝ, Bořivoj (ed.): *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB. Šenov u Ostravy, Tilia 2005, s. 77–117.*

Článek zabývající se kariérou důstojníka StB Bohumíra Molnára (1924–1988, původním jménem Bohumír Motejlek). Pozornost soustředěna na jeho práci u československé rozvědky v letech 1950–1961 (v roce 1952 vyslán na vídeňskou rezidenturu, kde se podílel na přípravě únosu Bohumila Laušmana, po návratu do Československa zastával v letech 1955–1961

funkci zástupce náčelníka I. správy MV). Stručně shrnuto i další působení B. Molnára ve službách StB (do roku 1984).

3.3 Svědectví

Monografie

BRADBROOKOVÁ, Bohuslava: *Osvobozující krása malých věcí. Uprchlíká odysea z Prahy do Cambridge.* Brno, Prius 2002. 111 s.

Autorka líčí průběh svého odchodu do exilu v roce 1952 a první léta života ve svobodném světě (vzpomínky na pobyt v britské, americké a francouzské zóně Rakouska a působení v Irsku a Anglii). Černobílé fotografie. [Kniha vydána též v angličtině: BRADBROOK, Bohuslava: *The Liberating Beauty of Little Things. Decision, Adversity & Reckoning in a Refugee's Journey from Prague to Cambridge.* Brighton – Portland, The Alpha Press 2000. 102 s.]

ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Kdo navrátil se, neutíká. Dovětek ke knize Šel jsem svou cestou.* Šenov u Ostravy, Tilia 2003. 158 s.

Pokračování memoárů *Šel jsem svou cestou*, ve kterém autor zaznamenává svoje dojmy po návratu do vlasti v 90. letech, vzpomíná na setkání se starými přáteli, popisuje přijetí ze strany českých historiků, rekapituluje svoji publikační činnost. Obrazová příloha.

ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Moje střetnutí s rozvědkou StB.* Šenov u Ostravy, Tilia 2003. 197 s.

Autor popisuje svůj pokus narušit v koordinaci s místní tajnou službou síť československé rozvědky v Kanadě (koncem 50. let působil jako oficiální spolupracovník StB s krycím jménem RED). Přílohy v podobě přepsaných dokumentů, převážně z provenience StB.

ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Šel jsem svou cestou.* Opava, VADE MECUM 1996. 275 s.

Paměti historika Bořivoje Čelovského (*1923) [†2008]. Autor vzpomíná na své dětství a mládí (maturoval v roce 1942, poté totálně nasazen v Německu), odchod na Západ (1948) a život v kanadském exilu; vrací se k ohlasům na svoji práci *Das Münchener Abkommen 1938*;

v poslední kapitole popisuje svůj návrat do Československa po pádu komunismu. Obrazová příloha, bibliografie Bořivoje Čelovského.

FOŘT, Karel: *Život voněl člověčinou. Karel Fořt v rozhovoru s Janem Paulasem*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2007. 263 s.

Katolický kněz Karel Fořt [*1921] vzpomíná na své dětství, období protektorátu, poválečná léta, působení na Šumavě po komunistickém převratu (1948 vysvěcen na kněze), útek do západního Německa v roce 1950, pobyt v uprchlickém táboře Valka, práci misionáře v Alžírsku a spolupráci s Rádiem Svobodná Evropa v Mnichově. Černobílé fotografie.

GAĎOUREK, Ivan: *Cestou Komenského. Vzpomínky z mládí účastníka třetího odboje*. Brno, Barrister & Principal 2006. 214 s.

Vzpomínková kniha sociologa Ivana Gaďourka (*1923). I. Gaďourek odešel po únoru 1948 do nizozemského exilu, kde udržoval styky s činiteli protikomunistického odboje na území Československa, a navázal tak na své protikomunistické aktivity z bezprostředně poválečného období. Pozornost věnována osobě agenta StB Vlastislava Chalupy alias majora Krále.

PEJSKAR, Jožka: *Pražský primátor. Památce dr. Petra Zenkla, bývalého několikanásobného primátora hlavního města Prahy*. Praha, vlastním nákladem 1993. 199 s.

Autor mapuje životní osudy národněsocialistického politika Petra Zenkla (1884–1975). Publikace rozdělena do tří částí, z nichž první zachycuje Zenklovu politickou činnost do roku 1948 (primátorem hlavního města Prahy, vězněm nacistických koncentračních táborů Dachau a Buchenwald, poválečným předsedou ČSNS, členem vlád NF); druhá část věnována působení Petra Zenkla v čele exilové RSČ, závěrečný oddíl zaměřen na jeho publicistickou a literární práci. Obsahuje četné citace z dobových dokumentů, vzpomínky pamětníků, fotografie. Vydáno ve spolupráci s Klubem Dr. Milady Horákové.

PEJSKAR, Jožka: *Útěky železnou oponou*. Praha, Melantrich 1992. 89 s.

Autor přibližuje vybrané případy útěků z komunistického Československa v letech 1948–1989, vychází z dobových dokumentů, článků a rozhlasových relací. V první kapitole zaznamenána odbojová činnost Jožky Pejskara (*1912) [†1999] a jeho skupiny Rozvodněná Dyje, zabývající se převáděním ohrožených osob na Západ (převyprávěno Vladimírem Škutinou). Druhé, přepracované a rozšířené vydání (poprvé vydáno v curyšském nakladatelství Polygon v roce 1989 jako ročenka *Reportéra*).

POVOLNÝ, Mojmir: *Má cesta dvacátým stoletím*. Brno, Šimon Ryšavý 2001. 110 s.

Paměti právníka a politologa Mojmíra Povolného (*1921), dlouholetého předsedy Rady svobodného Československa (1974–1993, poté v čele Rady vzájemnosti Čechů a Slováků). Vzpomínky na mládí, odchod do exilu v roce 1948, působení mezi exulanty i na akademické půdě amerických univerzit. Obrazová příloha.

Články, rozhovory

ČELOVSKÝ, Bořivoj: Diplomaté dělnické třídy. In ČELOVSKÝ, Bořivoj (ed.): *Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB. Šenov u Ostravy, Tilia 2005, s. 175–206.*

Autor se věnuje důvodům a okolnostem svých kontaktů s československou rozvědkou, k nimž docházelo koncem 50. let minulého století (s rozvědkou komunistického Československa spolupracoval s vědomím kanadské kontrarozvědky, a to v letech 1958 až 1960); předkládá portréty příslušníků StB, kteří se jeho případem zabývali (Jaroslav Hrbáček, Stanislav Bílek, Arnošt Krpec, Milan Kleník, Miloslav Čech, Jaroslav Miller, Lubomír Šefrna). Černobílé fotografie.

FERBIE, Anna: Na světě jsme proto, abychom konali dobro. S františkánským knězem Šimonem Zuskou o jeho bohatém životě. *KT*, 19. 10. 2003, č. 42, s. 12.

Rozhovor s duchovním Šimonem Zuskou (*1918) mimo jiné o jeho emigraci v roce 1948 (rok působil jako vedoucí uprchlického tábora v Německu) a práci na středoškolské koleji ve Valencii.

GÁLIS, Radek: Jedenáct let vězení byl trest za moji neposlušnost. Zůstala jsem věrná svému Američanovi, říká Julie Hrušková, kterou komunisté odsoudili na patnáct let za špionáž. *KT*, 3.–9. 6. 2008, č. 23, s. 12.

Rozhovor s Julií Hruškovou (*1928), bývalou politickou vězeňkyní. J. Hrušková převedla po únoru 1948 několik mužů přes hranice do Rakouska, později se vrátila do Československa s úkolem založit špionážní skupinu a převést za hranice další lidi, jimž hrozilo uvěznění. V roce 1949 byla zatčena a odsouzena k patnáctiletému žaláři (propuštěna 1960).

GÁLIS, Radek: Přešli jsme hranice a začal zpívat skřivánek. Profesor Karel Skalický dodnes čerpá ze zkušeností z italského exilu. *KT*, 2.–8. 6. 2009, č. 23, s. 12.

Rozhovor s Karlem Skalickým (*1934), pedagogem Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. K. Skalický uprchl v roce 1956 z komunistického Československa do Itálie, kde vystudoval teologii; roku 1968 začal vyučovat na Lateránské univerzitě. V

letech 1966–1969 byl druhým sekretářem kardinála Josefa Berana. Působil jako šéfredaktor exilového teologického časopisu *Studie*. (Viz též GÁLIS, Radek: Své štěstí hledám na jihu! Rozhovor s profesorem Karlem Skalickým, proděkanem Teologické fakulty JU v Českých Budějovicích. *KT*, 25.–31. 5. 2004, č. 22, příl. Perspektivy, s. III. MED, Jaroslav: Kulturní filozofie Karla Skalického. K životnímu jubileu významného českého teologa. *KT*, 22.–28. 6. 2004, č. 26, příl. Perspektivy, s. I. – Článek věnovaný myšlenkovému přínosu Karla Skalického v oblasti teologie a filozofie.)

HLAVÁČ, Pavel: Statečný křesťan Blahoslav Hrubý. *Protestant XVIII*, 2007, č. 5, s. 5–6.

Článek o životě evangelického faráře Blahoslava Hrubého (1911–1990), bojovníka proti nacismu a komunismu. Text sestaven na základě výňatků z přednášky Pavla Hlaváče přednesené na setkání českých a francouzských protestantů v Sète ve Francii v září 2006.

HLAVÁČ, Pavel: Zapomenutý svědek Blahoslav Hrubý. *Protestant XVIII*, 2007, č. 6, s. 7–8.

Autor přibližuje osobnost Blahoslava Hrubého (1911–1990) prostřednictvím úryvků z jeho textů, ukázek z prací jeho současníků (mimo jiné spisovatele Viktora Fischla) a citací dalších materiálů uložených v archivech. Článek vychází ze dvou přednášek Pavla Hlaváče z let 2006 a 2007.

HLAVÁČ, Pavel: Blahoslav Hrubý a časopis RCDA. *Protestant XVIII*, 2007, č. 7, s. 5–6.

Článek zaměřený na novinářskou činnost evangelického duchovního Blahoslava Hrubého (1911–1990), zejména na vydávání časopisu *RCDA* (*Religion in Communist Dominated Areas* – Náboženství v oblastech ovládaných komunisty), jehož byl v roce 1962 spoluzakladatelem.

HRUBÁ, Olga S.: Opožděný medailon. In *Securitas Imperii*, č. 1. Praha, Vydavatelství a nakladatelství MV ČR 1994, s. 140–145.

Medailon evangelického faráře Blahoslava Hrubého (1911–1990) sestavený jeho manželkou Olgou Hrubou. Autorka nastiňuje život B. Hrubého od dětství přes období studií v Německu a Švýcarsku ve 30. letech, působení v americké zpravodajské službě OSS za druhé světové

války po činnost v poválečných letech (období 1945–1948, odchod za hranice v roce 1949, soustavné upozorňování na porušování lidských práv v socialistických státech). Fotografie. (Viz též DUS, Jan: Kdo byl Blahoslav Hrubý (1911–1990). *SE* 12, 1996, č. 65, s. 101–106. MERTLÍKOVÁ, Olga: Blahoslav Hrubý aneb o jednom životě. *Ročenka knihovny a muzea v Jaroměři* 3, 1998, s. 51–56.)

CHALUPOVÁ, Zita: Myslím, že Bůh chtěl mít lidi svobodné. Osudem Olgy Kopecké-Valeské bylo Radio Svobodná Evropa. *KT*, 29. 1.–4. 2. 2008, č. 5, s. 12.

Rozhovor s Olgou Kopeckou-Valeskou (*1941) o jejím životě v komunistickém Československu, odchodu do nizozemského exilu (1963) a práci pro Rádio Svobodná Evropa (1965–2002).

NAVARA, Luděk: Cením si toho, že jsem přežil. Kdybych znovu žil, nejednal bych jinak, než jsem jednal, říká bývalý šéf české sekce RFE Karel Kašpárek. *MF Dnes*, 7. 10. 2004, s. B/6.

Vyprávění Karla Kašpárka (*1923) [†2008] zaznamenané novinářem Luděkem Navarou. K. Kašpárek byl před únorem 1948 aktivním členem ČSL (mimo jiné předsedou Klubu lidových akademiků). V roce 1948 odešel do exilu, stal se dopisovatelem a následně redaktorem RFE (v letech 1988–1989 úřadujícím ředitelem československé sekce). V článku jsou kromě jiného zachyceny vzpomínky K. Kašpárka na atentát na budovu RFE v roce 1981.

NERUŠIL, Josef – BADAL, Milan: Přátelství je to nejcennější. O působení ve Svobodné Evropě, zakládání firem a rodině s Jiřím Maláškem. *KT*, 22.–28. 8. 2006, č. 34, s. 12.

Rozhovor s Jiřím Maláškem (*1938), synem politického vězně a dlouholetým zaměstnancem Rádia Svobodná Evropa. Vzpomínky na mládí, odchod do exilu (1964), práci mezi exulanty (působení ve sdružení Opus bonum).

PALÁN, Aleš: Kristus chce, abychom byli ochotní riskovat. Cesta biskupa Petra Esterky z Moravského Slovácka do Kalifornie. *KT*, 19.–25. 9. 2006, č. 38, s. 12.

Rozhovor s teologem Petrem Esterkou (*1935), pomocným biskupem brněnským pověřeným pastorační krajanů v zahraničí. Vzpomínky na útěk z Československa po únoru 1948, studia teologie a odchod do Ameriky (1963), vyprávění o současných aktivitách v USA.

SMETANA, Vít: O mém životě toho moc není... Rozhovor s Otto Pickem o bojích u Dunkerque, studené válce, exilovém vysílání a mezinárodních vztazích. *DaS* XXIX, 2007, č. 7, s. 37–39.

Rozhovor s profesorem Ottem Pickem (*1925) o jeho účasti v bojích u Dunkerque, odchodu do exilu v roce 1948, působení v redakci BBC a později RFE (v 80. letech ředitelem československého vysílání v Mnichově). O. Pick dále odpovídá na otázky týkající se kořenů studené války, osobnosti amerického prezidenta Ronalda Reagana i budoucí role NATO. Fotografie, výběr z prací O. Picka.

SÝKORA, Oskar: Exodus jedné rodiny. *Nový Polygon*, 2009, č. 1, s. 42–52.

V článku otištěny vzpomínky JUDr. Oskara F. Sýkory (1900–1979) na přechod československé hranice v roce 1948 (sepsány roku 1965). Na závěr připojen doplňující text jeho syna Oskara (*1929), v němž je přiblížen život rodiny Sýkorovy v kanadském exilu. O. F. Sýkora působil jako advokát v Náchodě, v roce 1946 se stal poslancem českého Zemského národního výboru za ČSNS, v listopadu 1948 uprchl s manželkou a synem do Bavorska. Fotografie.

ŠTAUD, Václav: Kříž ho provázel po celý život. Rozhovor s Mons. Josefem Laštovicou o strastech i radostech v životě kardinála Berana. *KT*, 11.–17. 12. 2007, č. 50, příl. *Perspektivy*, s. IV.

Vzpomínky Josefa Laštovici na kardinála Josefa Berana, s nímž se – coby duchovní ve službách vatikánské kurie – setkával v době kardinálova římského exilu (1965–1969). V rozhovoru mimo jiné uveřejněny odpovědi na otázky týkající se pobytu J. Berana v koncentračním táboře v Dachau a jeho čtrnáctileté internace na území Československa.

ULČ, Ota: Kádrové zpovídání. *Nový Polygon*, 2010, č. 2, s. 51–56.

Profesor Ota Ulč (*1930) píše o svém životě před odchodem do Západního Berlína v roce 1959 (okresním soudcem ve Stříbře), zkušenostech z amerického exilu, cestovatelských zážitcích a publikační činnosti. Za textem zařazena blahopřání k jeho osmdesátým narozeninám. (Blahopřání přátel. *Nový Polygon*, 2010, č. 2, s. 57–63. Viz též SWINKELSONOVÁ, Michaela: Oslavy narozenin Oty Ulče. *Nový Polygon*, 2010, č. 4, s. 76–77. Ota Ulč. *Nový Polygon*, 2008, č. 4, s. 48–49.)

ŽÁRSKÁ, Monika: Hráli tenkrát Jakobína. Rozhovor s Olgou Hrubou. *Protestant XVIII*, 2007, č. 9, s. 1, 3–4.

Rozhovor s Olgou Hrubou, manželkou evangelického faráře Blahoslava Hrubého, aktivisty v oblasti boje za demokracii a lidská práva. O. Hrubá vzpomíná na své dětství strávené na Slovensku (období Mnichova, počátek Slovenské republiky), studia na FF UK v Praze, seznámení s B. Hrubým, odchod za hranice v roce 1949, činnost upozorňující na útlak věřících v totalitních režimech.

3.4 Různé

Monografie

KRATOCHVIL, Jan a kol.: *Český a slovenský exil 20. století*. [Brno: Meadow Art] 2003. 224 s.

Katalog k výstavám *Český a slovenský exil 20. století*, zachycujícím danou problematiku od počátku 20. století do druhé poloviny 50. let (portréty osobností I., II. a III. odboje působících za hranicemi Československa, utečenecké tábory, aktivity StB proti exulantům, exilová literatura atd.). Výstavy pořádány v rámci projektu společnosti K2001. Souběžný anglický text; fotografie, písemné dokumenty.

Články, rozhovory, dokumenty

FEIERABEND, Karel Ladislav: Jak z komunistického kolektivního vlastnictví půdy vytvořit nový systém. Exilový plán z roku 1954. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 321–348.

Český překlad textu sestaveného v roce 1954 národohospodářem a politikem Ladislavem Karlem Feierabendem [1891–1969] pro vládu Spojených států amerických. Autor zpracoval plán přeměny komunistického systému kolektivního hospodaření, který měl být realizován po pádu komunistických režimů ve střední Evropě.

NEKOLA, Martin: Češi na ostrově Gough? Příběh snu o svobodném Československu. *DaS XXXIII*, 2011, č. 1, s. 18–19.

Stat' informuje o snaze exulanta Petra Klazara (1907–1977) osídlit ostrov Gough v Atlantském oceánu utečenci z komunistického Československa. P. Klazar (vlastním jménem František Bílek) byl synem sochaře a grafika Františka Bílka [1872–1941], v roce 1948 uprchl na Západ, trvale se usadil v Uruguayi. Obrazový doprovod.

II. OSTATNÍ KOMUNISTICKÉ ZEMĚ

Monografie

APPLEBAUM, Anne: *Gulag. Dějiny*. Praha – Plzeň, Beta-Dobrovský – Ševčík 2004. 604 s.

Rozsáhlá publikace, jež ve třech částech zachycuje dějiny systému sovětských koncentračních táborů (I. Zrod Gulagu, 1917–1939; II. Život a práce v táborech; III. Vzestup a pád táborového průmyslu, 1940–1986). Obsahuje obrazové přílohy, slovníček pojmů, bibliografii a rejstřík. (O autorce viz též ŠUSTROVÁ, Petruška: Nevdávala jsem se za ministra. Rozhovor s Anne Applebaumovou. *PaD* 2, 2008, č. 2, s. 115–116.)

BENEŠ, Jan: *Čas voněl snem. Stručný přehled dějin VKS(b)*. Praha, Primus 2004. 454 s.

Autor sleduje dějiny Ruska, resp. SSSR a sovětské komunistické strany v letech 1917–1989 (1991), zároveň si všímá vývoje v Československu a v dalších zemích střední a východní Evropy. Připojen chronologický přehled důležitých událostí, jmenný rejstřík a odkazy na literaturu.

BENEŠ, Jan: *Zločin genocidy. Litva v drtivém objetí velkého bratra SSSR 1939–1953*. Praha, Votobia 2001. 124 s.

J. Beneš přibližuje dějiny Litvy v letech 1939–1953, sleduje události, které předcházely připojení země k Sovětskému svazu (1940), její násilnou sovětizaci v letech 1940–1941 a následně po roce 1944 (mučení, popravy a deportace litevských občanů označených za nepřátele SSSR), zachycuje průběh partyzánského boje Litevců proti sovětské nadvládě trvajících do 50. let minulého století. Volně zpracováno podle knihy Josepha Pajaujise-Javise. [PAJAUJIS-JAVIS, Joseph: *Soviet Genocide in Lithuania*. New York, Manyland Books 1980]. Obrazová příloha.

PACNER, Karel: *Vyzvědačky pod rudou hvězdou. Ženy v komunistických tajných službách*. Praha, Brána 2005. 247 s.

Portréty žen pracujících pro tajné služby SSSR a dalších komunistických zemí (Naděžda Vasiljevna Plevická, Agnes Smedleyová, Litzi Friedmanová, Olga Čechovová, Margareta Ivanovna Koněnkovová, Jelizaveta Zarubinová, Uršula Beurtonová, Elizabeth Bentleyová, Moura Benckendorffová, Marie Pekelská, Melita Norwoodová, Gunvor Haaviková, Martha Doddová-Sternová, Judith Coplonová, Christine Keelerová, Ellen Rometschová, Tamara Bunkeová, Gabriela Gastová, Katrine M. Leungová). Černobílé fotografie.

PIPES, Richard: *Komunizmus. Dejiny intelektuálneho a politického hnutia*. Bratislava, Slovart 2007. 159 s.

Autor rozebírá myšlenkové kořeny komunistické ideologie, zformování teorie komunismu v 19. století a pokus o uvedení teoretických zásad do praxe v Rusku, resp. Sovětském svazu v letech 1917–1991. Pozornost zaměřuje i na přijímání komunistických myšlenek na Západě a v zemích tzv. třetího světa. Publikace obsahuje odkazy na cizojazyčnou literaturu věnovanou dané problematice.

Články, rozhovory

ADAMEC, Jan: Hladomor a totalita. Nástin strukturálních problémů sovětského venkova v letech 1947–1948. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 66–76.

Autor rozebírá příčiny a následky hladomoru, který postihl SSSR v letech 1946 a 1947, sleduje spojitost vzniku hladomoru s devastací země a obrovskými ztrátami na životech během druhé světové války, celkovým systémem sovětského zemědělství, nedostatky v centrálním řízení a dalšími činiteli.

BLAŽEK, Petr – VÉVODA, Rudolf: „Ukázat celé panorama.“ Rozhovor s Markem Lasotou a Tadeuszem Isakowiczem-Zaleským o zkoumání komunistické minulosti v Polsku. *PaD* 2, 2008, č. 2, s. 109–114.

Rozhovor s polským historikem M. Lasotou (*1960) a knězem T. Isakowiczem-Zaleským (*1956) o významu polského Ústavu národní paměti, problematice lustrací duchovních, pražském jaru a postoji polské společnosti k ozbrojenému odporu proti komunistickému režimu. Obrazový doprovod.

BORHI, László: Demokratický experiment, nebo brutální sovětizace? Maďarská cesta ke komunismu (1945–1948). *DaS* XXIX, 2007, č. 7, s. 40–43.

Autor přibližuje uplatňování sovětské moci na území poválečného Maďarska, informuje o zásazích Moskvy do jeho politických a ekonomických záležitostí. V textu dále pojednáno o postavení Komunistické strany Maďarska, zneužívání tajné policie k politickým účelům, připomenuty zmanipulované parlamentní volby z roku 1947 a definitivní převzetí moci komunisty v roce 1948. Obrazový doprovod.

BZONKOVÁ, Radka – BABKA, Lukáš: Kolyma, kraj, kde je dvanáct měsíců v roce zima a zbytek je léto. Se Semjonem Vilenským o Gulagu, jeho věznění na Kolymě, síle přežití a udržování historické paměti. *PaD* 4, 2010, č. 4, s. 59–69.

Rozhovor se spisovatelem a bývalým politickým vězněm Semjovem Samuilovičem Vilenským (*1928 v Moskvě). S. Vilenskij vzpomíná na dobu svého věznění na Kolymě (1948 zatčen a následujícího roku odsouzen za „protisovětskou agitaci a teroristickou činnost“ k desetiletému pobytu v nápravně pracovních táborech, propuštěn 1955), část rozhovoru je věnována vydavatelským aktivitám sdružení Vozvraščeniye, jemuž S. Vilenskij předsedá. Text prokládán fotografiemi, na závěr připojena stručná charakteristika ruských institucí zabývajících se tématem Gulagu.

ELLINGER, Jiří: Americký Peroutka. Novinář Walter Lippmann a studená válka. *DaS* XXIX, 2007, č. 7, s. 30–32.

J. Ellinger přibližuje politické názory amerického žurnalisty Waltera Lippmanna (*1889 [†1974], jehož práce *Cold War: A Study in U. S. Foreign Policy* (1947) zpopularizovala termín studená válka. V článku nastíněn Lippmannův pohled na americkou zahraniční politiku v průběhu několika desetiletí 20. století (pařížský mír 1919, Trumanova doktrína, Marshallův plán). Na závěr autor srovnává W. Lippmanna s novináři Raymondem Aronem a Ferdinandem Peroutkou. Obrazový doprovod.

FOITZIK, Jan: Souvislosti politických procesů ve střední a východní Evropě. In PERNES, Jiří – FOITZIK, Jan (eds.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a „případ Slánský“*. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze. Brno, Pius 2005, s. 11–21.

Autor sleduje počty obětí represí ve státech střední a východní Evropy od konce druhé světové války do roku 1956, zaměřuje se na čistky uvnitř komunistických stran v zemích sovětského bloku, zejména v Polsku, Československu a východním Německu.

RAINER, János M.: Nejdůležitější historické problémy roku 1956 – po čtyřech desetiletích. In CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*. Praha, Karolinum 1999, s. 85–96.

J. M. Rainer se nejprve věnuje průběhu maďarského povstání na podzim 1956, událostem, jež mu předcházely, a represím, které následovaly po jeho potlačení; v druhé části příspěvku se zamýšlí nad příčinami masové účasti Maďarů v povstání, dotýká se otázky politické

diferenciace maďarské společnosti v roce 1956 a přístupu sovětského stranického vedení k tamější situaci. Na závěr hledá souvislosti mezi charakterem kádárovského režimu a zkušeností jeho představitelů s revolučním vystoupením maďarského národa.

RYCHLÍK, Jan: Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 13–29.

Na úvod příspěvku autor připomíná historické kořeny kolektivizace, sahající do doby vzniku marxistické teorie v 19. století; dále rozebírá průběh kolektivizačního procesu v SSSR a zemích střední a východní Evropy, jež se dostaly do sovětské mocenské sféry; sleduje jednotlivé fáze kolektivizace v těchto státech, jejich shodné i rozdílné rysy.

SWAIN, Nigel: Typologie východoevropských podob kolektivizace. In BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, Dokořán – Česká zemědělská univerzita v Praze 2008, s. 30–59.

V první části studie se autor zabývá změnami ve fungování výrobních zemědělských družstev v zemích východního bloku po skončení kolektivizace, tj. od přelomu 50. a 60. let 20. století, v druhé části navrhuje témata pro další výzkum samotného procesu kolektivizace (komparace forem opozice vůči zakládání družstev v jednotlivých státech a další).

ŠUBRT, Jaroslav: Nastražené miny v archivech tajných služeb. O tom, že minulost nelze zabetonovat, s polským knězem Tadeuszem Isakowiczem-Zaleským. *KT*, 22.–28. 4. 2008, č. 17, příl. Perspektivy, s. IV.

Rozhovor s Tadeuszem Isakowiczem-Zaleským (*1956), knězem krakovské arcidiecéze, autorem knihy *Księża wobec bezpieki* [Krakov, Znak 2007] pojednávající o vztazích polské tajné policie a katolických duchovních. Rozhovor se dotýká především případů spolupráce polských kněží s tajnými službami.

ŠUBRT, Jaroslav: Největším pokladem církve je její věrohodnost. O situaci v polské církvi hovoří Zbigniew Nosowski, šéfredaktor katolického měsíčníku Więź. *KT*, 13.–19. 3. 2007, č. 11, příl. Perspektivy, s. IV.

Rozhovor zaměřený na problematiku spolupráce polských katolických duchovních s komunistickou tajnou policií (konkrétně zmiňovány případy varšavského arcibiskupa Stanisława Wielguse a varšavského kněze Michała Czajkowského). Otázky týkající se vyrovnávání se polské katolické církve s případy mravního selhávání duchovních v době komunistického režimu.

ŠUBRT, Jaroslav: Nezametat nepohodlná fakta pod koberec. Polští biskupové se vyrovnávají s otázkou bývalých tajných spolupracovníků z řad kněží. *KT*, 17.–23. 10. 2006, č. 42, příl. Perspektivy, s. I, II.

Článek rozebírající dokument *Memorandum o spolupráci některých kněží s orgány státní bezpečnosti v Polsku v letech 1944 až 1989*, který zveřejnila v srpnu 2006 Polská biskupská konference.

ŠUSTROVÁ, Petruška: Nevdávala jsem se za ministra. Rozhovor s Anne Applebaumovou. *PaD* 2, 2008, č. 2, s. 115–116.

Rozhovor s novinářkou a spisovatelkou Anne Applebaumovou (*1964, USA), autorkou knihy *Gulag. Dějiny* [APPLEBAUM, Anne: *Gulag. Dějiny*. Praha – Plzeň, Beta-Dobrovský – Ševčík 2004. 604 s.]. Otázky týkající se problematiky bádání v ruských archivech a autorčiných plánů na psaní další knihy. Fotografie a životopisný profil A. Applebaumové.

VILÍMEK, Tomáš: Kam vedou vzpomínky na NDR? *PaD* 1, 2007, č. 1, s. 188–190.

Autor představuje publikaci *Wohin treibt die DDR-Erinnerung?* [Německo, 2007] zachycující diskuzi mezi odborníky zabývajícími se dějinami NDR. V knize publikováno závěrečné doporučení expertní komise (zřízené spolkovou zmocněnkyní pro kultura a masová média) týkající se způsobu zpracování historie režimu SED a následně přiblížena debata o závěrech komise, jež proběhla v německých novinách a odborných časopisech.

WIDERA, Thomas: Stavební vojáci v NDR a jejich motivy pro odmítání vojenské služby se zbraní. In BLAŽEK, Petr (ed.): *A nepozdvihne meč... Odpirání vojenské služby v Československu 1948–1989*. Praha, Academia 2007, s. 171–183.

Příspěvek věnovaný tzv. stavebním jednotkám v NDR (zřízeny roku 1964 v rámci Národní lidové armády), do nichž byli zařazováni muži odmítající vojenskou službu se zbraní. Autor se zabývá motivací stavebních vojáků pro službu beze zbraně, přináší údaje o jejich počtu, upozorňuje na roli stavebních jednotek jako základny nezávislého mírového hnutí zformovaného v 70. letech.